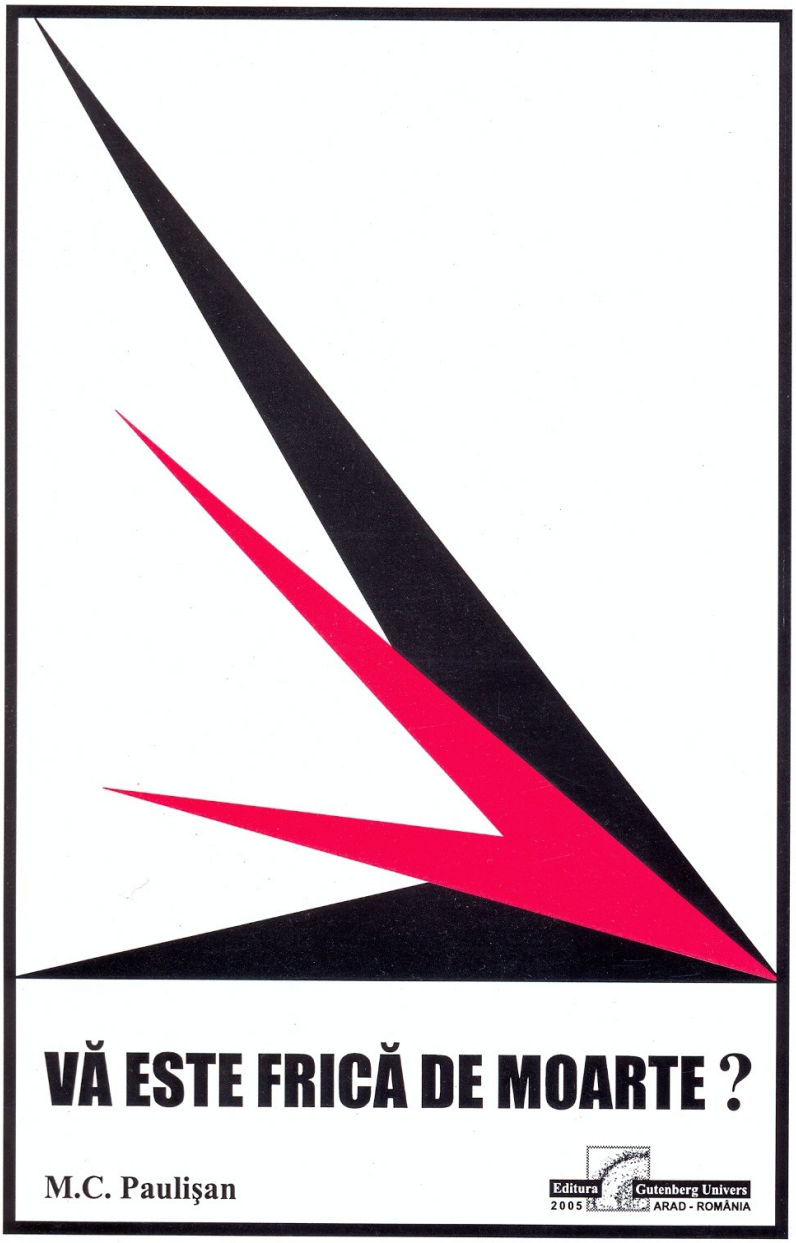

VĂ ESTE FRICĂ DE MOARTE ?

M.C. Paulişan

Editura Gutenberg Univers
2005 ARAD - ROMÂNIA

ISBN 973-7776-18-6

Mihai C. Paulișan

VĂ ESTE FRICĂ DE MOARTE?

Editura Gutenberg Univers

ARAD - 2005

Editura Gutenberg Univers Arad

ISBN: 973-7776-18-6

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PAULIȘAN, MIHAI CORNEL
Vă este frică de moarte? / Mihai Cornel Paulișan
– Arad : Gutenberg Univers, 2005
ISBN 973-7776-18-6

159.9

Volum apărut în regia autorului

Tip. S.C. "Gutenberg" S.A. Arad
Calea Victoriei 41-43

Tel.: 0257-230670 • Fax: 0257-254339
E-mail: gutenberg.ar@rdslink.ro
gutenberg@arad.astral.ro

Trebuie să învăţ pe alţii, asudînd amarnic, despre lucruri pe care eu însumi nu le ştiu.
(*Faust* – J. W. Goethe)

Înţelepţii sînt mulţumiţi cînd descoperă adevărul, proştii cînd descoperă greşeli.
(S. ban J. Gabriol)

Sînt adevăruri care trebuie spuse şi adevăruri care nu se spun.
(A. Rivarol)

I.

SCRISORI ALE DISPERĂRII – SCRISORI ALE ÎNCURAJĂRII

- Un vîrstnic
- Maria
- Un mecanic
- Un sinucigaş
- Un tînăr
- O mamă
- Agricultoru Ion
- Un creştin
- Un intelectual
- Un dornic de moarte
- Un timorat de moarte
- Un pesimist

INTRODUCERE

Vizavi de moarte, şi îndeosebi în preajma ei, absolut toţi sîntem, mai mult sau mai puţin, temători şi îngroziţi.

Cu gîndul la cei mulţi, dureros de mulţi, care „descoperă" tîrziu, fortuit, realitatea morţii şi nu se pot reechilibra după acest şoc, autorul a imaginat o serie de douăsprezece scrisori-pereche. Ele sînt menite să dea speranţă celor aflaţi în preajma morţii, precum şi unele repere celor care au de asistat un muribund.

Evident, aceste scrisori nu pot acoperi decît o insignifiantă parte din Răspuns, dar sperăm să fi declanşat un început de clarificare, o călăuzire a reflecţiilor în formularea răspunsului personal adecvat.

Intenţia autorului este şi aceea de a crea un punct de acreţie în formularea unor alte asemenea compuneri, menite sprijinirii semenilor. Aceasta, avînd în vedere că a consola în disperare pe cineva este un act dificil, întrucît sînt necesare resurse spirituale, experienţă, argumente adecvate şi mult tact psihologic.

Desigur, pe această temă, dialogul este mult mai eficient şi mai indicat, dar cum personalul competent pentru susţinerea unui asemenea dialog este în număr mic, cel puţin la noi, şi cum asupra unui text se poate reveni şi se poate medita mai îndelung, considerăm că astfel de scrisori pot fi de un real folos.

În ce măsură autorul a reuşit să ofere indicii de orientare eficace, răspunsuri credibile, clare şi simple, în ce proporţie a reuşit să contribuie la efortul de a oferi alinare, rămîne să aprecieze cititorul.

Autorul

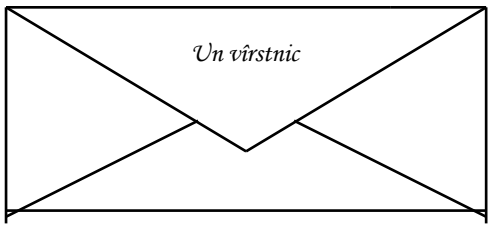

Domnule,

Am 81 de ani, sînt singur şi nimeni nu mă mai caută de mulţi ani. Doar moartea se anunţă, iar venirea ei mă sperie, mă îngrozeşte, neputîndu-mă împăca cu gîndul dispariţiei mele. Desigur, moartea mi-ar aduce alinarea multor suferinţe trupeşti şi sufleteşti, dar refuz această alinare dacă ea înseamnă dispersie integrală şi definitivă.

Domnule, nu-i zi în care să nu-mi amintesc cele spuse de H. Taine: „Am terminat visul vieţii mele… Ce am visat ? Nu ştiu… Văd că Puterea-i oarbă faţă de lacrimile mele, surdă faţă de gemetele mele, impasibilă faţă de tragicomedia existenţei mele."

Desigur, m-am întrebat cînd aş fi dispus să mor şi eu; nu-mi dau seama ce poate gîndi un sinucigaş, dar eu aş dori să trăiesc, chiar chinuit, atît timp cît sînt conştient. Este eronată atitudinea mea ?

Cum va fi cînd voi muri ? Ce va fi apoi ? Ce rost a avut viaţa mea ? Ce rost a avut efortul meu profesional şi familial ? Soţia mi-a murit, unicul copil de asemenea, iar nepotul este la celălalt capăt al lumii.

Dacă moartea mea înseamnă dispariţie totală, am cui şi pentru ce să mulţumesc ? Ce mai are importanţă în faţa „nimicului" ? De ce nu murim altfel decît animalele ? De ce trebuie să sufăr moartea în fiecare zi, în fiecare clipă ?

Nu mie frică de descompunerea trupului meu, nu mă identific cu el, deci viitorul lui mi-e indiferent. Dar ce se va întîmpla cu conştiinţa şi sufletul meu ? Vor însoţi trupul în „dormitorul de lemn"? Vor continua în vreun fel ?

Fericirea de a fi este doar pentru aici ? De ce depinde ca ea să dăinuie ?

De ce nu avem nici un indiciu evident că ceva din fiinţa noastră va mai continua ?

Cred că nu mi-ar mai fi teamă de moarte dacă aş avea un indiciu, al existenţei sau nu, a unei alte lumi; m-aş împăca cu situaţia şi m-aş bucura pe deplin de fiecare clipă de aici. Dar nu găsesc nimic în acest sens, iar iluziile nu-mi sînt de folos.

Cu ce gînduri şi preocupări se cuvine să mor ? Cum credeţi că trebuie să-mi trăiesc viaţa ca să mor uşor, să mă desprind cu uşurinţă de lume şi de mine ?

Domnule, vă rog credeţi-mă, dimineaţa cînd mă trezesc mă inundă o bucurie şi o fericire ce nu pot fi redate prin cuvinte. Dar de cum apune Soarele, angoasa, teama şi groaza de veşnica noapte mă invadează şi mă terorizează.

Nu ştiu dacă este un motiv de ruşine, de lipsă de bărbăţie, dar mi-e FRICĂ de moartea conştiinţei mele şi mă cuprinde furia cînd văd cît de indiferenţi trăiesc cei din jurul meu, şi cum unii dintre ei se joacă cu viaţa.

Acum viaţa este nu doar bucuria mea (sînt un pasionat de viaţă !), dar şi povara mea de fiecare clipă. Spun aceasta, deoarece pentru mine nimic nu este mai minunat decît albastrul cerului, decît florile şi bolta înstelată. Şi totuşi simt că viaţa mea este goală, fără scop, iar inutilitatea mea, poate dintotdeauna, mă cutremură.

De ce a trebuit să apar eu pe lume şi să fiu asemenea unui meteor ? Mă gîndesc adesea la viaţă, la moarte, la raţiunea de a fi, dar toate construcţiile mele mintale se demolează succesiv şi reciproc; nu pot formula un crez peren şi nu pot găsi sau fixa un reper ferm. Acest demers al meu îmi pare asemănător cu căutarea miezului cepei: nu te alegi decît cu lacrimi !

Moartea îmi pare inteligibilă, dar cînd încerc să-i detaşezi sensul el se ascunde, lăsîndu-mă exact în centrul unui labirint de supoziţii derutante.

Cu cît chem mai mult veşnicia dăinuirii, cu atît mai mult se consolidează în mine convingerea că totul se va sfîrşi, iar dorinţa îmi este chiar defavorabilă. Am ajuns să constat şi eu că Soarele a apus, pentru cel care şi-a pierdut speranţa.

O pornire lăuntrică, inexplicabilă, mă îndeamnă să cred că în curînd îngrămădirea aceasta minerală, care sînt eu, se va dispersa şi nimic, nimic din ea nu va mai dăinui. Cîtă dreptate a avut Poetul cînd a spus: „Viaţa ? Moartea ? Fragmente adunate, fragmente risipite.”! Acest simţămînt de „nimic infinit”mă îngheaţă de frică. Aş vrea să mă eliberez de gîndul morţii, dar nu ştiu cum să o fac. Dacă cerinţele intelectului le mai pot amăgi, cele ale afectivului sînt insistente şi de nereprimat (am ajuns să mă întristez şi de faptul că sînt trist !). De ce nu putem afla liniştea în această lume ? Aşa trebuie să fie ? De ce optimismul nu este dat tuturor ?

Domnule, dvs. ce credeţi: ar putea fi moartea mai mult sau mai puţin decît este sau ni se pare a fi ?

Dacă moartea este asemenea unui somn atunci pentru mine ea este, şi chiar doresc să fie, eternă. Dacă fiinţarea poate înceta fie şi pentru o clipă, aceasta echivalează cu moartea, iar revenirea nu-şi mai are rostul.

Ştiu că sînt absurd în presupunerile mele, iar ele sînt periculoase pentru mine, dar nu pot să mă schimb ! Şi apoi, de ce cenuşa anilor nu poate să-mi susţină optimismul sau indiferenţa ?

Poate la starea mea de descumpănire şi angoasă contribuie şi absenţa credinţei religioase – îi invidiez pe cei care se nasc credincioşi ! Nu-mi dau seama de ce n-o am şi nici n-am avut-o – poate profesiunea mea să fi determinat aceasta.

Nu pot respinge tezele religiei, dar nici nu le pot accepta, avînd evidenţa că nu avem nici un indiciu că lumea de dincolo ar fi şi altceva decît cimitirul.

Faptul că trebuie să mor, faptul că cei dinaintea mea au murit, faptul că această lume are un rost, fiind o creaţie, şi are un Creator care a prevăzut totul, sînt adevărate, o ştie şi o spune bunul simţ, dar nu ajung să mă liniştească, să mă facă să fiu înţelegător sau nepăsător.

Adesea îmi spun, ca să mă îmbărbătez: moarte, te urăsc… şi-ţi dau dreptate ! Apoi, imediat, îmi vin în minte vorbele lui Vlahuţă: „Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei.”

Am observat că tind să pun totul în relaţie cu moartea – şi cum nu altfel ? –, dar aşa procedînd, văd bine, viaţa mea este un chin (în amănunt). Cum să fac să reuşesc să mă schimb ?

Sînt uimit cum am putut avea zeci de ani convingeri cărora nu le corespunde nici un adevăr dovedit. Realitatea, constat cu fiecare clipă, se prezintă cu totul altfel de cum am considerat-o pînă acum. Această realitatea îmi apare mai cumplită, mai nedreaptă şi mai „reală” ca niciodată. De ce n-am înţeles aceasta pînă acum ?

Domnule, credeţi că sînt îndreptăţit să sper că voi mai exista după moarte ? Să fie moartea doar o „pauză de timp” ?

Desigur, îmi place să cred că răspunsul la această întrebare este „da”. Cu toate acestea, în absenţa ştiinţei, credinţa, presupunerile, îmi apar insuficiente liniştirii. Sînt prea lucid pentru a-mi crea iluzii, deşi mi-le doresc.

Credeţi că halucinaţiile sepulcrale pe care le am cînd mă trezesc din somn, în toiul nopţii, semnifică ceva legat de ceea ce urmează să mi se întîmple efectiv ?

De ce am uneori senzaţia stranie că percepţiile mele sînt amintiri sau că sub mine se află infinitul (simţămînt pe care cred că-l au şi cosmonauţii cînd ies din nava lor cosmică) ?

Desigur, aş putea să vă mai scriu multe sau, mai corect spus să „plîng” mai mult, dar sînt convins că m-aţi înţeles pe deplin.

V-aş rămîne îndatorat dacă aţi binevoi să răspundeţi la scrisoarea unui „nimic” conştient, îngrozit de realitatea nimicniciei sale prezente şi viitoare.

Cu stimă şi urări de viaţă lungă,

==========

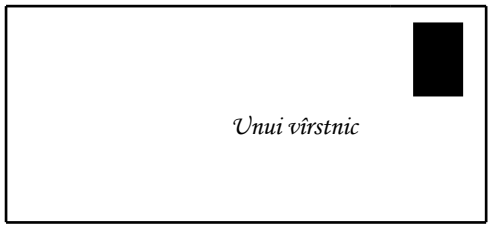

Domnule,

Da, aveţi pentru ce să mulţumiţi divinităţii dacă aţi fiinţat aici: aţi aflat plăcerea trupului şi fericirea sufletului, atît cît au fost; beneficiind de viaţă v-aţi asigurat un anume viitor, inaccesibil altfel; aţi fiinţat aici mai bine de 80 de ani !

Viaţa dvs., cu certitudine, este o necesitate (!), are un rost, un sens, altfel Universul nu vă releva (iar aceasta, atenţie!, denotă că aveţi şi un „trecut" !).

Faptul că ţineţi la viaţă este firesc, dar renunţaţi să vă mai gîndiţi la moarte, abandonaţi-vă vieţii şi mersului ei firesc. Oricît veţi încerca, nu veţi schimba ceva din legile naturii. Orientaţi-vă toată bucuria de a fi spre natură şi pasionaţi-vă pentru lucruri care să vă capteze atenţia. Procedînd astfel vă veţi linişti, vă veţi împăca spontan cu realitatea, cu tot ce vă aduce ea. Mai mult chiar, rupeţi-vă de tot ce este material şi „a-l dvs.", inclusiv de memoria vieţii avute. Imaginaţi-vă cum aţi vrea să fie viitorul; posibil ca acest demers să-l modeleze efectiv în acest sens !

Viaţa este minunată, desigur, dar ce urmează vieţii ar putea fi, şi foarte probabil chiar este, incomparabil mai minunat. Dacă am fi asiguraţi concret de aceasta, n-am fi tentaţi să ne sinucidem ? Deci, ştie natura de ce ne ascunde viitorul !

Procesul efectiv al morţii este de o mare simplitate şi viteză. El nu pretinde cunoştinţe prealabile, este indolor şi nu poate fi manipulat volitiv. Abandonaţi-vă lui fără reţinere, avînd un maxim de încredere că moartea este doar o trecere de la viaţă, la un ceva superior, demn de a fi dorit. Fiţi convins că sînteţi ceva aparte în Univers (viul pare a fi doar pe Terra !), iar în momentul morţii sînteţi supravegheat şi în centrul Universului.

Moartea este un spasm neconştientizat prin care fiinţa noastră (sufletul) abandonează trupul, iese de pe coordonatele de spaţiu şi timp (specifice trupului), şi se înscrie, sau se evidenţiază, pe altele de un tip necunoscut nouă. Altfel spus, vieţuiţi etern în dvs. şi muriţi doar spre „exterior".

Vă întrebaţi de ce nu murim altfel decît animalele, pentru a avea cu evidenţă un indiciu al nemuririi noastre. Domnule, dacă dvs. vă puneţi aceste întrebări, dacă dialogaţi cu dvs., dacă vă frămîntaţi atît de mult şi sînteţi îngrozit de viitor, nu denotă că sînteţi, prin esenţa dvs., mai mult decît un animal ? Acest „mai mult", care sînteţi chiar dvs., nu moare, fiţi absolut convins de aceasta ! Trupul nostru, care nu ne deosebeşte prin mai nimic de animale, este firesc să moară ca în cazul animalelor.

Absolut nimeni nu ştie ce urmează morţii (chiar termenul „a urma" este inadecvat în acest context !), nu poate să ştie (cel puţin din perspectiva gîndului raţional), nu trebuie să ştie. Aceasta deoarece un asemenea demers pretinde depăşirea limitelor noastre şi chiar a fiinţei, iar dincolo de momentul morţii este domeniul credinţei, nu al ştiinţei. „Dincolo", în eventualitatea că mai sînt, spaţiul, timpul şi fiinţarea au alte caracteristici. Desigur, aceasta nu

înseamnă că nu avem indicii că acest „dincolo” este o realitate: nimic în Univers nu dispare în mod absolut, ci doar evoluează (chiar şi moartea este urmarea acesteia !). Micro şi macro Universul este de o complexitate atît de uluitoare, încît este de neconceput ca noi să fim doar nişte „nori” efemeri (nici aceştia nu dispar în mod absolut !).

Amintiţi-vă şi ceea ce spunea N. Iorga: „Mergi înainte: în capătul vieţii tale vei găsi, cu siguranţă, alt drumeţ care va merge mai departe” (înţelegeţi prin „drumeţ”atît o cale nouă, cît şi „călătorul” ce veţi fi.).

Fiinţa dumneavoastră (conştiinţa sau/şi sufletul) va continua de o manieră imposibil de înţeles sau de comparat cu ceva de aici. Dvs. nu puteţi dispare, deoarece faceţi parte din Univers şi aveţi un trecut (care vă face să fiţi cel ce sînteţi). Cert, dvs. sînteţi mai mult decît limita simţurilor şi a memoriei.

Sînteţi îndreptăţit să fiţi revoltat faţă de indiferenţa celor din jur privitor la moarte; dar să aveţi în vedere şi faptul că cine pune moartea în faţă, nu lateral, se va împiedica de ea şi viaţa îi devine un chin. Este chiar ceea ce se întîmplă acum cu dvs.

Oricît vă este dat să trăiţi, prevederea moarţii nu trebuie să ajungă asemenea semnului de întrebare pe care spaniolii îl pun la începutul frazei !

Gînduri de avut în pragul trecerii dincolo: nimic nu este la voia întîmplării; moartea urmează vieţii, iar morţii îi urmează un ceva indescriptibil (aceasta, probabil, şi deoarece este din domeniul insensibilului); valoarea vieţii este esenţială, dar tranzitivă – adică, nu ne putem opri sau nu trebuie să ne oprim la ea; viaţa a fost „ceva”, iar pentru aceasta trebuie să fim recunoscători, chiar dacă nu ne-am dorit-o (probabil !); ceea ce a fost, a fost şi nu va mai fi, nici prin conţinut şi nici prin formă (fără ca aceasta să însemne ştergerea trecutului şi viitorului); cauza care ne-a generat (constrîns !) nu s-a limitat doar la atît, ci a prevăzut (şi aceasta tot constrîns !) o continuare anume.

Dacă aţi avut şi aveţi parte de durere şi suferinţă este pentru că ele sînt necesare (altfel, în absenţa contrastului, nu am cunoaşte plăcerea, bucuria şi fericirea – binele şi răul, plăcerea şi neplăcerea sînt inseparabile) şi apoi, avem fiecare parte de o penitenţă (nimic nu este nemotivat !) a cărei raţiune depăşeşte puterea noastră de înţelegere, dar care vine să ne certifice că „ceva” sau „cineva” este şi că sîntem „supravegheaţi”.

Dvs. vîrsta nu v-a adus pacea şi resemnarea, deoarece faceţi parte dintre cei ce-şi păstrează spiritul treaz pînă în ultima clipă, şi dintre cei care au apucat calea de mijloc între „a şti” şi „a crede”. Poate, aceasta este o gratificaţie sau poate face parte din ispăşirea „pedepsei”; dar, mai probabil, aceasta se înscrie în maniera în care dumneavoastră vă elevaţi în această viaţă.

Nu cred că este bine să „refuzaţi” moartea dacă ea este asemenea somnului. Aceasta, deoarece: somnul este urmat de „trezire” (!), este o sursă de plăcere şi refacere, ascunde taine extraordinare (spre exemplu, lumea viselor), este doar aparent o suprimare a conştiinţei.

Şi în cazul dvs. se adevereşte că religia satisface inima, nu capul treaz, iar filosofia satisface capul, nu inima. Apoi, de mii de ani se ştie că cine gîndeşte susţinut nu poate fi optimist şi nepăsător.

De ce trebuie să murim, de ce nu ştim cu certitudine ce urmează morţii, de ce moartea măsoară viaţa, de ce existenţa nu se poate fixa pe nimic etern, de ce speranţele sînt inconstante, de ce nu ne putem sustrage continuu gîndului morţii etc., comportă o infinitate de răspunsuri, nici unul complet sau definitiv. Pentru dumneavoastră aceste chestionări nu-şi mai au temei (dacă vă preocupă, îi daţi morţii satisfacţie !). Dumneavoastră trebuie să vă limitaţi la a vă bucura de fiecare clipă cîştigată vieţii, fuzionînd cu natura, abandonîndu-vă ei.

Aveţi în vedere că miliarde de oameni au murit înaintea dvs., multe miliarde vor muri după dvs., dar nici unul nu a reuşit sau nu va reuşi să se sustragă morţii. Este necesar să fie aşa !

Referitor la senzaţiile particulare pe care le aveţi acum, pot să vă informez că ele ţin exclusiv de specificul actual al fiziologiei dvs., aferent bătrîneţii, şi de „serviciul” deficitar pe

care trupul îl oferă creierului dvs. În plus, această disfuncţie se suprapune peste preocupările dvs. angoasante, aproape continui, referitor la moarte.

Faţă de spaima morţii totul este bun, chiar şi şiretlicul. Încercaţi să-i negaţi morţii puterea şi însemnătatea (jubilînd cu fiecare zi trăită aici !), şi să vă menţineţi privirea aţintită doar spre înainte, fără să daţi ascultare „sirenelor" care vă atrag spre cărări lăturalnice.

Domnule, primiţi felicitările mele pentru anii „capturaţi" şi admiraţie pentru spiritul dvs. „treaz".

Vă urez zile frumoase şi multe.

P. S. Dacă cineva v-ar cere să-i răspundeţi la o scrisoare aşa cum mi-aţi adresat dvs. mie, ce i-aţi răspunde ? Dacă vreţi să meditaţi „creativ" asupra morţii, formulaţi dvs. o asemenea scrisoare !

==========

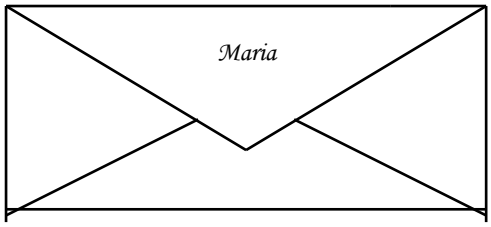

Dragă mamă,

Iartă-mă că mă adresez ţie în scris, dar cînd vorbim la telefon nu mă mai pot concentra, mă emoţionez, plîng şi nu mai pot să-ţi spun aproape nimic din tot ce aş vrea să-ţi spun.

Din cuşca asta de sticlă, ce mă izolează de tine şi de lume, încerc acum să te fac să mă înţelegi şi să te rog să mă ajuţi, dacă poţi şi vrei.

Mamă, am aflat şi eu că nu mai am nici o şansă de a mai rămîne în viaţă: voi muri în scurt timp. De acum, nu trebuie să te mai prefaci că nu ştii.

Te rog, ajută-mă să înţeleg: de ce trebuie să mor ? De ce am eu parte doar de suferinţă ? Ştiu că tu mi-ai dat viaţă, nu moarte, dar cine şi de ce mi-o ia ? Dacă eu nu sînt vinovată de moartea mea, aşa cum mi-au spus aici, atunci cine ?

Dragă mamă, la cine să mă rog să mă mai lase în viaţă ? Sau nu mai pot să cer nimic ? E prea tîrziu să mai pot primi ceva ? De ce ?

Mamă, aş vrea mai mult ca orice să mai trăiesc, să fiu cu tine, să văd florile tale, dar eu, ştii bine, nu am nimic să dau în schimbul vieţii. Cum să procedez ?

Dacă vreau să mai trăiesc înseamnă că sînt lacomă ? Este o greşeală să te bucuri de viaţă sau să vrei această bucurie ?

Te rog, spune-mi ce se va întîmpla cu mine cînd voi muri ? Dar apoi ?

De ce plîngi de fiecare dată cînd vorbim ? Ce ştii că mi se va întîmpla şi-mi ascunzi ?

Crede-mă, toate mă dor, mi-e frig tot timpul, mi-e frică de ceea ce se va întîmpla cu mine, mi-e frică de sicriu şi de morţii de acolo, mă simt rătăcită şi a nimănui, mai ales noaptea cînd este întuneric.

Te rog, te rog din inimă, ai milă de mine şi fă ceva să mai trăiesc ! Încerci ?

Poate nu te-am iubit îndeajuns sau te-am necăjit prea mult (nu mi-am dat seama ce fac, crede-mă !). Te rog, iartă-mă şi fă ceva pentru sărmana ta fiică. Îţi promit că voi fi recunoscătoare şi te vei putea mîndri cu mine.

Îţi cer prea mult sau acum nu mai am dreptul să-ţi cer nici ţie ajutorul ? Am primit sau am luat mai mult decît meritam ? Te rog să mă ierţi şi să mă ajuţi; mi-e frică şi mă simt neapărată. De-ai putea mamă să simţi ce simt eu m-ai înţelege, m-ai ierta pentru greşeli şi m-ai ajuta; dar eu am ajuns atît de plăpîndă şi dezorientată că nu găsesc nici cuvinte să-ţi spun cîte ceva din ceea ce mă sperie şi mă doare.

Ştii, aproape de fiecare dată cînd adorm mă visez că sînt într-o rochie neagră, pusă în sicriu şi fără să puneţi capacul pe el, toţi aruncaţi cu pămînt pe mine, apoi se face tot mai întuneric, mai frig şi nu mai aud decît lătrat de cîini.

Dragă mamă, cred că ai vrea peste ani să te sprijini de mine, cum s-a sprijinit bunica de tine, dar eu nu cred că sînt vinovată de moartea mea. Cu ce am greşit şi faţă de cine ? Şi dacă am greşit, de ce sînt aşa de aspru pedepsită ?

Mamă, te rog spune-mi sincer, am să rămîn în mormînt pentru totdeauna ? Eu n-am să fiu mireasă niciodată ? Nici mamă ? O ! De ai şti cît îmi doresc !

Te rog spune-mi, acolo, în mormînt, o să fie întuneric şi frig ? Am să dorm şi n-am să simt nimic ? Pînă cînd ? De ce în pămînt ? Ce să duc sau ce pot să duc cu mine în mormînt ?

Mamă, am să te mai văd ? Ai să mai fii cu mine vreodată ? Fără tine mă simt rătăcită şi alungată din toate părţile.

Crezi că am să pot vedea florile pe care, sînt sigură, le vei pune pe mormîntul meu aşa cum ai pus la bunica ? Lîngă mine să pui multe flori, din acelea ce nu se vestejesc – ştii tu care.

Te rog, fă cumva să te lase să fii lîngă mine cînd am să mor, nici nu-ţi poţi închipui cît îmi este de frică.

Ştiu că sînt mică şi neînsemnată, dar poate merit să primesc, fie şi numai din milă, un pic de atenţie, de ajutor, de curaj.

Dragă mamă nu plîng decît noaptea, cînd mă trezesc şi nu mai pot să adorm, iar atunci, crede-mă, îmi muşc buzele să nu ţip de frică, de groază şi singurătate.

Fiecare lacrimă a mea aş vrea să fie şi o rugăciune, un strigăt, dar nimeni, nimeni nu mă aude, nimeni nu mă ajută sau nu vrea să mă ajute, ori nu poate să mă ajute, şi nu înţeleg de ce. Pentru mine noaptea fără sfîrşit, cum zicea bunica, este aproape şi, crede-mă, îmi este cumplit de frică.

Mamă, m-ai numit Maria nu pentru a mă ocroti, ci pentru a muri de copil şi fără vină ? De ce nu se adevereşte ceea ce mi-ai spus despre numele meu ?

Sînt momente cînd nu-mi mai dau seama ce este adevărat şi ce este închipuire din tot ce mi se întîmplă. Parcă nu mai sînt eu. Mă simt tot mai mult dată la o parte, de parcă nu aş mai exista.

Acum, cînd în faţă nu am decît frica şi singurătatea, nu mai ştiu la ce să mă gîndesc, la ce merită să mă mai gîndesc; nici măcar să visez nu mai pot. Ce să fac ?

Te asigur mamă că nu am uitat tot ce ai făcut pentru mine, tot ce m-ai făcut să cunosc prin tine, toate bucuriile pe care le-am cunoscut datorită ţie, dar te rog să încerci să mai faci cîte ceva pentru mine pînă mai sînt. Poate, cîndva, am să pot să fac şi eu ceva pentru tine. Maria, ştii bine, nu-şi încalcă cuvîntul !

Aş vrea multe să-ţi mai scriu, dar mă concentrez tot mai greu, am început să plîng (iar lacrimile nu-mi limpezesc ochii, dimpotrivă), parcă mă destram şi mă pierd în mine, sînt obosită chiar de mine şi simt că nimic nu mai are rost pentru Maria.

Aştept cu nerăbdare să poţi să fii lîngă mine, să te pot săruta, dar te rog să nu te sperii şi să mă ierţi că am – nu ştiu de ce – buzele reci.

Cu drag, Maria.

==========

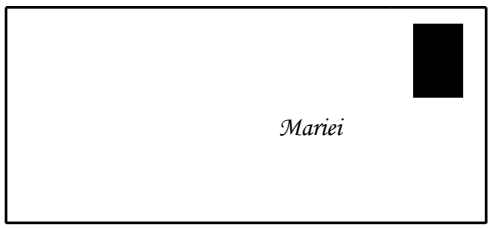

Mariei

Draga mea fetiţă,

Fii sigură, mama a fost şi rămîne lîngă tine pentru totdeauna. Nimeni nu este mai aproape de tine ca mine şi nimic nu ne poate despărţi.

Că vei muri nu este vina ta, iar aceasta nu este o pedeapsă. Aşa după cum nu am vrut să venim pe lumea asta, la fel este şi cu plecarea. Nu este voia noastră, nu este vina noastră. Deasupra noastră există cineva care a creat lumea şi pe noi. De ce procedează cu fiecare dintre noi într-un anume fel, nu ştim; dar, sigur, nu o face din răutate. Viitorul nostru este plin de surprize şi întotdeauna după rău vine bine. Fii încrezătoare !

Nu te considera nedreptăţită deoarece mori aşa curînd, iar ceilalţi rămîn; şi noi toţi vom muri, iar pentru tine, şi nu eşti singura, aceasta survine mai repede, deoarece fiecare se naşte într-un anumit loc, într-un anumit moment şi are o misiune a sa. Tu eşti şi rămîi în prezent, iar acesta nu-ţi poate fi luat. Important este că ai fost în viaţă, nu cît ai fost !

În plus de aceasta, murind mai curînd, tu eşti absolvită de multe necazuri, suferinţe şi eforturi. Iar acestea depăşesc cu mult plăcerile şi bucuriile vieţii de aici. Exemplu: ai vrea să fii şi tu mamă; dar dacă ai avea o fiică aşa cum te am eu pe tine, ţi-ai mai dori să fii mamă ?

Maria, tu ştii că florile – iar tu eşti asemenea lor – trăiesc cu atît mai puţin cu cît sînt mai frumoase şi au un parfum mai delicat ?

Nu trebuie să te rogi ca să mai existi; cu siguranţă vei mai exista, chiar dacă nu aici, şi nu vei fi singură, ci cu mine şi toţi cei pe care îi iubeşti.

Nu te mai gîndi la ceea ce laşi, ci fii curioasă pentru ceea ce urmează şi imaginează-ţi cum ai vrea să fie acolo. De asemenea, uită părerea ta că eşti singură sau neapărată; toată lumea este cu tine şi te ocroteşte, aşa cum se poate.

Draga mea, momentul morţii este precum adormirea. N-ai să simţi nimic neplăcut, dimpotrivă, vei avea o senzaţie de uşurare şi de plăcere, ca atunci cînd te culci după ce toată ziua ai umblat. În timpul acestei clipe foarte scurte vei auzi o muzică ce-ţi va place foarte mult. Apoi te vei vedea cu un alt trup, asemănător cu acesta de acum, dar care nu se va mai îmbolnăvi şi îţi va da numai plăceri. Vei fi într-o altă lume, mai frumoasă ca aceasta şi lipsită de durere şi necazuri. Lîngă tine vei găsi imediat pe bunica ta, iar după un timp, nu prea îndelungat, voi sosi şi eu. Fii sigură că în tot acest timp vom rămîne legate prin suflet.

Îţi repet, nu te va durea nimic şi, cu siguranţă, te vei trezi aşa cum te-ai trezit de fiecare dată cînd te-ai culcat.

În cealaltă lume nu-ţi va mai fi frică de nimic, nu te va mai durea nimic şi vei avea parte numai de bucurii.

Fetiţa mea dragă, în mormînt va fi doar cel ce a fost trupul tău. În trup există, sub o formă ce nu poate fi descrisă, un „ceva" (noi îl numim „suflet") ce nu moare (nu poate să moară !) şi nu poate fi îngropat, el transferîndu-se într-o altă lume. Acest „ceva" eşti chiar tu. Deci tu, Maria (o sfîntă prin nume şi sufletul tău de copil), nu vei fi în mormînt ! Cît priveşte mormîntul, acesta este doar pentru trup şi pentru noi, cei care rămînem astfel în legătură cu ceva de la tine.

Dacă plîng mai tot timpul se datorează faptului că mă despart de tine, că tu pleci iar eu rămîn. Aşa am făcut de fiecare dată cînd ai plecat în tabără sau la bunici. Îţi aminteşti ?

Draga mea, chiar dacă mori, tu vei putea să ne vezi pe noi, dar, din nefericire, nu vei putea comunica imediat cu noi. Noi nu te vom putea vedea, iar acesta este şi motivul pentru care plîng mai mult acum.

Nu trebuie să duci nimic cu tine în afară de gînduri bune, deoarece toate lucrurile de aici, dragi ţie, le vei regăsi şi acolo, chiar dacă ele vor fi puţin altfel.

Fii sigură că am să fac pentru tine tot ce este posibil şi în primul rînd să pot să stau lîngă tine, cînd mă vor lăsa medicii.

Curînd, foarte curînd, vom fi împreună şi am să-ţi spun mai multe. Pînă atunci, fii sigură că sînt cu sufletul şi gîndul alături de tine în fiecare clipă.

Cu drag, Mama.

==========

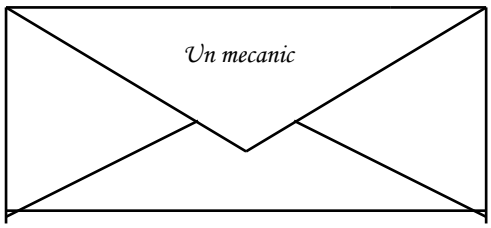

Domnule,

Vă solicită ajutorul un nenorocit care mai are de trăit doar cîteva săptămîni. Datorită unei boli neiertătoare, în curînd voi părăsi lumea.

La început nu mi-a venit să cred, apoi o furie cumplită m-a cuprins; acum am ajuns în faza disperării.

Domnule, vă rog să mă credeţi că NU VREAU SĂ MOR ! De ce eu ? Am iubit şi iubesc viaţa mai mult ca orice. Cum să mă despart pentru totdeauna de viaţă şi de familia mea ?!

Nu pot să accept că în curînd voi putrezi, că mă vor mînca viermii !

De ce trebuie să mor acum, la nici 50 de ani, cînd încă mai am putere de muncă, de viaţă şi mă simt tînăr ?

Am înţeles, nu mai pot evita moartea; dar nu pot să accept să mor. Cum să procedez ? Refuzul meu de a accepta, simt, nu face decît să-mi amplifice chinul. Dar cum să fac să renunţ la toate şi chiar la mine însumi ?

Nu mi-a fost frică de viaţă niciodată, dar de moarte, de groapă, mă îngrozesc, tremur şi plîng ca un copil.

În loc să mă bucur de fiecare clipă ce-o mai trăiesc, cu fiecare clipă, durerea, groaza şi chinul meu sporesc.

N-am ponegrit biserica, cred în Dumnezeu, dar mai puţin în Iisus. Mi-am dorit să fiu un credincios, dar n-am reuşit; ceva din fiinţa mea o refuză, spontan (teama de a nu fi înşelat sau dezamăgit ?). Nici acum, sau poate mai ales acum, credinţa religioasă nu se activează, este inexistentă şi cum ar fi altfel cînd mor nevinovat şi atît de tînăr ? Sau poate am păcate grave ? Dar de ce nu le ştiu ? De ce le-am comis ? De ce nu sînt doar pedepsit, nu şi distrus ?

Cu fiecare oră sînt tot mai zbuciumat, mai disperat, constatînd neputinţa de a afla ceva sigur privind viitorul meu. De ce nu-mi este dat să aflu ceva sigur ?

Aş vrea să mă desprind de situaţie, să o văd de sus, pentru a mă putea orienta. Din nefericire nu pot asta şi nu văd o cale de ieşire din mlaştina propriilor gînduri, din complexul de necunoscute, de griji, de temeri care mă asaltează. Sînt vinovat de această neputinţă ?

M-aş agăţa de orice iluzie dacă ea mi-ar inspira curaj şi speranţă, şi sînt gata să accept orice minciună dătătoare de speranţă; dar nu găsesc nimic. De ce ?

Vă rog spuneţi-mi, ce credeţi că se va întîmpla cu mine după ce ajung la ultima clipă de viaţă ? Moartea v-a fi un proces dureros ? Cît va dura ? Dumneavoastră credeţi în viaţa de după moarte ? De ce ? Ce argumente aveţi ? Este bine sau nu să cred în viaţa de după moarte ?

Adesea îmi amintesc o maximă pe care o tot repeta un inginer, la fabrica în care am lucrat: „N-ai dreptul la nimic, şi nimeni nu îţi e dator, nici societatea, nici natura. Dacă pretinzi de la ele fericirea eşti un prost. Dacă te crezi nedreptăţit pentru că ele nu ţi-o hărăzesc, eşti şi mai prost.” Uşor de zis…

De ce este moartea un proces atît de dificil şi de misterios ? De ce nu putem avea un sfîrşit fericit ?

Domnule, acest plînset al meu să fie cu adevărat sfîrşitul existenţei mele ? De ce astfel ? Ce a fost viaţa mea ? Primul şi ultimul bun, iar el îmi este luat… Mai am ceva ce-aş putea pierde sau mi-ar putea fi luat ?

Mă simt dezorientat, mă simt pierdut. Mă puteţi ajuta să mă regăsesc şi să-mi fixez o cale de urmat ?

Cu speranţa că mi-aţi înţeles disperarea şi doleanţa, vă mulţumesc.

==========

Unui mecanic

Domnule,

Nu putem să controlăm existenţa: nici în ansamblu, nici în amănunt. Atît venirea dvs. pe lume, cît şi desfăşurarea vieţii şi plecarea sînt evenimente ce nu pot fi controlate, fără ca aceasta să însemne că s-ar desfăşura la voia întîmplării. Un „cineva”, sau un „ceva”, cauzează şi controlează totul. Dacă aşa stau lucrurile – şi aşa stau, vedeţi bine –, nu ne rămîne decît să acceptăm.

De ce trebuie să murim şi de ce nu avem un sfîrşit fericit ? Deoarece: moartea noastră şi felul în care ea survine pentru fiecare, sînt o necesitate (!) în felul Universului de a evolua; nu existăm doar noi, cei de acum, iar toţi nu putem fiinţa concomitent; moartea este calea spre o altă etapă de evoluţie; este o necesitate pentru a mai fi; este maniera de „eliberare” de materie, de trupul nostru (doar el este afectat distructiv de către moarte !); „sfîrşitul fericit”, aici, nu poate fi conceput !

Aveţi permanent în minte că dvs. aţi fost necesar aici, acum, astfel şi atît.

Cum să renunţaţi la viaţă, la lume, la familie şi chiar la dvs. ? Dumneavoastră nu puteţi renunţa la nimic; tot ce posedaţi v-a fost dat şi acum vă este luat, fără ca dvs., prin voinţa dvs., să fiţi implicat, iar de dumneavoastră înşivă nu puteţi fi deposedat (nici dacă aţi vrea !), deoarece prin sufletul dvs. sînteţi un element nefragmentabil şi indestructibil în Univers.

Putinţa de a afla ceva sigur despre „dincolo” nu ţine de efortul dvs. Acela este un domeniu pe care nu putem să-l înţelegem şi nu este necesar să-l înţelegem. De fapt nici pentru aici nu avem repere absolut sigure, ci doar relative !

Referitor la credinţa religioasă: posesia ei nu depinde de individ (!), ea pare a fi un dat (motivat !), deci nu trebuie să vă faceţi reproşuri.

Moartea nu este un proces dureros, excepţie suferinţa de acum. Ea durează o clipă, fiind o *trecere* nu o *stare* a sufletului. În ceea ce priveşte fostul dvs. trup, el va mai dăinui ca formă un timp limitat, apoi va „supravieţui” doar prin elementele chimice care l-au alcătuit.

Faptul că acum plîngeţi arată că nu sînteţi animal sau ţărînă, deci aveţi ceva deosebit în dvs., deci aveţi motive de speranţă !

Pînă în ultima clipă, încercaţi să vă autoconvingeţi de următoarele: veţi sfîrşi viaţa terestră cu bine, iar ce urmează ei nu este un motiv de îngrijorare; procesul morţii nu poate fi controlat, deci nu aveţi responsabilităţi; trebuie să abandonaţi lumea materială, trupul, timpul şi spaţiul dvs., şi să vă proiectaţi în infinitul viitorului ca într-un ceva extraordinar ce urmează morţii; „tot răul este spre bine”; corect este ca gîndul să fie orientat către căutarea soluţiei împăcării cu moartea şi nu spre „rumegarea” nesfîrşită a situaţiei tragice în care vă aflaţi (miliarde de oameni au fost şi vor fi în această situaţie !) şi pe care nu o putem schimba.

Mă întrebaţi dacă cred în viaţa de după moarte. Răspunsul meu este negativ. Nu cred în viaţa de după moarte, ci în „ceva” de după moarte. Viaţa a fost pentru *aici*, pentru *dincolo* este altceva iar acest altceva nu poate fi numit cu cuvintele vieţii terestre.

Nu trebuie să ne fie teamă de moarte, deoarece: ea este necesară; este doar a trupului; dincolo sînt strămunii noştri, iar după noi va veni şi familia noastră; de moarte ne apropiem de cînd am venit pe lume; noi nu ştim cu adevărat ce-i binele şi ce-i răul (mai probabil ca ele să fie doar pentru aici).

Atenţie ! Cu cît încercaţi acum mai intens să vă apăraţi de moarte şi să mai ţineţi la valorile lumeşti, cu atît ea îşi arată dominaţia mai acut şi vă va chinui mai intens. Nu-i daţi satisfacţie ! Ignorarea este acum soluţia ieşirii din impas: atît a morţii, cît şi a lumii materiale cu toate valorile ei (valori pe care noi le-am creat !). Aţi observat şi dvs., nu o dată, că cu cît îţi doreşti ceva mai mult, acesta parcă se îndepărtează !

Moartea nu este neantizare, o dizolvare în anorganic (cu excepţia trupului), ci trecerea spre un nou mod de fiinţare, indefinibil, situat pe planul unei evoluţii deosebite. Deci, vom mai dăinui într-un mod oarecare.

Nu vă mai gîndiţi la viitorul trupului dvs.; el vă reprezintă acum doar fizic şi nu se confundă cu dvs. Dvs. sînteţi mai mult decăt trupul care va muri pe deplin. Trupul nostru este asemenea unui pod şi este absurd să încercăm să-l luăm cu noi, după ce l-am trecut.

Contrar opiniei dvs., că vieţii nu-i urmează ceva, eu cred că după aparenţe, da. În fond – nu. Această consideraţie vi s-ar putea părea naivă sau descumpănitoare, dar în realitate ea este deosebit de subtilă. Ceea ce urmează vieţii, fiind în afara timpului şi spaţiului, este imposibil de dovedit şi nu poate primi o descriere ori atribut. Observaţi, spre exemplu, că dvs. nu puteţi dovedi nimănui că vă este foame sau că aţi visat ceea ce aţi visat, iar acestea sînt de aici !

Şi legat tot de această convingere a dvs.: încercaţi să argumentaţi de ce ar fi necesar să dispăreţi pe deplin; intuiţia decepţionează mult prea adesea în probleme majore pentru a-i acorda un credit substanţial !; nu aveţi nimic de pierdut crezînd în ceva de după moarte; acum ar fi mai înţelept să nu mai încercaţi să înţelegeţi, ci să faceţi efortul să acceptaţi, să vă predaţi morţii fără rezerve şi regrete.

Sînteţi nedumerit de faptul că sfîrşitul vieţii este un proces dificil. Este firesc să fie aşa. Aceasta, deoarece: sîntem oameni; tindem să „nu lăsăm pasărea din mînă pentru cea de pe gard”; instinctul ne cere să ne apărăm integritatea, iar conştiinţa îi dă un plus de intensitate; în preajma noastră sîntem „stăpîni”, dar la modul general sîntem „stăpîniţi”.

Din moment ce nu aveţi alternativă, nu vă rămîne decît să vă avîntaţi în ceea ce urmează, cu curaj, hotărîre şi încredere într-o reuşită favorabilă.

Vă doresc înţelepciune şi curaj.

==========

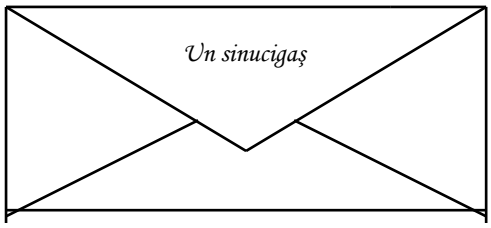

Domnule,

Vă scrie un bărbat care, peste cîteva zile sau poate peste cîteva săptămîni, va pune capăt aventurii lui pe această lume.

Recent v-am audiat într-o conferinţă, iar opiniile dvs., vizavi de moarte, viaţă şi sinucidere, mi-au părut eronate; acesta este motivul pentru care, în beneficiul dumneavoastră (!), vă scriu expunîndu-vă cazul meu. Deci, sincer, nu doresc ajutor din partea dvs. şi nici să-mi schimbaţi opiniile, chiar dacă, sînt convins, credeţi contrariul.

De ce intenţionez să mă sinucid ? Deoarece nu vreau să fiu în continuare martor nefericirii mele şi totodată simt că răspund astfel unei chemări, venite din adîncul fiinţei mele. Dacă tot trebuie să mor cîndva, nu are rost să mai lungesc dezamăgirile !

De fiecare dată cînd m-am bucurat de viaţă a urmat o nenorocire, care a depăşit de zeci de ori afectul precedent, iar cu cît am dorit să trăiesc mai intens, cu atît m-am simţit mai frustrat, mai limitat. Deci, la ce bun să mai trăiesc ? Apreciez că viaţa, în cazul meu, este prea „costisitoare" şi nici motive temeinice să mai trăiesc nu am. Dacă pînă acum am fost paralel cu lumea, acum simt că devin divergent cu ea.

Ce mă leagă de lumea aceasta ? Plăcerile senzoriale ? Nu, sînt ca bioxidul de carbon din apa minerală. Plăcerile spirituale ? Sînt şi ele iluzorii. Familia ? Nu mai am. „Calităţile" acestei lumi (mă refer la domnia banului şi a puterii, la subcultură, la aglomerarea umană, la promiscuitatea morală şi cîte altele, care mă obosesc şi mă alungă de aici) ? Sau poate noutăţile, ce sînt doar aparenţe şi grabnice dezamăgiri ? Le refuz, considerînd toate valorile noastre ca fiind subiective. Astfel, existenţa mea nu se mai poate susţine din înţelegere justificativă, din pasiune, din obişnuinţă (sînt prea „tînăr") sau din necesitate.

Uneori cred că nu am „năzuinţele, plăcerile şi mirosul haitei", iar aceasta mă face să fiu respins, ori să nu am simţul sau accesul la plăcerea de a fi.

Nu mai am, nu mai pot avea, nici un ideal. Nici una din tentaţiile lumii nu mă mai atrag şi nici nu găsesc vreo motivaţie pentru a mă mai susţine; nu se spune oare că „…toate sînt deşertăciuni"? Dar, recunosc, e cumplit să nu mai speri la nimic pentru aici şi să ajungi la acel grad de realism în care toate îţi sînt perfect egale şi indiferente !

Adeseori îmi spun, ca regele din piesa *Richard al III-lea* a lui Shakespeare: „Şi dacă mor, nici un suflet nu mă va compătimi. Şi de ce ar face-o ?"

De ce am apărut pe lume ? Ce rost are viaţa în general şi a mea în special ? La ce serveşte satisfacerea dorinţelor ? Ce înseamnă să fii necesar pentru tine însuţi ? În absenţa clarităţii raţiunii noastre de a fi, ce are importanţă ? A avut dreptate cel ce a spus: „Doar atît:/Se intră, se ţipă/ Şi este viaţa./Se ţipă, se iese/ Şi este moartea."

Nu cred în viaţa de „apoi”, aici pe pământ se încheie toate socotelile – din aceasta să nu deduceţi că vreau să mă anihilez, ci doar că aş vrea să scap de problematica şi absurdul vieţii terestre. Nici un efort nu merită din moment ce e sortit să se dizolve în neant. N-am venit pe lume pentru că am vrut (cred că nu puteam face această alegere), dar „plec” din ea pentru că pot. Ce nu este absurd şi inutil dacă nu are parte de eternitate ? Şi cum nimic nu are parte de consistenţă şi eternitate…

Dacă există Divinitatea şi acel „dincolo”, de ce nu primesc răspuns la întrebări, la chemări, la rugăminţi ?

Domnule, Dumnezeu nu se „sinucide” cu moartea fiecărei fiinţe ? Sau, de ce ne lasă Dumnezeu să ne sinucidem ? Nu este acesta un indiciu că noi avem libertatea şi dreptul să ne sinucidem, şi să hotărîm cînd să o facem ? Sau, de ce nu sîntem apăraţi împotriva noastră ? Un filosof spunea că „Iisus acceptînd să meargă la moarte a fost un sinucigaş” !

Ce vrea Dumnezeu de la mine ? Ce-ar vrea Dumnezeu să fac, altceva decît fac, doar toate-s cu voia Lui ? Greşea oare acel păcătos care spunea: „Dracu mă îndeamnă, iar Dumnezeu mă ajută s-o fac şi pe asta”?

Cu ce m-am ales din toată vieţuirea ? Doar plăceri efemere, doar trăiri de prezent. Am fost „înşelat” să trăiesc şi din acest motiv nu îmi ştiu rostul ? De către cine ? De ce ? Numai prezent există ? Dacă mă sinucid, nu înseamnă că rămîn într-un prezent veşnic ? Apoi, de ce aş avea „valoare” doar viu fiind ?

Vă asigur domnule că nu mă voi sinucide din cauza unei disperări iraţionale, ci deoarece existenţa mea este sterilă (nu mai am ce oferi, nu mai am nevoi, dorinţe sau datorii) şi nu mai văd drumul în continuare; iar pe loc să stau îmi pare a fi „mort viu”.

Nu mi-e frică de moarte, după cum nu mi-a fost frică de viaţă. Din totdeauna am urît inutilitatea şi absurdul, iar aceasta mă şi îndeamnă acum să „termin”.

Credeţi-mă vă rog, nimic nu mă mai bucură cu adevărat, nimic nu-mi mai doresc şi consider că nu mai datorez nimănui ceva. Şi atunci, de ce aş mai conveni la o existenţă a (pseudo)satisfacţiilor trecătoare şi a inutilului ? Doar pentru suferinţă ? Nu fac un gest caritabil lăsînd locul meu altuia, mai merituos sau mai norocos ?

Domnule, eu consider (şi chiar observ privind în jur !) că purtăm în noi propria suprimare, în varii maniere. Deci sinuciderea este omenească, fiind o formă superioară de moarte ! Mai mult chiar, din moment ce în lume, după cum observaţi şi dvs., fiecare fiinţă poate exista doar ucigînd – nu vi se pare revoltător faptul că fiecare fiinţă trebuie să ucidă pentru a se hrăni, pentru a fi în siguranţă şi pentru a se simţi „confortabil” ? –, eu suspendînd aceasta, în ceea ce mă priveşte, nu dau dovadă de omenie şi bunăvoinţă ?

Moartea voluntară nu e cea mai frumoasă şi mai puţin chinuitoare ?

Decizia de a mă suprima am luat-o demult; dacă nu am împlinit-o pînă acum este deoarece, mărturisesc, jocul cu moartea mă mai încîntă – ce informaţie plăcută urechilor unui psihiatru, nu ? – şi deoarece există în mine o contradicţie între mintea mea care zice *fă-o*, şi inima (?) mea, care zice *nu încă*. În plus, vreau să mă pot conforma principiului că „orice faci cu mîna ta, fă-o cu toată puterea ta”.

Eu am ajuns la „saturaţie” de viaţă – dvs. nu puteţi înţelege acest simţământ, deci nu încercaţi să-l judecaţi ! –, iar aceasta mă face să mă număr printre cei care pot să aprecieze cumplitele suferinţe ale legendarului Cartaphilus, nemuritorul aflat în aşteptarea revenirii lui Iisus. Iar din această perspectivă, vă întreb: de ce <u>trebuie</u> să fim fericiţi ?

Dorinţa de pătrundere în întunericul viu şi primitor mă cuprinde tot mai mult şi adesea constat, paradoxal poate, că, printre şoaptele sale veninoase, Diavolul mai spune şi adevărul (el mănîncă restul merelor din acel pom…). Jenantă constatare, dar şi încurajatoare (spre exemplu, nu spune el: „Tu nu vei muri”?).

Cîteva persoane din preajma mea îmi ştiu gîndul funest şi (incredibil !) mă invidiază ! Am descoperit astfel că persoane ce se arată a fi echilibrate, cu succes general, au porniri sau au avut cîndva porniri suicidare, dar nu au avut curajul ultimului pas.

Departe de mine intenţia de a glorifica rezolvările „laşe" sau „încoronarea" nefericirii, ori de a crede ca Kirillov că prin sinucidere devin sau redevin Dumnezeu; atît doar că nu mă pot împiedica să nu recunosc sinuciderea ca pe o oportunitate circumstanţială (îndeosebi pentru cei care au sosit timpuriu acolo unde trebuie să ajungem cu toţii).

Duc de prea mult timp o lipsă totală de reuşită împotriva destinului (parcă aş fi un obiect) şi a absurdului (parcă am beneficiat de toate iluziile acestei lumii – aceasta, poate, pentru că nu am făcut tot răul sau binele pe care aş fi vrut să-l fac şi nici pe cel pe care aş fi putut să-l fac ?), ca să mai merite să trăiesc. Deşertăciunea vieţii m-a făcut să cred că existenţa mea a fost distrugerea mea, şi că nu risc nimic sinucigîndu-mă. La ce bun cîţiva ani în plus, dacă în faţa Nimicului totul e îngăduit şi neimportant, iar viitorul nu poate fi decît trist ?

Se spune că aici toate speranţele sînt permise şi toate decepţiile posibile. Aşa o fi, atît doar că nu în egală măsură sau nu pentru oricine. Eu, spre exemplu, „beneficiez" numai de decepţii. Iar dacă destinul este destin (vreau să spun: dacă nu poţi să vrei să vrei să nu te sinucizi)…

Îmi place să cred că mort voi fi (?!) acelaşi, doar cu mine şi pentru mine – credeţi că nimeni nu-şi este suficient sieşi ? –, şi nu voi mai supăra pe nimeni.

Cum nici aici şi nici „dincolo", sînt sigur, nu ne vom întîlni, nu-mi rămîne decît să vă urez să înţelegeţi viziunea şi mesajul meu, şi să aveţi parte de noroc.

P. S. Dacă unei scrisori de o asemenea factură i s-ar permite un motto, eu l-aş pune pe acesta: „Am cîntărit totul. Greutatea totală este zero. Am făcut binele. Am făcut răul. Am văzut binele ieşind din rău, şi răul din bine." (P. Valéry)

==========

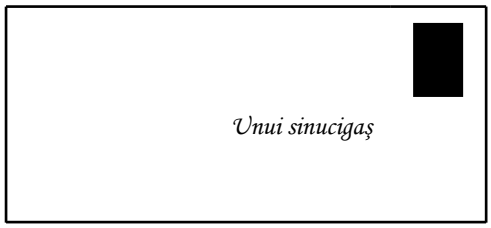

Unui sinucigaş

Domnule,

Din primul rînd ţin să-mi exprim mulţumirile pentru amabila dvs. scrisoare, admiraţia pentru curajul dvs., compătimirea pentru nenorocul dvs. şi repulsia pentru mentalitatea dvs.
Fără să intenţionez să vă schimb funesta hotărîre, după cum îmi cereţi, mă simt dator, în replică, să-mi susţin punctul de vedere.

Desigur, fiecare este îndreptăţit la părerea sa dacă ea îl face fericit; dar aceasta nu înseamnă că ea exprimă Adevărul şi nici că ea ar rezista timpului. Evident, nu există adevăr obiectiv iar fiecare poate ţine la propria convingere, deoarece este imposibil să demonstrezi ori să respingi într-o manieră de necombătut un adevăr, oricare ar fi el.

Luînd spre exemplificare chiar cazul dvs. – bogăţia de idei din scrisoarea dvs. mă lasă că cred că sînteţi un spirit foarte „agitat"şi „rumegător", iar aceasta spune multe…! –, cîte din concluziile la reflecţiile pe care le-aţi avut, în viaţa de pînă acum, s-au dovedit eronate ? Dacă

sînteţi sincer, nu se poate să nu recunoaşteţi că multe, tulburător de multe (fiecare cu specificul vîrstei şi al conjuncturii). De ce n-ar fi eronată şi opinia dvs. de acum referitor la raţiunea de a mai fi ? Şi dacă este eronată, nu o veţi plăti prea scump în eventualitatea că morţii îi urmează ceva, iar aceasta ar putea fi şi justiţiar ?

„Cine crede că nu se înşeală niciodată se înşeală totdeauna." (G. Bachelard)

Nu aţi remarcat pînă acum cît de mult ia Realitatea forma pe care dorim să o aibă ?

Sub aspect medical, optimismul şi pesimismul sînt eminamente de origine fiziologică, deci mai mult sau mai puţin „normale". Fără îndoială că şi ideile şi opiniile noastre poartă amprenta fiziologiei noastre. Faptul că unele persoane, care au chiar dublul vîrstei dvs. şi mai sînt şi grav bolnave, sînt capabile de orice pentru a mai trăi cît de puţin, ridică semne de întrebare asupra corectitudinii opiniilor dvs.

Mai mult chiar, normal, viaţa însăşi ar trebui să stimuleze (tonusul vital şi mintal fac existenţa dorită, plăcută, apărată), să fascineze; că la sinucigaşi nu se întîmplă aşa, trezeşte suspiciuni cu privire la starea lor de sănătate.

Mă întrebaţi ce nu este absurd şi inutil, dacă nu are parte de eternitate. Răspunsul meu este următorul: dacă totul este absurd şi inutil, după cum afirmaţi, neavînd parte de eternitate, înseamnă că şi sinuciderea este absurdă şi inutilă (implicit opinia dvs. !) !

Spuneţi că nu v-a fost frică de viaţă – dar acum constat că vă este…! – , că nu vă este frică de moarte, dar de dumneavoastră nu vă este frică ? Se pare că majoritatea sinucigaşilor sînt nişte autoînvinşi, iar „cine îşi este sieşi duşman nu poate fi ajutat" (Mencius).

Că aţi pomenit de Diavol: cineva spunea că „Diavolul este în cei nebuni şi cei curajoşi". Meditaţi la aceasta !

„Există oameni care sînt mai curajoşi în faţa morţii decît în faţa vieţii." (I. Ducici) Vă mîndriţi făcînd parte dintre aceştia ?

Nu putem găsi vreun caz care să justifice ca un om *normal* să-şi suprime viaţa. Nici chiar cumplitele suferinţe ale unor boli nu ştim dacă nu cumva au un rol benefic, sub un aspect oarecare. Aşa se explică de ce puţini sînt cei care se sinucid datorită unor dureri atroce.

Cum vă explicaţi dvs. faptul că un bărbat în vîrstă de 84 de ani, absolut singur, a acceptat o operaţie mutilantă şi dureroasă ? Motivul invocat de acesta a fost: „cu orice preţ vreau să mai trăiesc atît cît se poate, pentru a mă bucura de colecţia şi culturile mele de cactuşi sud-americani". Aveţi replică la aceasta ?

Ştiaţi că în cel puţin o treime din cazurile de sinucidere se poate pune în evidenţă o predispoziţie transmisă ereditar, pentru acest mod de rezolvare a problemei existenţei (vezi secreţia perturbată de serotonină – un neurotransmiţător – în lichidul cefalorahidian a celor cu predispoziţe la suicid) ? Medicina ne certifică faptul că nici o fiinţă umană normală nu poate consimţi neconstrîns, şi pe deplin conştient, la propria moarte. Ce vă sugerează aceasta ?

Sînteţi absolut convins că în spatele intenţiei de autoliză nu se află, de fapt, un ceva pe care sinucigaşul nu-l ştie, sau pe care nu vrea să-l recunoască ? Diavolul se ascunde în detalii…

Actul suicidar este, de cele mai multe ori, rezultatul unui complex de factori acumulaţi sau întîmplător coincidenţi, ori nerezolvaţi deplin şi acumulaţi.

Că sinuciderea nu este un act eminamente al voinţei subiectului reiese şi din influenţa pe care o exercită asupra sa ambientul, fie şi numai pentru momentul comiterii actului. Deci, sinucigaşul nu are dreptul să se mîndrească cu curajul deciziei de a se sinucide !

Încercaţi să reflectaţi şi să vedeţi dacă nu cumva este adevărată opina potrivit căreia, după cum nu ne-am creat pe noi înşine, nici nu ne putem distruge (în mod absolut). Deci, mai reflectaţi la eventualele consecinţe ale actului suicidar.

Aţi auzit sau aţi sesizat că, de cele mai multe ori, sinucigaşii reiterează la nesfîrşit problema lor cu viaţa şi nu se gîndesc aproape deloc la ceea ce urmează actului lor funest, şi cu atît mai puţin la cum să-şi „condimenteze" viaţa ? Apoi, nu aţi observat că dvs. acordaţi morţii mai multă importanţă decît vieţii ?

Nu plăcerile, nu împlinirile, ci năzuinţele ne susţin şi trebuie să ne susţină în viaţă. Avem valoarea aspiraţiilor noastre !

Credeţi că nu se riscă nimic prin sinucidere ? Am convingerea că este extrem de periculos să-ţi pui toată convingerea şi încrederea într-o credinţă. Poate ar trebui să se ia aminte şi la postulatul religiei: „Păcatul sinuciderii nu se iartă." (*Matei 12, 31-32*) Atenţie ! S-ar putea să fie aşa, chiar dacă religia este doar o poveste !

Desigur, privitor la „riscurile" sinuciderii nu contest că n-aţi avea dreptate din punctul dvs. de vedere, dar consider că singularul dvs. punct de vedere este insuficient pentru acces la Realitate. În condiţiile în care nu ştim nimic despre ceea ce urmează morţii, prudenţa este singura conduită corectă.

Consider că se cuvine ca fiecare individ cu gînduri de sinucidere să-şi amîne acest act îngrozitor, sau chiar să-l anuleze, deoarece: o concluzie definitivă (aici) este oricînd prematură; de sinucis te poţi sinucide oricînd, iar viitorul nu ştii ce-ţi poate aduce; şi renunţarea este o rezolvare; cine renunţă la viaţă, renunţă la sine !; trebuie să ucizi răul din tine, nu pe tine însuţi; „cine se ameninţă pe sine cu moartea, îl cheamă pe Dracu…!"; nu poţi prevedea toate consecinţele sinuciderii; s-ar putea să nu se obţină (în termeni absoluţi) ceea ce sa dorit; ieşirea astfel din viaţă poate fi o neîmplinire; prezentul aduce viitor; este o iluzie că s-ar putea cîştiga „bunăvoinţa" morţii, scutind-o să vină ea la tine; chiar efemere fiind (poate !), unele plăceri şi satisfacţii merită să fie trăite, dacă nu pentru clipa prezentă, pentru ceea ce probabil urmează morţii; moartea nu se obţine pe gratis, cel puţin în cazul sinuciderii; s-ar putea ca moartea să fie mai rea decît viaţa (fie şi numai din acest mod de a parveni la ea !); s-ar putea ca doar moartea prin sinucidere să fie integrală !

Domnule, consider că sinuciderea este un asasinat asupra ta însuţi. Dvs. acceptaţi asasinatele ? Dacă da, sinuciderea dvs. este, în final, un act meritoriu !

Volens nolens, nu se poate să nu constataţi şi dvs. că „viaţa nu valorează nimic, însă nimic nu valorează cît viaţa", iar „cine nu preţuieşte viaţa n-o merită." (Leonardo da Vinci)

Viaţa nu ne-am acordat-o noi, deci avem o responsabilitate prin conştiinţă faţă de ea, iar aceasta ne ridică la statutul de oameni. Dvs. renunţaţi la omenie sau v-aţi pierdut-o ?

Admiţînd că viaţa este doar o luptă (chiar dacă „absurdă"), sinuciderea nu este un act de dezertare dezonorantă ?

Să nu fie sinuciderea unul din acele gînduri de care nu mai scapi, fără să ştii, de fapt, de ce ? Ce credeţi ?

După un excurs analitic profund, sincer şi prelungit, orice om normal constată că, de fapt, argumentele în favoarea sinuciderii sînt mult sub ponderea celor împotriva ei.

Este adevărat că din perspectiva morţii, a timpului şi a evidenţelor concrete, este dificil să găsim acele semnificaţii esenţiale ale raţiunii de a fi sau de a mai fi, dar aceasta nu este vina noastră şi nici misiunea noastră. Aşa după cum nu am aderat la viaţă fiindcă am vrut, nu trebuie să o suprimăm prin simplul fapt că o putem face.

Omul este liber să-şi încheie viaţa atunci cînd crede de cuviinţă (este dreptul fiecăruia de a folosi „scara" primită de la Creator pentru a coborî, nu pentru a urca). Dar abţinerea şi renunţarea la aceasta este un act care relevă tocmai superioritatea sa, reuşita evoluţiei sale.

Faptul că nu avem evidenţa finalităţii noastre nu înseamnă că am fi obiecte, după cum afirmaţi. Dacă aşa ar sta lucrurile, cum ne-am mai explica întrebările pe care ni le punem şi chiar sinuciderea ?

Vă plîngeţi de greutăţile, de răul întîlnit la tot pasul în viaţă; dar răul, dificultăţile, prin tensiunea ce o generează sînt indispensabile vieţii, resimţirii plăcerii şi generarea năzuinţelor ! Dar, deseori tindem să ne justificăm comoditatea şi nereuşita prin „adversitatea" mediului !

Sînt de acord cu dvs. că lumea este mizerabilă, dar şi dvs. trebuie să fiţi de acord cu mine că natura şi viaţa sînt minunate !

Opinia dvs. că prin sinucidere se rămîne într-un prezent etern, cred că este nefavorabilă. Omul încetează de a fi om dacă trăieşte numai în prezent. Numai animalele se preocupă doar de prezent sau dacă nu, …adorm.

Domnule, îmi scrieţi că dvs. „înţelegeţi" nu doar viaţa, ci şi moartea; eu cred că, de fapt, v-aţi creat explicaţii – ceea ce-i o mare diferenţă. Adesea am întîlnit persoane care spuneau ceea ce nu înţeleg, ca şi cînd ar înţelege, iar de aceasta nu-şi dădeau seama !

Pe ansamblu, cred că dvs. sînteţi prizonier în iadul propriei construcţii imaginare negative (de sorginte psihopatologică – cum altfel, dacă aţi lustruit negrul într-atît încît vă puteţi oglindi în el ?), iar aceasta, în mod inconştient, v-a mijlocit numeroase eşecuri în viaţa de pînă acum.

Desigur, credinţa religioasă nu este o constrîngere. Puteţi s-o denunţaţi sau s-o acceptaţi la fel de liber. Ea se adresează libertăţii spiritului nostru. Dar, dacă aţi reuşi să asimilaţi speranţa şi avertismentele oferite de ea, cîştigul ar fi imens şi pentru dvs. !

Vă urez succes în tot ceea ce credeţi că trebuie să întreprindeţi !

P. S. Cred că pentru scrisoarea dvs. mai potrivit ar fi motto-ul: „Totul este adevărat, chiar şi contrariul".

==========

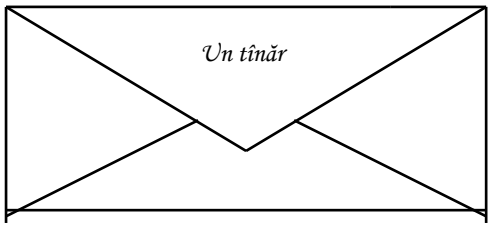

Domnule,

Vă rog să aveţi bunăvoinţa de a-mi acorda cîteva minute din viaţa dumneavoastră, citindu-mi această scrisoare şi de a-mi oferi un răspuns.

Ştiu că vă cer un lucru dificil, foarte delicat, dar nu am alternativă.

Şoferul unui camion a adormit la volan, a intrat pe contrasens şi a lovit autoturismul în care mă aflam cu prietena mea. Aceasta a murit pe loc iar eu, după ce că mi-am pierdut ambele picioare, sînt într-o stare din care nu-mi mai pot reveni, doar aparatele medicale susţinîndu-mi funcţiile vitale.

Totul s-a petrecut fulgerător şi iată-mă în preajma morţii, moarte la care nu m-am gîndit niciodată serios. La 22 de ani, mor nevinovat. De ce ? Sau am eu o vină ? Care ?

Prietena mea este moartă, eu sînt pe moarte, părinţii noştri rămîn singuri; de ce s-a întîmplat aşa şi de ce nouă ?

Am simţămîntul că sînt pedepsit pe nedrept. Aşa o fi ?

Trebuie să cred în destin ? Şi de ce a vrut destinul aşa ? De ce sînt astfel alungat din lume ? De ce am existat atît de puţin ?

Domnule, vă rog spuneţi-mi, la ce să mă aştept ? Voi mai fi ? Dispar eu cu totul ? Mă voi reîntîlni cu prietena mea dacă mai există ceva după moarte ?

Vă mărturisesc că am o frică cumplită de moarte, dar în acelaşi timp sînt profund îndurerat şi de moartea prietenei mele, de despărţirea de ea, de nefericirea părinţilor noştri.

Unde să mă plîng ? M-ar mai putea ajuta cineva, ori ceva ?

Credeţi că moartea este un sfîrşit absolut ? De ce ?

Fiecare clipă nu face decît să-mi sporească frica şi să-mi accentueze concluzia deprimantă că totul este absurd, lipsit de sens.

Ce aş putea face în situaţia de acum pentru a mă echilibra (mi-e frică, mă simt cumplit de inferior şi neînsemnat), pentru a muri senin şi astfel să-i ajut şi pe părinţii mei să se liniştească ?

Cu fiecare moment spaima mea creşte faţă de ceea ce mă aşteaptă, iar nimeni nu-mi oferă explicaţii convingătoare.

Cei din preajmă mi-au spus să mai sper; dar, vai, orice gînd, orice clipă ce vine nu face decît să-mi sporească disperarea şi să-mi întunece orizontul şi mai mult. Apropiaţii au încercat să mă iluzioneze cu o posibilă salvare în extremis, cu încurajări naive în care se vedea că nici ei nu credeau. Acum şi ei tac, plîng şi parcă mă evită, îndeosebi cînd încerc să discut cu ei despre ceea ce urmează să mi-se întîmple.

De ce nu pot avansa dincolo de simpla constatare a tragediei în care mă aflu ? Mă pendulez între iluzie şi real, între speranţă şi deznădejde, între încredere şi nesiguranţă, deci sînt prizonierul propriilor mele gînduri sumbre.

Vă mărturisesc că nu sînt în stare să înţeleg nici cum ar fi dacă după moarte nu mai urmează nimic, dar nici ce-ar mai putea urma şi de ce. De cîte ori meditez la ce ar putea urma morţii, ajung foarte repede într-un loc fără repere şi certitudini, iar dezorientarea mea devine deplină. Cred că dacă aş reuşi să mă pot desprinde de mine, de situaţia mea, în mod conştient, aş înţelege şi aş reuşi apoi să mă liniştesc şi să-i liniştesc pe cei din jur.

Mulţi îmi vorbesc de Dumnezeu; dar dacă există Dumnezeu, de ce nu m-a ocrotit de acest accident ? Cum pot crede că Dumnezeu îmi va oferi ceva pozitiv pentru după moarte, dacă nu a făcut-o pentru viaţă ?

Sînt descumpănit de absenţa unui punct de sprijin ferm şi nu înţeleg de ce-mi este refuzat.

Vă rog spuneţi-mi, trebuie să mă bucur că mor şi astfel scap de această lume în care totul este inutil, iluzoriu, efemer şi absurd ? Acum viaţa îmi pare a fi, de fapt, doar un şir de renunţări, de frustrări, iar împlinirile doar efemere şi iluzorii.

Cum să fac să-mi ascund frica de moarte faţă de cei din jur ?

Domnule simt cum mi se scurg din vene ultimii stropi de viaţă, iar odată cu ei deruta şi disperarea mea sporesc. V-aş fi recunoscător dacă mi-aţi oferi un cît de mic ajutor, o cît de slabă ancoră, doar atît cît să mai temperez cumplita derivă în care mă găsesc.

Vă mulţumesc pentru bunăvoinţa dumneavoastră.

==========

Unui tînăr

Dragă tinere,

Faptul că s-ar putea să mori (nu poţi fi sigur de ceva pînă în clipa împlinirii !), atît de tînăr, nu trebuie să te revolte, deoarece nu pierzi concret (!) nimic, ci, dimpotrivă, vizavi de ceea ce ar urma în viaţă să ţi-se întîmple, eşti avantajat. Bănuieşti de cîte efemerităţi şi neplăceri eşti scutit murind acum ?

Nu trebuie să te bucuri că mori, dar nici să fii disperat. Ai pierdut ceva din viaţă, dar ai cîştigat, în compensare, ceva pozitiv din moarte. Important şi benefic este că ai fost în viaţă. De ce s-a produs acest accident şi de ce ţie ? Nimic, absolut nimic, nu este accidental în această lume. Totul are o cauză precedentă, iar aceasta la scara istoriei Universului. Ai suferit acest accident deoarece şi tu te afli cuprins în angrenajul istoriei, al planetei, al Universului. Nu eşti vinovat nici tu, nici altcineva pentru acest eveniment. Deci, nu eşti alungat din lume. Unii mor mai curînd, alţii mai tîrziu şi nu pentru că aşa vor ei. Misiunea/rolul tău în mecanismul lumii a fost aşa cum a fost şi atît cît a fost. Nici tu, nici altcineva nu-l putea schimba.

Ceea ce te aşteaptă după moarte nu poţi cunoaşte, nu poţi înţelege; este atît de deosebit, de extraordinar, de surprinzător, încît nu poate fi descris, comparat cu nimic din această lume. Ceva va dăinui, de bună seamă; ce, cum, unde, sînt amănunte imposibil de ştiut, de înţeles şi probabil sînt şi inutile, dacă nu chiar periculoase.

Cît va dura existenţa de după moarte (moartea este o clipă, nu o durată) este imposibil de ştiut; probabil vei fi într-un alt raport cu timpul şi astfel, noţiunea de durata nu se mai aplică.

Dacă destinul a făcut să o descoperi şi să te apropii de prietena ta decedată, denotă că sînteţi apropiaţi pe scara istoriei şi implicit vă veţi reîntîlni după moarte, deci rămîneţi necesar apropiaţi.

Nu trebuie să-ţi mai fie teamă de moarte. Aceasta a fost necesară pînă acum pentru trupul tău, iar din acest moment ea nu-şi mai are rostul.

Este firesc să regreţi familia, idealurile de viaţă neîmplinite, dar observă concomitent că toate acestea le vei fi pierdut cîndva, oricum ! Mai devreme sau mai tîrziu, toţi sîntem obligaţi să ne confruntăm cu limita propriei existenţe aici.

Nu te mai plînge nimănui. Nici un om nu te poate ajuta, deoarece toţi sîntem la fel de neajutoraţi, neputincioşi şi speriaţi în faţa morţii. Tot ce poţi şi trebuie să faci este să te rupi de lume şi să te închizi în tine, proiectîndu-te sufleteşte într-un viitor aşa cum vrei tu. Aceasta nu pentru că va fi absolut aşa, ci pentru că astfel te pregăteşti pentru un viitor care va depăşi net toată imaginaţia şi dorinţa ta ! Procedînd astfel te apropii de moarte cu seninătate, ceea ce va induce calm şi împăcare şi părinţilor tăi.

Vizavi de trupul tău suspendă orice preocupare; aşa cum picioarele tale, pe care nu le mai ai, nu au făcut parte din eul tău (şi ele sînt deja în pămînt !), la fel va fi şi cu trupul tău. Se va descompune fără tine şi fără sensibilitate. Tu nu eşti trupul tău !

Absurditatea şi lipsa de sens a vieţii apar doar din postura în care ne aflăm noi acum. Tot ce ai trăit aici se repercutează necesar asupra existenţei tale de după moarte, iar sub acest aspect nimic nu a fost fără rost, fără semnificaţie.

Că nu găseşti repere ferme este firesc, deoarece într-o lume în continuă devenire, mişcare şi transformare – mai puţin un anume ceva din noi ! –, ele nu există şi nu pot să existe. Vizavi de viitorul nostru, reperele noastre de acum trebuie (!) să se rezume la credinţă şi speranţă.

Nu eşti inferior sau neînsemnat, nici ca fiinţă şi nici prin faptul că mori. Toţi oamenii sînt absolut egali în structura Universului; că nouă ni se pare altfel este deoarece ne judecăm cu datele de aici, sumare. Dacă te-ai privi la scara Universului ai vedea că nu te deosebeşti cu nimic de zecile de miliardele de oameni ce au murit înaintea ta şi nici cu cei care sînt sau vor fi după tine.

Angajează-te în moarte asemenea unui paraşutist înainte de salt: aşteaptă clipa cu calm şi speră pe deplin că va fi aşa cum îţi doreşti.

Acum, nu mai încerca să priveşti mai departe decît îţi este accesibil şi necesar. Lasă-te în voia naturii. Ea ştie ce face; doar te controlează de cînd te-a adus pe lume ! Adevărata importanţă a existenţei tale, a cauzelor accidentului tău îţi vor rămîne necunoscute cît timp vei fi aici.

Împacă-te cu situaţia acceptînd-o, şi trece momentul fără să te mai frămînţi punîndu-ţi întrebări ca să înţelegi. Dacă vei reflecta susţinut la această recomandare vei concluziona că este, de fapt, singura eficientă (ghidează-te după sugestiile oferite de raţiunea practică).

Nu te preocupa de ce va fi în momentul morţii; procesul fiziologic al morţii este simplu şi nedureros. Cît priveşte sufletul tău, deci ceea ce eşti tu în esenţă, acesta se va desprinde instantaneu. Ce va urma apoi, nu poate fi descris în cuvinte.

Ai permanent în vedere că fiinţarea ta va continua şi dacă vrei, şi dacă nu vrei !

Interpretează moartea ta ca o cale – singura posibilă – de înnoire, de propulsare mai grabnică spre ceva superior şi necesar.

Îţi doresc curaj, înseninare grabnică şi înţelepciune.

==========

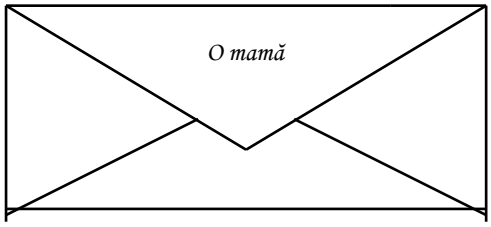

Domnule,

Vă solicită ajutorul sufletul unei mame disperate, care a aflat că în curînd nu va mai vedea lumina Soarelui şi nici chipul copiilor ei. Sufăr de un cancer generalizat, care în curînd mă va pune în sicriu.

Vă scriu dintr-o stare în care simt deja pămîntul cum mă apasă, cum mă devoră.

Domnule sînt disperată şi îngrozită atît pentru soarta copiilor mei, cît şi pentru a mea.

Oh! De v-aş putea reda ce zbucium este în sufletul şi mintea mea !

Ştiu, nu mai am vreo şansă de vieţuire pe pămînt; dar ce se va întîmpla cu mine în continuare ? Dar cu copiii mei ? Mă îngrozesc şi la gîndul că atunci cînd inima şi mintea mea vor fi ţărînă, ei nici nu-şi vor mai aminti de mine. Ce bine ar fi dacă amintirile mele vor fi cel puţin stelele din noaptea morţii mele !

De ce în faţa disperării de a muri şi de a mă despărţi de copiii mei, ce abia au învăţat să meargă, mie nu-mi este dată nici o consolare, nici o speranţă ? Poate o să-mi replicaţi cu argumente religioase că nu am dreptate. Ele sugerează cîte ceva, recunosc, dar eu simt acum disperare, absolută nesiguranţă (nimic nu-mi certifică realitatea unei vieţi de dincolo, în afara unei credinţe subiective) şi neîncredere – cum nu, văzînd că mor eu care am doi copii ce abia învaţă să vorbească ?

De ce eu, cu doi copii mici, trebuie să mor, iar atîţia oameni răi mor la adînci bătrîneţe ?

De ce nu există dreptate şi ordine pe lumea aceasta ?

Domnule, cu ce sînt eu vinovată ? Şi dacă sînt, de ce trebuie copiii mei să sufere ?

Cui să mai cer îndurare să-mi mai lase o firimitură de viaţă, atît cît să-mi pot creşte copiii ?

Mărturisesc cu toată sinceritatea că sînt credincioasă, am fost adesea la biserică şi nu am alte păcate decît cele de gînd, pe care m-am rugat lui Dumnezeu să mi le înţeleagă şi să mă

ierte pentru ele; le-am avut, le-am făcut parcă fără voia mea. Dar acum mă simt părăsită de Dumnezeu, iar rugăminţile mele văd că sînt toate fără răspuns. De ce ?

Dumneavoastră ce credeţi: de ce nu ne dă Dumnezeu, sau lumea celor de dincolo, nici un indiciu evident despre ce va fi cu sufletul nostru ?

Nu am făcut eu legile lumii şi nici nu am dreptul să le judec, dar aş vrea să ştiu de ce, dacă cu adevărat există ceva după moarte, nu putem să ne mai ajutăm şi să ne ocrotim copiii ?

Acum, cînd spaţiul şi timpul se închid peste mine, iar eu nu pot opune nici o rezistenţă, mă cuprinde deznădejdea văzînd că nu este posibil de a descoperi vreun înţeles al acestei lumi, a existenţei mele, a desfăşurării vieţii mele. Totul îmi apare a fi absurd şi fără un scop real.

Am trăit pînă acum cu gîndul la împlinirile viitoare, îndeosebi legate de copiii mei, dar constat că m-am hipnotizat cu propriile mele iluzii. Am greşit, nu există trăire decît în prezent şi nu putem avea parte decît de iluzii. Dar la mine, pînă şi cenuşa iluziilor s-a răcit. Este un simţămînt cumplit, credeţi-mă !

Mă simt umilită de neştiinţa mea, de starea mea, de condiţia mea. Cu ce sînt vinovată ?

Mă exasperează şi faptul că imaginaţia mea a devenit monotonă şi nu-mi mai pot tempera angoasa morţii. De ce aceasta ?

Sînt uimită de faptul că „simt" nimicul şi abisul ce urmează, ca fiind în mine, iar părăsirea acestei lumi pline de cruzime, de nedreptate, de fără sens, nu mă bucură, ci, dimpotrivă, mă întristează. Poate copiii să fie cauza, dar simt că ceva mai mult. Probabil dvs. înţelegeţi, dar eu nu.

Recunosc, cu toată sinceritatea, că mi-e cumplit de frică să dispar în noaptea eternă, mi-e frică de singurătatea absolută şi măcar de-aş înţelege de ce acum.

Domnule, plîng şi mă vaiet înainte de a fi aruncată în pămînt şi de a ajunge pulbere insensibilă, iar copiii, speranţa şi acum deznădejdea mea, mă îngînă înmiindu-mi disperarea şi suferinţa.

Vă rog spuneţi-mi, cum să fac să reuşesc să zîmbesc copiilor mei înainte să dispar pentru totdeauna din viaţa lor ?

De ce am simţămîntul că nimeni nu are grijă de mine, în adevăratul sens al cuvîntului ? Parcă vorbesc tăcerii, iar ea nu-mi răspunde.

Vreau consolare, iar cei din preajmă mă evită jenaţi – chiar trăim fiecare doar pentru noi ? Suferinţa parcă se dublează cînd apropiaţii tăi nu ştiu cît suferi şi nici nu le pasă. Citesc pe feţele lor că-şi spun: „n-am ce-i face şi cu asta basta; şi apoi fiecare pentru sine, iar Dumnezeu pentru toţi."

Domnule, credeţi că se poate ajunge la un echilibru sufletesc cînd te afli în faţa întunericului morţii veşnice ? Cum să acced la acest echilibru ?

Vă rog spuneţi-mi, să cer familiei să-i ferească pe copii să mă vadă moartă ? Doamne ! Şi cum aş mai vrea să-i văd pînă ce mă vor acoperi cu pămînt !

Domnule, dacă puteţi să diminuaţi disperarea şi imensa mea frică de moarte, dacă puteţi să mă faceţi să înţeleg, cît de cît, ce se întîmplă cu mine, dacă puteţi să-mi înseninaţi sufletul, vă rog, vă implor să o faceţi.

Vă mulţumesc şi vă rămîn îndatorată.

==========

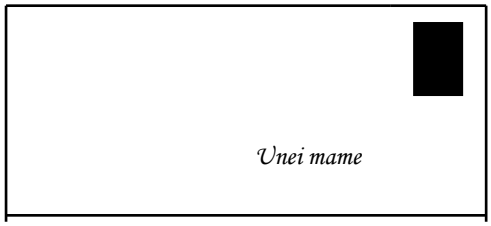

Unei mame

Stimată Doamnă,

Mă informaţi că în curînd nu veţi mai vedea lumina Soarelui. Nu trebuie să o regretaţi, deoarece ea nu a fost „adevărata" lumină; pe aceasta urmează să o vedeţi, iar ea va fi infinit mai plăcută şi chiar iubitoare, de o manieră ce nu poate fi nici chiar imaginată.

Fireşte, adevărul morţii iminente nu este uşor de îndurat, iar zbuciumul dvs. de acum este normal, dar pînă la o limită, aceea a trupului fricos; psihicul dvs. este necesar să se liniştească. Aceasta, deoarece dvs. trebuie să vă desprindeţi conştient de această lume, de bunurile ei şi chiar de copiii dvs.; tot ce aveţi (inclusiv copiii şi viaţa terestră) posedaţi doar temporar. Cînd vă vor fi luate toate cele lumeşti, veţi primi spre folosinţă însuşiri pe care acum nici nu le puteţi bănui.

Dvs. nu v-aţi născut cînd, unde sau cum aţi vrut; tot astfel se derulează şi viaţa dvs. Nici copiii nu i-aţi avut doar că aţi vrut (nici momentul naşterii lor, nici sexul lor, nici trăsăturile lor nu le-aţi putut determina sau influenţa voit), deci ei vă sînt luaţi, ca şi toate bunurile, atunci cînd Divinitatea ştie că este necesar. Fiţi sigură că fiinţarea dvs., eul dvs., sînt într-un fel de veşnic prezent şi nu vă vor fi luate.

Am venit pe lume într-o ordine anume şi tot astfel plecăm, chiar dacă nouă ni se pare că altfel se petrec lucrurile. Această aparentă „dezordine" este în strînsă legătură cu motivul pentru care am venit la viaţă, la modul în care am trăit şi la ceea ce urmează vieţii fiecăruia. Un exemplu care vă poate ajuta să înţelegeţi: cărţile de joc trebuie să fie amestecate, dezordonate, pentru ca desfăşurarea jocului să aibă sens. Deci, în cazul existenţei noastre, „dezordinea" nu este expresia nedreptăţii, ci doar neînţelegerea noastră.

Creatorul poate să vă facă un bine luîndu-vă viaţa de aici ! Iar acest bine, cu certitudine, este net superior răului (subiectiv) imaginat de dvs. şi în plus este total de neimaginat în toate implicaţiile lui. Un exemplu: în eventualitatea că aţi mai trăi, iar peste cîteva zile, aflîndu-vă în autoturism şi avînd un accident în care copiii ar muri, nu aţi spune: „mai bine muream înainte de acest accident, salvîndu-mi astfel copiii"? Deci, necunoscînd viitorul în amănunţime, nu avem dreptul să judecăm evenimentele vieţii.

De ce copiii trebuie să sufere în urma morţii dvs.? Poate spre binele viitorului lor, poate chiar pentru supravieţuirea lor (incredibil, dar suferinţa este un fapt pozitiv !). Aveţi convingerea că soarta copiilor dvs. se află exclusiv în mîna lui Dumnezeu, acum şi în viitor ! Şi nu uitaţi: dvs., copiii doar i-aţi adus pe lume, ei sînt fiinţe total aparte de dvs. şi au fiecare un destin particular.

Ca să vă recîştigaţi echilibrul, încercaţi să conştientizaţi următoarele: există, trebuie să existe, un „dincolo" de moarte; cineva are un plan şi cu dvs. (ca dovadă, iată, vă ia viaţa de aici !); şi copiii dvs. vor muri cîndva (este sigur că ei vor veni lîngă dvs., după cum şi dvs. vă veţi reuni cu părinţii); aici, nimic nu durează etern; din amintirea copiilor şi a celor trăite aici, trebuie să faceţi singurul bagaj de drum pentru dincolo; trebuie şi este bine să abandonaţi sufleteşte tot ce aveţi aici; trebuie să zîmbiţi celor din jur (iar aceasta o veţi putea doar după

ce vă veţi desprinde sufleteşte de tot ce aveţi şi sînteţi); nu sînteţi trupul, deci soarta lui (a simţurilor) nu trebuie să vă mai preocupe; acum, întrebările nu-şi mai au rostul; rugăciunea este o stare psihofizică extrem de benefică în aceste momente.

Ce urmează morţii ? O altă formă de existenţă, cu un alt tip de trup şi alte satisfacţii. Amănuntele ne sînt interzise, dar realitatea lor, a cărei autenticitate este mai presus de orice îndoială, ne este confirmată de multe indicii.

De ce nu există dreptate ? Ceea ce numiţi „dreptate" este părerea dvs., nu a Creatorului. Ceea ce ştiţi dvs. este infim ca să puteţi judeca realitatea, apoi nu ştiţi nimic din cele fundamentale. De unde să ştim noi că cei nedreptăţiţi ar putea avea de cîştigat sau nu prin aceasta ? Nu cunoaştem nimic din ceea ce ne aşteaptă efectiv după moarte, iar pentru aici absenţa răului ar atrage absenţa binelui.

Copiii trebuie menajaţi, ei trebuie să vă păstreze o amintire luminoasă, optimistă. La ce le-ar folosi scenele traumatizante ? Sînt prea mici să înţeleagă, dar memoria lor vizuală şi abilităţile empatice sînt acute şi astfel ar putea fi marcaţi negativ. Deci, să fie feriţi pe cît posibil.

Credinţa fără speranţă vă provoacă deznădejdea. Nu este suficient să credeţi în El, ci trebuie să fiţi convinsă de bunăvoinţa Sa, indiferent de ceea ce vă este dat să trăiţi. Altfel, vă amplificaţi deznădejdea şi disperarea.

Faceţi din credinţa religioasă salvarea dvs., sprijinul dvs. Cu cît credeţi mai îndîrjit, în pofida suferinţei şi a situaţiei considerate nefericite, cu atît sînteţi mai cîştigată, cel puţin pentru existenţa de aici.

Atitudinea dvs. este de absolută importanţă: dacă vă consideraţi eternă, sînteţi eternă ! Iar dacă vă consideraţi o „lumînare de o clipă"…

Dacă nu avem semne concrete de „dincolo" este deoarece nu avem voie (este spre binele nostru, chiar dacă ne vine dificil să înţelegem aceasta), nu le-am înţelege (încă) sau nu este necesar.

Decedaţii nu-şi pot ajuta familia, deoarece ar însemna să perturbe autoritatea supremă, să afecteze destinul, firescul desfăşurării lumii acestea. De fapt, nu putem exclude ca ei să se implice în viaţa noastră de o manieră subtilă, imposibil de înţeles pentru noi. Dar este egal de probabil ca decedaţii să aibă altceva de făcut, iar aceasta îi acaparează pe deplin. Lumea este aşa cum este deoarece aşa trebuie să fie (greu de înţeles, dar gîndiţi-vă, spre exemplu, cum ne-am mai putea bucura de odihnă în absenţa efortului…)

Cît priveşte disperarea resimţită, ea este, între anumite limite, urmarea firească a certitudinii stării prezente şi incertitudinii celei următoare. Curînd veţi trece peste acest simţămînt.

Moartea ne sperie şi deoarece nu sîntem materie şi nu ştim senzitiv ce înseamnă ea, avem o imaginaţie bogată, iar raţiunea controlează cu dificultate sentimentele.

Cît priveşte simţămîntul că nimeni nu are grijă de dvs., cred că ar trebui să nutriţi multe îndoieli cu privire la corectitudinea lui, deoarece în această lume „nimeni nu poate avea efectiv grijă de cineva", iar lumea este absolut ordonată. Că noi nu vedem întotdeauna această ordine este minusul nostru şi poate chiar beneficiul nostru !

Dvs. pretindeţi anturajului ceea ce el nu vă poate acorda: asigurări realiste. Apoi, cei ce pot să poarte o discuţie sinceră şi competentă cu o persoană aflată într-o situaţie ca a dvs. sînt extrem de puţini. Puneţi-vă în situaţia lor: ce v-aţi spune ? Şi apoi, nu uitaţi că şi cei ce vă înconjoară sînt muritori speriaţi de moarte şi îşi doresc să fugă de ea.

Conduita optimă pînă la moarte: desprindeţi-vă benevol de bunurile materiale, de familie, de copii, de viaţă şi nu vă mai gîndiţi la ele; fixaţi-vă gîndul tot mai mult la viitorul sufletului; acceptaţi moartea; nu vă preocupaţi de înmormîntare, respectiv de soarta trupului (el nu se identifică cu dvs.); iertaţi viaţa pentru necazurile suferite şi mulţumiţi-i pentru bucuriile, multe puţine, cîte v-a oferit; gîndiţi-vă tot mai insistent la întîlnirea dvs. cu D-zeu.

Frica de moarte este necesar să o avem, dar pînă la o limită; dincolo de aceasta ea este inutilă şi nocivă. În faţa morţii trebuie să închideţi ochii trupeşti şi să spuneţi, asemenea copiilor, că nu există.

Dumneavoastră v-aţi făcut datoria pentru aici. Acum, luaţi-vă privirea de la tot ce vă înconjoară şi priviţi în viitorul care, cu certitudine, vă va aduce surprize plăcute.

Acceptaţi moartea şi aţi înfrînt-o pe jumătate. Spuneţi-vă: aşa cum toţi cei de dinaintea mea au murit, aşa trebuie să mor şi eu. Fie ce-o fi, eu mă predau prin moarte divinităţii.

Pentru ca răspunsurile mele să nu „treacă", iar întrebările dvs să nu „rămînă", vă recomand să le citiţi de mai multe ori.

Cu cele mai bune gînduri,

==========

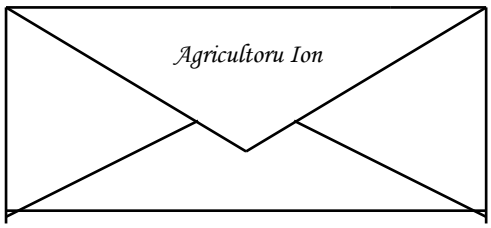

Dragă …,

Am avut două atacuri de inimă, iar acum mă aflu pe moarte.

Îţi scriu ţie, deoarece mă cunoşti de cînd am fost copii şi eşti mai instruit ca mine.

Am vrut să-i scriu şi Părintelui, dar cînd îmi amintesc de el creşte şi mai mult frica în mine, şi apoi nici nu prea înţeleg multe din cele ce-mi spune, că el tot în parabole vorbeşte – ştii tu cum.

Acum, că n-am ce face pînă mor, m-am gîndit să-ţi scriu, să mă lămureşti ce-o fi cu mine şi ce dracu am căutat pe lumea asta.

Te rog să mă crezi că sînt îngrozit de moarte şi de frică tremur, ca un cîine ieşit din apă, iar mintea parcă mi-a îngheţat.

Pînă acum, în amărîta mea viaţă, am muncit şi iar am muncit, să ies din nevoi şi necazuri şi n-am avut timp să mă gîndesc la moarte. Am încercat să vorbesc cu medicii de aici despre ea, dar toţi nu fac decît să mă mintă că n-am să mor şi apoi, speriaţi, o iau repede din loc de parcă eu aş fi Moartea !

Nu înţeleg de ce mama şi tata au murit fără frică, iar eu sînt paralizat de frică şi nu găsesc leac neliniştii mele.

De ce crezi că mi-e frică de moarte, cu toate că ştiu că nu doare ?

Acum, că stau să mor, încep să văd viaţa aşa cum îi ea cu adevărat: muncă, durere şi nu te alegi cu nimic. E adevărat că sînt cu totul neînsemnat pe acest pămînt, dar de ce trebuie să mor ca orice animal ? Ce a însemnat viaţa mea ? Eu n-am nimic sfînt în mine ? Dacă am un suflet nemuritor, de ce nu-l simt ?

Ceva păcate am, ştii şi tu (să nu-i spui la nevastă-mea ceva, nici după ce mor !), că toţi sîntem un pic pocniţi, iar la biserică am fost numai la sărbători. După necazurile ce-am avut în viaţă, parcă nu mai cred tot ce zice Părintele. O fi existînd Dumnezeu, că doar cineva a făcut şi rostuit lumea asta, dar de ce-i aşa nebunească şi nedreaptă ? De ce trebuie să ne luptăm cu Diavolul ? Adesea am avut impresia că D-zeu îl protejează de Diavol mai mult decît pe mine…

Mult aş vrea să mai fie ceva după ce mor, dar eu mai că rămîn la părerea mea de prostănac că mortul, mort rămîne; şi apoi, nu zice Biblia că sîntem ţărînă şi în ţărînă ne întoarcem ?

Îţi mai aminteşti de doctorul Rada, cel care spunea că el ştie cum să facă moartea să creadă că este unde nu este, şi că nu este unde este ? Ceva o fi ştiut el de a trăit 92 de ani, dar şi el, cît a fost de doctor, tot a ajuns miner !

Tu ce părere ai, să mă îngroape pe locul unde este îngropat tata la ..., sau aici la mine în … ? Nevasta zice că aici, deoarece avem locuri toţi trei. N-am apucat să-mi fac un loc de veci mai ca lumea şi nici la ai mei nu le cer, că şi aşa nu îi las prea înstăriţi. Şi apoi ce rost mai are, că doar în pămînt tot aşa mă voi simţi, şi eu şi cei ce mă vor roade, oricum ar fi deasupra.

Ce crezi că trebuie să fac pînă mor ?

Dragă …, adesea visez că înjunghii porci, iar guiţatul lor mă fac să mă trezesc. Eu recunosc că am omorît porci, şi nu numai, dar am făcut-o doar pentru ai mînca, nu i-am omorît din plăcere. Crezi că am păcătuit ? O să plătesc pentru asta ?

Mă crezi că de frica morţii aş vrea să mor mai repede ? Nu am crezut că aşteptarea morţii poate fi un chin ! Parcă frica de moarte este pedeapsa noastră, nu moartea !

Te rog scrie-mi ceva, să mai prind curaj, să mă liniştesc şi totodată să nu mă fac de rîs la ăştia.

Cu drag, Ion.

==========

Dragă Ioane,

Mi-ai luat-o înainte acum, dar nu te felicit şi nu te invidiez. De fapt, după cum stau şi eu cu sănătatea, cred că nu ne vom despărţi pentru mult timp.

Dragă Ioane, nu ai vrut să vii pe lume, nu ai vrut să fii bărbat, nu ai vrut să fii sărac, dar aşa a fost să fie; aşa îi şi cu moartea. Nu plecăm cînd vrem şi poate nici unde vrem.

Cum va fi dincolo, bineînţeles, nu ştie nimeni; dar realitatea unei noi destinaţii – nu ultima ! – este aproape dovedită. Desigur, argumentele sînt foarte dificil de înţeles de către oricine.

Nu înţelegi de ce este lumea aşa cum este ? Păi, pe de o parte, nu putea să fie altfel, fiind ceea ce a fost, şi deoarece aici ea pregăteşte o altă lume, cea la care vom ajunge după moarte, iar, pe de altă parte, noi nu avem menirea de a înţelege această lume !

Părerea ta sumbră despre viaţă se datorează faptului că ai avut parte aproape numai de muncă şi necazuri. Aşa ţi-a fost scris. Sîntem parte dintr-o ordine. Aici sîntem pregătiţi pentru ceea ce va urma morţii. Nu-ţi plînge soarta, dincolo vei constata că nimic din ceea ce a fost aici nu a fost în zadar. Dincolo vei avea parte şi de ceea ce ţi-ai dorit şi n-ai avut aici, plus lucruri la care acum nici nu poţi visa.

Îmi scrii că îţi este frică de moarte. Este normal să fie aşa, pentru că tu eşti mai mult om decît animal. Dacă părinţilor tăi nu le-a prea fost frică de moarte, a fost din următoarele motive: şi-au mascat-o ca să nu vă sperie pe voi; ei nu au avut cunoştinţele tale; ei au crezut că se vor mîntui în Iisus; pe ei boala nu i-a schimbat, aşa cum se întîmplă în cazul bolii tale.

Faptul că ţie frică se datorează îndeosebi trupului (el face moartea necesară, deci naturală) ce se luptă să se menţină, doar el murind cu adevărat şi pentru totdeauna. Cu cît te laşi mai mult pradă fricii, cu cît o remarci mai frecvent, cu atît ea se amplifică şi vei suferi mai mult.

Sigur, trupul tău moare pentru totdeauna. Dacă tu ai fi numai ţărînă, aşa cum afirmi, nu ai mai fi viu, iar dacă ai fi doar animal nu ai plînge şi nu ţi-ai pune asemenea întrebări. De ce crezi că-ţi poţi pune degetul oriunde pe corpul tău, avînd ochii închişi ? Deci ceva din tine nu este ţărînă, iar acest ceva, care eşti chiar tu, este nemuritor. Deoarece acum trupul se pregăteşte pentru moarte, ai impresia că el te trage şi pe tine spre pămînt, spre condiţia de animal.

De ce nu simţi că ai suflet, deci ceva nemuritor ? Simţurile sînt ale trupului şi menite perceperii lui, nu şi a sufletului tău. Sufletul eşti chiar tu, cel care prin simţurile trupului ia cunoştinţă de el şi de lume. Sau, ca să mă înţelegi mai bine, nu poţi să luminezi lumina.

Referitor la rostul de a fi, eu cred că *cineva* sau *ceva* trece de undeva altundeva, pe aici, prin sau cu noi. Iar din aceasta trebuie să deducem nu doar că sîntem „necesari", ci şi că aceasta este „şansa" noastră.

Nici eu nu cred în înviere aici, dar sînt ferm convins că vom continua să fim undeva într-un anume fel, viaţa noastră fiind o „împărţire cu rest". Fără a ne face prea multe iluzii, nu putem ignora că religia „ştie ceva" şi deci e bine să luăm aminte şi la cele scrise în Biblie.

Nu te preocupa de mormînt şi de rămăşiţele tale pămînteşti. Orice ai face, într-o sută de ani el nu va mai fi după cum nu mai sînt cele ale străbunilor tăi de acum o sută de ani. Tu, *Agricultoru Ion*, NU eşti în acel mormînt, ci numai fostul tău trup, aşa că nu fă investiţii prea mari că nu-şi au rostul. Pentru un loc de reculegere al familiei e bine, desigur, să ai şi un mormînt. Deci, rămîi la regula de conduită pe care o judecă şi o dictează bunul simţ.

Pînă ajungi la capătul drumului de aici, împacă-te cu tine, adică acceptă realitatea aşa cum este, iar progresiv renunţă la toate, desprinde-te de ele şi nu te mai gîndi la ce a fost şi la ce laşi, ci tot mai mult la tine şi la cum ai vrea să fie dincolo.

Ştiu, nu-i uşor să te desparţi de mai nimic de aici, dar să fim realişti: în afară de a exista, nimic nu ne-a fost dat pentru totdeauna !

Poate, pentru noi cei de aici, moartea este un rău, dar „rău este răul, dar e mai rău fără rău"!

Nu-ţi fă griji pentru faptul că ai sacrificat animale spre a te hrăni. Aşa-i firesc şi aşa se întîmplă peste tot în natură.

Cauza viselor cu coşmaruri pe această temă se datorează bolii tale, care afectează creierul, iar tu eşti preocupat în acest timp de moarte.

Dragul meu prieten, eu îţi recomand să strîngi din dinţi, cum ai făcut toată viaţa ta aici, spune „fie ce-o fi" şi aşteaptă curios să vezi ce-o mai fi.

Mai scrie-mi.

==========

Un creştin

Părinte,

Vă scrie un creştin aflat în pragul morţii, îngrozit de ceea ce i se întîmplă şi îl aşteaptă.

Am fost grav accidentat la locul de muncă, iar medicii mă mai pot ţine în viaţă doar pentru scurt timp.

Am crezut şi cred în Dumnezeu, dar acum credinţa nu mă mai ajută să înţeleg lumea şi ceea ce îmi este dat, de ce astfel, de ce acum.

De ce a trebuit să vină acest accident să umple la refuz paharul amărăciunii vieţii mele ? Rămas văduv şi avînd un copil şcolar, iată-mă timpuriu trecut în nefiinţă.

De ce aşa ? De ce m-a pedepsit Dumnezeu astfel ? De ce unui creştin ca mine îi este dată această nenorocire, iar tîlharului nu ?

Nu am păcate grave, iar cele ale tinereţii le-am mărturisit şi regretat în faţa altarului.

Părinte, de ce nu există cu adevărat ordine şi justiţie pe lume ? De ce lasă, provoacă (?) sau este indiferent Dumnezeu la toate acestea ? Dacă El nu ne apără, atunci cine ?

Mă încearcă Dumnezeu ca pe Iov ? Dar la ce bun ? Mort, ce „valoare" mai am eu ?

Vă rog spuneţi-mi cum moare, cum trebuie să moară, un bun creştin.

Cu trupul ştiu exact ce va fi după viaţă, dar cu sufletul ?

De ce Iisus nu a îmbunătăţit viaţa ? De ce a lăsat să mai fie injustiţie ? De ce nu putem să trecem dincolo, altfel decît prin înjositoarea şi cumplita moarte ? De ce moartea îmi pare a fi inumană ?

Am suferit şi sufăr fizic, cum nu se poate spune, şi de-ar fi doar atît; mă doare sufletul, iar gîndul meu încă nu găseşte lumina şi liniştea.

Am crezut şi încă mai cred în Dumnezeu, dar injustiţia şi absurdul vieţii şi al morţii mele mă fac să tremur, să-mi exprim nedumerirea şi chiar revolta.

De ce iubirea şi încrederea în El nu simt că mă sprijină ? De ce nu pot să-L înduplec pe Dumnezeu ? De ce-mi răspunde doar printr-o rece şi tăioasă tăcere ?

Poate am păcătuit grav; dar de ce copilul meu va ajunge pe drumuri şi al nimănui ? Cu ce-i el vinovat ?

Am fost convins că n-am dreptul să judec voia Lui; dar acum, cînd simt răceala morţii care mă ia în braţe, ceva se revoltă în mine şi mă face să întreb.

Părinte, plîng nu doar cu lacrimi, plîng cu ultimii stropi de viaţă şi nu pot să nu-mi exprim uimirea şi supărarea că Dumnezeu este nepăsător, că mă lasă în deznădejde.

Părinte, vă rog spuneţi-mi, de ce nu a putut Dumnezeu să se dispenseze de mine ? De ce acum o poate face ? Ce reprezint eu ? De ce am suflet ? De ce trebuie să am conştiinţă şi să mă frămînt atît ? Cu ce am greşit ? De ce n-a făcut Dumnezeu lumea bună de la început ? De ce trăim ca şi cum n-ar exista Dumnezeu ? Ce vrea Dumnezeu, de fapt, de la noi ? Dacă Dumnezeu ne-a făcut după chipul şi asemănarea Sa, de ce nu sîntem cu nimic asemenea Lui ? Ştiu, astea-s lucruri de taină pe care nu am dreptul să le analizez. Acum, cînd simt cum ultimii stropi de viaţă se scurg din mine, cînd mă văd în pragul despărţirii de această lume, cînd văd cum se cască groapa mormîntului să mă înghită, NU POT să nu o fac. Fiinţa din mine se revoltă şi s-ar „certa" cu Dumnezeu, cum a făcut-o Iov. N-am înţeles această relatare biblică şi poate de aceea, nici situaţia mea de acum.

Plîngînd mă rog Lui, într-o totală înfrîngere sufletească, iar rezultatul este că pustiul şi nimicul care mă asaltează devin mai evidente, mai ameninţătoare.

Îmi vine greu să mărturisesc că am o cumplită frică de moarte, dar îmi vine şi mai greu să nu o mărturisesc şi chiar să nu mă tîngui.

Ştiţi, de cîte ori disperarea atinge paroxismul, îmi amintesc de cele spuse de Iisus: „Doamne, de ce m-ai părăsit ?” şi nu pot să nu constat că e cumplit să fii om.

Am citit undeva o rugăciune, ce n-am mai putut-o uita, şi pe care acum mi-o amintesc tot mai frecvent: „Te rog Dumnezeul meu, care eşti plin de milă, ajută-mă să-mi închid ochii să nu mai văd deşertăciunea acestei lumi.” Ce m-a tulburat mai mult din această rugăciune este afirmaţia că Dumnezeu este plin de milă. Dar nu este El a toate creator, deci şi al deşertăciunii acestei lumi, al morţii şi a stării mele vrednice de milă ? Atunci ?

De ce disperarea alternează cu speranţa, iar ultima durează tot mai puţin ?

Simt o acută nevoie de cunoaştere, de certitudine, de dovezi indubitabile, dar acestea nu sînt de găsit; poate, deoarece merg prin credinţă la înţelegere ?

De ce Dumnezeu mă lasă să cred că m-ar putea nimici pe deplin ? Doar pentru a-L iubi ? Eu nu vreau să-mi fie frică de ceea ce iubesc, şi nici să ţin la El în schimbul nemuririi. Iubirea nu se plăteşte; aşa cred eu, aşa simt eu că ar fi bine.

Eu nu cred în El deoarece îmi doresc continuarea fiinţării după moarte. Greşesc ? Sau o fac şi nu-mi dau seama ?

Părinte, ştiu că scrisoarea mea este cam incoerentă, dar, în starea în care mă găsesc, nu mai pot să-mi ordonez gîndurile. Vă rog să mă înţelegeţi şi să încercaţi să mă sprijiniţi spiritual.

Vă mulţumesc.

==========

Unui creştin

Iubite creştine,

Pentru dumneata a sosit momentul marelui examen, iar acum, după cum constataţi, credinţa dvs. vă apare a fi aproape neînsemnată. Aceasta reiese din faptul că un creştin absolut convins: trebuie să fie pregătit/împăcat cu moartea în orice moment; primeşte moartea cu resemnare şi înţelegere binevoitoare; vede în moarte posibilitatea unirii cu Dumnezeu.

Dar mai bine să vă răspund la întrebări.

De ce a dat necazul de dvs. şi de ce trebuie să murim ?

Murim trupeşte, deoarece trebuie să facem loc altora şi deoarece viaţa pe Pămînt este doar o etapă (atît cît este), necesară fiecăruia dintre noi.

Dumnezeu nu ne cere părerea (cînd, ce, cum)! Cine ne credem ? Am fost întrebaţi cînd am fost aduşi la viaţă ? Se cuvine să mulţumim pentru tot ce am primit şi să respectăm legile creştineşti.

Fericirea şi nefericirea să fie ele gratuite ? Nu au o cauză şi un efect ? După cum nu ştim exact de ce, nu ştim nici pentru ce !

Moartea face parte din Lege şi, atenţie !, ea are importanţă doar pînă la împlinire, adică la sfărşitul vieţii !

Dacă sîntem, dacă sîntem aşa cum sîntem, facem ce facem, suferim cum suferim, nu este întîmplător. El ştie de ce, El ştie de ce aşa şi nu altfel, şi ce urmează pentru fiecare. De ce nu trebuie să ştim şi noi ? Dar trebuie oare să ştie „copiii" orice sau oricînd ?

De ce muriţi acum ?

S-ar putea ca în mersul lumii aceasta să însemne că sînteţi scutit de mai rău; dacă aţi mai trăi, alte şi excesiv de grele suferinţe şi păcate v-ar aştepta. Nu murim la întîmplare (sîntem parte dintr-un angrenaj ultrasofisticat şi subtil), după cum n-am venit pe lume la întîmplare ! Dumnezeu ştie de ce acum trebuie să muriţi, după cum cu voia şi ştiinţa Lui v-aţi născut cînd v-aţi născut, nu mai devreme sau mai tîrziu.

Ştiaţi că timpul este o iluzie, iar „acum" este doar o aparenţă ? Dacă aţi fi studiat Teoria relativităţii şi Mecanica cuantică aţi fi putut înţelege că *a trăi* şi *a muri* sînt, de fapt, stări relative şi chiar iluzorii ! Realitatea şi fiinţa noastră au nebănuit de multe faţete, iar accesul nostru la cunoaşterea lor este infimă.

De ce sînteţi pedepsit ?

Nu sînteţi pedepsit ! Moartea (inclusiv maniera în care survine) este parte dintr-un proces în care se află înscris trecutul şi viitorul existenţei. Aveţi credinţă neţărmurită în justiţia divină !

Putem interpreta moartea şi ca pe o pedeapsă pentru păcat, dacă ne considerăm „fragmente" de Adam şi Eva şi astfel, prin/cu noi are loc ispăşirea pedepsei divine.

Dumnezeu provoacă răul ?

„Cele bune şi cele rele, viaţa şi moartea, sărăcia şi avuţia de la Domnul sînt." (*Ecl. 11, 16*)

Credeţi cu frenezie în El, în iubirea Lui pentru dvs. şi în înţelepciunea Lui (indiferent de ceea ce vi se întîmplă ! El ştie de ce ! Remarcaţi că dvs. nu puteţi avea decît un punct de vedere, pe cînd Dumnezeu vede din toate aceste puncte [nefiind în nici una din ele]). Dacă dvs. nu înţelegi (şi se pare că nu trebuie să înţelegeţi – altfel, El vă dădea această înţelepciune), nu înseamnă că Dumnezeu a greşit sau greşeşte. Creatorul acestei lumi ştie ce face, ce poate face, ce trebuie să facă după chiar voia Lui. Chiar dacă v-ar spune, credeţi că aţi putea înţelege marile secrete (amintiţi-vă că nu puţini sînt cei care înţeleg cu dificultate o simplă ecuaţie matematică !) ? Nu, deoarece nici în situaţii mai simple, accesibile dvs., n-aţi înţeles.

Faptele şi însuşirile lui Dumnezeu nu pot fi judecate; cine o face îl „anulează" pe Dumnezeu şi implicit pe sine ! Iar ca să-L înţelegeţi pe D-zeu, ar trebui să fiţi asemenea Lui !

Perfecţiunea înseamnă nefiinţare, iar dvs. vă aflaţi pe drumul desăvîrşirii.

Să aveţi în vedere şi faptul că contrastele sînt necesare: nu ştim ce este lumina fără să cunoaştem întunericul, moartea fără viaţă, ziua fără noapte, căldura fără frig, iubirea fără ură, liniştea fără enervare ş.a.m.d. De asemenea, remarcaţi că nu ştim nimic despre ceea ce a fost înainte de viaţă, iar acesta este un secret tot atît de mare ca şi moartea !

Dvs. nu aţi observat niciodată „fericiţi care nu-s fericiţi, ne ştiind măsura nefericirii"?

Moartea este un motiv de groază şi disperare ?

Dvs. nu aţi aflat că „Dacă a fost Cristos viaţa ta, atunci este moartea cîştigul tău" ?

Nu bucurie, dar nici întristare, ci acceptare senină. Procedînd astfel, nu aveţi motive să vă temeţi de ceea ce urmează vieţii.

Dacă sînteţi creştin înseamnă că-L iubiţi pe Fiul lui Dumnezeu, că v-aţi predat Lui cu totul, deci nu aveţi motive să vă fie teamă !

Preambulul morţii este un examen, el verificînd şi fermitatea credinţei ! „…iar cel care va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui." (*Mat. 1, 22*)

Dacă sînteţi disperat denotă că nu credeţi pe deplin în El, că nu-L iubiţi pînă la identificare, că nu-L înţelegeţi atît cît vă este permis. Pentru creştin, moartea este întîlnirea cu Iisus; de ce vă temeţi de El ? Desigur, nu-i credinţă fără fisură, dar în cazul dvs. …

Nu consideraţi că părăsiţi o lume a răutăţii şi a invidiei, a cinismului, a cruzimii, a agresivităţii, a nesiguranţei şi a obişnuinţelor negative ?

Moartea este un moment fulgerător de trecere (vă amintiţi momentul trecerii la viaţa terestră ?), deci nu trebuie să fiţi îngrijorat.

Spuneţi-vă, adesea: „Eu doresc moartea, ca să mă unesc cu Iisus !"

Ce speranţă mai puteţi avea pentru a mai fi ?

„Eu sînt învierea şi viaţa; cel care crede în Mine, chiar dacă va muri, va fi viu." (*Ioan 11, 25*) Aceasta este o propoziţie cu o bogăţie de înţelesuri imensă, dificil de înţeles în toate amănuntele. Asupra ei să nu încetaţi să reflectaţi !

Prin Iisus Hristos, moartea (nu de aici ! – aici, moartea *trebuie* să continue !) a fost învinsă pentru totdeauna (El este Învierea şi viaţa…). Aceasta a fost misiunea Lui. Credeţi că e puţin ?

Ultimii două mii de ani au demonstrat că o credinţa fermă, necîrtitoare, luminează drumul salvării.

Dacă Dumnezeu există, dacă credeţi în El, sînteţi asemenea Lui: *nemuritor*.

Cînd priveşte bolta înstelată, chiar şi un necredincios este constrîns să accepte că vizavi de această splendoare el nu poate fi absolut neînsemnat sau distructibil.

De ce am primit viaţă dacă trebuie să murim ?

Viaţa reprezintă o etapă, o prefacere necesară, aşa cum vedem că se întîmplă peste tot în Univers. Deci, viaţa este o continuare a ceea ce am fost şi se prelungeşte, într-un anume fel, şi după moarte.

În Univers toate au avut şi au un rost, o continuare. Şi din aceasta rezultă că El a pregătit o continuare a dvs., de o manieră ce n-o puteţi înţelege cu întreaga dvs. fiinţă, după cum nu cunoaşteţi tot trecutul dvs. (dar subconştientul îl cunoaşte şi vă face să fiţi aşa cum sînteţi !) Dacă nu înţelegeţi, nu trebuie să vă mire; cît cuprindeţi cu vederea din ceea ce poate fi văzut ? cît auziţi din ceea ce poate fi auzit ? ş.a.m.d.

Nemurirea, aici, nu ne este dată nouă, precum nici cunoaşterea momentului naşterii şi al morţii.

„Că nu poate desăvîrşirea să fie între oameni; că nu este nemuritor fiul Omului." (*Ecl. 17, 25*)

Credinţa fermă în Dumnezeu vă asigură continuarea dăinuirii.

Să nu dorim a vedea, a cunoaşte, ceea ce Dumnezeu acoperă binevoitor cu întuneric şi neînţelegere !

Există vreo dovadă pentru „dincolo" ?

Pentru un creştin, constituie o explicaţie suficientă aceasta: „Cel care ascultă cuvîntul Meu şi crede în Cel care M-a trimis, are viaţă veşnică şi la Judecată nu va merge, ci va trece din moarte în viaţă." (*Ioan 5, 24*)

Muritoare este organizarea; deoarece materia are părţi alcătuitoare este supusă morţii, pe cînd sufletul, care nu are părţi alcătuitoare şi provine de la Dumnezeu, este nemuritor ca şi acesta.

„Pentru că de credem că Iisus a murit şi a înviat, tot aşa credem că Dumnezeu, pe cei adormiţi întru Iisus îi va aduce împreună cu El." (*I Tesal. 4, 14*)

Realitatea domeniului de „dincolo" se relevă fiecăruia după meritele sale şi voia lui Dumnezeu.

„Cele ce s-au poruncit ţie, acelea cu cuviinţă le cugetă, că nu-ţi sînt de nevoie cele ascunse.” (*Ecl. 3, 21*)

Trebuie să-L iubiţi pe Iisus pentru că a obţinut, şi v-a dezvăluit, minunea Învierii şi a nemuririi, ceea ce exprimă realitatea acelui „dincolo”.

Cum veţi trece în moarte ?

Aşa cum trecem în somn, iar în acest moment foarte scurt vă veţi reaminti mare parte din viaţă, apoi vă veţi cufunda în lumina, în înţelegerea şi iubirea Lui.

Moartea este doar momentul separării trupului de suflet – ceea ce nu înseamnă pentru om sfîrşitul existenţei sale şi nici trecerea într-o stare asemănătoare celei de pe pămînt, ori în „nefiinţă”.

De ce există nedreptate pe lume ?

Deoarece: doar astfel poate exista dreptatea; perfecţiune înseamnă nefiinţare; Universul, şi odată cu el şi noi, se află în evoluţie; ceea ce numim nedreptate şi dreptate aparţin aprecierii noastre, deci sînt subiective (binele sau răul, viaţa sau moartea, nu au vreo prioritate în Univers); cauza şi consecinţa nedreptăţii sînt de o mare cuprindere şi subtilitate; imperfecţiunea, durerea, lupta, dau gust şi consistenţă fiinţării (dacă nu sînt egal distribuite este exact din aceleaşi motive).

Şi în ceea ce credem că este un rău, Creatorul a pus un bine. Apoi, aveţi în vedere că nici la apariţia dvs. nu a fost necesar să vă exprimaţi acceptul sau să participaţi activ.

Ce valoare aveţi mort ?

Înainte să vă întrebaţi ce valoare aveţi mort, întrebaţi-vă ce valoare aveţi viu !

Dvs. sînteţi o necesitate şi aveţi o valoare dacă existaţi, altfel nu aţi fi.

Noi nu existăm expres pentru noi, după cum nimic nu există în Univers pentru sine.

Cum se comportă un bun creştin în faţa morţii ?

Întreaga viaţă a creştinului trebuie să cuprindă o pregătire şi o formare în vederea acestui moment de reorientare existenţială.

Ca un creştin care şi-a aşezat viaţa pe deplin în planul lui Dumnezeu, acceptaţi legile divine care guvernează şi determină momentul destrămării dvs. fizice.

Nimeni nu se poate controla atît cît ar vrea sau ar trebui. Nu fiţi disperat, divinitatea vede, înţelege şi ajută atît cît este necesar.

Moartea trebuie să fie un moment de senină şi interesată trecere spre veşnicie. Deci, rupeţi-vă de lumea aceasta şi îndreptaţi-vă gîndul pe deplin spre dincolo, spre întîlnirea cu El.

Nu există nimic de care să te agăţi să poţi rămîne în viaţa aceasta; dar la dăinuire eternă avem acces, iar aceasta prin credinţă neţărmurită în Iisus Hristos, mîntuitorul nostru.

„Tot ce ţi se va întîmpla, primeşte cu plăcere şi în necazurile tale fii îndelung răbdător.”(*Ecl. 2, 4*)

Dacă sînteţi creştin trebuie să vă plîngeţi soarta trupului, nu a dvs.; dvs. sînteţi sufletul, iar acesta nu moare.

„Lipeşte-te de Domnul şi nu te depărta, ca să fii înălţat la sfîrşitul vieţii.” (*Ecl. 2, 3*).

Aşa cum v-aţi lăsat vrînd-nevrînd în voia Lui pînă acum, lăsaţi-vă şi în privinţa morţii. „Încordează inima ta şi fii tare şi să nu te tulburi în timpul încercării.” (*Ecl. 2 , 2*)

Nu vă fixaţi în trecut sau prezent; doar spre viitor şi îndeosebi spre întîlnirea cu El să vă aţintiţi gîndul.

Atenţie ! Posibil ca gîndurile să contribuie la modelarea viitorului, inclusiv a stării post-mortem !

Dacă vă răzvrătiţi, acţiunea se va întoarce chiar împotriva dvs. !

Rezistaţi valului de îndoieli care vă asaltează, mulţumiţi Domnului pentru TOT ce v-a dat şi rugaţi-L să vă susţină fermitatea credinţei pînă în ultima clipă.

Avînd credinţa ca unic bagaj de drum, priviţi cu încredere doar înainte, doar spre întîlnirea cu El.

Ce va fi cu trupul şi sufletul dvs. după moarte ?

Trupul, structură eminamente materială, va continua să dăinuie prin elementele sale chimice, fără a-şi păstra forma.

Sufletul se va înscrie pe coordonate care vă vor aduce în contingenţă directă cu divinitatea. Efectiv ce va face el nu ştim şi nici nu trebuie să ştim (toate la timpul lor !). Dar dvs. vi se permite, vizavi de aceasta, să fiţi curios şi chiar nerăbdător !

Chiar dacă s-ar putea să nu fie chiar aşa cum putem înţelege (Universul, şi nu doar el, este de o complexitate copleşitoare !), acum e bine să credem că aşa este.

Divinul este întegral divin, deci ceea ce există nu poate fi decît manifestarea lui, iar el ştie ce a pregătit fiecăruia în continuarea fiinţării.

De ce nu s-a schimbat nimic pe pămînt după venirea lui Iisus ? De ce continuăm să murim ?

Iisus nu a schimbat nimic *aici*. În condiţiile de aici nemurirea nu este posibilă şi nici necesară – cîţi am putea avea loc pe Pămînt în condiţiile în care oamenii <u>trebuie</u> să se înmulţească ?

Iisus nu a venit pentru aici, în acest tărîm blestemat şi al Diavolului, prin care <u>trebuie</u> să trecem.

De cînd <u>Iisus Hristos înviat a triumfat asupra morţii</u>, moartea este doar calea către fiinţarea incomensurabilă; atît pentru creştin cît şi pentru necreştin.

Vă revoltă că nu vă sprijină Dumnezeu ?

Tînguirile dvs. sînt auzite, dar spre binele dvs. (!) nu sînt toate luate în seamă !

…„crede în El şi-ţi va ajuta ţie…"; cînd, cum, cît, hotărăşte El !

Dumnezeu nu vă poate părăsi, abandona, uita; ar însemna să se părăsească, să se abandoneze să se uite pe sine.

Unde nu sînt lacrimi nu este mîntuire. Trebuie să cunoşti răul, durerea, amarul, pentru a cunoaşte şi aprecia binele, plăcerea şi dulcele. În aceste condiţii, ce vă poate aduce revolta ?

Dacă Dumnezeu vrea aşa, de ce vă împotriviţi ? În numele a ce ? Vă arogaţi drepturi ?

De ce credeţi că ar trebui să vă fie oferită (acum) înţelegerea subtilei structuri a lumii ?

De ce"tîlharul" trăieşte mai bine şi mai mult ?

Dumnezeu permite, într-adevăr, ca relele să fie săvîrşite pentru a scoate din acestea un bine mai mare, după cum ne spune Sf. Toma de Aquino. Spre exemplu, pozitivul şi negativul, răul şi binele, plăcutul şi neplăcutul, dreptatea şi nedreptatea, nu pot fi decît îngemănate şi egale, dar ele NU există distinct în Univers, sînt doar părerea noastră !

Ştiţi ce îl aşteaptă pe cel „rău" după moarte ? Este sigur că desfăşurarea vieţii de aici are repercusiuni asupra celei viitoare (observaţi că acum nu sîntem absolut egali, aceasta, probabil, deoarece nu avem un acelaşi „trecut" !).

Ce credeţi: viaţa să fie o răsplată ? Pentru ce ?

De ce copilul dvs., un nevinovat, va avea de suferit ?

Fiul dvs. nu este sinonim cu dvs.! Dacă viaţa lui este aşa şi nu altfel, este cu ştiinţa şi voinţa Lui !

Ştiţi exact ce se va întîmpla cu fiul dvs. după ce veţi muri ? De ce excludeţi ca el să fie chiar favorizat prin moartea dvs. ?! Ştiţi că uneori moartea părintelui poate aduce salvarea copilului ? Cu un mic efort de imaginaţie aţi găsi o sumedenie de astfel de conjuncturi !

De ce sosirea morţii poate să fisureze credinţa în Dumnezeu ?

Deoarece:

- oricît de profundă ar fi convingerea, ea nu poate fi infinită la vreun muritor. La unii este mai amplă, la alţii mai puţin însemnată, ea depinzînd de o multitudine de factori, deci este în anumite limite un dat;
- sîntem oameni, iar trupul ne reţine cu disperare în viaţă şi aici. El ne amprentează spiritul şi astfel, repetat, sîntem „îndemnaţi" să ne fie frică (pentru el).

Ce trebuie să facă un creştin în ultimele momente de viaţă ?

- să se apropie şi mai strîns de Dumnezeu, predîndu-se Lui;
- să se împace cu toţi oponenţii săi;
- să alunge toate grijile lumeşti;
- să înceteze să se tortureze cu gînduri negative, ori cu meditaţii filosofice;
- să spună frecvent rugăciuni creştine (îndeosebi, aceasta: „Doamne, Dumnezeul meu, primesc chiar de pe acum, cu inima liniştită şi supusă, moartea din mîna Ta, cu toate chinurile, necazurile şi durerile ei, în orice chip mi-ar da-o iubirea Ta, în care cred şi căreia mă încredinţez.");
- să ceară iertarea păcatelor;
- să îşi strămute gîndul şi interesul de la lumea exterioară (bunuri, familie, poziţie socială etc.), către cea interioară (a sufletului) şi divină;
- să-l roage neîncetat pe Dumnezeu să îi susţină credinţa şi speranţa pînă în ultima clipă.

Cei care au o afinitate mai mare pentru trăirile spirituale „simt" că sînt în permanenţă „supravegheaţi" de divinitate. Deci, trebuie să ne disciplinăm, să ne controlăm, chiar şi gîndurile. Păcatul de gînd nu se deosebeşte cu nimic de cel făptuit fizic, nici chiar în preajma morţii !

Atenţie ! Credinţa dvs., atît cît este, nu se poate să nu aibă implicaţii importante, deopotrivă pentru aici şi pentru dincolo !

Necredinţa nu poate aduce absolut nici un beneficiu, deci să credem în El şi în fiinţarea veşnică cu toată hotărîrea şi fără încetare. Liniştea s-ar pogorî asupra noastră dacă ne-am putea reţine gîndul şi atenţia doar asupra acestui fapt, iar trecerea ne-ar fi extrem de uşoară.

Cum va fi dincolo de moarte ?

- noi ştim că ajungem „dincolo", dar cum este acest „dincolo" nu ştim decît din cele sugerate de sfinţii părinţi;
- acest „dincolo" nu poate fi descris în cuvinte sau sub o altă formă, şi nu este accesibil simţurilor noastre. Aceasta şi deoarece acest „dincolo" este în parte în noi înşine, în sufletul nostru, în Dumnezeu. Deci, să nu ne mai frămîntăm cu acest gînd din moment ce acest dincolo *nu poate fi* răul, durerea şi nimicul.

De ce ne este teamă de moarte ?

Deoarece: nu ştim exact ce ne aşteaptă; nu avem, nu putem avea o credinţă absolută; moartea este şi un examen, iar cum toţi avem păcate, mai mici sau mai mari, este firesc să avem temeri.

Şi Iisus a plîns la moartea prietenului lui, Lazăr, şi el însuşi a cunoscut neliniştea cînd i-a venit timpul să o înfrunte. Dar nu uitaţi că chiar dacă Iisus a scos impresionantul strigăt:

„Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit ?”, Iisus şi-a menţinut credinţa în Dumnezeu !

Pentru a supravieţui, predaţi-vă Lui şi restrîngeţi-vă în dumneavoastră.

D-zeu să vă binecuvînteze şi să vă liniştească !

==========

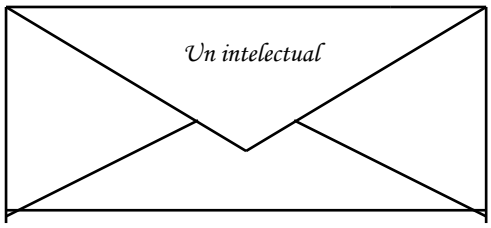

Domnule,

De curînd am descoperit că în preajma mea se află cine nu credeam să fi aflat de mine, sau nu încă: moartea. Pînă acum nutream convingerea că inevitabila moarte mă va atinge peste zeci de ani, deci am timp să mă gîndesc la ea, să mă acomodez cu ea, să adopt o atitudine liniştitoare faţă de ea. Am greşit cumplit. O boală nemiloasă mi-a adus-o şi iată-mă în culmea disperării; curînd voi fi doar o bucată inertă de materie, dacă asta se mai poate numi a mai fi. Acum cînd ştiu, fără o umbră de îndoială, că sînt în braţele morţii, mă trezesc la realitate după spectacolul vieţii şi constat că totul nu a fost decît o iluzie, iar aceasta îmi dă senzaţia de absolută disperare şi dezorientare.

Am crezut că am rădăcini aici; m-am înşelat, sînt doar o neînsemnată frunză.

Mi-am pierdut toate reperele şi sufăr un fel de regres al capacităţii de înţelegere a realităţii, totul părîndu-mi acum vid, lipsit de sens.

În dezorientarea spiritului de acum simt cu acuitate nevoia unei certitudini fundamentale, dar nu găsesc nimic în acest sens – m-aş mulţumi să ştiu fie şi numai ce nu este moartea ! Epuizat de jocul ameţitor al perspectivelor incerte, îmi doresc cu ardoare un reper fix. Mi-l puteţi oferi ?

Constat că din noianul de informaţii adunat cu trudă de-a lungul anilor, nici una nu-mi este de folos în aceste momente, nu-mi oferă nici un răspuns credibil, nici o orientare, nici o certitudine. Acum descopăr şi eu că nu ştiu, de fapt, nici de unde vin, nici încotro mă îndrept, dacă vin de undeva şi dacă mă îndrept spre ceva, dacă sînt doar în mine sau şi în afara mea. Se pare că pe cît am „cîştigat” în amănunt, am pierdut în ansamblu.

Am avut naivitatea să cred că prin cultură mă ridic deasupra ceţii din această lume. Acum sînt la pămînt, iar în curînd voi fi în pămînt. M-am amăgit şi descopăr şi eu că înţelepţii se aseamănă cu nebunii. Cîtă dreptate a avut cel ce a spus că prostia deşteptului depăşeşte, uneori, pe a prostului !

Mă găsesc constrîns să rătăcesc prin bezna incertitudinii, cunoscînd şi imaginînd suficient de mult pentru a-mi pierde liniştea şi pentru a mă împiedica chiar de mine însumi.

Domnule, recunosc, plîng, mi-e frică şi sînt furios, iar debusolarea mea se accentuează. Simt în jurul meu tot mai multă singurătate, izolare şi destrămare. Nimeni nu vrea să

vorbească cu mine despre moarte, apropiaţii îmi servesc iluzii naive şi urmăresc momentul să poată pleca cît mai repede de lîngă mine.

Încă nu sînt o bucată inertă de pămînt şi de aceea vreau să înţeleg, orice ar fi în continuare şi orice m-ar aştepta; pentru mine cunoaşterea este mai liniştitoare decît necunoaşterea, orice ar însemna aceasta. Desigur, m-aţi putea întreba ce importanţă mai poate avea pentru un muribund de a şti adevărul, de a depune un travaliu intelectual în acest sens; în cazul meu aceasta semnifică liniştirea, împlinirea, salvarea. Pe mine, omenescul mă chinuie mai mult !

După cum probabil bănuiţi, şi chiar puteţi observa din alcătuirea acestei scrisori, întrebările şi nedumeririle mele cresc cu fiecare moment, cu fiecare gînd, asemenea unui bulgăre de zăpadă pornit la vale, iar pauza mintală este imposibilă.

Mă simt condamnat să-mi pun toate întrebările despre moarte, despre mine şi lume, şi să nu găsesc un răspuns sigur. Intensul efort intelectual nu-mi oferă nimic concret, dar mă epuizează şi nu-l pot evita. Îmi vin în minte, deavalma, întrebări naive şi elevate.

Domnule, vă rog încercaţi să-mi expuneţi punctul dvs. de vedere privind următoarele întrebări – ştiind ce se întîmplă cu omul în aceste momente, nădăjduiesc că mă veţi înţelege şi-mi veţi scuza atît naivitatea unora dintre întrebări, cît şi numărul lor. De ce trebuie să mor ? De ce acum ? De ce nu am murit pînă acum ? De ce oamenii mor la vîrste foarte inegale ? De ce este existenţa noastră atît de precară ? De ce am apărut pe lume ? De ce trebuie să mor cu toată fiinţa mea ? De ce mie frică de moarte ? De ce mie frică (!) să mă recunosc învins ? Cu ce mă fac vinovat de moartea mea ? De ce, spre exemplu, criminalii nazişti au ajuns nonagenari ? De ce doar acum descopăr realitatea că sînt, de fapt, absolut singur ? De ce doar acum mi se relevă universala relativitate ? Îmi este îngăduit să sper la a mai fi ? Cum se va desfăşura moartea mea ? De ce oamenii mor asemenea animalelor ? Putem controla sau influenţa procesul morţii ? Cum trebuie să mă comport pînă la moarte ? Cum vor fi ultimele mele clipe de viaţă ? Pot avea certitudinea că ceva va urma morţii mele ? Este firesc ca în preajma morţii, gîndirea omului să pună totul sub semnul întrebării ?

De ce cultura mea este pusă în dilemă de fiecare din aceste întrebări ?

Vă mărturisesc că sînt descumpănit de fragilitatea tuturor valorilor, de prăbuşirea lor în acest moment şi nu pot să nu constat că omul este, de fapt, lucid doar în preajma morţii !

Am făcut bilanţul vieţii mele şi m-am întrebat, în final: doar asta a fost tot ? La ce şi cui a folosit ceea ce a fost ? Am fost un scop sau un mijloc ? De ce eu nu pot avea parte decît de disperare în faţa pustiului, a necunoscutului ?

Întunericul s-a lăsat peste existenţa mea de cînd am aflat că voi muri în curînd, iar eu singur nu-mi mai pot lumina drumul paşilor şi nici ordona gîndurile.

Cum aş putea eu, apreciind lucid situaţia mea în toată gravitatea ei, să mai fiu optimist şi să mai pot adera la tot ce imaginaţia anticipează compensatoriu ?

Simt că-mi pierd minţile tot căutînd un punct de sprijin, iar aceasta în condiţiile în care constat că sînt total neînsemnat, absolut efemer şi singur.

Am primit de la cei din preajmă încurajări de natură religioasă, dar aceste ipoteze liniştitoare mă conving insignifiant de puţin, consolarea lor fiind puţin credibilă pentru mine.

Simt că mă prind tot mai mult în plasa propiilor mele construcţii imaginare, şi astfel mă imobilizez şi mai strîns. Astfel, am ajuns să mă tem de ceea ce cunosc ! Dar nu pot să renunţ să nu reflectez – adică, fiindu-mi sete, să beau apă sărată… –, chiar dacă nu reuşesc să trag concluzii încurajatoare.

Ce am adunat în afară de cîţiva ani şi amintiri ? Ce las şi ce iau cu mine, dacă – ce bine ar fi ! – va mai urma ceva vieţii ?

De ce argumentele găsite pentru dăinuire post-mortem sînt absolut egale cu cele împotriva acesteia ?

Filosofia ne spune că te bucuri cu adevărat de viaţă abia atunci cînd nu mai ceri nimic de la ea. Eu nu mai cer nimic de la viaţă; eu cer doar viaţă şi nu primesc, iar filosofia este mută în această privinţă.

De ce plăcerea şi fericirea nu predomină în viaţa noastră ? De ce unii au parte în viaţa lor, scurtă sau lungă, de 99 % fericire şi plăcere, iar alţii de 99 % nefericire şi durere ? De ce marile speranţe sînt şi marile decepţii ? De ce oare nu pot fi în acelaşi timp şi raţional şi optimist ? De ce lupta cu moartea este îndeosebi cu tine însuţi, cu gîndul tău nestăpînit ?

Uneori, simt că ceva „trebuie" să urmeze vieţii. Este şi aceasta o iluzie ? Nu-mi pot susţine acest simţămînt cu argumente logice, dar instinctul mi-a rămas singura autoritate căreia încerc să-i acord credibilitate şi respect. Greşesc ? Pot avea o părere obiectivă despre mine, despre starea mea ?

Îmi este foarte frică de moarte şi, uimitor poate, cu cît încerc mai mult să o alung ea se acutizează, mă striveşte, şi nu înţeleg de ce.

Am ajuns să şi visez – teamă mie că aceste vise sînt un semn de nebunie – că mă evapor sau că mă dizolv în apa mării; să fie aceste vise o informare premonitorie ?

Sperînd că m-aţi înţeles, în pofida exprimării dezordonate a gîndurilor, şi veţi binevoi să-mi exprimaţi opinia dvs., vă mulţumesc anticipat.

P. S. Nu vreau argumente pentru inimă, ci pentru minte !

==========

Unui intelectual

Domnule,

Mai devreme sau mai tîrziu (în timp propriu !), toţi sîntem obligaţi să ne confruntăm cu limita propriei existenţe în manieră terestră.

Viaţa dvs. nu a fost o inutilitate, deoarece nimic nu este inutil în Univers. Dacă nu înţelegem finalitatea acestei utilităţi, nu denotă că ea nu există. Nu aţi apărut din nimic (fizic şi biologic, dăinuiţi pe Terra de miliarde de ani !) şi tot astfel, nu puteţi dispare în nimic. Ne aflăm pe Terra pentru o anume prefacere, iar aceasta presupune şi antrenează dăinuirea noastră după moarte.

Vă revoltă ineficacitatea culturii în faţa fenomenului morţii; este firesc să fie aşa ! Paradoxal, cu cît înaintează în cultură, în cunoaştere, cu atît omul se izolează de natură şi tinde să înlocuiască atitudinile naturale, înnăscute, cu comportamentul constrîngător, consecutiv cunoaşterii, şi util epocii şi grupului social. Această conduită, sugerată sau impusă de către grup (în primul rînd, concentrarea la ceea ce trebuie făcut imediat şi neacordarea atenţiei chestiunilor de perspectivă şi ansamblu), este necesară grupului şi mai puţin sau chiar deloc individului. O societate nu poate prospera dacă menţine sau dacă sugerează indivizilor săi teama de moarte, inutilitatea efortului şi a vieţii. Dimpotrivă, după cum poate aţi observat, moartea semenilor este tot mai izolată, mai mascată, mai ascunsă. În plus, dacă vă analizaţi,

veţi observa: că dvs. aţi fost atent şi aţi reţinut doar acele informaţii care v-au convenit, adică nu v-au speriat şi stresat !; că v-aţi proiectat fiinţarea în viitor, în împlinirea unor proiecte personale şi aţi neglijat prezentul, domeniul absolutei existenţe (altfel spus, nu v-aţi mulţumit cu ceea ce v-a adus prezentul).

Poate ar fi bine dacă aţi ţine seama de recomandarea lui Schiller: „Sînt situaţii în viaţa omului cînd lucrul cel mai cuminte este să nu fii prea deştept !"

Frica dvs. de moarte este firească, ea aparţine şi trebuie să rămînă a trupului. Sub aspect afectiv veţi fi constrîns de realitate să abandonaţi lumea de aici, iar la aceasta vă va ajuta şi fiziologia trupului. Raţionînd coerent şi impersonal (!) veţi deduce, foarte probabil, că moartea este necesară şi se rezumă la a fi un pasaj de trecere spre o altă formă de existenţă.

Gîndurile tematoare legate de situaţia post mortem nu au vreun rost, ele neputînd induce o rezolvare. Frica trupului trebuie convertită în curiozitatea spiritului. Cît priveşte sentimentul deznădejdii metafizice el este firesc la un intelectual, el ştiind şi ceea ce nu ştie. Apoi, nu trebuie pierdut din vedere că frica („amarul aperitiv") are un rol necesar, nimic nefiind fără cauză şi scop. Remarcaţi şi faptul că un specific al temerii de moarte este „autoambalarea" ei !

„Descoperirea" că sînteţi extrem de singur trebuie să vă bucure ! Astfel aţi descoperit: că sînteţi unic în Univers, iar această unicitate este principalul argument al dăinuirii dvs., de o anume factură, în structura Universului; că sînteţi suflet (nimeni nu poate să-l pătrundă, deoarece numai dvs. sînteţi şi puteţi fi cel şi ceea ce sînteţi). Această singurătate sugerează nu doar că sîntem ceva fundamental şi nu depindem de cineva în mod absolut, ci şi că nu supravieţuim „dincolo" de noi. Acestea sînt motivele pentru care, adesea, în preajma morţii simţămîntul de singurătate se accentuează.

Fiecare dintre noi se „naşte" în el (în spaţiul şi timpul său) şi moare pentru „exterior". Din acest motiv nu ştim ce a fost „înainte" (deoarece am fost doar în noi, în spaţiul şi timpul propriu) şi nici ce va urma (rămînînd în spaţiul şi timpul propriu).

Abisul inconsistentului ameninţă permanent toate semnificaţiile noastre, iar între logica noastră şi realitate se află o prăpastie îngustă şi deosebit de adîncă. Acesta este motivul pentru care înţelepţii ştiu că niciodată nu trebuie să caute certitudini teoretice ultime, şi că sîntem cu atît mai siguri cu cît ştim mai puţin. Observaţi şi faptul că gîndirea trebuie să se contrazică !

Optimismul absolut este expresia inconştienţei conştiinţelor fruste, deci nu puteţi „beneficia" de el. Erudiţia şi luciditatea elevată chinuie, dar tot ea este sursa echilibrării, invocînd şi recunoscînd că: nimic nu e sigur, dar totul e posibil; moartea este o trecere; timpul este inconsistent; pierim clipă de clipă sub aspect terestru; cu tine rămîi pentru totdeauna; nimic nu se adaugă, nimic nu se ia din Univers; „existenţa începe să fiinţeze abia atunci cînd eşti ameninţat de neant" (Dostoievski).

Dumneavoastră apreciaţi că în viaţa de pînă acum aţi avut parte îndeosebi de neplăcere şi nefericire. Aceasta este o eroare, deoarece: vizavi de cuantumul de plăcere şi nefericire proprie nu putem fi obiectivi; plăcerea şi neplăcerea, fericirea şi nefericirea sînt reciproc necesare; impresia de durere este mult mai puternică decît cea de plăcere, durerea (induce tensionare) fiind un semnal de alertă, pe cînd plăcerea este doar detensionare; amploarea lor ţine în fapt de fiecare dintre noi, ele fiind însuşiri înnăscute.

Fericirea şi nefericirea, plăcerea şi neplăcerea, disperarea şi nepăsarea, se află în noi. Fiecare se naşte cu un anume cuantum de disponibilitate/sensibilitate la ele (nu aţi remarcat în preajma dvs. persoane care se bucură de fapte care pe alţii îi lasă total indiferenţi, sau se necăjesc de fapte peste care alţii trec cu absolută nepăsare ?). Din exterior culegem doar stimulii care declanşează aceste simţăminte. Dacă stimulul nu ne parvine sau noi nu (mai) sîntem sensibili (reactivi) la el, nu avem o anume trăire, un anume simţămînt.

Astfel, un primitiv a putut „beneficiat" de aceste simţăminte într-un cuantum potenţial egal cu al nostru, cu singura deosebire că ele au avut şi surse specifice. Chiar iubirea, dragostea şi

vindecarea de diverse boli se află în noi, elementele din exterior oferind stimuli care le activează şi precipitată.

Modul de reacţie la moarte şi la tot ceea ce ne impactează în desfăşurarea vieţii este înnăscut (este înnscris în codul nostru genetic), cultura putîndu-l doar rafina (sau perverti !), estompa sau potenţa.

Comportamentul recomandat pînă la finalul de aici:

- teoretic şi practic nu există decît o singură atitudine cu adevărat eficace: resemnare şi indiferenţă, acceptînd realitatea aşa cum este şi fără a mai opune rezistenţă;
- faceţi din moarte o consolare;
- avînd prea puţin timp la dispoziţie pentru a mai raţiona extins, trebuie să optaţi, fie şi hazardat, pentru realitatea existenţei post mortem;
- limitaţi-vă la preocupări şi gînduri analzegice, sau, mai favorabil, meditaţi cît mai profund (adică, nu mai gîndiţi la ceva, lăsaţi mintea să se liniştească şi astfel, intuiţia şi inconştientul vă vor putea aduce iluminarea, înţelegerea şi acceptarea);
- proiectaţi-vă numai în viitor, cu curiozitate;
- „retragerea" în sine este un demers înţelept, deoarece aceasta este calea eliberării de aici;
- excludeţi orice gînd legat de „viitorul" dvs., aici. Prin moarte dvs. dispăreţi de aici, iar ceea ce pierdeţi, de fapt, nu aţi posedat cu adevărat niciodată şi a avut valoare exclusiv pentru aici;
- separaţi-vă voit de viaţa de aici şi nu aşteptaţi ca moartea să o facă în maniera ei, adică brutal;
- „încercaţi să extrageţi zahăr din pelin (se poate !)";
- aţintiţi-vă privirea la cerul zilei şi al nopţii, admiraţi şi sărutaţi lumina şi culoarea, florile şi oamenii;
- vedeţi în fiecare răsărit de Soare o renaştere, aici.

Adoptaţi următoarele autoconvingeri:

- toate ne sînt date spre folosire;
- cîndva tot va trebui să plecăm de aici (existenţa noastră, sîntem constrînşi să o recunoaştem, are şi o dimensiune „destinală");
- dacă moartea nu poate fi înlăturată – şi nu poate fi –, nu serveşte la nimic să mai fie înfruntată;
- orice impas are un sfîrşit;
- nu sîntem humus, sîntem doar clădiţi/susţinuţi pe humus;
- toţi vom muri, chiar şi familiile noastre;
- nu putem avea dovezi imbatabile pentru NU, după cum, în absolut egală măsură, nici pentru DA; deci este mai bine să optăm pentru DA;
- viaţa este un pasaj pe care-l străbatem „consumînd" timp;
- dacă nu avem semnale de „dincolo" nu înseamnă că acesta nu există, ci doar că nu trebuie să ştim, nu putem să înţelegem, sau nu încă;
- ne-murirea este o absurditate, iar eternitatea este o posibilitate plauzibilă;
- încetarea vieţii înseamnă şi încetarea morţii, după cum sistarea luminii înseamnă şi sistarea întunericului (cu ochii deschişi sau închişi, nu mai este o diferenţă de vedere – nu vedem întuneric !);
- morţii nu-i urmează o altă existenţă, ci un alt mod de existenţă;
- trecutul este cîştigul, nu pierderea noastră;
- sîntem, deopotrivă, o împlinire şi un început;
- dacă gîndim şi suferim înseamnă că sîntem mai mult decît materie, iar această realitate ne sugerează că avem un ceva nemuritor în noi.
- nu putem găsi motive absolute pentru a regreta viaţa;

- „dincolo” ne vom ataşa familiei străbunilor, iar lîngă noi va veni familia noastră;
- realitatea post-mortem este total de neimaginat, de comparat (deci se impune abandonul oricărei angoase legate de ea);
- toate speranţele sînt permise, toate virtualităţile sînt plauzibile.

Ineficacitatea credinţei religioase este cvasi normală în cazul dvs., deoarece nu aveţi o formaţie intelectuală care să vă permită să acceptaţi necritic îndemnuri de genul „nu gîndi şi nu privi încotro mergi”. Mai mult chiar, dvs. faceţi parte dintre acei intelectuali ultralucizi pentru care speculaţiile şi sofisticările religiilor şi filosofiilor sînt inutile în faţa morţii propriei fiinţe.

Despre „dincolo” nu mai încercaţi să aflaţi ceva sau să-l gîndiţi analitic; acest tărîm nu poate fi fixat sau sugerat verbal, el se opune analizei şi argumentelor raţiunii. Ca să avem o viziune asupra acestui domeniu ar însemna să „ieşim”din timp şi spaţiu, şi de a ne apropia de Creator. Doar prin intuiţii putem să ne face o idee despre dincolo, mai exact despre realitatea lui generală, nu de amănunt. Acum sînteţi constrîns să acceptaţi că sînt împrejurări în care raţiunea pură nu mai este raţiune suficientă. În această situaţie se impune să faceţi apel la credinţă, la intuiţie şi abandon (!).

Nu se pot da răspunsuri la majoritatea chestionările dvs., dar nu pentru că nu putem formula aceste răspunsuri, ci pentru că ele nu poate fi formulate în aşa fel încît să fie invulnerabile propriilor noastre interogaţii repetate (şi argumentul logic se sprijină pe presupoziţii – nu există discernămînt fără prejudecăţi !). De fapt, un răspuns definitiv nu poate fi formulat la nici-o chestionare, Universul fiind în mişcare şi transformare. Un exemplu: la întrebarea dacă există ceva după moarte, putem răspunde cu argumente în nu mai puţin de patru moduri: da / nu / da şi nu / nici da, nici nu. Şi apoi, nu aţi observat că „eliberarea” indusă de un adevăr relevat nu este, de fapt, decît trecerea dintr-o incintă mai mică într-una mai mare şi cam atît ?

Atenţie ! În aceste momente, deoarece nici-o informaţie nu vă mulţumeşte pe deplin, sînteţi tentat să treceţi superficial peste toate informaţiile deţinute sau receptate, iar procedînd astfel pierdeţi şi puţinul pe care unele îl au !

Puteţi concepe absenţa morţii pentru aici ? Puteţi dovedi că moartea nu este doar sfîrşitul trupului ?

Nu putem afla raţiunea absolută a vieţii şi morţii, dar sîntem asiguraţi că prin ele şi numai astfel obţinem ceva ce merită sau trebuie obţinut, ori împlinit.

Există un destin, deoarece există o cauzalitate absolută (la scara existenţei noastre); altfel spus, navigăm, vrem nu vrem, spre o destinaţie (necunoscută). Însăşi „indiferenţa” naturii nu face decît să reliefeze destinul. Recunoaşteţi şi acceptaţi realitatea destinului, a voinţei „Creatorului”; el vizează deopotrivă viaţa şi moartea !

Toţi sîntem oameni, dar nu egali ! Nu ne-am născut la aceeaşi dată şi în acelaşi loc, avem un fizic cu trăsături absolut unice, avem talente, pasiuni etc., specifice fiecăruia. După cum nu am fost egali în viaţă, probabil nu vom fi nici după moarte; nu este voia noastră, nu este vina noastră. Avem, foarte probabil, o misiune colectivă şi una individuală.

Faptul că vreţi să ştiţi ce este lumea şi viaţa, ce este dincolo de acestea, care este raţiunea lumii şi a vieţii etc., denotă că aveţi un spirit elevat, neliniştit, metafizic. Aceasta nu doar că vreţi, ci pentru că aşa trebuie să fie în cazul dvs., şi nu în mod gratuit. Dar nici speculativ sau raţional, nici intuitiv şi nici experimental nu putem ajunge la cunoaşterea morţii. „Mîntuirea” prin cunoaştere este o iluzie, iar certitudinile „confortabile” ne sînt interzise (şi nu întîmplător !).

Deşi acest răspuns vi se va părea vag, neconvingător sau umilitor, el este cel mai bun pe care îl deţinem în acest moment.

Încercaţi să vedeţi şi partea de bine din răul-moarte: sînteţi scutit astfel de multe suferinţe, de umilirile bătrîneţii etc., şi deveniţi disponibil pentru altceva în procesul devenirii.

Deşi nevalidată obiectiv, existenţa a ceva după moarte ne apare ca foarte probabilă, deoarece:

- dacă am fi doar materie, moartea nu ne-ar nelinişti;
- perspectiva noastră este dincolo de orice finitudine, fiind şi imateriali;
- trupul se schimbă integral la un interval de circa şapte ani, iar zilele, lunile, anii, trec fără ca eul să se schimbe;
- însuşi faptul ordinii cauzale absolute a lumii reale face să devină imposibilă admiterea unei existenţe fără raţiune şi continuitate;
- dincolo de realitatea sensibilă, intuim că mai este ceva;
- microuniversul şi macrouniversul, celula şi psihicul nostru sînt de o complexitate şi cuprindere extremă;
- Universul este integral legiferat;
- ceea ce urmează, chiar dacă nu se aseamănă cu viaţa, este o continuitate;
- chiar dacă nu ne putem aprecia în termeni absoluţi începutul şi sfîrşitul, prin conştiinţă intuim realitatea transcedentală în noi;
- *trebuie* să existe o anume coordonată, un anume factor, un ceva de a cărei realitate să depindă eul;
- viaţa este limitată, nu existenţa;
- existăm numai în viitor (trecutul nu mai există, iar prezentul nu are durată) !
- orizontul de mister care ne înconjoară, şi cu care părem să ne fi obişnuit pînă la a nu-l mai sesiza, ascunde profunzimi de neimaginat;
- perfecţiunea fiind necunoscută Universului, trebuie să murim (din acest motiv şi existăm);
- am trăit şi trăim pentru dincolo, nu pentru aici şi nici pentru noi. Din acest motiv, efemeritatea lui *aici* şi *acum*.

Aţi ajuns să vă temeţi de dvs. ? Bucuraţi-vă ! Aceasta vă dovedeşte că nu sînteţi „singur" şi nu sînteţi doar materie !

Este firesc să vă puneţi numeroase întrebări – toţi avem iluzia că aflarea tainei vieţii şi morţii ne-ar aduce liniştirea – , dar acum ele trebuie restrînse pînă la anulare. „Înţelegerea"şi „salvarea" constau în *acceptarea morţii şi în absoluta convingere în dăinuirea după moarte.*

Vă supără nepăsarea celor din jur privind moartea ? Atitudinea aceasta este firească, deoarece: cu moartea nu se poate vieţui cînd îţi stă în preajmă (cum poţi lucra lejer şi bine cînd „şeful" este lîngă tine şi te priveşte ?); despre moarte nimeni nu deţine, nu poate deţine, întreg adevărul; o discuţie prelungită, analitică, despre moarte nu-i cu putinţă cînd unul dintre convivi este în pragul morţii; moartea este „firească" pînă nu eşti chiar tu pus în faţa ei; moartea este o problemă a fiecăruia şi nu poate rămîne decît aşa; unii tind să vadă partea plină a paharului, pe cînd alţii cea goală; nu poţi ajuta cu mai nimic un muribund.

„Nimic nu se ştie, totul se imaginează." F. Fellini

Nu vă îngrijoraţi pentru viitorul trupul dvs. de acum. Continuu celulele mor fără să ne pese de ele, nu cunoaştem decît mormintele părinţilor şi bunicilor, iar de cele ale miilor de străbuni habar nu avem şi nici nu ne pasă. Deci, nu vă mai preocupaţi de trup şi mormîntul lui. Rezumaţi-vă gîndul la viitorul dorit pentru suflet.

Izolaţi-vă în dvs., „nu vă mai ascultaţi", iar cînd aveţi ochii deschişi limitaţi-vă să vedeţi frumuseţea naturii. Faţă de ceea ce vă aşteaptă, rezumaţi-vă la curiozitate.

Vă cer scuze, în încheiere, dacă nu v-am convins de nemurirea dvs.. Din nefericire, atitudinea faţă de moarte ţine şi de norocul fiecăruia.

Vă doresc zile senine şi gînduri albe.

Cu stimă,

==========

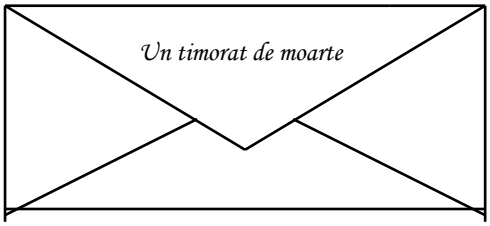

Domnule,

În urmă cu cîteva luni am trecut printr-o situaţie îngrozitoare. Am fost informat că sufăr de leucemie. Au urmat zece zile în care am simţit îmbrăţişarea morţii. Apoi, analizele făcute într-un alt centru medical au relevat faptul că a fost vorba de o eroare (numele meu fiind identic cu al unui bolnav de leucemie). Această veste m-a găsit atît de epuizat, încît aproape că nu am putut să mă bucur.

După această întîmplare cumplită, constat cu îngrijorare crescîndă că nu reuşesc să mă reechilibrez psihic. Spaima de moarte continuă să mă ţină încordat şi să mă terorizeze zi şi noapte.

Am un simţămînt de apetenţă extremă pentru viaţă, dar, paradoxal poate, mi-am pierdut sensibilitatea pentru plăcerile oferite de ea.

Domnule, acum sînt în situaţia în care nu mai înţeleg nici ceea ce credeam că înţeleg. Sînt asaltat de întrebări, de dileme şi de o nesiguranţă generală. Deoarece nu găsesc răspuns credibil la nici una din întrebările care mă obsedează, mie teamă că le voi confecţiona eu, deci mă voi iluziona, ceea ce mă va pregăti pentru alte suferinţe în viitor. Cum pot evita această situaţie ?

Simt, şi nu doar de acum, că fac parte din ceva deosebit, dar aceasta nu mă linişteşte, ci, dimpotrivă, mă îngrijorează şi mai mult.

După teribila încercare prin care am trecut, fiind ateu, nu am cui să mulţumesc, dar nici cui să cer ajutorul. Nu reuşesc să înţeleg de ce unii pot avea credinţă religioasă (pînă la fanatism), iar alţii – nu.

Nu reuşesc să fiu un credincios religios, cu toate că adesea îmi doresc, deoarece mintea mea vrea certitudini, astfel că nu mă pot opri nici un moment să nu-mi pun întrebări şi să caut să înţeleg, cît mai exact, lumea şi pe mine.

De ce credeţi că am o repulsie profundă pentru orice presupuneri ?

Acum îmi doresc, mai mult ca oricînd, o cunoaştere fundamentală, deoarece numai ea îmi poate aduce liniştea şi echilibrul. Dar nu am acces la nimic fundamental privind lumea preistoriei mele, a existenţei mele de acum şi cea, eventual, din viitorul post mortem.

Filosofia, religia şi chiar ştiinţa îmi par că rezolvă problema vieţii şi morţii doar divagator, ocolind perplexitatea nimicitoare a reflexivităţii profunde, susţinute, obiective.

Domnule, de ce credeţi că trebuie să murim ? De ce nu murim cînd avem „nevoie” ? De ce moartea poate fi deplină şi definitivă ?

De ce apropierea morţii m-a afectat atît de brutal şi temeinic ? De ce am un acut simţămînt că sînt în întîrziere ? De ce am ajuns să rătăcesc mintal (întrebările pe care mi le pun, şi chiar conţinutul acestei scrisori, cred că sînt edificatoare în acest sens) ? De ce viaţa mea nu mai poate fi cum a fost ? De ce nu mai pot avea încredere nici chiar în mine ? De ce nu mă mai pot autoamăgi ? De ce am o permanentă reţinere şi o suspiciune cu privire la concluziile şi răspunsurile mele ? De ce, după ce-mi reprim frica de moarte, considerînd că ea nu este sfîrşitul absolut, frica reapare pentru ceea ce ar urma morţii ?

Cu fiecare zi, simt că lumea plăcerilor n-o mai pot avea şi astfel am pierdut „sarea" vieţii. Este o situaţie penibilă, mai ales că mă simt captiv în această lume în care totul pivotează în jurul imediatului, a plăcerilor, a efemerului, a năzuinţelor absurde. Am ajuns să cred că m-am desprins de realitate, că exist doar în mintea mea.

Un alt motiv de îngrijorare este că sînt tot mai convins de lipsa mea de libertate şi voinţă.

Credeţi că morţii mele îi urmează ceva, iar acest ceva va mai reţine mintea mea de acum ? Din moment ce, nemotivat, putem trăi mai mult dau mai puţin, înseamnă că durata vieţii nu este importantă ? Dar ce este important ?

Pot gîndi doar prin ceea ce cunosc în acest moment, iar această cunoaştere îmi este insuficientă pentru ca să devin, dacă nu optimist, cel puţin nepăsător.

Cum se poate explica faptul că, la trezirea din somn, mi se întîmplă să am iluzia că asist nepăsător (!) la propria mea înmormîntare, apoi toată ziua mă simt în doliu după mine (!) ?

Dumneavoastră, sînt convins, sesizaţi că eu exprim mai puţin decît aş vrea să exprim, şi mai mult decît cred că exprim. Vă mulţumesc şi pentru această înţelegere.

Domnule, dacă puteţi să-mi spuneţi ce rost (mai) are viaţa mea, dacă puteţi să-mi limpeziţi gîndurile şi îndeosebi să-mi trasaţi calea ce se impune să o urmez, vă mulţumesc şi vă rămîn îndatorat.

Cu stimă,

==========

[redacted]

Unui timorat de moarte

Domnule,

„Viaţa este o întrebare, iar moartea este un răspuns." Dvs. aţi „ratat" răspunsul, iar acum vreţi, prin gaura cheii, să priviţi „dincolo". Procedînd astfel, nu ar trebui să vă mire că vi se înroşesc ochii !

Întîrzierea reechilibrării dvs. îşi are cauza: în dorinţa „excesivă" de viaţă, ceea ce generează nelinişte; în atitudinea eronată, sau nesatisfăcătoare, faţă de viaţă şi moarte, avută înainte de acestă întîmplare; reminiscenţei unor tulburări fiziologice (îndeosebi a secreţiilor hormonale, acestea fiind deosebit de sensibile la stările de stres acut). Cu ajutorul medicului şi a timpului, trupul va reuşi să vă liniştească, deoarece îndeosebi de el depinde aceasta !

Faptul că v-aţi pierdut sensibilitatea pentru plăcerile trupului este ceva firesc, pentru cine are deranjată fiziologia trupului şi a resimţit „plăcerea" îmbrăţişării morţii, iar la despărţire i-a spus acesteia: „nu te-aş mai vedea vreodată !", nu „la revedere !".

La starea de acum contribuie şi preocuparea dvs. pentru ceea ce nu aparţine acestei lumi (deci vă suspendaţi din ea), iar aceasta duce la însingurare, la luciditate (sterilă !), deci la amărăciune şi nefericire.

De ce va trebui să murim ? Principalele cauze sînt următoarele: pentru a exista (dacă cei de dinaintea noastră nu ar fi murit, noi nu existam) !; Pămîntul este limitat; iar succesiunea este o necesitate pentru a fi şi pentru a mai fi; sîntem aici doar în trecere, respectiv într-un proces de „prelucrare"; perfecţiunea nu poate exista în Univers (el nu şi-ar mai avea rostul, iar nefinalizarea oferă posibilitatea unei îmbunătăţiri continui); materia vie este perisabilă (trupeşte, sîntem într-o uzură continuă), iar noi ne susţinem pe ea; „destinaţia" noastră nu este pentru aici; continuarea devenirii noastre trebuie să fie fără spaţiu şi timp, deci fără un trup material (doar el moare).

De fapt, ce înseamnă a muri ? A trece instantaneu de la existenţa de tip terestru, la un alt tip de existenţă (cu sau fără rămînere „aici", într-un anume fel).

Precaritatea vieţii nu contrazice necesitatea şi măreţia ei, iar obscuritatea morţii nu certifică nimicul ei.

Nu murim cînd vrem, deoarece:

a) Moartea nu constituie o nevoie personală.
b) Existăm, cît, unde, cum, cu o motivaţie pe care nu o putem cunoaşte şi nici controla;
c) Libertatea şi voinţa sînt iluzorii, pentru fiinţa noastră ca întreg. Doar sufletul, fiind divin, ar putea avea un fel de libertate şi voinţă, şi astfel ar putea influenţa desfăşurarea existîndului. (Destinul ne apare respingător şi neverosimil, deoarece ne perturbă mîndria.)

Nemurirea ne este interzisă, deoarece: ea nu poate exista pentru aici, ceea ce nu înseamnă că existenţa, devenirea, s-ar suspenda; nu-şi are rostul; gîndită profund, ea este la fel de înacceptabilă şi de refuzat ca şi moartea; viaţa este frumoasă, deci…trecătoare; în Univers există limite, iar realitatea lor relevă existenţa acelui presupus şi dorit „dincolo"; „trebuie" să cunoaştem şi alte plăceri…; sîntem susţinuţi de materie, iar aceasta este vremelnică.

Dvs. nu aveţi acces la credinţa religioasă, deoarece: şi ea este un dat, un efect al destinului (un „dar"), asemenea, spre exemplu, talentului la pictură; răspunsurile religiei, filosofiei şi chiar a ştiinţei, nu sînt, nu pot fi, pe deplin liniştitoare, verificabile şi nu acceptă prea multe întrebări clarificatoare; sînteţi o fire analitică, iar aceasta vă împiedică să acceptaţi dexterităţile speculative, verbozitatea copleşitoare şi înăbuşitoare, explicaţiile pur fanteziste (aceasta este o calitate şi un „defect" al dvs.).

Desigur, şi în cazul dvs., religia poate fi o modalitate de a accede la echilibru („…să izbăvească pe cei pe care frica morţii îi ţine în robie toată viaţa." *Ev. 2 – 13, 14*).

Nu vă puteţi apăra de moarte, prin înţelegerea ei, deoarece:

- pentru noi, cunoaşterea înseamnă doar extinderea necunoscutelor;
- moartea nu poate fi înţeleasă (moartea este cum este, şi pentru a nu fi înţeleasă !);
- acum vă aflaţi în lumea devenirii, ceea ce vă interzice accesul la „final" sau la scop;
- moartea este împlinirea cu necesitate a unui episod de existenţă;
- moartea nu are motive să se lase cunoscută;
- fiind în timp nu putem avea o cunoaştere, o relevare, integral obiectivă;
- realitatea este Întregul (iluzie + real, minciună + adevăr, plăcere + neplăcere etc.), deci la ea nu putem avea funciarmente acces;
- obţinerea iluminării, a înţelegerii plenare, pe care nu puţini pretind să o fi obţinut, este o iluzie. Absolutul NU poate fi atins (asimilat), iar prin credinţă şi iluzie se poate

ajunge pînă la a vedea negrul ca fiind alb (este un mecanism psihic extrem de complex şi chiar necesar, dar pentru alte circumstanţe ale existenţei);
- rezolvarea problemei morţii nu este posibilă într-o viaţă de om, dar este posibil ca ea să epuizeze, fiind nenaturală !

Doar acum aţi descoperit adevărul, dimensiunea morţii şi lipsa aparentă de sens a vieţii (sursa pesimismului), deoarece: vieţuim într-o societate thanatofobă; în epoca noastră viaţa are un dinamism copleşitor, şi astfel nu mai avem timp să observăm şi să ne gîndim la legile naturii; v-aţi înălţat, ca mai toţi oamenii, pe un everest de iluzii, dragi şi confortabile; multe realităţi şi valori există doar prin limbaj; gîndul la moarte fiind extrem de stresant este refulat şi mascat, el mai apărînd distinct în conştiinţa noastră doar ocazional, fortuit, şi pentru scurt timp; moartea fiind deosebit de apropiată de noi în spaţiu şi timp, tindem să nu o mai sesizăm; moartea fiind un episod care determină pierderea a tot ceea ce credem că posedăm, căutăm să o negăm, neputînd-o anula; avem tendinţa de a ne proiecta într-un viitor etern.

Cum se poate convieţui în „pace" cu inevitabila moarte ? Astfel: acceptînd moartea ca pe o necesitate (cel ce „refuză" moartea, moare mai mult…); insistînd să existi; printr-un continuu efort de spiritualizare; prin „curtarea" religiei (alianţa poate surveni, benefic, la orice vîrstă); continuă autosugestionare pozitivă („există" doar viul); conferind vieţii mai mult decît o importanţă personală; iubind cu frenezie întreaga natură; avînd o grijă deosebită pentru sănătatea glandelor suprarenale, genitale şi a ficatului; „Nu te gîndi la moarte, că se gîndeşte ea suficient la tine" (procedînd altfel, s-ar putea să o chemi …).

Echilibrul cu moartea se obţine cu dificultate şi se menţine cu extremă dificultate, deoarece ea tinde să frîneze viaţa obişnuită şi să ducă la o subtilă desprindere de sine.

Motive pentru a crede în ceva post mortem:
- nimic nu dispare, la scara noastră de observaţie, totul evoluînd într-un mod specific;
- existăm motivat (chiar dacă nu ştim de ce), iar aceasta pretinde un „înainte" şi un „după";
- Universul este strict legiferat, totul fiind supus unei forme de cauzalitate, complementaritate şi interacţiune continuă;
- timpul (cadrul de dăinuire aici) este absolut misterios;
- există un ceva şi dincolo de simţurile noastre;
- pentru a beneficia de plăcerile trupului şi fericirea sufletului, <u>trebuie</u> să credem;
- „cineva" sau „ceva" trebuie să constate fiinţarea noastră, viaţa şi moartea, iar prin aceasta continuăm să dăinuim;
- subtilităţile existîndului sînt copleşitoare şi imposibil de cunoscut (după cum poate exista o lume a somnului, tot astfel poate exista o lume a post vieţii, fără să-ţi dai seama, în ea fiind);
- faptul că ne punem această problemă;
- dacă existenţa noastră ar sfîrşi odată cu moartea, atunci, în absenţa oricărei perspective, nu ne-ar mai fi frică de moarte;
- nimic nu dovedeşte că existenţa Universului s-ar putea dispensa de existenţa noastră…
- analiza amănunţită ne arată că existăm doar în noi;
- doar omului i se promite (şi doar el promite… – la aceasta trebuie să reflectaţi îndelung !);
- viul se luptă să se multiplice, să se perpetueze, fără nici un alt scop – deci, vieţii îi urmează un ceva dorit şi necesar;
- lumea aceasta se prezintă ca fiind eminamente iluzorie („absolutul" morţii, realitatea, adevărul, începutul şi sfărşitul, voinţa, libertatea, timpul ş.a.m.d.);
- intuim că „lîngă" noi se mai află „ceva", o realitate „esenţială"(dar insensibilă);
- nu trebuie să ştim ce şi cum am fost „înainte" (dar am fost, din moment ce sîntem, sîntem cum sîntem, cînd şi unde sîntem).

Nu putem cunoaşte domeniul morţii, deoarece:

- este un domeniu normat de un alt fel de timp şi spaţiu, ceea ce face ca înţelegerea noastră să fie total neputincioasă;
- ar putea avea consecinţe mai grave decît însăşi faptul de a muri (vezi efectul bumerang al descoperirilor ştiinţifice);
- avem o minte finită;
- (potrivit lui Aristotel) ştim atît cît întrebăm, fără ca aceasta să presupună aflarea înţelegătoare a conţinutului, ci, cel mult, extincţia lui (dar nu putem exclude nici contrariul !).
- precizia răspunsului pretinde limitare (iar cunoaşterea pretinde relaţionare şi raportare infinit extinsă);
- este un ceva absolut original, imposibil de comparat cu lumea de aici.

Conduita optimă pînă la finalul de aici:

- „împăcaţi-vă" cu moartea şi chiar simpatizaţi-o (dar fără să remarce…);
- cereţi maximum posibil de la viaţă;
- încercaţi să găsiţi şi elementele pozitive ale morţii;
- să te aperi de moarte e mai înţelept şi mai util, decît a căuta să i te împotriveşti, să o cunoşti sau să o stăpîneşti;
- încercaţi să vă pasionaţi cît mai mult de floră, faună şi stele;
- extremă amabilitate faţă de moarte (adică, abilitate…);
- „curtaţi" mai mult prezentul şi ceea ce vă poate el oferi;
- acceptaţi mai mult decît refuzaţi;
- „cuceriţi" existenţa, pornind de la moarte !
- fiţi sincer şi realist cu dvs. înşivă;
- nu mai încercaţi să „negociaţi" cu realitatea şi adevărul;
- nu „aşteptaţi" moartea (altfel, teama se acutizează);
- prudenţă extremă în încercare de aflare a adevărului despre moarte, deoarece el este asemenea vîntului pentru foc: pe cel mic îl stinge, pe cel mare îl înteţeşte;
- meditaţi asupra semnificaţiei faptului că o galaxie este la fel de complexă şi misterioasă ca creierul nostru, conştiinţa noastră sau o celulă;
- nu încercaţi să fiţi un Sisif (punerea în lanţuri a morţii ne este defavorabilă !);
- cînd priveşti prea departe, te împiedici; cînd priveşti prea aproape, te rătăceşti; cînd ai gîndul aţintit în trecut, nu mai trăieşti, iar cînd ai gîndul aţintit doar în viitor, nu te mai poţi bucura;
- „Rîvniţi mult, speraţi puţin şi nu cereţi nimic." T Tasso

Dvs. vă aflaţi acum într-o situaţie „favorabilă": sînteţi cu un pas „înaintea" dvs; puteţi să coborîţi, urcînd (să „coborîţi"controlat spre moarte, urcînd prin înţelegere la acceptarea şi chiar la depăşirea ei) !

Domnule, mulţumiţi morţii şi vieţii pentru acest avertisment şi pentru fiecare zi trăită, oricum ar fi fost ea.

Chiar dacă, la prima lectură, răspunsurile şi recomandările mele vi se vor părea a fi evazive şi insuficiente, ele, consider eu, vă pot deschide calea reechilibrării.

Cu urări de viaţă lungă şi înţelepciune,

==========

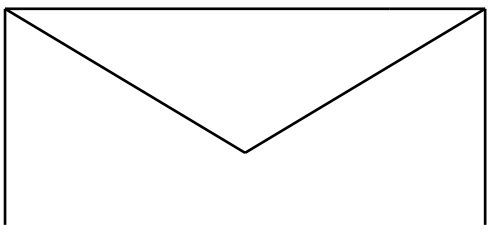

Un dornic de moarte

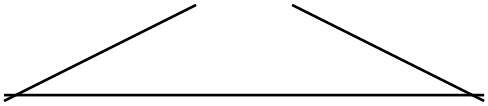

Domnule,

Sînt într-o situaţie cum nu se poate mai îngrozitoare şi mai disperată. Am 54 de ani şi sufăr de scleroză multiplă, plus un cancer gastric cu metastazare rapidă.

Domnule, niciodată nu mi-am închipuit că omului îi poate fi dat să sufere fizic atît de mult. Am ajuns chiar să urlu de durere, anestezicele ne mai fiind eficiente. Pe lîngă suferinţa fizică extremă, sufăr şi afectiv văzîndu-mi familia extrem de îndurerată, chinuită şi stresată. Şi de-ar fi doar situaţia de mizerie de acum, dar cum şansele de vindecare sînt nule, nu mă pot aştepta decît la mai rău, la o continuă degradare, la pierderea autonomiei şi controlului, la o decrepitudine ce mă va coborî la starea de animal, stare pe care este absurd ca un om să o accepte.

Deoarece prognosticul în cazul meu este cu certitudine funest, doresc să ies acum din existenţa temporală şi astfel această suferinţă inutilă să-mi fie curmată imediat. La ce bun să sufăr dacă nu mai am şanse de vindecare ? Cui i-ar folosi ca eu să mor încet, să fiu chinuit şi involuntar să-mi chinui familia ? Ştiu, suferinţa este o cale de purificare aici. Dar între ce limite ? Acceptînd-o excesiv sau cu „plăcere", nu dau dovadă de masochism ?

O viaţă lipsită de demnitate, o viaţă de calitate zero, impune devansarea momentului morţii atît pentru uşurarea mea cît şi a familiei. Acum, cînd mai am mintea sănătoasă, aşa cred că este bine.

Dar îngrozitor este şi faptul că îmi este cumplit de frică de moarte, cu toate că nu mai accept ca pentru cîteva săptămîni de viaţă să mai fiu chinuit. Apoi, nu ştiu cum să-mi curm zilele fără ca aceasta să însemne că m-am sinucis, gîndindu-mă că viaţa este un dar de la Dumnezeu şi numai El o poate lua.

Cui să cer să mă ajute să mor mai curînd ? Medicul de salon refuză să mă ajute şi nici chiar sugestii nu are curajul să-mi ofere. Îl înţeleg; el se luptă pentru viaţa mea, nu pentru moartea mea.

Dacă s-ar putea să mor acasă, după scurt timp, ar fi o mare uşurare şi bucurie pentru mine. Vă rog, vă implor, ajutaţi-mă sfătuindu-mă cum să procedez.

Cu mulţumiri,

==========

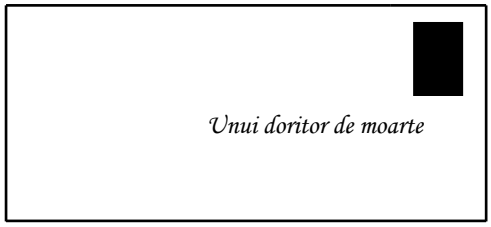

Unui doritor de moarte

Domnule,

Şi dvs. aţi ajuns în situaţia tragică a tot mai multor oamenii din zilele noastre. Probabil la aceasta contribuie, fără să vrea, medicina şi tehnologia medicală care, cu cît este mai tehnică şi mai eficace, pare a determina o mai inumană suferinţă a momentelor premergătoare morţii. În absenţa ei, cu siguranţă, am trăi mult mai puţin, dar am muri mai lejer.

În situaţia în care vă aflaţi: ce trebuie să faceţi ? ce aţi putea face ? ce vă este îngăduit să faceţi ?

În opinia mea, corect ar fi să procedaţi astfel:

- Stabiliţi dacă, cu certitudine, şansele de a mai trăi aici sînt sub şase luni.
- Rezistaţi cît puteţi mai mult.
- Autoconvingeţi-vă că trebuie oricum să muriţi, că toţi împărtăşim mai devreme sau mai tîrziu această soartă, că moartea este o clipă, iar ei îi urmează, cu certitudine, un ceva care ne conservă eul de o manieră imposibil de imaginat. „Dincolo" se găsesc şi părinţii noştri, iar noi ne vom alătura lor, firesc şi necesar, pentru reîntregirea întregului din care ne-am dispersat.
- Desprindeţi-vă de tot ce vă înconjoară, de tot ce aveţi, de tot ce vă mai leagă de această lume, lumea iluziilor, lumea trupului, lumea suferinţei cu excelenţă.
- Cereţi să fiţi externat, dacă credeţi că acasă veţi beneficia de mai mult confort afectiv.
- Pentru a exonera de vreo culpă pe cei din jur, redactaţi o notă explicativă, justificativă, referitoare la acţiunea dvs.
- Optaţi pentru una din cele trei moduri de precipitare a ieşirii din scenă: 1) Metoda „naturală", adică refuzul administrării hranei şi medicamentelor (excepţie, analgezicele); 2) Metoda autoadministrării unor medicamente ce pot avea şi un asemenea efect. Pentru aceasta puteţi cere şi primi indicaţii de la cadre medicale competente. 3) Metoda „violentă", iar opţiunea pentru care anume depinde de felul dvs. de a fi.

Indiferent de metoda utilizată, pînă în ultimul moment de viaţă, nu încetaţi să vă rugaţi la Dumnezeu pentru iertare şi ajutor.

Viaţa nu este oricînd şi oricum preferabilă morţii, iar faptul că ne putem sinucide arată că noi putem ieşi din scenă decent şi „avantajos". Dacă unii suportă starea terminală prelungită, chinuită, alţii nu. Dvs. vreţi să suprimaţi trupul, animalul, nu sufletul, omul care sînteţi. Nu fugiţi de lupta cu viaţa, ci de lupta inegală cu trupul, de pierderea demnităţii, de mizeria fiziologică animală. Divinitatea înţelege aceasta, fiţi sigur.

Vă doresc curaj şi o stingere uşoară.

═══════════════════════════════════════

Cititorilor acestei cărţi

Stimate cititor,

Dacă sînteţi împăcat sau nu cu moartea, dacă o înţelegeţi sau nu, citiţi scrisoarea următoare – scrisoarea unui Pesimist – şi încumetaţi-vă să formulaţi o scrisoare de răspuns. Dacă o veţi face, beneficiile dvs. sufleteşti şi intelectuale vor fi neînchipuit de mari !

Curaj şi mult succes !

P. S. Anual, „corectaţi" răspunsul formulat de dvs.

==========

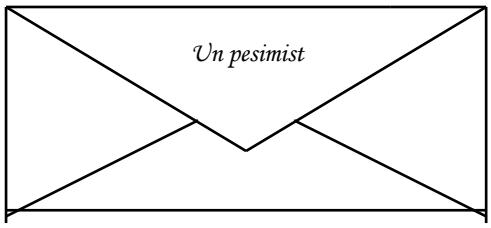

Domnule,

Deoarece am o cu totul altă părere privitor la moarte decît cea exprimată de dvs., în expunerea ce ne-aţi făcut-o zilele trecute, şi deoarece în dialog verbal cu dvs. nu pot intra, din postura în care mă găsesc, vă trimit această scrisoare.

Desigur, cum nici unul nu deţinem monopolul adevărului, pot doar să-mi exprim punctul de vedere, crezul, cu argumentele susţinătoare.

Contrar opiniei dvs., eu nu cred şi nu simt (!) că vieţii, respectiv morţii, îi urmează ceva care ar putea fi interpretat ca o continuare a dăinuirii conştienţei şi conştiinţei mele.

Argumentele mele, în susţinerea părerii că vieţii nu îi mai urmează ceva, sînt următoarele:

- Nu avem nici un indiciu privitor la realitatea sufletului.
- Creatorul nu a putut (!) să-mi asigure nici aici o existenţă motivată, fără durere, injustiţie şi nemurire.
- Nu găsim vreun argument – de experiment nici nu poate fi vorba ! – care să ne determine să credem într-o dăinuire post mortem.
- Nu avem nici un motiv să continuăm a mai fi.
- Nici particulele elementare nu sînt nemuritoare.
- Nu avem dovezi că am avut o existenţă anterioară, individuală (a fi nemuritor presupune o existenţă dintotdeauna !).
- Se moare mult prea uşor şi nemotivat, pentru o fiinţă cu ceva divin în ea, sau pentru ca viaţa să fie ceva foarte important.
- Nu sîntem (ce-i mai) importanţi: D-zeu nu crea galaxiile doar pentru noi, ci ne crea doar nouă o lume (dar, şi în acest caz, de ce ar fi făcut-o ? Cine sîntem noi ?).
- Dacă „dincolo" este ineditul, incognoscibilul, şi ceea ce ar trece din mine dincolo ar trebui să fie de asemenea inedit şi incognoscibil – dar în acest caz nu mai sînt eu acela !
- Nu avem vreun exemplu evident de nemurire, nici chiar „accidentală" !
- Dacă Creatorului i-a fost atît de dificil (de ce ?) să genereze Viul (vedem asta în jurul Sistemului nostru solar), ce temei am avea să credem că ar fi reuşit să creeze un ceva nemuritor ?

- Viul şi viaţa sînt lamentabil de imperfecte, de fragile, de neînsemnate şi fără tendinţă de pregătire pentru o existenţă superioară.
- În raport cu Dumnezeu, noi nu putem fi eterni.
- Dacă Dumnezeu nu creează în mod necesar, de ce am supravieţui în mod necesar ?
- Vedem că nu poate fi făcut cineva răspunzător dacă murim integral, iar moartea nu pare a fi o pierdere reală pentru Univers (dimpotrivă… !).
- Divinul (şi nemurirea sugerată de el) nu are evidenţă şi este chiar ilogic (spre exemplu, nu se poate răspunde la chestionări de felul : Ce făcea D-zeu înainte de a crea lumea ? Dar acum ? De ce nu avem doar o religie ? D-zeu poate să moară ? D-zeu poate să se sinucidă ? D-zeu poate să vrea să nu vrea ? D-zeu poate să se creeze pe sine ? D-zeu poate să creeze alţi dumnezei ? D-zeu poate să creeze ceva superior Lui ? D-zeu poate să fie limitat ? D-zeu poate să fie sau să nu fie ? D-zeu poate să nu poată ? ş.a.m.d.). Din aceasta să nu concluzionaţi că aş fi un sceptic încrîncenat ! Nu, chiar mi-aş dori să fiu un credincios, dar nu pot să fiu.
- Dacă există un „dincolo", de ce trecerea nu se desfăşoară într-o manieră evidentă, sugestivă sau aparte pentru oameni ?
- Omul poate renunţa neconstrîns la viaţa lui, se poate autosuspenda din timp şi spaţiu.
- „Pesimismul meu este un rezultat, în timp ce optimismul adversarilor mei, o presupunere." (S. Freud)
- Nimeni nu este necesar în mod evident şi nu se prezintă a fi altceva decît o formaţiune temporară. Dacă aici nu, de ce ar fi dincolo ?
- După cît este D-zeu de nepăsător cu viaţa mea, de ce ar fi mai grijuliu cu moartea mea ?
- Conştienţa şi conştiinţa avînd un început – îl contestă cineva ? – , firesc să aibă şi un sfîrşit.
- Doar reproducerea (menţinerea viului) este importantă.
- Dacă apropiaţii lui Iisus Hristos nu l-au recunoscut pe acesta drept Mîntuitor, dacă nici acum nu avem vreo dovadă palpabilă, evidentă, că ceva a schimbat, moartea rămîne moarte deplină, eternă.
- Preexistenţa şi postexistenţa sînt noţiuni fanteziste, pansamente sufleteşti. Ca dovadă, Universul nu ne oferă nici cel mai mic indiciu că ele ar avea vreo realitate !
- Existîndul de aici este în continuă opoziţie, iar „devenirea" sa nu ştim ce înseamnă.
- Părem a fi importanţi doar pentru menţinerea viului (ne înmulţim în beneficiul speciei, nu al nostru ca indivizi unici).
- Moartea a existat dintotdeauna şi pentru toţi.
- Viaţa, de la început şi pînă la sfîrşit, este haotică.
- Tulburările mintale relevă că sîntem absolut materiali.
- Doar noi putem fi asasini.
- Totul în Univers este inconsistent, relativ şi temporar.
- Viul se poate susţine doar pe moarte, deci doar ea este importantă.
- D-zeu nu ne ascultă, nu are milă, nu susţine justiţia şi ne amăgeşte să trăim fără să ştim de ce şi pentru ce (aceasta, presupunînd că sîntem „cineva" !).
- Din ţărînă sîntem şi în ţărînă ne întoarcem. Şi nu doar că o spune Dumnezeu, ci chiar vedem că este aşa.
- Nevoia de certitudine ne constrînge să ne confecţionăm adevăruri-credinţă.
- Orice minte lucidă şi sinceră nu poate să nu constate că viul este un experiment.
- Dacă El a putut să creeze ceea ce nu exista (un ceva <u>anume</u>, din „nimic"!), implicit poate să distrugă ceea ce există.
- Nu sîntem o creaţie divină, deoarece ar însemna ca noi să fi fost o „lipsă", un minus iniţial al divinului.

- „Singurul indiciu al existenţei domeniului de dincolo este lipsa probelor…”
- Cînd D-zeu ne spune*: „…căci ţărînă eşti* (nimic altceva !) *şi în ţărînă te vei întoarce”*(integral !), ce-i tot dăm cu suflet, rai şi nemurire ?

Domnule, concluzia dezolantă este că orice am face, oricît ne-am ruga ori am „inventa”, nu putem schimba nimic efectiv, moartea rămînînd o inevitabilitate ce antrenează dispersia a ceea ce am fost pentru un timp oarecare. Noi fugim spre nemurire, … în direcţia morţii ! Sau, cum ar spune Paracelsus: *O imaginaţie hotărîtă poate realiza orice.*

Nemurirea a fost, este şi va rămîne pentru totdeauna, doar un deziderat, un analgezic autoadministrat, o problemă de credinţă susţinută persuasiv de comunitate.

Moartea îmi este indiferentă, în ceea ce mă priveşte, deoarece o recunosc şi o accept, ea a fost şi este permanent cu mine şi nici nu înţeleg ce pierd sau ce cîştig (!) prin ea.

Închei, dorindu-vă să aveţi parte de mai multă „lumină” decît am beneficiat eu.

Toată filosofia mea este una de întrebări.
(M. Heidegger)

Opinii, da; convingeri, nu.
(E. Cioran)

Nu vreau să vă mint !...dar nu pot să nu vă mint !
(C. Benvenuto)

II.

T H A N A T O S

– Însemnări –

CUVÎNT ÎNAINTE

Cititorii paginilor următoare sînt rugaţi să aibă permanent în vedere, următoarele:

- aceste însemnări nu-i sînt adresate expres, lucrarea fiind iniţial doar un aide-mémoire al autorului (ceea ce explică unele notaţii „naive", exprimări nepretenţioase şi chiar contradictorii);
- autorul îşi cere iertare celor care se vor simţit jigniţi sau speriaţi de cele citite;
- autorul a mers departe pe linia ipotezelor, a presupunerilor, a extrapolărilor, deoarece în chestionarea morţii nu se poate altfel;
- semnificaţiile şi consecinţele descoperirii prin căutare trudnică a unui adevăr, diferă net de cele ale celui care îl dobîndeşte fără efort;
- numeroase adevăruri nu pot fi comunicate, ele trebuind să fie descoperite şi cucerite (chiar „cerşite" !) de cel dornic;
- descoperirea „sensului", a înţelesului, ţine de dotările intelectuale şi chiar de şansă;
- unele însemnări sînt concluzii la gînduri nescrise;
- numeroase însemnări pretind un efort de interpretare, de decriptare (nu se putea altfel, iar cine „înţelege" acceptă aceasta), deci nu vă opriţi la primul înţeles sugerat de însemnări;
- nu este bine să aderi la convingerile cuiva dacă nu le socoteşti potrivite şi utile ţie. Deci, respingeţi sau luaţi ce, cum, cît doriţi sau puteţi, dar totul critic şi favorabil dvs.;
- în cazul gîndirii morţii extind mai mult graniţele cunoaşterii întrebările, nu eventualele răspunsuri !
- studiul morţii este o aventură;
- autorul „acceptă" să fie bănuit că a ascuns ceva *în* ceea ce a scris;
- *Cu cît ştim mai mult, cu atît înţelegem mai puţin.* (A. Einstein)
- autorul a încercat, în forma publicată a lucrării, să se supună preceptului: „dacă relevi prea mult Adevărul, sau nu abil, suportabil, devii nesuferit, dacă-l relevi prea puţin devii neînsemnat".

Am evidenţiat multe probleme, fără să rezolv vreuna; îl rog pe cititor să reflecteze şi să formuleze el, şi pentru el, un răspuns la aceste chestionări delicate.

Autorul şi-ar dori ca rîndurile ce vor urma să fie un popas mintal oportun, un ajutor pentru optimizarea relaţiei cu moartea a cititorului, pentru o abordare raţională şi o atitudine cumpătată, liniştitoare, iar la finele lecturii eventuala impresie de recoltă săracă să fie un îndemn pentru studiu individual, aprofundat.

S-ar putea ca după lectura acestei cărţi, cititorul să aibă simţămîntul că ştie mai puţin despre moarte decît ştia înainte; paradoxal, aşa şi trebuie ! Informaţiile receptate vor avea un însemnat efect pozitiv în timp, iar aceasta de o manieră adecvată fiecăruia.

Avertisment ! Autorul poate, în egală măsură, să apere sau să combată tot ceea ce a scris în această carte. Altfel spus, într-o cameră luminată el vede hîrtia acestei cărţi ca fiind albă, iar într-o cameră neluminată aceasta îi apare ca fiind neagră. Care este culoarea în sine a hîrtiei acestei cărţi, el nu ştie; crede că ea, culoarea, de fapt, nu există.

Autorul

● Mort este cel pe care nu-l interesează moartea.
● Ce este moartea ? Pentru a formula un răspuns, cît de cît plauzibil, trebuie să definim cu precizie următoarele şapte noţiuni: timp, viu, existenţă, eu, suflet, conştienţă şi conştiinţă.
● << *Întrebarea aceasta a morţii îmi vine arareori. Cînd vrea Dumnezeu să-şi amintească de mine.*>> (M. Eliade)
● Moartea ar fi:

- un moment al devenirii;
- încetarea metabolismului, adică încetarea coordonării reacţiilor chimice specifice viului;
- sistarea fiinţării de tip terestru;
- „separarea" sufletului (= timp ?) de trup (= spaţiu ?);
- un (re)direcţional (altfel, în veşnicie terestră, viaţa ar fi fără sens);
- trecerea spre o fiinţare „superioară";
- o modificare a relaţiei cu timpul, a unei anume individualităţi;
- suspendarea sensibilităţii şi a conştienţei, prin trup;
- „existenţa" în afara timpului (acum şi aici, timpul este orizontul nostru);
- ultima plăcerea sau ultima neplăcere;
- întîlnirea „personală" cu Creatorul;
- un anume nivel de stabilitate;
- o sperietoare menită să ne facă să suportăm viaţa;
- suspendarea dialogului cu sine;
- implozie în sine (somnul este doar închidere în sine) a zonei centrale (sufletul) şi o explozie (dispersie) a zonei marginale (trupul) – ceva de genul unei *găuri negre* din astrofizică;
- intrarea în domeniul fără antinomii;
- un moment (al discontinuităţii) nu o stare (starea pretinde spaţiu şi timp);
- „limita a ceea ce poate fi cunoscut" (I. Kant);
- anularea prezentului (sau „limitarea" la prezent ?);
- un macaz (pentru fiecare o anume destinaţie şi misiune, aşa cum a fost şi pentru viaţă);
- un efect al imperfecţiunii vieţii (dacă aceasta ar fi perfectă, ar fi inutilă);
- un punct sau o virgulă;
- limita de expansiune a individualităţii;
- ieşirea din realitatea sensibilă;
- calea spre o altă modalitate de interacţiune sau relaţionare a sufletului;
- o metamorfozare radicală, de scurtă durată şi deosebit de bruscă;
- o expresie a realităţii destinului;
- mai puţin decît nimic (<<…*Şi restul e tăcere.*>> Hamlet v. 2 372);
- anulare în propriul contrariu (asemenea materiei cu antimateria);
- susţinerea viului (acesta se hrăneşte cu structuri biologice).

Moartea ! Cît de concret şi în acelaşi timp cît de diafan rămîne acest concept !
● Nu există nici o explicaţie suficientă a morţii (fiind dincolo de finit scapă exactităţii, adică descrierii).

● Moartea este mai mult sau mai puţin decît *a fi* ?
● *Dumnezeu ştie mai bine.* (maximă orientală)
● Moartea este infinit mai complexă şi mai importantă decît ne putem da seama.
● *<< Pentru a fi capabili să trasăm o limită gîndirii, trebuie să găsim ambele laturi ale limitei a ceea ce poate fi gîndit… ar trebui să fim capabili să gîndim ceea ce nu poate fi gîndit.>>* (L. Wittgenstein)
● Ce este moartea ? A formula un răspuns la cea mai dificilă chestionare (generatoare de ceaţă…) este un demers ce continuă indefinit din speculaţie în speculaţie, fără să se ajungă la vreo concluzie satisfăcătoare. Şi totuşi, persistăm în tentativă, sîntem chiar constrînşi la aceasta !
● *<< Nimeni nu a putut vreodată să smulgă morţii altceva decît tăcerea.>>* (A. Néher) Dar tăcerea e grăitoare…
● „După cum orbul din naştere nu poate să înţeleagă ce este culoarea, sau surdul ce este muzica, nici omul nu poate înţelege ce este moartea.”(x) Dacă în cauză ar fi doar absenţa unui simţ, am mai putea avea speranţe !
● Dacă moarte înseamnă neant, bine, fie şi neant, numai să mai fie ceva !
● *<< Numai ceea ce există poate fi gîndit.>>* (Ed. Zeller)
● *Thanatologia* (gr. *thanatos* = moarte şi *logos* = cuvînt, idee, raţiune) este ştiinţa ce studiază stările terminale, intermediare între viaţă şi moarte.

Ramuri ale thanatologiei:

- *thanatoetiologia* sau *thanatogeneza* studiază cauzele morţii şi modalităţile ei de instalare;
- *thanatopatogenia* cercetează manifestările clinice şi de laborator, precum şi mecanismele stărilor preterminale ale sindromului thanatogenerator;
- *thanatomorfologia* studiază modificările morfologice agonale şi postmortale;
- *thanatoprofilaxia* studiază modalităţile de amînare a morţii nemotivate, nejustificate;
- *thanatoterapia* cercetează modalităţile de asistenţă medicală a muribunzilor, în scopul reţinerii în viaţă a acestora în limitele posibilului;
- *thanatopsihologia* vizează aflarea reacţiilor psihologice ale muribunzilor şi în general atitudinea omului faţă de moarte;
- *thanatopsihoterapia* studiază modalităţile de asistenţă psihologică a muribunzilor;
- *thanatosociologia* studiază comportamentul anturajului muribundului şi atitudinea colectivităţii faţă de moarte şi decedaţi;
- *thanatoetica* vizează aspectele morale şi de filozofie a legislaţiei vizavi de moarte;
- *thanatoantropologia* cercetează credinţele, riturile şi miturile legate de moarte;
- *thanatologia medico-legală* studiază fenomenele biologice consecutive încetării funcţiilor vitale a ţesuturilor şi organelor, precum şi modificările morfologice şi biologice consecutive morţii organismului în totalitate;
- *thanatosemiologia* vizează studiul metodelor de examinare ale cadavrului din punct de vedere medico-legal;
- *thanatochimia* studiază modificările chimice la cadavru;
- *thanatopraxia* cercetează modalităţile de prezentare şi conservare a cadavrului în scop medico-legal şi funerar.

● Locul Morţii în arborele genealogic al zeilor greci:

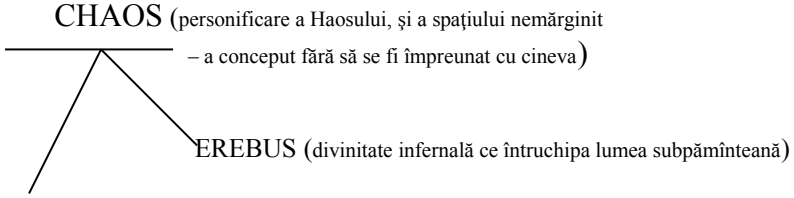
CHAOS (personificare a Haosului, şi a spaţiului nemărginit
– a conceput fără să se fi împreunat cu cineva)
EREBUS (divinitate infernală ce întruchipa lumea subpămînteană)

NYX (zeiţa infernală ce personifica Noaptea şi locuia
în lumea subpământeană stăpînită de zeul Hades)
----- ERIS (discordia)
----- HEMERA (lumina de ziuă)
----- PHILOTES (dezmierdarea)
----- AETHER (aerul, eterul)
----- APATE (amăgirea)
----- MOMOS (zeflemeaua şi bîrfa)
----- KERELE (zeiţele care urmăresc toate greşelile făptuite de zei şi oameni)
----- NEMESIS (soarta)
----- GERAS (bătrîneţea)
----- **THANATOS** (zeul protector şi personificare a morţii în general, iar
OLETHROS a sufletului)
----- HYPNOS (somnul)
----- ONEIROS (somnul cu vise)
----- OIZYS (mizeria)
----- MOIRELE (KLOTHO – naşterea – toarce firul vieţii din caierul energetic
al veşniciei; AHESIS – zilele vieţii – deapănă firul vieţii; ATROPOS –
cea care nu se întoarce – îl întrerupea)

● La romani, zeiţa morţii se numea *Morta*.
● Structura existîndului, vizavi de moarte:

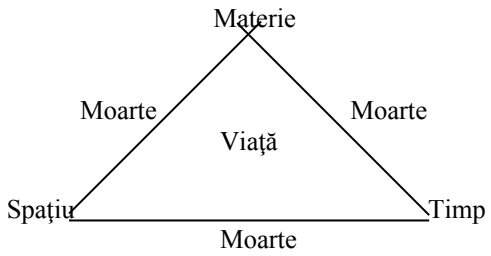

● << *Moartea e tot ce a inventat viaţa mai temeinic pînă acum.*>> (E. Cioran)
● Ce este moartea ? Răspunsul nu poate fi formulat, din moment ce moartea nu poate fi comparată.
● „Sînt lucruri pe care un om cu mintea sănătoasă ne le poate înţelege.”(x)
● Nu putem şti exact ce este moartea, deoarece gîndirea însăşi este o limită.
● << *Dumnezeu încredinţează taina Sa celor care se tem de el.*>> (Zohar)
● O furtună iminentă mă obligă, în timpul unei excursii, să mă adăpostesc la marginea unui sat. La un moment dat observ un viţel alergînd bezmetic, iar în urma lui, alergînd cu un vizibil efort, un individ foarte voinic, cumplit de furios şi avînd în mînă un cuţit. Brusc, viţelul se urcă pe vîrful unei movile apoi se opreşte. Se întoarce spre urmăritor şi adoptă o atitudine de nepăsare şi sfidare. Ajungînd la viţelul parcă încremenit, urmăritorul, în culmea furiei, îl loveşte cu cuţitul pînă cînd acesta cade răpus. Cîteva secunde mai apoi, pe cînd bărbatul ducea mîna la frunte să-şi şteargă transpiraţia, se produce un trăsnet care-l carbonizează instantaneu pe „victorios”.

Cu toată emoţia imensă resimţită, nu mă pot abţine să nu caut imediat o explicaţie ştiinţifică finalului neaşteptat al confruntării. Cauza (un complex) ar fi putut fi: tensiunea nervoasă ce a mărit conductibilitatea electrică a pielii şi a facilitat polarizarea electrică de la nivelul acesteia; bărbatul era intens transpirat şi umezit de sînge; avea un obiect metalic în mîna ce era ridicată cel puţin pînă la înălţimea capului; alergarea şi enervarea i-au indus o încărcare electrostatică; se afla pe cel mai înalt loc din zonă.
<< *Viaţa e o alergare spre moarte*.>> (A. Dante)
● Ionescu *este* <u>mort</u>; un fapt imposibil sau o imperfecţiune a limbajului nostru ?

● Moartea nu poate avea început şi sfîrşit (altfel, ar însemna să fie în timp).
● Morţii au parte de întreg, nu de părţi. Adio plăcere…
● << *Ştiinţa nu poate să rezolve misterul ultim al Naturii, şi aceasta deoarece, în ultimă instanţă, noi înşine sîntem parte a misterului pe care încercăm să-l rezolvăm.*>> (M. Planck)
● Dacă moartea este „plata" pentru viaţă, post existenţa ne este asigurată !
● Moartea este domeniul în care singularitatea se „dezvoltă" doar în sine.
● Nu înţelegem moartea, deoarece viteza luminii fiind finită putem percepe din Univers doar un segment. Deci, nimeni nu se poate privi sau găsi pe sine dincolo de limita sa în Univers.
● << *Ce adevăruri mai pot exista, dacă există moarte ?* >> (M. Gorki)
● Încercînd să definim moartea, sfîrşim prin a o anula.
● Moartea s-ar putea să nu fie momentul revelaţiei. Natura nu dă explicaţii; poate altcineva…
● Natura nu trebuie să-şi justifice refuzul de a ne lăsa să aflăm ce-i moartea.
● Interpretăm moartea aşa cum vrea ea, nu cum vrem noi !
● Moartea *este* cu noi şi pentru noi, nu pentru cei ce nu mai sînt !
● Sfîrşitul nostru este asemenea sistemelor complexe, care înainte de a fi stabilizate trec printr-un plus de destabilizare.
● Moartea nu a putut să apară înainte sau concomitent cu viul, deci ea aparţine în mod evident „evoluţiei".
● Problema morţii ne apropie cel mai mult de esenţa fiinţei noastre şi a Universului.
● Dacă moartea semnifică o înfrîngere, ea nu poate fi a mea (eu nu m-am creat).
● Sîntem noi creaţia Diavolului, iar Dumnezeu ne „salvează" prin moarte ? Sau poate viceversa ?
● << *Ceea ce ne-a făcut bine dîndu-ne viaţă bine ne face şi cînd ne dă moartea.*>> (Zhuang zi)
● Amplitudinea morţii este invers proporţională cu gradul de conştiinţă atins ?
● „De ce te fereşti nu scapi." Deci, să nu ne mai ferim de moarte ?
● Tulburătoarele secrete al momentului de trecere de la viaţă la moarte, de la *a nu fi* la *a fi*, de la o celulă la două celule, de la zero la 0,..1 ş.a.m.d.
● Ca şi Universul, viaţa nu are început (ea, viaţa, nefiind în timp, ci doar „fragmentul vitalizat"), dar are sfîrşit (parţial, prin fragmentele ce le-a animat); moartea are început (fiind pentru ceva aflat în timp), dar n-are sfîrşit (implicîndu-se pentru tot viul).
● << *Singurul lucru cert este că nimic nu e cert.*>> (De Crousaz) Nici chiar acesta ...
● Ar fi posibil ca inconştientul să „manipuleze" fenomenul morţii ?
● << *Despre nici un adevăr mare, asupra căruia se poate gîndi, nu se poate cugeta pînă la capăt fără primejdie pentru cugetare însăşi; nici despre religie, nici despre iubire, nici despre moarte.*>> (I. Ducici)
● Cînd moartea va fi „învinsă", viaţa va fi stopată. Un motiv de satisfacţie ?
● Nu putem afla ce-i moartea, dar e bine să încercăm.
● << *Numai dacă aş fi veşnic aş dori să ştiu ce este moartea.*>> (N. Iorga)
● Întîmpinăm dificultăţi în înţelegerea morţii, deoarece: este un moment, nu o stare; nu poate fi comparată cu nimic; nu poate fi măsurată cu ceva (şi nu poate fi mai multă sau mai puţină moarte); nu „există" (nimicul nu are nume şi însuşiri); continuă să fie un concept imprecis.
● O minoritate de persoane consideră că este mai important să înţeleagă moartea, decît să o poată evita.
● Moartea este o creaţie necesară a viului.
● M*oartea biologică* – ce poate muri nefiind biologic ?! – semnifică încetarea definitivă a funcţiilor vegetative.
● M*oartea subită* defineşte moartea ce survine în mod rapid, neaşteptat şi în stare de sănătate aparentă. Ea survine prin cord (în 50 – 80 % din cazuri), pulmon (23 %), S.N.C. (18 %), alte organe (19 %).

● M*oartea naturală* reprezintă încetarea funcţiilor vitale, ca urmare a proceselor de fizioscleroză, consecutivă îmbătrînirii (este „naturală”, deoarece este înscrisă în codul genetic).
Moartea naturală, moartea în maniera „epuizării lumînării”, este foarte rară şi în ¾ din cazuri de ea „beneficiază” femeile.
● M*oartea psihologică* denumeşte pierderea definitivă şi ireversibilă a conştienţei, în urma unor traume psihice intense.
● M*oartea aparentă* sau *moartea clinică* se prezintă ca o sincopă prelungită cu rezoluţie musculară completă, comă, oprirea cordului şi a respiraţiei. Se întinde pe intervalul de circa cinci minute dintre încetarea respiraţiei, a circulaţiei sangvine şi instalarea alterărilor fizico-chimice ale celulei nervoase. Este reversibilă în circa 35 % din cazuri, dar în aprox. 10 % din cazuri lasă grave sechele neuro-psihice, iar cînd sînt salvate numai funcţiile vegetative, subiectul rămîne un decerebrat.

Semnele morţii clinice: încetarea funcţiilor circulatorii şi respiratorii, traseu E.E.G. plat, dispariţia reflexelor corneene şi pupilare.
● Cele mai numeroase decese au loc: dimineaţa între orele trei şi patru; toamna la cei în vîrstă de peste 60 de ani; primăvara la cei sub 16 ani; la schimbarea bruscă a stării meteorologice; cînd atmosfera este umedă şi deosebit de rece; cînd vîntul suflă cu putere; cînd este cald şi uscat sau cînd se produc explozii semnificative pe Soare.
● Reacţia la ambianţă a muribundului:

- timpul meteorologic frumos „reţine” (induce o atitudine expansivă), iar cel mohorît „împinge” în braţele morţii (induce o reacţie de concentrare în sine);
- liniştea este agreabilă, dar nu cînd este amplă sau îndelungată;
- iubitorii muzicii simfonice preferă şi doresc să o asculte, îndeosebi anumite lucrări muzicale;
- majoritatea persoanelor găsesc ambianţa pădurii, a vegetalelor, ca fiind liniştitoare, calmantă, încurajatoare;
- acumulările de apă sînt deosebit de deprimante şi inductoare de spaimă (dar pe sinucigaşi îi potenţează);
- prezenţa în spital menţine speranţa salvării şi accentuează simţămîntul de angoasă faţă de moarte;
- în pădure: stejarii induc eroism, hotărîre, acceptarea deplină a sfîrşitului; plopii induc melancolie şi „predare”; mestecenii determină o tristeţe plăcută, o acceptare elevată; castanii sînt derutanţi, ei induc la limită acceptare şi liniştire; brazii sînt „reci”, dar prin liniştea şi deschiderea lor spre cer induc acceptarea unui sfîrşit grabnic; molizii induc liniştire, dar şi o uşoară împotrivire la moarte. Aceste simţăminte sînt maxime toamna şi minime primăvara, dimineaţa mai intens decît seara;
- ambianţa în tonuri coloristice predominat verde („iarbă”) şi albastru („cer”) este cea mai liniştitoare, iar cea albă este stresantă şi rece;
- primăvara, moartea este cel mai puţin „acceptată”;
- lumina excesivă şi întunericul prea accentuat sînt la fel de stresante.

Un ambient acceptabil, pentru marea majoritate a persoanelor aflate în pragul morţii, ar fi cel cvasi-spitalicesc, respectiv încăperea de spital cu tavanul transparent şi un perete lateral de asemenea transparent, oferind privirii o zonă zonă de cer şi una înverzită.
● << **În satul Ursari era obiceiul ca la naşterea unui copil să se taie un stejar falnic, iar din trunchiul şi ramurile acestuia, îngrijite cu multă evlavie, să se confecţioneze, la momentul potrivit, leagănul, jucăriile, patul copilăriei, patul nupţial şi apoi sicriul, pentru acea persoană. Se credea că astfel persoana va fi protejată de natură.** >>(Din relatarea prof. Gh. Dronca).
● Preferinţa intelectualilor pentru locul morţii: 1) în natură; 2) acasă; 3) în spital.

● << **De cîte ori ajungeam în satul Plopi, compus doar din case de lemn, descopeream cîte ceva aparte la boli, la bolnavi şi în general la oamenii acelor locuri. Într-o zi am fost dus la un moşneag aflat în faza terminală. Cum nu-i mai puteam fi cu nimic de folos, m-am limitat să vorbesc consolator cu persoanele prezente în acea cameră. La un moment dat o femeie strigă: „Se urcă !" Am privit cu toţii în direcţia arătată, cea a muribundului, dar n-am văzut nimic aparte. Am întrebat-o ce a văzut şi ne-a spus că un nor albăstrui s-a ridicat din cel aflat pe moarte. Am constatat apoi că bărbatul murise, fără să ne atragă sonor atenţia.**

Se pare că acea femeie vedea „ceva", ori de cîte ori murea un om sau un animal mai mare – o asemenea abilitatea a avut şi tatăl ei. Această femeie mai avea şi o altă sensibilitate curioasă: nu se simţea bine şi nu putea adormi în case din pămînt sau cărămidă. Cred că era real, deoarece am observat că în casele de lemn a acelor locuri, naşterile şi decesele erau uimitor de uşoare, nimeni nu suferea de insomnie, iar bolnavii accidentaţi se vindecau nefiresc de repede. Nu acelaşi lucru l-am observat la cei cu boli infecţioase. >> (Din informarea medicului T. S.)

● Cu excepţia unor clerici, aprinderea unor lumînări la căpătîiul muribundului nu-i induc acestuia o stare de confort.

● Poziţia trupului la deces şi simţămintele induse:

- în decubit dorsal simţămîntul este de comoditate pentru trup, dar de înfrîngere pentru psihic şi chiar dacă este cea mai frecventă, nu este în nici un caz cea mai profitabilă (excepţie cazul în care se urmăreşte precipitarea decesului, deoarece în această poziţie a trupului se favorizează acumularea toxinelor, arderile incomplete şi scăderea consumului de oxigen);
- în decubit dreapta starea indusă este de calm şi uneori de euforie (asemănătoare celei de la culcare);
- în decubit stînga simţămîntul indus este de tristeţe;
- în decubit ventral starea indusă este de securitate (prin ruperea privirii de exterior, creşterea puterii de concentrare şi control); ea induce curaj şi posibilitatea de prindere de pat (toţi cei ce mor în această poziţie ţin strîns în pumni altceva decît propriile haine), iar venirea morţii nu se percepe ca o agresiune, ci ca o prăbuşire;
- în poziţie ghemuit, cedarea la moarte este uşurată, subiectul se poate „aduna" cu mîinile, dar este relativ incomodă;
- în poziţia cu bustul ridicat se moare cel mai dezinhibat şi mai uşor. Ea induce optimism, curaj, nu umileşte, (nu este a „învinşilor"), dar este dificil de suportat de trupul suferind. În această poziţie irigarea creierului defavorizează cerebelul, factorul ce susţine viaţa vegetativă, şi astfel moartea se instalează mai puţin trenant.

Este importantă poziţia trupului la deces ? Dar ce mai este important într-un asemenea moment ? Totul vizavi de om, de conştiinţa lui, de sufletul lui ! Deci, nu este de neglijat.

● Revenirea la sensibilitate şi la viaţa obişnuită, după un episod de moarte clinică, generează senzaţii de suferinţă fizică greu tolerabile, iar sub aspect psihologic simţămintele sînt ambigui, adesea deprimante.

● *Reacţia supravitală* reprezintă aptitudinea unui organism, sau mai adesea a unui organ, de a mai avea manifestări vitale după leziuni sigur, direct şi rapid letale. Exemple din literatura medicală: urcarea scărilor şi culcare după o plagă a cordului; împuşcare în cap şi apoi întoarcerea acasă dintr-un parc; baterea unui cui de 8 cm în cap şi parcurgerea pe jos a 24 km; pierderea a 30 % din plasmă, 75 % din rinichi, 85 % din ficat, 55 % din plămîni sau 75 % din stomac; înregistrarea de biocurenţii cerebrali după 4 zile de la instalarea morţi aparente sau după 30 zile de E.E.G. platâ.

● Pentru omul neantrenat, rezistenţa la supravieţuire este de 3 minute fără oxigen, 3 zile fără apă şi 3 săptămîni fără hrană.

● „Trezirea în sicriu” este un neadevăr. Aceasta, deoarece: rezerva de oxigen a înhumatului aflat în stare cataleptică este atît de redusă, încît în timp foarte scurt ea este epuizată; cantitatea de CO_2 fiind în creştere, îngropatul continuă să doarmă pînă la moartea efectivă, fără a se mai trezi; poziţia în care se află şi spaţiul de mişcare de care dispune sînt total improprii lovirii cu putere în sicriu (încît să audă paznicul cimitirului !); de la adîncimea de 1,5 m în pămînt, propagarea sonoră este redusă drastic; poziţiile nefireşti ale unor deshumaţi se explică fie prin manevrele de la înmormîntare, fie prin „răsucirile” datorate unor violente decompresii gazoase abdominale.
● Nou-născutul este mai rezistent la moarte clinică decît adultul, datorită dezvoltării incomplete a stratificărilor corticale şi a consumului mai redus de oxigen.
● *Letargia* este un somn profund, asociat cu deprimarea drastică a funcţiilor vitale.

Letargia se întîlneşte la electrocutaţi, în unele intoxicaţii, hipotermii accidentale, diferite inhibiţii, uremie, anemie sau anoxie acută, isterie, înecaţi salvaţi, spînzuraţi salvaţi, şoc traumatic.
● M*oartea prin hipotermie*, *moartea dulce* sau *albă,* se instalează pe nesimţite, fără conştientizarea pericolului şi a iminenţei sale. Aceasta, deoarece este precedată doar de astenie, somnolenţă, euforie şi senzaţie de căldură.
● << *Nu se poate merge la Dumnezeu fără a se trece prin moarte.*>> (P. A. Althaus)
● Epitete pentru moarte (culese de *M. Bucă* şi completate de *M. C. P.*)*:* absurdă, accidentală, (albă, agitată)*,* amară, anonimă, aparentă, arbitrară, atotiertătoare, atroce, banală, binefăcătoare, calmă, cinică, chinuită, cinstită, crîncenă, crudă, cumplită, cutremurătoare, demnă, discretă, dramatică, (drăcească), dulce, eroică, (euforică)*,* eventuală, fericită, fioroasă, firească, fizică, folositoare, frenetică, frumoasă, (frustă)*,* fulgerătoare, (gălăgioasă), glorioasă, grabnică, grea, infernală, instantanee, inutilă, izbitoare, împăcată, înceată, îngrozitoare, întunecată, jalnică, lentă, (liniştită)*,* luminată, mîndră, mîntuitoare, (mută), naturală, năprasnică, neagră, neaşteptată, (nebunească)*,* necinstită, nedemnă, nedreaptă, nefirească, nefolositoare, neiertătoare, neîndurătoare, nemiloasă, netrebnică, nobilă, (omenească)*,* onorabilă, păgînă, perfidă, plictisitoare, prelungită, prematură, pretimpurie, (primitivă)*,* prostească, rapidă, rea, reală, rece, respingătoare, rituală, (salutară), scurtă, senzaţională, (sfîntă), sfîşietoare, sigură, silnică, simplă, sinistră, solemnă, (strălucitoare)*,* stupidă, subită, sublimă, superioară, (suspectă), tăcută, timpurie, tînără, tîrzie, tragică, tristă, triumfătoare, trupească, uşoară, (urîtă)*,* violentă, vitejească, vrăjmaşă, vulgară, zadarnică, (zgomotoasă)*,* zguduitoare.
● *Nu te înfuria, răzbună-te.* („principiul lui Kennedy”) Cine înveseleşte moartea ?
● Orice am spune despre moarte, semnifică ceva.
● << *Nu doreşti nimic din ceea ce nu cunoşti.*>> (Ovidiu)
● Domeniul de „dincolo” ne veghează ?
● Orice construct se şi autodemolează, purtînd în sine moartea sa.
● << *Cea mai bună minciună este adevărul.*>> (proverb) Rîde moartea…
● Asemenea Universului, neavînd o cauză (primă), moartea nu poate fi explicată.
● << *N-ai aflat încă ce-i viaţa şi vrei să afli ce-i moartea ?* >> (Confucius)
● Gîndirea raţională nu poate atinge ultimul adevăr cu privire la moarte (conform teoremei incompletitudinii lui K. Gödel).
● Moartea fiind infinită, orice afirmaţie despre ea este o limitare.
● << **Pugilistul A. J., sportiv de performanţă, în cursul unui antrenament a receptat o lovitură care l-a făcut să-şi piardă cunoştinţa pentru 1 – 2 minute (situaţie inedită în cariera lui sportivă). La trezire, spre uluirea noastră, a manifestat o stare de fericire debordantă şi a repetat, de mai multe ori, extaziat: „Am aflat !” La nedumerirea noastră am primit un răspuns hazliu şi şocant în acelaşi timp: „Am aflat ce-i moartea !” Încercînd apoi să ne explice, A. J. a intrat într-o încordare psihică şi fizică uluitoare, iar**

după circa un minut şi-a pierdut cunoştinţa. Şi-a revenit la spital, dar nu-şi mai amintea nimic din cele întîmplate. A abandonat imediat sportul şi a devenit incredibil de liniştit şi meditativ, iar de cîte ori vedea o înmormîntare sau auzea discuţii despre moarte, ameţea sau chiar leşina. >> (Din relatarea prof. V. V.).

Cineva în mine ştie, dar nu-mi spune…

● De ce unele persoane ameţesc cînd se gîndesc la moarte ? Deoarece gîndul la moarte le induce o spaimă şi inhibiţie intensă, ceea ce duce la scăderea bruscă a tensiunii arteriale şi implicit la ameţeală.

● „Oh ! Lasă-mă în somnul meu de piatră ! / Redă-mă nefiinţei, înapoi !”(x)

● Nu ştim ce este viaţa şi moartea ? La ce bun să ştim ? Feţele monedei ştiu ceva una faţă de cealaltă ?

● De ce ni se pare că viaţa şi moartea sînt două entităţi separate ?

● Dacă am şti cu certitudine fie şi numai ceea ce nu este moartea !

● „Moartea poate fi o uşurare, în nici un caz o fericire.”(x) Depinde pentru cine…

● Dacă viaţa este un aspect a lui Dumnezeu, moartea nu poate fi decît un altul. Sau poate…?

● Lumea este stăpînită de Diavol. <<…stăpînitorul lumii acesteia va fi aruncat afară >> (Ioan 12,31); <<…stăpînirea ..(lumii acestea)…mi-a fost dată mie…>> (Lc. 4, 6) Deci, moartea este domeniul lui D-zeu ?

● Gîndind la ceva de după moarte sîntem obligaţi să introducem în primul rînd conceptul de *posibil*, apoi conceptele de *adevăr* şi *fals*.

● Tărîmul morţii nu este sinonim cu Adam şi Eva, iar ei nu au fost primii morţi ! Ce semnifică aceasta ?

● „În faţa lui Dumnezeu nu avem niciodată dreptate.” (x) Cine se simte umilit ?

● K. Gödel a arătat că adevărul este mai puternic decît demonstrabilitatea, că, adică, nu tot ce este adevărat poate fi demonstrat (orice sistem formal este incomplet). Partizanii nemuririi se bucură…

● << *Întîlneşti cîteodată idei atît de frumoase, încît îţi pare rău că nu sînt adevărate.*>> (L. Blaga)

● Şi cînd te gîndeşti că răspunsul la Întrebare l-au aflat zeci de miliarde de oameni…

● Ceea ce există nu poate spune nimic despre ceea ce nu există sau nu mai există.

● În absenţa văzului, lumina şi întunericul sînt una: orbii nu văd negru…!

● La ce îmi este util să ştiu că voi muri ?

● *Sufletul* se consideră a fi:

- un „program” adiţional unei anume forme de organizare a materiei;
- elementul informaţional fundamental ce diferenţiază omul de animal;
- un concept inconsistent, dar „necesar” afectiv şi raţional;
- elementul divin din forma omenească de organizare a materiei;
- dimensiunea divină a eului;
- elementul transferat din existenţa anterioară vieţii;
- un „atom indivizibil”;
- suportul conştiinţei;
- „servitorul” care ne trezeşte (la propriu şi la figurat), ne ţine „agenda” etc.;
- elementul pe care îl susţinem în lanţul trofic;
- o anume armonie;
- conştiinţă încorsetată în timp;
- acel ceva prin care totul este unul, prin care *nimic nu este fundamental diferit*;
- *„forma” corpului.* (Aristotel)
- caracterul de individual şi unicitate al Viului;
- una din formele de perenitate din Univers;

- un aspect de realitate iluzorie, asemenea curcubeului – îl vedem, dar nu există concret (să remarcăm şi faptul că spunînd: *sufletul este*, plecăm de la premisa existenţei sufletului !)
- un aspect al impulsului devenirii Fiinţei;
- o infimă subdiviziune a Creatorului (sau, mai probabil, a unei divinităţi „secundare");
- un element prin care Dumnezeu se relevă;
- centrul imponderabil al fiinţei;
- partea nemuritoare a unei unităţi vii.

● << *Sau sufletul este viaţă, sau el are viaţă. Dacă este viaţă, atunci el ar trebui să facă pe altcineva să trăiască, iar nu pe sine însuşi, după cum mişcarea face să se mişte un lucru, iar nu pe sine însuşi.*>> (Sf. Justin)

● Caracteristicile pretinse ale sufletului:
- nu are limită, dar este finit (asemenea Universului);
- nu este o parte a naturii, ci locul în care ea apare;
- este în lume, dar nu aparţine acestei lumi;
- este subzistent (depinde de trup ca individualitate manifestată fizic, dar esenţial este nematerial şi particular);
- nu are vîrstă şi nu îmbătrîneşte, nu s-a născut şi nu moare (este abstract, asemenea numărului), nu are sex, nu poate fi estimat sub aspectul cantităţii sau al calităţii, este invizibil (asemenea centrului de masă al unui inel) şi indivizibil;
- este acelaşi, fiind (şi) dincolo de timp;
- nu ştim cu cine interacţionează şi nici de ce ar face-o;
- ar putea „comunica" cu Creatorul (doar ?), fără ca de aceasta să ştie şi trupul său (un atribut foarte subtil şi neliniştitor…);
- se desprinde din „Sufletul-bază", precum ia lumînarea focul de la un alt foc, fără a-l sărăci pe acesta (creaţia nu se poate crea pe sine – sufletul nu se însufleţeşte pe sine);
- ar putea fi unic pentru toţi oamenii şi doar trupul să-l interpreteze ca fiind fragmentat;
- apare şi dispare asemănător particulelor din vidul cuantic;
- iniţiază afectivitatea, gîndirea, imaginaţia şi curiozitatea intelectuală;
- vieţuieşte doar cu trup (în rest doar există);
- este indestructibil prin sine sau alt agent;
- lasă impresia de a fi conducător, fără ca aceasta să fie menirea lui;
- este raţional şi înţelegător (prin mijlocirea trupului);
- intelectul este o însuşire a sa, iar ea pare a fi motivată de un ceva obscur;
- nu este divin, dar tinde spre acest statut;
- „viaţa" sa este spiritul;
- adoptă specificul coodonatelor pe care se manifestă (acum, spaţiu şi timp);
- (doar el) poate fi oricît de mic sau oricît de mare;
- trupul (îl alege sau îi este impus) este pentru el un loc de refugiu temporar, o temniţă, o şcoală sau o etapă din metamorfozarea sa;
- este relativ autonom (deoarece este aşa şi nu altfel);
- mişcă fără a se mişca (nu este cuprins în mişcarea lumii);
- nu poate să nu fie;
- nu are localizare (este cu trupul, nu în trup sau alături de el);
- esenţa şi misiunea lui sînt incognoscibile (nu are pentru cine a fi cunoscut);
- în interpretarea noastră, poate fi „cald" sau „rece", „rău" sau „bun" (aceste aprecieri vizează, de fapt, unele aspecte ale personalităţii);
- are conţinut, dar nu are formă (după cum umbra are formă, dar nu are conţinut);
- nefiind alcătuit din părţi (poate, din idei), nu poate muri şi nici dispersa;
- poate fi mai „mult" sau mai „puţin" cu trupul;

- „sensibilitatea” lui este fericirea/nefericirea (sensibilitatea trupului este plăcerea/neplăcerea);
- are un „revers” sau o extincţie misterioasă;
- este insensibil, dar participă la sensibilitate (datorită lui, în contrast cu animalul, omul şi „suferă”);
- percepe timpul extins („cunoaşte” trecutul şi viitorul său, cu necesitate);
- individuarea sa ar putea fi consecinţa propriei sale activităţi şi o etapă din „evoluţia” sa;
- însuşirile lui „anterioare” şi „posterioare” vieţii nu sînt cu necesitate aceleaşi;
- pare a fi „imperfect” sau „lucrativ”, din moment ce susţine Viaţa (fenomen temporar);
- nu evidenţiază dacă este sau nu „beneficiarul” vieţii;
- pare a fi în raport dependent, constrîngător, cu o entitate superioară şi probabil cu alte suflete;
- energia pare a i se subordona, dar nu nelimitat;
- ar putea fi cu mult mai mult sau mai puţin decît credem noi.

● << *N-ai să găseşti limitele sufletului, oricare ar fi direcţia în care călătoreşti; aşa de adîncă îi este Măsura.*>> (Heraclit)

● Cîte suflete există ? Cîte suflete au existat ? Cîte suflete vor exista ? Unde, cînd, şi de ce aceasta ? Întrebări fără sens sau doar inoportune ?

● Cum să numim sufletul fără trup ? Sufletul fără trup mai este suflet ?

● << *Dar crezi tu că natura sufletului ar putea fi concepută independent de natura Întregului ?* >> (*Phedra* – Platon).

● Un bărbat violează o fetiţă de şase ani, apoi o omoară. Ce poţi crede despre sufletul acestuia ? Cine are şi cine nu are suflet? De ce unii au, iar alţii nu au (?) suflet? Cum poţi ştia aceasta ?

● Dacă spun: „sufletul meu”, denotă că *eu* nu mă identific cu sufletul, ci cu trupul ? O astfel de afirmaţie o face *persoana*, iar ea este îndreptăţită să se exprime astfel (prin raportare la alte persoane).

● Sufletul sinucigaşului ar putea afirma: „să scap de acest trup”, dar trupul niciodată nu poate spune: „să scap de acest suflet…!”.

● De ce locuieşte sufletul doar formaţiunea materială umanoidă ?

● << *Sufletul nu-şi poate imagina nimic, nici nu-şi poate reaminti de lucruri trecute atît timp cît durează corpul.*>> (B. Spinoza)

● În ce ar consta „existenţa” sau „esenţa”sufletului nu putem şti, şi nici nu ne putem imagina. De asemenea, nici prin ce ar diferi sufletele între ele.

● Sufletul poate să fie *viu* sau *mort*, conform Vechiului Testament ! (Fac. 9. 15)

● Nu reuşim să ne apropiem de înţelegerea a ceea ce ar fi Viaţa, Moartea, D-zeu, Univers, Timp şi chiar Suflet, deoarece acestea sînt informaţii constituente ale sufletului ?

● Se pare că sufletul este (doar) un conglomerat de taine !

● Misiunea viului ar putea fi doar multiplicarea sufletelor ? Astfel se „împlineşte” (sau se „reîntregeşte”) sufletul ?

● << T. M., 65 de ani, de profesie medic, suferă o comoţie cerebrală şi intră în comă. Este dusă la spital unde, după un timp, se „trezeşte” şi relatează celor prezenţi: „cum de mă văd moartă ?…ce amănunţit mă disecă ăştia ! … Doamne, ce beţivani mă pun pe mine în sicriu !…de ce este aşa de tare sicriul ?… de ce plîngeţi, doar n-am plecat !… ce lume multă a venit la înmormîntarea mea !…sărmanul popică, ce mult suferă… vai ! un cui sare şi-l loveşte pe Costel… ce vînt s-a stîrnit !… în groapa asta eu nu stau !… beţivanii, scapă frînghia şi răstoarnă sicriul !…de unde vine ceaţa asta ?… ce mică sînt…mie frică, mie frică…” Apoi, reintră în comă pentru mai multe ore. După cîteva zile părăseşte spitalul, aparent sănătoasă. Nu-şi mai aminteşte nimic din cele petrecute, iar la aflarea celor spuse în timpul comei se amuză copios, fiind o fire extrem de veselă şi

de puţin îngrijorată de viitor. La aproximativ trei luni de la acest accident, T. M. moare subit. Este supusă la o autopsie foarte amănunţită; în timpul înmormîntării, vîntul a suflat cu putere; preotul acuza o durere de dinţi; un cui, cînd este înfipt în capacul sicriului, sare şi loveşte pe un prieten al familiei; un gropar scapă funia din mîini, iar sicriul cade în mormînt…>> (Din relatarea col. I. M.)

● „…şi-a dat sufletul." Cine şi cu ce a rămas ? Deci, moartea este un act benevol !? Sufletul s-a dus la D-zeu, trupul în pămînt, iar eu sînt undeva pe aici ? Nu; persoana (trupul vorbitor) şi-a dat sufletul (adică a murit), iar el (*eu*), sufletul, a(m) „plecat".

● Mă întristează soarta trupului meu, ca o dovadă de recunoştinţă pentru plăcerile furnizate. Dar au fost acestea ale sufletului sau tot ale trupului ? Cît din existenţa noastră nu se desfăşoară prin şi pentru trup ?

● <<*…ceea ce numim trup este o porţiune de suflet desluşită prin cele cinci simţuri, care, în vremea noastră, sînt canalele de scurgere ale spiritului.*>> (W. Blake)

● Ce fac sufletele boxerilor cînd aceştia boxează ?

● Omul nu are suflet, omul este suflet !

● Dacă sufletul este muritor, nu este suflet !

● Se „ascunde" sufletul (şi „nemurirea" sa) în divizibilitatea limitată a materiei ?

● << *Toate celulele corpului sînt însufleţite.*>> (V. von Weizsacher)

● Memoria se află indirect în serviciul sufletului. Doar ea este, sperăm, „luată" de suflet la moartea trupului. Altfel, supravieţuieşte un „nimeni"!

● << *Fiecare suflet are trupul pe care-l merită.*>> (Origen)

● Prin moarte atributul spiritual al sufletului se suspendă (o constrîngere ?)?

● Însuşirile (?) unui anume suflet depind de trecutul său, de conjunctura prezentului sau de necesitatea viitorului ?

● Pentru Heraclit, trupul nostru este mormîntul sufletului, viaţa noastră este stagiul de moarte al sufletului, iar moartea noastră este renaşterea sufletului.

● Sufletul meu este suma eurilor străbunilor mei (implicit a „calităţii"lor) ?

● Ce îndeletnicire are sufletul ? Cînd un individ consideră că atitudinea ta de bunăvoinţă şi mărinimie faţă de el este un indiciu de prostie ce trebuie exploatat, problema sufletului intră într-o negură intensă.

● Timpul şi spaţiul sînt un pasaj pe care sufletul îl traversează prin mijlocirea trupului şi viului ?

● „Dincolo" este necesară o anumită „masă critică" de suflete ?

● Prima dovadă a realităţii sufletului: oricine (?) simte şi intuieşte că este mai mult decît trup (din acest motiv găsim obiecte de cult funerar cu o vechime de peste 400 000 de ani).

● << *A descoperi ceea ce este unic în noi este mai important decît descoperirea legilor corpurilor cereşti.*>> (R. W. Emerson)

● Unele experienţe mistice extatice relevă şi întăresc convingerea în obiectivitatea sufletului. Sînt gînditori care cred că pe parcursul vieţii noi relevăm sau construim sufletul !

● Se implică sufletul în durata vieţii trupului ? Nu, sau nu cu evidenţă.

● Un ceva din alcătuirea mea pare să fie în legătură cu domeniul de „dincolo". Să-l numim Suflet ?

● Fiind aspaţial şi atemporal, sufletul este obscur şi insesizabil de către trup.

● Sufletul nu are consistenţă, deoarece este în afara spaţiului şi timpului.

● Dacă „aici" sufletul se „simte", dar nu se vede, „dincolo" trupul se va simţi, dar nu se va vedea.

● Sufletul caracterizează fiinţa umană, iar spiritul caracterizează personalitatea acestuia.

● Cabaliştii presupun că un individ (adică ?) poate poseda mai mult decît un singur suflet, respectiv că poate să încorporeze oricîte suflete reuşeşte să acapareze (o fi existînd şi un „război" al sufletelor ? Brrr !).

● Dacă omul nu are un suflet al său (tot Universul fiind un suflet), sufletul nu există !
● Unele întîmplări sugerează că sufletul nu poate, ori nu vrea, ori nu i se permite să se despartă de trup cînd vrea.
● Aspectele de conştienţă şi inconştienţă nu-i sînt caracteristice sufletului, ci spiritului – agent de intermediere (între el şi trup).
● Nu ştim dacă sufletul este constant acelaşi (la mai mult decît o viaţă de om), dacă evoluează, dacă involuează sau dacă se metamorfozează continuu.
● Sufletul este sinonim cu eul ? Da, dar nu exclusiv. La statutul eului contribuind trupul şi segmentul de spaţiu şi timp propriu.
● Dacă putem să gîndim la procese ce au loc în timpi de 0,5 x 10^{-23} sec. şi pe distanţa de 6,6 x 10^{-27} cm, la începutul Universului, la procesele din stele şi la fenomene ce au loc la mii de ani lumină depărtare, denotă că avem ceva excepţional în noi, ceva ce s-ar (ne-ar) putea susţine în continuare. Să-l numim Suflet ?
● Doar sufletul poate spune: viaţa şi moartea sînt dincolo de mine !
● Sufletul nu a venit şi nu pleacă, deoarece el se sustrage spaţiului şi timpului (el a fost, este şi rămîne „aici" – altfel spus, el nu „există" !).
● Într-o dimineaţă mă aflam pe un drum din marginea oraşului cînd, pe neaşteptate, am observat, la circa 50 m de mine, un balon alb săltînd peste arătura de toamnă. Uimirea şi surprinderea la această stranie apariţie, suprapusă involuntar pe gîndul din momentele premergătoare, au făcut ca pe balon să observ clar şi imobil (!) chipul unei persoane dragi, decedate de curînd. Vîntul, desigur întîmplător, după ce-a adus balonul înspre mine un timp, i-a schimbat brusc direcţia, îndepărtîndu-l pînă l-am pierdut din vedere.

Ce sugerează această întîmplare ? Sau ce tinde ea să ascundă ?

<< *Pentru cel înţelept, atît e de ajuns !* >> (Terenţiu)
● Cum s-ar prezenta fiinţa cu un trup şi două suflete ? Dar două trupuri cu un singur suflet ? Cine se încumetă să spună că este „imposibil" aşa ceva ?
● „De-aş şti unde mi-e sufletul, m-aş ţine strîns cu mîinile amîndouă de locul acela."(x) Disperată-i materia !
● Dacă nu este afectat de spaţiu şi timp, rezultă că sufletul nu *este* şi nici nu se caracterizează prin *finit*/*infinit*.
● „Anatomia" sufletului pare ambiguă; prin înscrierea sa (constrînsă ?) în spaţiu şi timp pare un observator „naiv", dacă nu chiar un „pedepsit" care tace şi se frămîntă.
● Sufletul se „împlineşte" prin trăiri multiple (viaţa este una dintre acestea). Speculaţie metafizică liniştitoare ? Probabil.
● Sufletul este desprins din Spiritul creator divin. Translucid edificiu conceptual…
● Trupul are caracteristicile impuse de Terra. Dar sufletul ?
● Amplitudinea fuziunii între suflet şi trup sau calitatea sufletului se văd în performanţa spirituală şi intelectuală ?
● Avem dificultăţi în a defini sufletul cu trup, dar fără acesta ne este absolut imposibil. Sau sufletul se poate „grefa" şi pe altceva ?
● La fiecare moment al gîndirii eşti îndemnat să-ţi pui din nou întrebarea: şi de ce aceasta ?
● În ce relaţie să fie sufletul cu timpul ? Cine pe cine domină ? Sînt antagonice sau complementare ? „Evoluează" armonic sau se „metamorfozează" asemănător ?
● Dacă sufletul nu se individualizează prin nimic, „supravieţuirea" noastră prin /cu suflet este iluzorie. Dar prin ce s-ar putea el individualiza ?
● Diferă sufletele între ele prin „trecutul" lor, originea, scopul sau prin „stăpînul" lor ?
● Prin termenul *persoană* definim individul uman în societatea sa. Aceasta îi dă nume şi-l recunoaşte ca individ uman social.

Individul uman izolat încetează de a fi persoană, dar păstrează majoritatea caracteristicilor sale de personalitate.

După naştere, omul este persoană şi dezvoltă o personalitate (pentru început, vizavi de părinţii săi).

Persoana limitează eul în spaţiu social.

● *Personalitatea* reprezintă ansamblul elementelor particulare ale constituţiei psihofizice şi respectiv ceea ce caracterizează şi diferenţiază o persoană de altă persoană (sau un individ de un alt individ, în lumea vertebratelor).

● << *Personalitatea este ceea ce ne permite să prevedem ceea ce va face o persoană într-o situaţie dată.*>> (R. B. Catell)

● Caracteristicile personalităţii:

- dă relief eului, dar nu se confundă cu acesta;
- principalele sale repere sînt memoria, instrucţia, caracteristicile somatice, morfologice, fiziologice şi psihologice;
- dimensionează persoana;
- se află într-o continuă modelare evolutivă sau involutivă (poate fi imatură, matură, dizarmonică etc.);
- exprimă specificul legăturii între o anume persoană şi mediu;
- modelează funcţia morală şi statutul social la un moment dat;
- exprimă „cine sînt", „ce sînt", „ce pot" şi raportarea la celelalte persoane;
- pe măsură ce evoluează superior, induce o involuntară accentuare a demarcării/izolării de colectivitate;
- se modifică continuu în urma evenimentelor vieţii (inclusiv a culturii), în cadrul relaţiei insului cu semenii şi cu sine;
- cînd persoana îşi pune o mască, personalitatea se schimbă fie aşa cum îşi doreşte ea (la modul ideal), fie aşa cum o doreşte anturajul;
- are elemente de exprimare sinceră şi prefăcută;
- în procesul morţii se stinge pentru început personalitatea, apoi persoana şi în fine individul fizic;
- este reliefată, studiată şi descrisă de psihologie;
- perturbările sale grave sînt studiate, descrise şi corijate de psihiatrie.

● Caporalul Gh. B. era un extravertit şi un logoreic fenomenal. Deosebit de frecvent repeta sintagma: „să mă trăsnească dacă…", ceea ce făcea să aibă parte de numeroase urări de bine în acest sens. Într-o zi, în intenţia de a verifica vigilenţa santinelelor, s-a urcat pe o magazie aflată nu departe de unitatea militară. Aproape imediat a fost trăsnit, cu toate că norii nu păreau prea ameninţători.

Asocierea între mult repetata propoziţie şi moartea lui prin trăsnet să fi fost o pură coincidenţă ? Foarte probabil !

● *Dubla personalitate* sau *personalitatea multiplă* defineşte situaţia patologică în care un individ reclamă şi manifestă o nouă persoană şi personalitate, foarte deosebită de cea veche, proprie, legală.

● Caracteristicile dublei personalităţi:

- subiectul în noua personalitate prezintă un alt caracter, alte cunoştinţe generale (!), abilităţi, timbru al vocii, răspunsuri emoţionale, amintiri, comportament social şi boli cronice (!);
- alternările între două sau mai multe persoane/personalităţi sînt subite;
- persoana şi parţial personalitatea precedentă sînt temporar uitate (chiar şi hipnoza le relevă cu dificultate);
- tulburarea este rară şi în majoritatea cazurilor se rezumă la alternarea între două persoane/personalităţi;

- cel mai adesea a doua persoană/personalitate este complet originală şi doar excepţional mimează o alta, binecunoscută. Identificare cu un animal sau obiect este deosebit de rară şi îmbracă forme patologice stridente;
- se poate instala şi în timpul unor ritualuri magice sau religioase, în urma unor demersuri hipnotice, a unor intoxicaţii (mescalină, l.s.d. etc.) şi nemotivat în unele boli (spre exemplu, SIDA);
- subiectul aflat într-o nouă persoană/personalitate este uimit şi derutat de reacţia celor din jur;
- noua stare poate stăpîni individul mai multe ore sau chiar luni de zile şi se manifestă inclusiv în vise;
- cei cu dublă persoană/personalitate pot fi sănătoşi în una din ele şi bolnavi în cealaltă, schimbare ce survine pe parcursul cîtorva ore ! (în literatură se citează cazul unui subiect ce suferea de diabet în forma „normală"a persoanei/personalităţii, nu şi în cea de a doua !);
- subiectul nu poate spune cine a fost în precedenta persoană, ce profesie a avut, cum s-a numit şi se arată extrem de mirat de fotografiile în care apare în diverse ipostaze, nerecunoscîndu-le;
- se manifestă uneori prin somnambulism;
- uneori, a doua persoană se rezumă a comanda pe cea dintîi.

● *Depersonalizarea* semnifică modificarea conştiinţei de sine (fără înlocuirea cu o alta) în sensul impresiei subiective a pierderii caracteristicilor de personalitate de pînă în acel moment.

● Caracteristicile stării de depersonalizare:
- subiectul nu se mai recunoaşte şi adesea are dubii dacă mai există;
- cauze posibile: privarea cronică de somn, privarea plurisenzorială, consumul unor substanţe halucinogene, unele forme ale patologiei creierului;
- subiectul se simte un „nimeni";
- subiectul nu mai are frică de moarte sau o reinterpretează fantezist (neexistînd nu mai poate muri, deci nu crede în ceva următor vieţii);
- este de intensitate variabilă;
- debutează brusc şi poate dura de la cîteva ore la mai multe luni consecutiv;
- situarea în timp este grav perturbată;
- numeroşi subiecţi prezintă şi unele tulburări de schemă corporală;
- uneori bolnavul are senzaţia de părăsire a propriului trup, de dispariţie iminentă;
- subiectul se simte detaşat de propriile trăiri şi este incapabil de a resimţi emoţii;
- senzaţia generală este dezagreabilă;
- subiectul se simte într-o lume fără valori, repere şi idealuri;
- subiectului i se pare a fi inert, un robot pe care nu-l poate stăpîni sau că este de o fragilitate extremă, ori că nu mai are limite (se dizolvă sau este dizolvat în Univers);
- bolnavul este lipsit de interese şi dorinţe;
- memoria sa este relativ grav perturbată, reamintirea fiind dificilă, filtrată;
- manifestările au particularităţi pentru fiecare caz în parte.

● *Eul* este reacţia şi relaţia unei unităţi materiale (vii), unice şi irepetabile (nici nu poate fi altfel), ce interacţionează ca o individualitate.

Convenţional, conceptul de „eu" (ca specific de reacţie şi relaţie a unei individualităţi) poate fi aplicat tuturor unităţilor materiale (sau forme) din Univers. Din aceasta rezultă că numeric avem o imensă cantitate de euri în Univers, iar eul este „compus" din euri asemănătoare, dar mai „mici" (o structurare aproximativ fractală).

● Unde există interacţiune există şi anume individualităţi.

● << *Dumnezeu, deşi atotputernic, a creat numai doi oameni, pentru a sublinia că individualitatea este valoarea supremă a existenţei şi că ea nu se poate dezvolta decît în dialog cu celălalt; singurătatea nu este capabilă, nici de creaţie, nici de procreaţie*.>> (H. Wald)
● Eu înseamnă viaţă captivă, delimitare, a avea ceva, a comunica, a interacţiona.
● << *Dumnezeu care este în om, vorbeşte atunci cînd sufletul se recunoaşte ca Eu.*>> (R. Steiner)
● Eu înseamnă (un ceva) aici, acum, astfel, acesta.
● Caracteristicile eului uman:
- se prezintă ca un Unu multiplu în esenţa sa, fiind alcătuit din „eurile" organelor, celulelor, moleculelor, atomilor, particulelor elementare şi a informaţiilor specifice viului, omului şi respectivului individ – fără ca aceasta să însemne că poate fi fragmentat sau poate fi mai mult sau mai puţin Eu (după cum o baterie nu este mai mult sau mai puţin baterie, în funcţie de încărcarea ei electrică) – Unu nu înseamnă omogen, iar multiplu nu înseamnă „separat";
- nu poate fi viu sau mort – el doar *este*;
- este resimţit ca senzaţia diferită de la un moment la altul, punct în spaţiu şi moment în timp, limita fiinţei spre interior, „acasă", faţa spre sine, infinit interior, prezent, demarcare;
- prin sine însuşi este temporar;
- este de neînlocuit;
- dacă nu s-ar autolimita, s-ar suspenda;
- individualizează ce are, atinge şi face;
- nu dialoghează cu el, ci cu persoana sa;
- în situaţii extreme (înaltă luciditate, extaz etc.) devine oarecum impersonal;
- nu se gîndeşte pe sine, nu se percepe direct, ci numai persoana;
- recunoaşterea sa are loc prin simţuri şi introspecţie, iar cunoaşterea personalităţii prin experiment;
- exprimă durata şi destinul trupului şi a psihicului;
- este o secvenţă din alcătuirea şi istoria acestui Univers;
- fundamentează individul;
- individualitatea este remarcată şi recunoscută interactiv de către preajmă;
- este punctul de origine al conştienţei (se constituie ca un centru de greutate al acesteia);
- nu-şi poate vedea marginile, începutul şi sfîrşitul (pentru sine este fără început şi sfîrşit);
- este constant acelaşi (cu sine);
- boala nu-l poate afecta (numai personalitatea este afectată);
- nu poate fi penetrat;
- este maximum de mărginire posibil;
- cunoaşterea îl accentuează prin personalitate;
- nu are nume (doar persoana, aceasta fiind de relaţie socială);
- este „eu" doar pentru interior, pentru exterior fiind persoană cu personalitate;
- nu poate fi suspendat;
- subzistă specific şi în stare de inconştienţă (somn, halucinaţie etc., fiind un referenţial de neînlăturat al fiinţei);
- nu poate fi modificat prin sugestie sau hipnoză (persoana şi personalitatea, da);
- nu poate fi substituit;
- nu este interşanjabil;
- nu are nevoie să se gîndească pe sine;

- nu are dorinţe, scopuri absolute (persoana, da);
- nu pretinde cu necesitate conştienţa;
- se naşte, subzistă apoi se suspendă involuntar;
- doar el remarcă şi testează realitatea;
- nu se continuă după moartea trupului (dacă nu-l asimilăm expres sufletului), dar s-ar putea metamorfoza într-un mod imprevizibil;
- este „egoist", ca o necesitate pentru fiinţare sa;
- nu poate fi direct conştient de sine;
- nu este direct afectat de perturbările creierului;
- este în opoziţie („constructivă") cu lumea vie şi nevie;
- prezintă o tensiune spre interrelaţie;
- pentru sine este „centrul" lumii.

● << *Este mai uşor să simţi eul decît să-l defineşti*.>> (Moustakas).
● Eul „conştientizat" este eul viu, eul relevat de simţuri, iar „eul inconştient" este eul-obiect sau eul-formă.
● Ce-mi poate fi luat, continuînd să fiu tot eu ? Orice, în afară de locaţia în spaţiu, timp şi memorie. Ce însuşiri aş putea primi continuînd să fiu tot eu acesta ? Oricare din cele ce nu perturbă memoria.
● Individualitatea, eul, se află în serviciul întregului.
● Moartea suprimă sau potenţează individualitatea ?
● S-ar putea ca eu să nu fiu nici trupul, nici sufletul, nici trupul + sufletul, ci „altceva". Pledează pentru aceasta faptul că nu „stăpînim" nici trupul (fiziologia şi abilităţile lui) şi nici mintea (memoria, talentul, voinţa, cauza ideilor etc.), iar sufletul pare inconsistent.
● Dacă am apărut Eu (aici, acum, acesta), înseamnă că am preexistat ca individ (singularitate). Deci sînt mai mult decît par, mă ştiu sau mă simt. Acest mai mult este „dublura" care ne însoţeşte şi pe care unii o surprind sau intuiesc.
● S-au născut zeci de miliarde de oameni şi se vor mai naşte sute de miliarde de oameni, iar între toţi aceştia mă situez şi eu. Ce minunat !

Au murit zeci de miliarde de oameni şi vor mai muri sute de miliarde de oameni, iar printre ei mă voi situa şi eu. Ce păcat ! (Al cui „păcat" ?)

● Dorinţa de nemurire exprimă realitatea individualităţii noastre.
● Existenţa individualităţilor este o cale de „selecţie" exercitată de „cineva"?
● Dacă n-am fi individualităţi distincte, am muri doar odată cu specia.
● În absenţa individualităţilor nimic nu s-ar schimba (ele evidenţiază existenţa).
● Doar D-zeu nu poate spune: „Eu !".
● << *Fără Eu nu există Dumnezeu, fără ochi nu e lumina, fără auz nu e cîntec. Ochiul e lumina, auzul e cîntecul, Eu e Dumnezeu*.>> (M. Eminescu)
● Eu sînt unic, D-zeu este unic. Eu = D-zeu ?
● Eul, conştienţa şi conştiinţa pretind raportarea, interacţiunea (şi simţurile), alteritatea . În absenţa acestora el se suspendă integral.
● Eul este o „consecinţă" a ceva anterior vieţii ?
● Dacă libertatea şi voinţa nu au realitate, nici eul nu are (ceea ce nu-l anulează, avînd un specific).
● Eul reprezintă ceva ? Eul este reflectatul sau reflectantul ?
● Animalele manifestă un eu, dar nu sînt conştiente de acest eu.
● Eu sînt doar suma simţurilor şi istoria mea ?
● Trebuie să te relaţionezi ca să fii un eu, pentru „exterior" !
● Eul şi conştienţa sînt aceleaşi, pe tot parcursul vieţii, doar personalitatea şi conştiinţa evoluează. Această însuşire pare foarte apropiată de cea presupusă a sufletului. Întîmplător ?
● Dacă eul nu poate fi decît acelaşi, el se sustrage timpului.

● Eu sînt mai mult decît cel care mă conştientizez acum, iar după moartea voi deveni (?) conştient de întregul meu (eu). Să fie aceasta în legătură cu conceptul, şi chiar cu simţământul, că avem fiecare o dublură, iar aceasta este partea nemuritoare din noi ?
● Eul trebuie să fie acelaşi de la o clipă la alta, de la naştere pînă la moarte, deci el este „real" şi permanent.
● Este posibil ca eul să fie mai restrîns sau mai extins ? Dar în raport cu ce ? Nici simţurile şi nici starea de conştienţă nu par a fi precumpănitoare. Poate prin conceptul de identificare cu cineva sau cu ceva ? Mai probabil ca doar amplitudinea conştiinţei să fie implicată, relativ, în „dimensiunea" eului.
● Eul este un proces ? Ar putea fi eul doar interacţiunea dintre individualităţi sau asocierea dintre senzaţie şi informaţiile stocate şi prelucrate proiectiv ?
● Individualul (eul) nu este schimbător, dar este „oscilant" între faţa şi reversul său, iar aceasta prin interacţiunea cu un alt eu.
● La naştere eul este punctual, apoi devine (şi se extinde) „spaţial".
● Fundamentul eului meu este ceea ce el nu este şi nu va fi niciodată.
● Ce sînt eu înainte de a mă înscrie pe coordonatele de spaţiu şi timp, respectiv de a avea amintiri ? Ceva mai puţin decît un eu, iar după moarte voi fi mai mult decît eu ?
● „Apetitul" pentru eu relevă importanţa sa ?
● Apărarea eului înseamnă apărarea de moarte (pentru evitarea asimilării/dizolvării în cadrul interacţiunii, protejarea trupului etc.).
● Eul este individual, nu unic.
● Eul este distrugătorul infinitului şi astfel, edificatorul finitului ?
● Eu nu pot fi şi *acesta* şi *acela*, deci sînt limitat (temporar ?).
● Nu eul sau sufletul afirmă: „eu voi muri", ci persoana.
● Ce dovezi am că eu, cel de acum, sînt sinonim cu eu, cel de acum 60 de ani ? Doar unitatea memoriei şi locaţia în acelaşi segment de spaţiu şi timp ?
● Doar un eu poate gîndi.
● Aşa cum particula poate fi în două locuri, dar nu în mod identic, tot astfel şi eul ? Este aceasta o expresie a conştiinţei ?
● Expansiunea Universului reclamă unităţi aparente şi efemere de tipul eurilor ?
● << **Lui V. S., în timp ce traversa un deal împădurit, i-a apărut în faţă o persoană identică cu el. Fără să-l privească sau să-i spună ceva, aceasta a trecut pe lîngă el la circa 1,5 m. După ce şi-a revenit din uluire, V. S. s-a repezit în urma sosiei sale, s-a împiedicat şi a căzut, ceea ce i-a determinat pierderea cunoştinţei. Este găsit şi dus la spital, unde îmi relatează, pe lîngă cele întîmplate, şi faptul că a avut un frate geamăn care a murit din cauza sa, dar nu ştie amănunte, aceasta petrecîndu-se cînd el era foarte mic, iar familia a tăinuit întîmplarea. A doua zi V. S. nu-şi mai recunoaşte identitatea, iar în secunda în care este iradiat, pentru o radiografie a capului, strigă că este orbit de o lumină „violetă". Fuge din spital şi este găsit decedat, din cauza hipotermiei din timpul nopţii, la locul în care probabil îşi întîlnise „dublura".** >> (Din relatarea medicului Fl. M.).
A fost aceasta doar o halucinaţie autoscopică ? Dificil de aflat.
● A vieţui înseamnă *a trebui* să *fii* (separat) ?
● Concluzia unei pietre de rîu: „dacă eu n-aş fi în acest baraj, ar trebui să fie altcineva; deci, eu, aici, sînt cineva, deci am realitate." Omenească concluzie !
● Dacă eu exist cu necesitate (altfel de ce aş fi apărut ? Cine mă poate înlocui în mod absolut ?) înseamnă că preexistam, fie şi numai potenţial (altfel, apărea „altcineva" – sau deosebirea dintre mine şi acest altcineva nu există sau nu poate exista ?).
● Doar pentru prezent sînt individualitate. Deci, prezentul este eternitate ?

● Individualitatea nu este, nu poate fi, decît relativă. Deci, „dincolo” trebuie să fiu cineva şi trebuie să mai fie cineva şi să interacţionăm, altfel...
● Dacă aş rămîne singurul om în viaţă, tot aş putea spune: „eu sînt”.
● Eu *sînt* aici şi acum, dar nu pot avea certitudinea că şi integral ! Subtilităţile materiei, ale psihicului (ale Universului, de fapt), sînt numeroase.
● Eu (mai) sînt ceea ce am fost şi voi fi (nu doar) ceea ce sînt.
● „Eu sînt” înseamnă a fiinţa; nu putem spune „eu nu sînt” sau „eu nu mai sînt” (ceea ce n-ar fi tocmai rău…!).
● La ce i-ar servi naturii existenţa (continuă) în acest timp a unor individualităţi absolute ? Dar ce este absolutul ? Poate avea el deplină realitate ? Nu. Deci ?
● *„Mă vedeţi în mormînt, dar Eu nu sînt doar acolo*
sînt cu voi, dar şi „aici”
n-am fost doar viu, nu sînt doar mort
am fost, dar n-am existat, exist dar, nu sînt
sînt mai mult decît am fost
sînt pentru că am fost, am fost pentru că sînt” (Mesaj anonim de „dincolo” şi de „aici”).
● *Eu* nu pot să fiu incinerat sau înhumat. Cît priveşte cadavrul meu, faceţi cu el ce vreţi; nu-mi mai aparţine.
● Realitatea, compoziţia şi „greutatea” eului rezultă şi din informaţiile unicat deţinute; aşa se explică de ce mărturisirile („excesive”) induc simţămîntul de a fi slăbit sau vidat de ceva esenţial, propriu.
● Dacă fiecare om este un unicat în istoria Universului, la fel ar trebui să fie şi starea lui anterioară şi posterioară vieţii (dacă ele aparţin acestui Univers).
● Dacă nu sîntem identici înseamnă că nici nu am fost şi nici nu vom fi identici, după viaţa aceasta.
● Posibil şi probabil ca între eu şi structura cuantică a Universului să existe o relaţie.
● „Eu *sînt* cel ce sînt”… prin voi, pe cînd voi *păreţi* că sînteţi (ce sînteţi) prin mine.
● Care să fie minimumul contrast între două euri ? Doar locaţia în spaţiu şi timp ?
● Nebunia se manifestă doar la nivel comportamental, deci al personalităţii (ea nu afectează eul).
● Unicitatea eului este un argument în favoarea credinţei în nemurire.
● Eu sînt Acum, Aici, Astfel şi Acesta, în desfăşurarea devenirii. Altundeva, Altcîndva, Altcum, ar însemna Altcineva. Şi totuşi, acesta este un raţionament şubred…
● Acum, aici, eu, (doar ?) datorită trecutului.
● Dacă sînt o individualitate, sînt finit; dacă nu, nu. Derutantă constatare !
● Individualitatea este o necesitate pentru a fi, *aici* (cu conştienţă şi conştiinţă).
● Dificultatea evidenţierii cu exactitate a actului de voinţă absolută, exprimă/evidenţiază inexistenţa eului ? Dar pentru a exista destin trebuie (?) să exist şi eu. Un gînd cu recul…
● Moartea relevă realitatea individualităţii noastre absolute.
● Dacă eul nu are „trecut”, de ce este aşa şi nu altfel, de ce este acum şi aici ?
● Eul se relevă ca eu nu doar vizavi de semeni, ci şi faţă de Univers. Exprimă aceasta şi caracterul său nemuritor ?
● „Averea” mea este unicitatea mea ?
● O experienţă imposibilă chiar şi imaginaţiei: să te „trezeşti” a fi efectiv binar.
● *Sinele,* termen ambiguu şi polivalent, ar fi: eu conştientizat; conştiinţa originară dinaintea vieţii; conştientizarea demarcaţiei în spaţiu şi timp; totalitatea lucrurilor de care sîntem conştienţi; ansamblul proceselor psihice superioare (conştienţă plus conştiinţă); particularitatea individuaţiei conştiente; „postamentul” sufletului; instanţa superioară primitivă (sau primară); fondul instinctual; caracteristica individualităţii respective; reperul interior al psihicului („centrul imponderal al sferei”).

● Caracteristicile atribuite sinelui:
- nu se raportează decît asupra sa (se autoevaluează, se priveşte, monologhează şi se autoidentifică);
- reprezentarea despre sine este aproape exclusiv sensibil trăită;
- i se subordonează (relativ) trupul;
- este mai puţin ca eul, dar intim şi necesar legat de acesta. Sinele se poate îndepărta temporar de eu, asemenea unei particule de legătură;
- este neschimbător, indestructibil şi este (?) controlat doar de spirit;
- manipulează introspecţia (ca o autorelevare) – „căutarea de sine";
- nu controlează luciditatea şi creaţia, dar nu poate fi absent din ele;
- cunoaşterea de sine este şi cunoaşterea personalităţii;
- este insesizabil fizic şi nu are realitate obiectivă;
- conştiinţa de sine este înnăscută (idem unicitatea; din acest motiv, cine descoperă unicitatea sa se descoperă pe sine);
- încetează odată cu moartea trupului;
- claustrarea în natură, zborurile solitare, navigaţia de unul singur – cultivă experienţa sinelui (a eului conştientizat) şi simţul atemporalităţii;
- cunoaşterea de sine, cunoaşterea personalităţii, este un demers asemănător unei spirale, întrebările multiplicîndu-se continuu. Acesta este singurul proces de cunoaştere în care informaţia nu vine la noi (aşa cum se întîmplă în relaţia cu lumea externă, în care spectrul electromagnetic este cel ce ne aduce informaţia necesară cunoaşterii).

● Nimic nu este pentru sine.

● << **O femeie aflată la prima naştere mi-a declarat, către mijlocul travaliului, că „nu se mai vede pe sine". Nu am acord atenţie afirmaţiei părîndu-mi, ca multe altele făcute într-o asemenea împrejurare, lipsită de importanţă. Spre surprinderea mea copilul s-a născut mort, deces care a survenit cu cîteva minute mai înainte. După expulzarea placentei, parturienta „s-a regăsit pe sine".**

Această întîmplare a fost una din cele mai enigmatice din toată cariera mea de medic. >> (Din relatarea medicului ginecolog T. I.).

● Nimeni nu poate fi lipsit de sine.

● *Spiritul* ar fi: gîndirea modelată de conştiinţă; un nivel superior de dezvoltare a psihicului; măsura stăpînirii (utilizării) trupului de către suflet; creativitatea conştientizată; o calitate a sufletului sau „fructul" unirii sufletului cu trupul.

● << *Omul este o sinteză între suflet şi corporalitate. Dar o sinteză e de neconceput dacă cei doi termeni nu fuzionează într-un al treilea. Acest al treilea este spiritul.*>> (S. Kierkegaard)

● Caracteristicile atribuite spiritului:
- nu aparţine decît omului;
- este temporal (leagă sufletul de trup), deci muritor;
- comandă şi asigură echilibrul psihicului superior (deci, Sinele);
- îşi află „laboratorul" în inconştient;
- poate fi „normal" sau „anormal" (situaţie în care avem starea de boală mintală);
- este neuniform (avem „stări de spirit") fiind influenţabil de numeroşi factori;
- pare a fi expresia cea mai evidentă a Divinului;
- nu există independent (dincolo de funcţia sa, el nu există);
- tinde să înţeleagă, să modifice lumea şi să „înalţe" trupul;
- concură la evidenţierea conştiinţei;
- utilizează creierul şi memoria pentru expresie, dar nu este direct responsabil de calităţile acestora;
- este imaterial, deci nu poate fi măsurat (doar evaluat);

- este pur (nu este alcătuit din părţi);
- participă la statutul personalităţii;
- suportă instruirea, elevarea;
- (în religia creştină, sufletul tinde să se apropie de Dumnezeu prin spirit);
- se vrea a cunoaşte şi „stăpîni" natura;
- poate fi şi în relaţie conflictuală cu sufletul sau cu trupul;
- circumscrie inteligenţa, sensibilitatea, imaginaţia, logica, raţiunea, memoria, atenţia, cunoaşterea;
- luptă pentru dăinuire şi salvare, sub „comanda" sufletului.

● << *Numai spiritul vede spiritul.*>> (W. Fr.Hegel)
● *Prezenţa de spirit* semnifică gîndirea activată, intensă, promptă.
● *Spiritele* ar fi suflete cu o materializare superficială (fantome cu capacitate de gîndire şi verbalizare, îngeri, demoni, suflete ale decedaţilor).
● A fi *spiritual* înseamnă a avea o mare mobilitate de imaginaţie şi gîndire.
● *Duhul* ar fi: principiul vital (uneori se denumeşte astfel, sufletul); gînd de mare elevare, copleşitor (de origine dumnezeiască sau diavolească); lumina cunoaşterii.
● „Pentru învăţătura creştină, spiritul nu este în om o entitate deosebită de suflet, ci funcţiile superioare ale sufletului, dedicate mai puţin îngrijirii trupului şi mai mult gîndirii."(x)
● *Viaţa spirituală* este viaţa înţelegerii şi a comunicării cu sine.
● Prin termenul *conştienţă*, denumim:
- vigilitatea, luciditatea şi atenţia, adică stări care sînt opuse somnului, stării de leşin, sugestiei hipnotice sau impulsurilor instinctive;
- un anume aspect al fiziologiei (diferenţa între starea hipnotică şi starea vigilă), reflectat în conştiinţă;
- percepţia ce permite o reacţie adecvată, conformă cu programul (genetic, dar nu în exclusivitate);
- „centrul de greutate" al simţirii (deosebirea între plantă şi animal);
- relaţia de poziţionare voită a fiinţei cu mediul;
- prezentul trăit, respectiv remarcarea unei continui schimbări, restructurări şi reorganizări a impresiilor şi imaginilor;
- simţul raportului cu exteriorul;
- reacţia analitică pe care structura vie o are cu sine şi cu mediul;
- aspectul discontinuu al fiinţei.

● Caracteristicile conştienţei:
- poate avea o singură orientare (nu putem fi conştienţi de mai multe lucruri deodată);
- în absenţa conştiinţei nu are expresie sau „utilitate";
- animalele nu o pot remarca;
- se poate suspenda şi reactiva;
- este mijlocită de seria succesivă a secvenţelor sesizării;
- fără ea nu există plăcere sau durere;
- leziunile corticale îi pot modifica expresia, dar nu conţinutul;
- legătura cu creierul este indisolubilă;
- nu poate fi anihilată de alcool decît indirect, prin inducerea somnului;
- nu are localizare punctiformă pe creier, dar pare mai centrată pe o zonă din emisfera stîngă (doar prin stimularea acesteia se poate răspunde afirmativ la întrebarea:"eşti conştient ?");
- are numeroase funcţii biologice;
- este finită, fără a fi clar delimitată;
- în primul rînd este de sine, apoi şi de altcineva;
- se limitează la perimetrul în care are acces;

- este cu atît mai amplă şi „necesară”, cu cît sistemul este mai superior organizat şi informat;
- se află în perimetrul eului;
- este potenţial controlabilă;
- s-ar datora (şi) unor fenomene de natură cuantică ce au loc în cadrul structurilor nervoase ale creierului (nu ştim exact care este neurofiziologia conştienţei);
- nu se poate identifica cu *simţirea*, deoarece simţire au toate entităţile din Univers (chiar şi o particulă „simte” anumite alte particule, comunică/interacţionează cu ele);
- presupune inconştientul. De observat că deciziile aparent conştiente ar fi în realitate luate inconştient, cel puţin cu o secundă mai înainte;
- pretinde memoria;
- reperele ei sînt: *aici*, *acum*, *eu*;
- asigură orientarea în spaţiu şi timp;
- poate fi (sau este pe cale de a fi) în mare proporţie şi artificială;
- este aproape fixă în parametri (nu se confundă cu atenţia sau inteligenţa, acestea putînd avea parametri diverşi);
- este avidă de informaţii în conformitate cu „programul” specific speciei;
- nu este instantanee. Astfel, spre exemplu, după un stimul aplicat pe piele trece cam o jumătate de secundă înainte de conştientizarea prezenţei acelui stimul, dar în pofida acestei întîrzieri avem impresia subiectivă că nu a existat nici o întîrziere în sesizarea momentului;
- stările excepţionale de conştienţă apar şi se dezvoltă pe fondul unor deficite metabolice, după ingestia unor anume substanţa, în unele particularităţi ale structurii psihice şi în unele circumstanţe excepţionale;
- se întîlneşte cu clară evidenţă la vertebratele superioare;
- este misterioasă, deoarece „Ştim că sîntem conştienţi, dar nu ştim de ce sîntem conştienţi că sîntem conştienţi”.

● Trebuie să conştientizezi ceva pentru a fi conştient.
● Sîntem conştienţi în primul rînd şi necesar de noi înşine (astfel se „descoperă” eul).
● Cîte şi care simţuri trebuiesc suspendate pentru sistarea conştienţei ?
● Sensibilitatea şi spectrul acoperit de simţuri reflectă nivelul de conştienţă ?
● *Inconştientul* ar fi:
- ansamblul de informaţii receptate şi memorate, conştientizate sau nu, acceptate sau nu, dar imposibil sau parţial accesibile conştiinţei;
- domeniul responsabil de gîndire şi comportament;
- dinamismul „creaţional” al memoriei;
- starea psihicului cînd conştienţa este temporar suspendată (somn, transă hipnotică, comă, anestezie generală, lipotimie).

● << *Psihologii numesc inconştient ceea ce nu înţeleg*.>> P. Valéry
● Din punctul de vedere al logicii, existenţa inconştientului este o contradicţie.
● << *Inconştientul este adevărata realitate psihică*.>> (E. Jones)
● Caracteristicile inconştientului: „pur”, există doar la naştere; susţine, în parte, ceea ce înţelegem prin „destin”(şi implicit, eu); contribuie la portretul personalităţii; nu poate fi „anesteziat”; se află într-o relaţie subtilă cu sufletul; susţine gîndirea, imaginaţia, inteligenţa, percepţia şi visarea; contribuie la geneza sinelui; susţine convingerea supravieţuirii post mortem; cuprinde istoria unei individualităţi şi în parte a Viului.
● << **R. A. executa al 38-lea salt cu paraşuta. După părăsirea aeronavei, aflată la 2 000 m altitudine, a avut imediat senzaţia stranie că pămîntul se îndepărtează de el, iar concomitent ceva foarte plăcut îi inundă trupul. Cînd a ajuns la circa 200 de metri altitudine, brusc i-a apărut în faţă sora lui, moartă cu mai mulţi ani în urmă, iar aceasta**

i-a strigat să declanşeze deschiderea paraşutei. A reuşit la limită să se salveze. Spre stupefacţia celor prezenţi, R. A. a prezentat, pentru următoarele cîteva minute, o stare de beatitudine apoi de muţenie şi spaimă.

Singura lui remarcă vizavi de cele întîmplate a fost: „înţeleagă cine ce vrea, ori poate, din întîmplarea mea; în ce mă priveşte am renunţat la paraşutism şi continui să caut o explicaţie la ceea ce mi s-a întîmplat". >> (Din relatarea col. dr. D.F.).

<< *Dacă vrei odihnă – crede. Dacă vrei adevărul, caută şi suferă.*>> (Fr. Nietzsche)

● *Conştiinţa* se consideră a fi:
- ansamblul funcţiilor de sinteză şi reflectivitate (conceptul reflectării este ambiguu, chiar eronat, dacă avem în vedere fenomenul reflectării din fizică – vezi în acest sens şi faptul că oglinda nu se poate descoperi pe sine ca oglindă, privindu-se în oglindă);
- expresia sufletului individual (întrupat);
- un fenomen transcendental;
- urmarea organizării aparte a unei unităţi materiale vii;
- „cunoaşterea lucrurile împreună";
- o formă elevată de feed-back a conştienţei;
- procesul de analiză a unor subprograme, de către programul principal (mintea omenească);
- „înţelegere" (de cunoscut, cunoaşte şi animalul);
- facultatea unui organism de a fi atent introspectiv la sine, în mod susţinut (animalele sînt atente la exterior sau închid ochii şi adorm imediat);
- anticipare mai mult sau mai puţin extinsă;
- „paşaportul" pentru nemurire (?);
- gîndire desprinsă de simţuri;
- a cunoaşte şi altceva decît imperativul clipei;
- relaţia conştientă cu timpul;
- conştienţă culturalizată;
- expresia faptului că omul are scopuri;
- „programul" unui ansamblu de atitudini: responsabilitate, simţ pentru judecată morală, justiţie, echitate, milă, iubire, prietenie, regretul unor fapte imorale;
- *„întrebare, răspuns şi înţeles"*;
- recunoaşterea unui Dumnezeu;
- un „instrument de bord" pentru Om;
- gîndirea care se ştie că se gîndeşte pe sine, conştientizarea conştienţei (animalul este conştient doar de el) şi a şti că ştii (o definire care, de fapt, exprimă însuşirile, nu esenţa conştiinţei);
- un „spectator" care nu se implică în trăirea trupului;
- abilitatea sufletului de a se desprinde temporar de trup şi ambianţă;
- o evidenţă a sensului istoriei;
- „descoperirea" limitării în timp şi a relativei lipse de sens a vieţii;
- „fructul" existenţei anterioare;
- anticiparea evenimentelor în cunoştinţă de antecedente şi consecinţele posibile.

● << *Conştiinţa, eu o privesc ca fundamentală. Eu consider materia ca derivată a conştiinţei. Dincolo de conştiinţă nu mai putem merge.*>> (M. Planck)

● Caracteristicile conştiinţei:
- este misterioasă, deoarece nu-i putem explica apariţia, constituirea sau rostul;
- se relevă cu acuitate atunci cînd individul constată că, de fapt, este singur, efemer pe coordonatele actuale, că este doar o parte dintr-un întreg;
- se poate suspenda secvenţial;
- este abstractă, asemenea mişcării;

- în maniera de exercitare are şi o latură fiziologică (iar prin aceasta primeşte însuşirea de a nu fi exact delimitată);
- are nevoie de suferinţă pentru a se eleva (!?);
- este „oglinda" pentru conştienţă şi „contorul" schimbării;
- nu controlează procesele psihice, dar le poate influenţa pozitiv sau negativ;
- ne este dată (?) pentru a afla tot mai mult din ceea ce vrem, încotro ne îndreptăm, ce putem, pînă unde, de ce, cu ce consecinţe şi cînd;
- o absenţă integrală a ei pare imposibilă pentru fiinţa om;
- este unitară;
- se schimbă fără să progreseze;
- se pare a fi mai mult un dat, decît o construcţie;
- se reflectă apreciativ în sine (nimeni nu poate fi sigur de existenţa conştiinţei spontane a altcuiva);
- ar putea fi, concomitent, o deschidere şi o limitare;
- nu exprimă necesitatea ei de a fi şi nici pentru cine;
- nu lasă să se întrevadă condiţiile necesare ei, pentru a fi;
- are nevoie de timp (sensibil, curgător), dar nu este afectată de acesta;
- nu poate fi „folosită"(în termeni absoluţi);
- are o relevare progresivă;
- prin moarte încetează de a fi (în) suflet, adică de a avea o anume relaţie cu un trup;
- tinde să ne extindă în lume sau să ne scoată din ea (?);
- cu cît este mai „trează", plăcerea şi fericirea se obţin mai dificil;
- doar ea tinde spre dincolo – trupul tinde să se menţină aici;
- nu gîndeşte (?), nu rezolvă (?), nu face planuri (?);
- cînd conştienţa este perturbată (spre exemplu, prin privarea de stimuli), imediat conştiinţa tinde să se dizolve sau să se manifeste paradoxal;
- este incognoscibilă în sine şi insesizabilă;
- ca şi în cazul sufletului sau infinitului, nu are consistenţă şi nu poate fi pusă izolat în evidenţă;
- chiar dacă nu sugerează expres nemurirea, trebuie să deţină un rol în acest sens;
- se conştientizează pe sine involuntar (iar cel conştient de conştiinţa lui ar fi sufletul);
- pare a fi un spectator ce nu se poate implica în mod evident (luminează, dezvăluie, însă nu acţionează efectiv);
- pare să fi apărut brusc la om;
- este în egală măsură sursă de suferinţă (nu durere) şi de fericire (nu plăcere);
- este un fenomen pseudo fiziologic (dialogul interior nu este în oglindă şi nu este distinctiv între întrebare şi răspuns);
- fenomenele legate de ea nu pot fi analizate, utilizînd legile fizicii;
- accentuează simţămîntul de singurătate, cu cît este mai superioară;
- se extinde mult dincolo de trup;
- atinge (?) forma extremă cînd este eliberată de orice condiţionare (dar nu semnifică aceasta dizolvarea eului ?);
- este subtil „continuă" (conştienţa este discontinuă);
- nu îşi relevă cauza;
- nu poate fi inconştientă de ea însăşi;
- tinde să dea semnificaţii, explicaţii, justificări;
- *trezirea din somn* semnifică trezirea conştienţei, iar *trezirea din starea de animal* semnifică trezirea conştiinţei;
- nu este indiferentă faţă de statutul persoanei;
- în absenţa ei nu există „moarte", ci doar reflex de apărare a integrităţii trupului;

- apare ca o realitate absolut distinctă şi separată de creier;
- prin misterul ei sugerează că va mai fi ceva după moarte şi că viaţa a avut un rost şi pentru „noi”;
- poate (?) fi mai multă sau mai puţină, asemenea încărcării unui acumulator cu energie;
- funcţia ei nu poate fi înţeleasă integral din (auto)analiza ei, deoarece ea depăşeşte rolul de înţelegere (înţelegerea este numai o etapă spre rezolvarea unei probleme şi începerea unui alt moment de înţelegere);
- poate fi interpretată şi ca un produs al „deranjării” sistemului nervos ! Astfel, paroxismul conştiinţei tinde să se realizeze în neurastenie !
- pare a deţine o facultate de sinteză: imaginaţia;
- este impersonală, dar nu se opune persoanei, ci doar îi arată nimicnicia;
- este unică, precum este şi sufletul;
- nu poate fi comparată cu ceva;
- pare a fi rezultatul unei interacţiuni între sistemul nervos şi fondul de informaţii fundamental (ea pare că trebuie să fie legată de o formă subtilă a existenţei materiei);
- este liberă, dar ca fenomen este temporală, deci supusă principiului individuaţiei;
- asemenea eului, nu poate evolua (ar însemna să se suspende);
- nu pare a exista nimic superior conştiinţei, dar ar „trebui” să existe…;
- a „trezit” întrebarea, iar aceasta o augumentează;
- împreună cu conştienţa, evidenţiază moartea;
- în majoritatea acţiunilor pare a fi pasivă.

● << *Paradoxul conştiinţei – conform căruia, cu cît cineva are mai mult conştiinţă, cu atît este mai separat de lume prin procesarea specifică – este unul dintre atîtea altele din natură. Distanţarea progresivă de lumea externă este doar preţul plătit pentru a şti cît de cît ceva despre lume. cu cît conştiinţa noastră despre lume devine mai adîncă şi mai largă, cu atît mai complexe devin etapele procesării necesare pentru a obţine acea conştiinţă.*>> (D. Bickerton)

● Nimeni nu poate dovedi că atomul nu are o conştiinţă specifică !

● „Trepte” ale conştiinţei: conştienţa; proiectarea în timp; anticiparea propriei morţi; recunoaşterea şi aplicarea principiilor moralei; chestionarea „întregului”(tensiunea intelectuală); „desprinderea” de lumea materială.

● De ce nu ar avea plantele, insectele sau reptilele un sistem nervos atît de dezvoltat încît să poată susţine o formă de conştiinţă ? Deoarece acestea au un metabolism redus, „rece”(lent), deci slab furnizor de energie (la om, sistemul nervos consumă peste 20 % din energia consumată de trup în repaus).

● Doar conştiinţa pare a ne impune a gîndi în termenii „curgerii” timpului.

● Prin moarte trecem dincolo de sensibilitate, deci de conştienţă. Ce înseamnă aceasta pentru conştiinţă ? „Eliberare” ? Posibilitatea de fragmentare ?

● Conştiinţa nu mai are aplicare dacă liber arbitrul are realitate ? Aşa s-ar părea, dacă avem în vedere că adesea conştiinţa pare un element de decor sau o iluzie…

● La ce „foloseşte” conştiinţa, nu am aflat încă. Sau poate ar trebui să ne întrebăm cui foloseşte ea ?

● Dacă înţelegerea este „fructul” conştiinţei, tot nu înţelegem înţelegerea, şi nici de ce este ea atît de diferită în calitate şi cantitate între indivizi.

● << *Eu nu ştiu nicidecum dacă această conştiinţă de mine însumi este posibilă fără lucrurile din afara mea.*>> (I. Kant)

● A avea conştiinţă de sine (aici), înseamnă a fi conştient de moartea ta.

● „Supraconştiinţa” să fie în relaţie cu amplitudinea separării de conştienţă, de izolare a simţurilor ?

● Activitatea umană care evocă conştiinţa, încă din zorii ei, este îngroparea deliberată a celor morţi şi privirea întrebătoare spre cer.
● Ce ar însemna ca viruşii, trandafirii sau cuiele să posede o conştiinţă asemănătoare cu a noastră ?
● Spune: ţie la ce-ţi foloseşte conştiinţa ?
● Cîtă conştiinţă, atîta frică de moarte ?
● Gîndul la moarte ne maturizează în cel mai înalt grad.
● În absenţa conştiinţei, plantele şi animalele sînt „nemuritoare”?
● Conştiinţa însoţeşte sau ocroteşte imortalul din noi ?
● Eşti „om” cu atît mai mult, cu cît conştiinţa te scoate mai frecvent şi la mai mare depărtare de „tine”. Animalul este în el şi numai în el.
● *Afectivitatea* ar fi:
- o dimensiune a universului psihic la om, cu referire la emoţii, sentimente şi pasiuni (acestea fiind derivate din abilitatea proiectării „senzitive” în timp trecut şi viitor). Înţeleasă astfel, afectivitatea se constituie ca o componentă a personalităţii umane;
- „sensibilitatea” conştiinţei;
- reacţie specifică (impuls şi reorganizare energetică) la un anume set de informaţii (poate prezenta şi caracteristici patologice).

● *A fi* înseamnă: manifestarea în timp a sufletului; exercitarea conştiinţei; existînd conştientizat; a te proiecta în viitor; a „înţelege”; a şti (şi ceea ce nu este necesar pentru supravieţuire); a prevedea moartea proprie; a reacţiona conform liberei voinţe.
● << *A fi înseamnă a avea un sens.*>> (E. Husserl)
● A *fiinţa* înseamnă: viu; a susţine desfăşurarea unui metabolism şi a interacţiona specific (viului); a avea „viaţă” (cu sau fără conştiinţa de ea); a avea nevoi susţinătoare; a reacţiona după un program flexibil; a te multiplica.
● << *Dacă viaţa are sens, ea are început şi sfîrşit.*>> (C. Noica)
● A *exista* înseamnă: desfăşurare pe coordonatele de spaţiu şi timp; a interacţiona; a reacţiona după un program; manifestarea a ceva pentru cineva („formă recunoscută”); a te îndepărta ireversibil (şi insensibil ?) de origine; separaţie aparentă, datorată interacţiunii nesfîrşite; a fi individualitate, a fi opus, a fi diferit, a fi evidenţiat, a avea caracteristici.
● << *Existenţa se exprimă în mai multe feluri*.>> (Aristotel)
● Cîte stări poate avea *fiinţa* ? Vie şi nevie ? << *A făcut D-zeu…toate fiinţele vii …*>>(Fac. I. 21) Au existat (şi mai există ?) fiinţe care nu sînt vii ?
● << *A exista constă în interioritate.*>> (S. A. Kierkegaard)
● De la neviu la viu există un ceva extrem de misterios.
● Existăm „împrejurul” nostru (ca urmare a interacţiunii) ?
● Ce ar însemna mai multă sau mai puţină fiinţare ? Doar a fi plantă, animal sau om ?
● *A fi* este o plăcere sau o fericire ? O plăcere pentru trup şi o fericire pentru suflet.
● De ce putem avea plăcere/neplăcere şi fericire/nefericire ? Sînt ele o necesitate ? Sînt ele o frînă în calea morţii ?
● Care este starea a ceea ce nu există ? Dar a ceea ce nu mai există ?
● Nici o existenţă nu este obiectiv demonstrabilă.
● Ar putea fi ceva mai minunat decît existenţa ? Da, dacă la nivelul simţurilor sau/şi al afectivului am poseda un program în acest sens. Deci, cu actualul psihic şi fizic, ceva mai minunat decît existenţa (conştienţă + conştiinţă) nu putem avea şi nici concepe.
● Ne metamorfozăm pentru a ne menţine în timp sau pentru a ne sustrage lui ?
● << *Noi nu sîntem, noi devenim într-una, fără ca poate vreodată să ajungem la o formă definitivă.*>> (E. Fink)
● *A fi mort* arată că *a fi* nu se identifică cu *a exista*.
● << *Existenţa nu este necesitate. A exista înseamnă a fi aici.*>> (J. -P. Sartre)

● Unii cred că a fi oricum, e mai bine decît a nu fi deloc (dar, cum şi aceasta este tot o stare…).
● Prin *trăire* înţelegem o experienţă actuală, care nu aparţine încă trecutului conştientizat.
● << *Cum niciodată n-am ştiut ce caut pe lumea aceasta, aş vrea să-l întîlnesc pe cel ce ar putea să-mi spună ce caută el însuşi aici.*>> (E. Cioran)
● Dacă nu există nimic „dincolo" de moarte, de lume, fiindul este (pentru minţile noastre) un non-sens. Dar analizînd această propoziţie, observăm că ea este saturată de inexactităţi şi ambiguităţi !
● Fiindul este cuantificat ? Dacă da, „realitatea" fiinţării devine o noţiune inconsistentă sau nu altfel decît relativ.
● Pot (?) fi pe mai multe coordonate, chiar dacă nu evident sau conştientizat (memorat).
● Nimeni nu poate fi un anonim, un izolat, o noutate sau un fără istorie în acest Univers.
● << *Cine eşti ? – Cine vrea să ştie ?* >> (prov. sufi)
● Fiinţăm doar prin simţuri ? Ce ar mai însemna a fi conştient în absenţa simţurilor, şi la ce s-ar mai referi conştiinţa ? Fără simţuri, relaţia interacţiune-conştientă pare imposibilă.
● Exemplu de idee „stupefiant": a nu fi fost este imposibil.
● Cine se observă pe sine, *există*.
● Conştienţa de sine este consecutivă interacţiunii şi perceperii unor diferenţe de stare, succesive în timp.
● De ce fiinţarea este bunul suprem ? Nu găsim nici o explicaţie obiectivă.
● << *Dacă vrei să fii…, nu lătra la Dumnezeu.*>> (M. Eckhart)
● Dumnezeu ni se relevă prin *a fi,* prin *determinism* şi prin *teama de moarte*.
● *A fi* şi *a fiinţa* este cel mai minunat lucru; asta doar pentru că nu ştim ce altceva ar putea exista (avem contact doar cu *aici* şi *acum*, deoarece sîntem astfel alcătuiţi sau programaţi).
● Cine există, a existat !
● Sînt mai mult decît am fost, mai mult decît îmi pot da seama şi voi fi mai mult decît sînt.
● Nu putem spune că sufletul şi trupul există, deoarece cuvîntul existenţă nu are acelaşi sens pentru ambele. Existenţa o validăm doar pentru ceea ce se află pe coordonatele de spaţiu şi timp (respectiv, sensibilitate).
● A fiinţa înseamnă implicit a valora ceva (involuntar).
● << **În dimineaţa zilei cînd a împlinit vîrsta de 40 de ani, ing. D. D. a avut un coşmar cumplit – în caracterizarea soţiei: „ceva asemănător cu o criză de epilepsie" – al cărui conţinut la uitat imediat. În cursul zilei, sub impresia unui impuls irezistibil, a cumpărat un sicriu şi la adus acasă. Jenat de grotescul şi absurdul gestului, l-a dosit în podul casei. Pe cînd se afla în Germania, în vizită la fiul său, a suferit un stop cardiac exact în ziua şi ora la care podul casei sale a luat foc, incendiu în care sicriul a fost complet mistuit de flăcări. D. D. avea vîrsta de 80 de ani…**>> (Din relatarea ing. A. D.)
● *Voi muri*; odată ce ai conştientizat acest adevăr, începi să *fii* pe deplin.
● Caracteristicile ultimei ore de viaţă:
- cauza morţii îşi pune amprenta în mod evident pe comportamentul muribundului;
- circa 1/3 dintre muribunzi manifestă o uimitoare luciditate şi premoniţie;
- apare senzaţia unei prăbuşiri lente în sine, respectiv desprinderea de mediu (aceasta evidenţiindu-se îndeosebi prin ţinerea ochilor închişi şi refuzul de a dialoga);
- circa 90 % dintre cei aflaţi în această ipostază îşi afirmă credinţa şi chiar simţămîntul într-o supravieţuire de un anume fel;
- circa 10 % dintre muribunzi „nu mai au răbdare"(moartea, odată acceptată, s-ar cuveni să survină imediat);
- dacă pînă la această ultimă oră controlul emoţiilor a fost relativ scăzut, plînsul fiind declanşat cu uşurinţă şi repetat, deopotrivă la bărbat şi femeie, acum plînsul nu mai

poate fi declanşat (!) indiferent de ceea ce gîndeşte muribundul sau se întîmplă în preajma sa;
- sub avalanşa de senzaţii stranii, inedite, cenestezice, atenţia spre exterior devine progresiv mai dificilă;
- uneori muribundul se miră de răceala sa afectivă, de indiferenţa cu care îi tratează pe cei din jur (aceasta şi ca o consecinţă a acceptării morţii şi a desprinderii de „aici");
- bărbaţii se „frămîntă" mai mult decît femeile (ei fiind „luptători"), femeile mai mult decît copiii, intelectualii mai mult decît muncitorii manuali, iar bogaţii mai mult decît săracii;
- durerile se suprimă sau se manifestă sporadic, „impersonal", nesuferind (ca la animale);
- majoritatea muribunzilor percep un iminent eveniment fatal, inefabil;
- unii subiecţi nu mai fac deosebirea între visare şi starea vigilă;
- din cauze multiple, vocea se stinge şi primeşte unele inflexiuni ce o pot face de nerecunoscut;
- uneori, muribundul formulează chestionări ce relevă trăirea sa psihică în modificare profundă: „Ce se întîmplă ?", „Unde sînt ?", „Cine sînteţi ?", „Cine sînt eu ?" (ultimele două chestionări sînt extrem de tulburătoare sub aspect filosofic);
- la numeroşi muribunzi, activitatea corticală se prezintă ca fiind extrem de activă, iar cum aceasta reclamă un consum crescut de glucoză, creştere ce nu poate fi susţinută, apar tulburări psihice stranii;
- sinesteziile sînt relativ frecvente (sunetele sînt percepute vizual, mişcările sînt resimţite auditiv etc.);
- la numeroasele halucinaţii din aceste momente, contribuie: medicamentele administrate (ele primind valenţe aparte în această fază), febra şi efectele toxice ale produselor reziduale ale metabolismului (uremia, deficitul de oxigen, excesul de bioxid de carbon etc.);
- mulţi muribunzi resimt un acut şi neliniştitor simţământ de singurătate (acest simţământ este şi o manifestare mascată a nesiguranţei şi fricii de moarte);
- graniţa dintre eu şi exterior devine netă (şi astfel se acutizează simţământul de prăbuşire în sine);
- semnificaţia unor idei, informaţii, convingeri, îşi pot schimba semnificaţia de o manieră stranie;
- evenimentele şi simţămintele par izolate, nu succesive (ca în intoxicaţia cu mescalină !);
- unele secreţii specifice momentului (endorfine – stupefiante de înaltă puritate şi complexitate) vin să susţină (?!) îndeosebi psihicul subiectului (un indiciu de realitate a sufletului sau de „ajutor transcendetal"?);
- la un moment dat avalanşa de senzaţii (îndeosebi vizuale şi auditive) polarizează la maximum atenţia, mai puţin gîndirea, iar din acest moment spaima se suspendă;
- *Nu există intensitate fără concentrare: senzaţiile tari sînt cele mai scurte.* (F. –T. Marinetti)
- privindu-se în oglindă, muribunzii au cele mai diverse şi imprevizibile reacţii;
- scăderea bruscă a tensiunii arteriale este însoţită de senzaţia de cădere, iar anestezia nervilor periferici contribuie la impresia de zbor (iluzia de zbor este în parte şi rezultatul sistării circulaţiei în partea declivă a trupului la subiectul culcat).

● Simţăminte probabile în momentul premergător morţii:
- senzaţia de vid (absenţa unor repere fixe), de atrofiere rapidă a simţurilor (excepţie cel vizual, dar şi acesta devine cu însuşiri aparte);

- frisoane, mai mult sau mai puţin intense, ce par a fi în egală măsură datorate unor contracturi musculare, în intenţia de apărare de ceva terifiant, cît şi unei iluzorii senzaţii de frig;
- senzaţia că trupul şi lumea se dispersează, iar concomitent are loc o „prăbuşire" în interior (fenomen uimitor de asemănător cu fenomenul de explozie/implozie specific unei stele supernove);
- unii subiecţi aud, pentru scurt timp, sunete ciudate sau chiar glasuri neînţelese, neplăcute la început apoi liniştitoare, pe măsură ce se sting. Acestea, împreună cu alte senzaţii, cum ar fi acelea de zbor, rotaţie sau cădere, se datorează sistemului vestibular care este foarte sensibil la tulburările circulatorii;
- uneori, conversaţie spontană cu „cineva" cunoscut, dar neidentificabil;
- platitudine afectivă şi „golire de sine", ceea ce pare să determine ca succesiunea simţămintelor să fie atît de rapidă sau distinctă (!), încît se transformă în simultaneitate;
- retrăirea necontrolată a unor secvenţe din viaţă, importante şi neimportante. Revederea sau retrăirea întregii vieţi pare foarte puţin credibilă, dacă avem în vedere relatarea persoanelor ce se droghează şi care au impresia că ar fi trăit în cîteva minute „secole de viaţă". De remarcat că în toate cazurile subiectul îşi dă seama de retrăire, de irealitatea desfăşurării aşa cum, foarte rar, se întîmplă şi în unele episoade de visare;
- numeroşi muribunzi mărturisesc la un moment dat că „se pierd", „se dizolvă", „nu se mai pot opune", „nu se mai pot reţine" sau că „se scapă". Sînt simţăminte asemănătoare cu cele resimţite cînd împingem la extrem reţinerea de la somn.
- unii muribunzi au senzaţia prăbuşirii/absorbţiei într-un tunel întunecos, la capătul căruia se află o lumină intens strălucitoare, caldă, „salvatoare". Să fie acest tunel o imagine simbolică ancestrală în mintea noastră ? Probabil că da, avînd în vedere şi faptul că bolnavii cu depresie tind să-şi imagineze sau să deseneze un asemenea tunel, efectul fiind de intensă liniştire. Potrivit unor declaraţii, se pare că, de fapt, senzaţia de prăbuşire alertă spre un ceva luminos se însoţeşte de iluzia străbaterii unui tunel, acel ceva luminos venind, de fapt, spre subiect. Un asemenea tunel „misterios" observăm şi în tabloul *Paradisul* a lui H. Bosch.

● Oricare ar fi trăirile din preajma morţii, ele nu dovedesc existenţa unui „dincolo" şi nici nu-l sugerează.

● M. M., 80 de ani, grav bolnavă, întreba repetat cît este ora sau cît mai este pînă răsare Soarele. La informarea celor din jur că este după-amiază, iar Soarele urmează să apună, ea replica cu vehemenţă că Soarele urmează să răsară. La apusul Soarelui, liniştit, chiar cu oarecare satisfacţie, M. M. a încetat din viaţă.

Se pare că mai toţi muribunzii au percepţii aparte, originale, dificil de exprimat sau înţeles altfel decît simbolic.

● Ultimul gînd al individului înainte de moarte se reflectă în ceea ce urmează ? Unii mistici cred că da.

● Există un moment în care individul îşi dă seama că se prăbuşeşte în moarte cu toată fiinţa sa şi în mod ireversibil.

● << Împrejurările vieţii au făcut să trebuiască să locuiesc temporar în munţi, într-un cătun. Într-o duminică dimineaţa, băieţelul meu în vîrstă de cinci ani s-a accidentat grav la cap. L-am luat în braţe şi am alergat circa patru kilometri pînă la o şosea, în speranţa că voi găsi o maşină care să ne ducă la un medic. Ajunsă la şosea, după circa jumătate de oră, băiatul meu scoate un ţipăt înfiorător, mă strigă, apoi moare. Cîteva clipe mai tîrziu m-am simţit cuprinsă de un frison de o intensitate ce nu poate fi descrisă, apoi am „dispărut" ca formă fizică atît eu cît şi copilul meu. În această stare aveam vederea ca

unic simţ, iar ea era particulară în sensul că vedeam pînă foarte departe din acel loc şi „peste tot", ceva ca o „panoramă sferică". Nu aveam nici un simţămînt sau gînd faţă de copilul meu sau faţă de mine, ci doar o privire uluită de „absenţa orizontului". Nu pot aprecia cît a durat această trăire. Cînd m-am „trezit" eram tot singură, cu cadavrul copilului meu în braţe, şi aveam un sentiment intens de „înţelegere", de „pace" şi „acceptare" a situaţiei.

Cu toate că mă mir şi îmi fac reproşuri faţă de calmul cu care pot gîndi la unicul meu copil, acest simţămînt îmi pare a fi involuntar, instinctiv şi de neînlăturat raţional. >>
(Din relatarea ing. L. M. K.)

● Fiziologia morţii.

Etapa I-a – declanşarea morţii:

- se activează o serie de acte reflexe, incontrolabile;
- se diminuă progresiv receptivitatea şi acuitatea senzorială faţă de diferiţi stimuli interni şi externi;
- faţa devine palidă, fruntea încreţită, tîmplele absorbite;
- fosele nazale se subţiază;
- privirea devine rătăcită sau fixată hipnotic;
- pulsul devine neuniform şi în stingere;
- respiraţia devine aritmică, apare horcăitul (urmarea unei paralizii a zonei bucale, a prezenţei mucozităţilor în branhii sau în nas/gît, ori retracţiei limbii spre baza ei);
- în circa ¼ din cazuri, faţa ia aspectul unui rictus de durere sau groază, iar în ¾ din cazuri apare o linişte satisfăcătoare sau chiar o beatitudine (aspecte datorate în mare măsură secreţiei de endorfine, sau unei detensionări bruşte);
- subiectul are senzaţia de „topire", de „scurgere", de „părăsire" a trupului (uneori şi de cădere, de unde şi tendinţa mîinilor de agăţare energică);
- durerea fizică se suspendă (un indiciu major de moarte iminentă), după ce anterior s-a suspendat suferinţa fizică;
- atitudinea de frică sau de curaj se suspendă, atenţia şi gîndul fiind acaparate de avalanşa de simţăminte inedite, copleşitoare;
- uneori, impresia unei „agresiuni" căreia muribundul încearcă să-i reziste prin încordare fizică şi psihică, asemănător efortului de a te menţine treaz cînd se impune aceasta;
- uneori, un simţămînt năvalnic de beatitudine şi uimire;
- tendinţa de desprindere din prezent, după ce anterior s-a realizat desprinderea de trecutul şi viitorul terestru.

Etapa a II-a – moartea aparentă:

- manifestările vitale sînt micşorate la limită;
- conştienţa este abolită;
- tonusul muscular este aproape nul;
- respiraţia este superficială;
- activitatea cardiacă şi circulatorie este dificil de pus în evidenţă;
- funcţiile vegetative sînt la limită;
- poate dura mai multe zeci de minute.

Etapa a III-a – moartea relativă sau moartea cerebrală:

- suspendarea activităţii electrice a creierului;
- stoparea tuturor funcţiilor vitale;
- funcţiile vegetative mai pot fi restabilite şi susţinute instrumental;
- celulele muribunde prezintă o intensificare a proceselor lor interne, iar în clipa morţii lor se produce o emisie fotonică relativ intensă, indiferent de agentul cauzal al morţii;
- durează pînă la 5 minute.

Etapa a IV-a – moartea definitivă:

- peste 50 % din celulele organismului (şi diferit între organe) sînt moarte, iar restul se dezagregă rapid;
- funcţiile vitale nu mai pot fi restabilite.

Stările terminale (moartea aparentă, moartea relativă şi moartea definitivă) se desfăşoară în principal în jurul stării de hipoxie.

De fapt, moartea are numai două etape: actul decesului (murirea) şi starea de moarte a trupului.

● Moartea ca finalitate nu are durată, fiind ceva asemănător cu punctul în geometrie.

● După circa 35 de minute de la stopul cardiac se consideră şi trupul ca fiind mort. Desigur, unele celule mai trăiesc un timp.

● La homeoterme, moartea poate fi considerată ca fiind un moment, acela al stopului cardio-respirator. În ceea ce priveşte trupul, acesta moare progresiv cu fiecare organ (acestea avînd fiecare un specific al încetării funcţiei fără putinţă de resuscitare).

● Vietăţile poikiloterme mor lent, în ore sau chiar zile, deoarece metabolismul lor este lent iar autonomia vitală este relativ mare.

● După stopul cardio-respirator, creierul continuă să recepteze mesaje atît din sfera conştientului cît şi a subconştientului şi chiar să elaboreze decizii, judecăţi şi trăiri senzoriale, timp de circa 13 secunde.

● Ştiind că celulele mor şi renasc de mai multe ori pe parcursul vieţii individului (şi a istoriei Viului), se consideră că mor pentru „ultima dată" cu ocazia morţii întregului trup (excepţie cele transmise sexual).

● Celulele osoase mor ultimele.

● După stopul cardio-respirator, auzul mai este sensibil circa 8 secunde, iar scăderea fluxului sanguin cerebral determină generarea de zgomote iluzorii în urechi (pocnituri, ţiuituri, fluierături).

● << **Profesorul de fizică I. B., un schizofrenic, cînd auzea mai mult timp cîntîndu-se la vioară, sau cînta chiar el, îşi pierdea vederea pentru 1 – 2 ore şi avea impresia unei chemări şi căderi într-o „fîntînă cu multe stele pe luciul apei". Fenomenul fiind deosebit de euforic, acesta încerca să şi-l procure. Întîmplător reuşeşte să găsească vioara, ce fusese ascunsă de familie, după care cîntă pînă decedează (!).**

Diagnosticul medico-legal ce a putut fi pus a fost de hipoxemie cu mecanism etiologic obscur . >> (Din relatarea medicului P. O.)

● *Inima şi moartea:*

- stopul cardio-respirator reprezintă iminenţa morţii, iar din punctul de vedere al reacţiei fiziopatologice a organismului, stresul biologic maxim;
- stopul cardio-respirator este urmat de prăbuşirea bruscă şi brutală a presiunii circulaţiei sangvine, ceea ce induce ameţeală, întunecarea vederii, căderea din picioare. Subiectiv, procesul este resimţit cel mai adesea ca o senzaţie plăcută, similară oarecum cu cea din momentul premergător adormirii;
- sincopa se instalează cînd debitul sanguin scade sub 30 ml/min/100 g creier;
- inima rămîne susceptibilă de a-şi relua contracţiile, sub acţiunea diverşilor stimuli, circa 20 de minute după oprirea ei;
- inima se opreşte în diastolă;
- cordul poate, în mod excepţional, să mai prezinte pulsaţii cîteva ore, deşi respiraţia şi activitatea nervoasă au încetat (spre exemplu, la spînzuraţi).

● Numărul total al pulsaţiilor inimii din timpul vieţii majorităţii vertebratelor şi a omului este de aproximativ trei miliarde. Între frecvenţa pulsaţiilor inimii, talie şi durata de viaţă există o corelare evidentă.

● *Creierul şi moartea*:

- creierul este primul organ care moare;
- creierul moare progresiv, pe zone, ultimele fiind cele mai primitive;
- pînă la 40 de minute după stopul cardio-respirator, E.E.G. poate consemna slabe semnale;
- gîndirea este coerentă circa 18 secunde după stopul cardio-respirator;
- reţeaua de capilare este maximă la nivelul cortexului cerebral, unde are o lungime de aproximativ 40 cm pentru fiecare mmc de ţesut. Această excepţională densitate de capilare permite adaptarea la nevoile mari şi susţinute de oxigen şi elemente nutritive, şi explică sensibilitatea lui în cazul privării.

● << **În timpul disecţiei creierului unui bărbat decedat mi-au apărut în faţa ochilor, pentru scurt timp, scene mai mult sau mai puţin animate, total străine de biografia mea: o lecţie de aviaţie, un sat pescăresc ş.a. Şocat de inedita întîmplare, m-am interesat de bărbatul autopsiat şi am aflat că toate scenele fantomatice ce mi-au apărut corespundeau cu datele biografice ale acestuia. Am aflat de asemeni că bărbatul în cauză era poreclit „baterie", deoarece cînd atingea o fiinţă aceasta resimţea o puternică descărcare electrică.**

Ceva asemănător mi sa mai întîmplat doar la atingerea cadavrului tatălui meu, de unde deduc că eu însumi am o anume însuşire aparte, incontrolabilă. >> (Din informarea med. leg. L.M.)

● *Vederea şi moartea*. Înainte de deces, muribundul poate prezenta: o rotaţie a globilor oculari în urmărirea cu spaimă a ceva, iar acest ceva se află în apropiere sau se apropie (din acest motiv, muribundul se uită la cei din jur fără să-i vadă – dar cauza ar putea fi şi încetarea activităţii corticale); diminuarea capacităţii de fixare a privirii; deteriorarea percepţiei vizuale pentru anumite culori; diminuarea sau accentuarea miopiei sau a prezbiţiei; halucinaţii vizuale cu un specific personal; percepţii deformate ale diverselor obiecte şi a distanţelor; privire fixă, urmarea inhibiţiei corticale şi remanenţa celei vegetative; menţinerea închisă a ochilor, în chip voit, deoarece subiectul observă că privîndu-se de observarea celor din jur se relaxează, îşi induce o stare odihnitoare (închiderea ochilor este urmată în mod natural de diminuarea activităţii intelectuale şi activarea celei de imaginaţie visătoare, adesea incontrolabilă).

După stopul cardio-respirator, respectiv în hipoxie deplină:

- ochii mai văd circa 5 secunde (retina are un metabolism crescut şi este sensibilă la anoxie);
- pupila se dilată (dar, în multe cazuri, ea poate să devină şi punctiformă);
- după cîteva ore de la deces, pupila devine de culoare căprui-verzuie;
- se produce o cascadă de fenomene luminiscente, diverse ca formă, intensitate, colorit şi dinamism;
- în funcţie de cauza morţii, pupilele pot fi excesiv de deplasate, aproape dispărînd în orbită – „ochi plafonaţi"(aceasta, ca urmare a perturbări s. n. v., respectiv a organului vestibular);
- uneori, privirea poate fi „îngheţată" datorită faptului că muribundul a „văzut" ceva terifiant sau ea se datorează unei leziuni cerebrale, a unui infarct extins;
- în funcţie de circumstanţe, ochii pot rămîne deschişi (spre exemplu, în cazul unei leziuni a punţii creierului ce induce paralizia orbicularilor) sau în come cu afectarea mezencefalului. Alte cauze: „agăţarea" cu disperare de viaţă şi anturaj, dorinţa de comunicare pînă în ultimul moment, proiectare în afară, durere intensă;
- deshidratarea cadavrului începe la ochi, ceea ce se traduce prin pierderea transparenţei corneei şi dispariţia conturului său rotund;
- în primele momente ale morţii, globii oculari sînt extrem de strălucitori, de tensionaţi, apoi ei devin maţi şi îşi diminuă consistenţa;
- după cîteva ore de la deces, la nivelul pupilei apare o pată albicioasă.

● << *Pleoapele… moartea le închide, viaţa le deschide.*>> (L. Blaga)

● << **Într-o zi s-a prezentat la consultaţie oftalmologică o femeie de circa 45 de ani, cu o ţinută deosebit de îngrijită şi avînd un aer misterios, dar neprefăcut. Am privit cu oftalmoscopul în ochiul ei drept şi am observat, spre totala mea uluire, chipul mamei mele. Am privit şi în ochiul stîng, dar aici fenomenul nu s-a repetat. Am revenit la ochiul drept, iar de această dată chipul mamei prezenta o culoare neagră, înfiorătoare. Extrem de tulburat, am chestionat pacienta şi am aflat că a avut în copilărie o vecină, "ţigancă-vrăjitoare", care o simpatiza şi care o privea mult şi insistent în ochi. S-a folosit de ea la multe şedinţe de vrăjitorie, dar cînd a ajuns la pubertate s-a îndepărtat de ea brusc şi nemotivat. Privind insistent la ochii ei, aproximativ trei persoane din zece pot avea viziuni cu caracter premonitoriu, cel mai adesea vizavi de întîmplări banale.**

La cîteva zile după întîlnirea acestei femei, mama mea a murit în urma exploziei buteliei cu aragaz. >> (Din relatarea medicului T. M.)

<< *Esenţialul este invizibil pentru ochi.*>> (A. S. Exupery)

● De ce ne sperie un cadavru cu ochii deschişi ? Deoarece: ochii deschişi semnifică atenţie, deci trăire şi conştienţă; este nefiresc să dormi sau să fii mort şi să ai ochii deschişi; starea de „mort viu" este derutantă, agresivă; privirea fiind fixă (hipnotică) este şi ameninţătoare; cine te priveşte te înfruntă, te provoacă, tinde să comunice şi chiar să te „controleze".

● *Respiraţia şi moartea:*

- aproape de exitus are loc inversarea tipului respirator (toracic la bărbaţi şi abdominal la femei);
- după un efort expirator maxim mai rămîn în plămîni între 1000 şi 1500 cmc de aer, acesta regăsindu-se în plămîni şi după moarte;
- contrar inimii, plămînii şi respiraţia fac zgomot cînd se opresc. El este un spasm sonor datorat nesincronizării dintre mişcările musculare ce întreţin respiraţia şi mişcările traheii;
- preletal se poate declanşa: o hiperventilaţie (mişcări respiratorii rapide şi superficiale, ceea ce duce la o scădere a concentraţiei sanguine de CO_2 , iar aceasta la apariţia unor fenomene cum ar fi ameţelile, cefaleea, tendinţa la lipotimie, senzaţii de amorţeală la nivelul membrelor); o respiraţie amplă şi lentă, cu perioade frecvente de apnee şi astfel, o asfixie datorată scăderii concentraţiei de oxigen în sînge şi creşterea concentraţiei de CO_2 , ceea ce intensifică respiraţia apoi o deprimă;
- senzaţia de sufocare determină o puternică tensiune psihică, resimţită ca un pericol de moarte iminentă.

● Cînd cauzează moartea, *inaniţia* se prezintă astfel: în faza iniţială de instaurare (de circa 4 zile) se consumă rezervele de glicogen (senzaţia de foame diminuă şi apoi dispare); în faza de stare se consumă între 80 şi 90 % din grăsimi şi 20 % din proteinele endogene, iar în faza preagonală (5 zile) se produce un consum intens de proteine tisulare cu tulburări metabolice şi ale funcţiilor vitale. Preagonia se instalează cînd pierderile tisulare ating 50 % din greutatea iniţială. Rezervele de grăsime de 12 kg, ale unui individ în greutate de 70 kg, sînt suficiente pentru cîteva luni de existenţă. Pierderea medie de greutate pentru acesta este de 1 % pe zi în primele zile (în primele 14 zile se pierde circa 12% din greutate), de 15 % în următoarele 20 de zile şi de 20 % în alte 30 de zile. În primele 10 zile se pierd 11 kg şi apoi zilnic cîte 320 gr. Moartea survine cînd greutatea trupului scade cu 1/3 pînă la 2/5 din greutatea iniţială, iar modificările celulare şi nucleare apar dacă scăderea în greutate atinge 20 %.

● Rezistenţa la hipoxie: creierul – 5 minute; măduva spinării – 30 minute; muşchii striaţi – 30 minute; rinichii – o oră; muşchii netezi – 2 ore; ovulul – 8 ore; eritrocitul – 48 de ore; spermatozoidul – 70 de ore; celula hepatică – 90 de ore.

● Rezistă mai mult fără oxigen: copiii, vîrstnicii (datorită activităţii cerebrale mai scăzute) şi structurile cele mai vechi din punct de vedere filogenetic.

● Creierului îi revin 22 % din consumul de oxigen al organismului (ceea ce explică importanţa şi „prioritatea" lui la „cădere"); cînd trupul se află pe orizontală, consumul de oxigen scade cu 7 % şi creşte cu pînă la 20 % cînd se depune un travaliu psihic intens.
● Reacţii la lipsa de oxigen: redistribuirea sîngelui cerebral (ceea ce determină iluzia observării de puncte, linii şi scîntei, deplasarea într-un tunel de întuneric şi lumină); tulburări auditive şi de echilibru; mişcări clonice ale membrelor.
Diminuarea concentraţiei de oxigen determină scăderea progresivă a capacităţii de fixare a atenţiei şi a raţionamentului, iar la o scădere sub 75 % survine pierderea conştienţei. Cînd deficitul aportului de oxigen se produce lent, reacţiile sînt: stare de amorţeală; energia trupului, conştienţa şi capacitatea de gîndire scad progresiv, aparent insesizabil; o euforie de un tip aparte (baie de lumină, zbor, uşurare), iar ca urmare apare indiferenţa, nepăsarea faţă de situaţia generală; tulburări de vedere multiple, originale şi deosebit de impresionante.
● Întîi moare ansamblul, apoi părţile (spre exemplu, moartea survine cînd temperatura trupului se reduce la 20 – 25° C, dar fiecare organ luat în parte poate suporta relativ lejer temperaturi de circa 15° C).
● Luate separat, toate organele pot fi menţinute în viaţă (unitatea trupului este relativă).
● La spasmul fizic preletal contribuie: tulburări ale sistemului nervos vegetativ şi deficitul de oxigen; efortul spontan al inimii şi al plămînilor de a mai funcţiona, fără a mai avea susţinerea cerebrală; intenţia de a fugii (cu semnificaţia de salvare din calea pericolului).
● Semne prevestitoare ale morţii, potrivit medicinii antice chineze:
- cînd bolnavul prezintă membre descărnate, dispnee, dureri ce iradiază de la umeri la cot, moartea survine în circa o lună;
- cînd bolnavul prezintă membre descărnate, plenitudine toracică, dispnee, dureri în umeri ce iradiază pînă la cot, însoţite de febră, pulsul de organ percepîndu-se fără ca energia stomacului să fie şi ea percepută, se moare în circa 10 zile datorită sfârşitului energiei plămînilor;
- dacă la palparea pulsului nu se percepe decît pulsul de organ fără a se simţi şi energia stomacului, moartea survine în 24 de ore;
- dacă există mai mult de patru pulsaţii în decursul unei respiraţii sau inspiraţii, moartea este iminentă;
- dacă pulsaţiile dispar şi apoi reapar sau devin cînd dese, cînd rare, moartea survine în scurt timp;
- dacă este epuizată energia stomacului, moartea este iminentă.

● Moartea este un proces ce nu poate fi controlat în desfăşurarea lui, dar poate fi lesne perturbat (este ceea ce face adesea medicina, chiar dacă nu asta urmăreşte). O excepţie uimitoare este aceea în care muribundul îşi reţine viaţa pînă la momentul împlinirii unei dorinţe deosebit de intense (cel mai adesea, revederea cuiva drag).
● De ce se desfăşoară moartea aşa, nu altfel ? Sînt caracteristicile morţii dependente doar de constrîngerile de aici, sau şi de ceea ce urmează morţii ?
● Sînt mai „împăcaţi" cu moartea oamenii de la polii planetei (zone foarte reci), urmaţi în ordine de cei din zone deşertice, de la munte, de la mare, iar cei de la şes sînt cei mai temători.
● Întîi moare omul (conştiinţa şi conştienţa), apoi animalul-om.
● *Agonia* este faza trecerii de la viaţă, la moarte clinică şi constă în principal într-o dezagregare mintală, cu suspendarea progresivă a conţinutului ei, pe fondul unei anestezii trupeşti cu caracter relativ progresiv.
● Fazele agoniei:
– Faza *preagonică* se caracterizează prin: stare de agitaţie particulară, hipotensiune arterială, puls accelerat, respiraţie frecventă şi superficială, obnubilare, fenomene specifice fiecărui individ şi circumstanţial în funcţie de vîrstă, felul bolii (traumatismele pot determina logoree,

agitaţie, mişcări dezordonate, hipermnezie invadatoare; bolile netraumatice – anxietate; bolile consumptive – resemnare), mediu ambiant (de la un anume nivel, frigul induce calm, euforie, senzaţia de planare; lipsa de oxigen induce amorţeală, euforie, indiferenţă); nivel de instruire şi cultură, religie etc. Mimica devine mai puţin mobilă, privirea este deosebit de comunicantă, iar activitatea mintală pare extrem de alertă. Excepţional, unii alienaţi mintali prezintă stări de luciditate, de normalitate psihică.

– Faza *euforică* se caracterizează prin: logoree, stare de agitaţie crescîndă, senzaţie de bine, de „vindecare" sesizabilă, mişcări progresiv necoordonate, respiraţie superficială, asfixie lentă, tahipnee, ritm cardiac neregulat, puls slab, ralul traheal şi spumă în jurul gurii, tulburări neurologice, activitatea simţurilor scade (ultimul fiind auzul); retrăiri onirice cu sau fără delir. Subiectul nu recunoaşte ambianţa, nu ştie ce se întîmplă cu el, nu recunoaşte persoanele din anturajul său, totul îi pare străin.

– Faza *intermediară* se caracterizează prin: scăderea pînă la abolire a funcţiilor de relaţie, apnee, respiraţie terminală, bradicardie, puls slab perceptibil, ceanoză în accentuare, faţă lividă, apariţia transpiraţiei reci, privire fixă, apariţia petelor şi a lividităţi, uneori luciditate prelungită (ca în cazul afecţiunilor cardio pulmonare, a hemoragiilor, a răniţilor şi a sinucigaşilor).

– Faza *finală* se caracterizează prin: imobilitate totală, funcţii senzoriale abolite, reflexe aproape dispărute, delir (în cazul afecţiunilor s.n.c.), cornee voalată, puls imperceptibil, răceala extremităţilor, precomă.

Caracteristicile generale ale agoniei: durează între cîteva secunde pînă la mai multe zile (excepţional cîteva luni sau chiar ani), fiind în funcţie de cauza ei (spre exemplu, în cazul împuşcării în inimă sau cap este aproape inexistentă, iar în cazul intoxicaţiilor se poate prelungi luni de zile); nu este o fază obligatorie în procesul morţii; poate fi integral inconştientă, delirantă, comatoasă sau cu păstrarea stării de conştienţă.

● *Coma* este o formă a stării terminale, particularizată prin inhibiţia profundă a sistemului nervos cu păstrarea funcţiilor vegetative de bază (circulatorie şi respiratorie).

● Caracteristicile stării de comă:

- sub aspectul originii, poate fi de tip endogen (coma diabetică, hipoglicemică, uremică, apoplectică) şi de tip exogen (comă datorată intoxicării sau după traumatisme craniocerebrale);
- poate fi mai mult sau mai puţin accentuată;
- manifestări clinice în forma uşoară de comă: stare de somnolenţă, răspuns superficial la interpelări, uşoară confuzie, dezorientare, sfincterele sînt controlate, interes pierdut pentru propria persoană, persoanele din jur nu sînt recunoscute, confabulaţie;
- manifestări clinice şi paraclinice în cazul comei accentuate: faţă inertă, inexpresivă, lividă; ochii sînt închişi sau deschişi, iar privirea este fixă; capul este dat într-o parte; respiraţia este amplă, rară şi adesea zgomotoasă; membrele zac inerte; subiectul nu reacţionează la zgomot sau lumină şi nu răspunde la nici un fel de solicitare verbală; tensiunea arterială este mare; frecvente tulburări de ritm cardiac; temperatura este de peste 38° C; uneori, convulsii;
- în forma „depăşită" de comă, viaţa trupului poate fi menţinută prin protezare instrumentală chiar şi 15 ani. Această stare, în care neuronii şi axonii au „dispărut", se consideră a fi o moarte *corticală* cu menţinerea funcţiilor vegetative. Cînd evoluează spre moarte, coma devine din ce în ce mai profundă, pulsul se accentuează iar temperatura creşte.

● *Sincopa* se defineşte ca o suspendare a conştienţei, respiraţiei şi pulsului, determinată de o anemie cerebrală de 10-15 secunde, ori de cîte ori debitul cardiac scade sub 40 %.

● *Durerea* este o senzaţie (reflectată în conştienţă, deci subiacentă factorului de atenţie), iar ea poate fi, în anumite limite, cuantificată.

● *Suferinţa* este durerea, starea conflictuală psihică sau frustrarea afectivă, reflectate în conştiinţă; deci, este senzaţie plus sentiment. Nici un examen nu permite să i se demonstreze existenţa sau să i se cuantifice intensitatea.
● Care este măsura suferinţei ? Se poate suferi într-un minut cît într-o viaţă ? Se pare că da, iar diferenţele între indivizi sînt şi sub acest aspect foarte mari.
● Se consideră că „un strop sau o găleată de durere şi suferinţă sînt absurde dacă nu există ceva după viaţă". Dar ce nu este absurd la o analiză amănunţită ?
● Suferinţa, oricare ar fi cauza ei, scoate în evidenţă singularitatea fiinţei noastre.
● Moartea prin sete este deosebit de chinuitoare; moartea prin înfometare este „agreabilă", oferind luciditate pînă în ultimul minut de viaţă; moartea prin hipoxie sau hipotermie este dezagreabilă în primele momente, apoi devine euforică.
● << **După ce am salvat de la moarte un pacient, care suferise mult şi mă rugase să-l ajut să moară, i-am spus: – Vezi că am făcut bine că nu te-am ajutat să mori, după cum mi-ai cerut ? La care pacientul mi-a replicat: – „Ba rău aţi făcut domnule doctor, atunci doream moartea, o acceptam, acum nu, iar supravieţuirea nu face decît să-mi prelungească chinul şi să mă ducă la o nouă criză îngrozitoare. Cînd se va produce vă rog, neapărat, să mă lăsaţi şi chiar să mă ajutaţi să mă termin…".** >> (Din relatarea medicului M. C.)
● Ce semnificaţie are suferinţa ? Nici una dacă nu supravieţuim, iar dacă supravieţuim ea este „necesară" vieţii terestre.
● Suferinţa să fie o cale de expiere ? Ea sugerează că pentru noi există un „dincolo"?
● Între 8 şi 10 % dintre muribunzi au dureri pînă aproape de exitus (canceroşii, torturaţii, bolnavii de tetanos, intoxicaţii cu stricnină, cei cu edem pulmonar, peritonita neasistată, infarctul neasistat, pancreatitele acute); 50 – 80 % dintre subiecţi suferă afectiv; 1 – 2 % manifestă groază; 0,5 – 1 % par a fi în extaz, iar 90 % dintre ei trec prin sufocare lentă în moarte, de o manieră asemănătoare adormirii.
● Nu puţini sînt muribunzii care se simt ruşinaţi de dezechilibrul lor psihic şi fiziologic, de incoerenţa de gînd şi atenţie, sau de deficitul de memorie.
● Unele persoane aflate în preajma morţii reclamă dureri fizice nelocalizabile, în pusee, gem şi se vaietă în ritmul respiraţiei (!). Acestea sînt urmate, după un timp, de o uşoară alienare mintală. Cauza fenomenului este neelucidată.
● Durerea, suferinţa, plăcerea (altfel spus, senzaţia) şi fericirea, ne împiedică să ne desprindem de noi ?
● Suferinţa elevează conştiinţa şi accentuează centrarea individului în Univers.
● „Moartea nu-i *nimic*, moartea e ceva sau altceva."
● Procesul morţii fizice începe odată cu tulburările oxidative la nivel tisular, iar acestea duc la dezintegrarea structurii celulare prin procese chimice. Ca urmare, substanţele proteice se transformă în formaţii simple organice şi minerale ce reintră în circuitul materiei.
● Temperatura cadavrului (îmbrăcat uşor) scade cu aproximativ un grad pe oră, la o temperatură a mediului ambient de 15° C, lipsit de curenţi de aer şi se sesizează de la extremităţi spre trunchi.
● Putrefacţia, dezagregarea pînă la combinaţii simple a organelor şi ţesuturilor, începe la aproximativ 24 de ore după deces şi debutează în regiuni anatomice bogate în floră microbiană (spre exemplu, colon).
● Macroscopic, putrefacţia se manifestă prin modificări de culoare, producerea de gaze şi lichefierea ţesuturilor.
● Coloraţia verde ce apare pentru început în fosa iliacă dreaptă (aici intestinul este mai aproape de peretele abdominal), apoi pe abdomen şi trunchi, se datorează sulfurii de fier rezultate dintr-un ciclu de reacţii chimice ale hemoglobinei.

● Gazele de putrefacţie (bioxid de carbon, hidrogen sulfurat, amoniac, azot, acid butiric, indol, scatol etc.) sînt urmarea activităţii bacteriilor ce provin, în majoritatea lor, din intestin (ele difuzează cu rapiditate în tot organismul), respectiv al fermentaţiei glucidelor.
● Gazele de putrefacţie determină o importantă distensie a stomacului, intestinelor, scrotului, penisului, limbii şi abdomenului. Aceste gaze pot determina, conjunctural, expulzarea fătului („naştere în sicriu").
● Fiecare organ are un specific al vitezei procesului de putrefacţie. În acest proces, pe primul loc se situează creierul, iar tendoanele pe ultimul.
● Cu toate că înhumarea are loc la circa 1,5 metri adîncime (aici, indiferent de anotimp, temperatura este constant de circa 8° C), iar cadavrul este protejat de sicriu, insectele necrofage penetrează şi ajung în scurt timp la cadavru (sînt numeroase şi cele care sau cuibărit în cadavru şi în sicriu, înainte de înhumare).
● Viteza procesului de descompunere, în cazul înhumării, depinde: de genul maladiei; de vîrsta decedatului (copiii mai repede decît adulţii); de greutate (indivizii graşi mai repede decît cei slabi); de sex (femeile mai repede decît bărbaţii); de anotimp; de adîncimea de înhumare (în ţările calde ea se practică la 0.5 – 1 m); de durata pînă la înhumare (cu cît mai lungă, putrezirea este mai alertă); de gradul de afînare al pămîntului, deci gradul de penetrabilitate al apei, gazelor şi insectelor; de materialul din care este confecţionat sicriul.
● În condiţii obişnuite de înhumare, scheletizarea cadavrului uman are loc între 7 şi 10 ani.
● Rezistenţa la putrezire, în cazul cadavrului lăsat în aer liber, depinde de genul maladiei, vîrstă, sex, greutate, zonă geografică, expunere directă sau nu la lumina Soarelui şi Lunii (ele grăbesc descompunerea), tipul solului (umezeală, aciditate etc.), temperatura mediului, umezeala aerului şi abundenţa de aer proaspăt.
● În general, descompunerea cadavrului aflat în aer liber, în zona temperată, durează cel mult 4 ani.
● Rezistenţa la putrezire a cadavrului aflat în apă depinde de tipul acumulării de apă (curgătoare sau staţionară), de compoziţie chimică (salinitate etc.), de temperatura apei, de gradul de oxigenare, de amploarea şi specificul florei şi faunei, de sexul şi greutatea cadavrului. Scheletizarea în acest caz durează circa un an.
● Cadavrul expus la aer putrezeşte de două ori mai repede decît în apă şi de opt ori mai repede decît în sol.
● Prin deshidratare cadavrul pierde în greutate între 10 şi 18 gr/kg/zi, la o temperatură a mediului ambient de 15° C şi lipsit de curenţi de aer semnificativi.
● În urma deshidratării pielii, părul lasă impresia că ar mai creşte după deces (cu 0,21 – 0,50 mm/oră, în descreştere).
● La cadavru, unghiile mai cresc scurt timp datorită celulelor matriceale în mitoză începută înainte de deces. Datorită deshidratării pielii, unghiile par a fi mai lungi decît erau înainte de deces.
● Lividitatea cadaverică se datorează scurgerii gravitaţionale a sîngelui din vasele aflate în regiunile superioare ale trupului, spre cele din părţile declive, şi în mai mică măsură decantării celulelor roşii. Cumularea sîngelui şi a altor lichide în părţile declive ale trupului generează apariţia unor pete difuze de culoare vînătă (în general, în părţile neexpuse presiunii compresive a trupului). După circa 24 de ore apar şi pete cadaverice de îmbibaţie.
● Rigiditatea cadaverică se datorează morţii celulelor musculare, respectiv măririi cantităţii stocate de acid lactic şi fosforic (urmarea glicolizei anaerobe). Aşa se explică de ce cu cît masa musculară este mai mare, cu atît rigiditatea va fi mai precoce şi mai intensă. Primii muşchi care intră în stare de rigiditate sînt cei ai maxilarului inferior, apoi muşchii cefei, membrelor superioare, toracelui, abdomenului şi membrelor inferioare.
● Rigiditatea muşchilor şi articulaţiilor apare la circa două ore (între 3 şi 4 ore la înecaţi) şi este generalizată după circa 12 ore de la deces. După 12 – 24 de ore de la apariţia morţii,

rigiditatea învinsă prin metode mecanice nu se reinstalează. Suspendarea rigidităţii are aceeaşi ordine de instalare şi apare după circa 48 de ore, fiind deplină după circa 4 zile.
● Rigiditatea cadavrului apare şi dispare rapid: la copii, la bătrîni, la caşectici, la temperaturi înalte, în aer uscat şi în cazul morţii prin epuizare.
● Rigiditatea cadavrului apare precoce şi dispare tardiv: în leziunile creierului sau a măduvei spinării; în bolile convulsive; în intoxicaţii ale sistemului nervos care produc contracţii musculare; în moartea survenită în timpul unei activităţi musculare intense.
● Rigiditatea tîrzie se datorează stresului sau spaimei, în urma cărora rămîne în momentul morţii o concentraţie sporită de adrenalină în sînge.
● Intrarea muşchilor şi a articulaţiilor în rigiditate cauzează uşoare îndoiri spontane ale antebraţelor şi extensia liniară a membrelor inferioare.
● Spasmul cadaveric sau rigiditatea cataleptică se datorează persistenţei la cadavru a unei contracţii musculare reminiscente din timpul vieţii.
● Din misterele cadavrului: punctele electrodermice persistă pînă la 7 zile; unele pliuri ale tegumentului dispar imediat după moarte (unele cute ale palmei stîngi la femei, ale palmei drepte la bărbaţi, ale cefei la bărbaţi, ale feţei la bărbaţi şi la femei); unele cute apar la copiii în vîrstă de pînă la 14 ani, iar excepţional, din zona creierului mai pot fi recepţionate impulsuri electrice timp de 37 de ore.
● Mirosul specific de cadavru este datorat în principal următoarelor substanţe în amestec: putrescina, cadaverina, hidrogenul sulfurat şi gazul metan.
● << **În timpul ultimului război mondial executam o misiune de infiltrare în tabăra inamicului, împreună cu cel mai bun prieten. Am fost descoperiţi şi luaţi prizonieri, prilej cu care prietenul meu a fost grav rănit. M-au obligat să îl iau în spate şi să-l duc la sediul unităţii militare a inamicului. Ajunşi aici s-a constatat că prietenul meu murise între timp. Am fost interogat şi am refuzat să fac mărturisiri. Drept represalii m-au pus să mă dezbrac de toate hainele, apoi să dezbrac şi cadavrul prietenului meu. Am primit ordin să-l iau pe acesta în braţe, faţă în faţă, apoi cîţiva soldaţi l-au leagă de mine şi m-au pus să mă plimb astfel, sub ameninţarea că nu voi fi despărţit de cadavru decît atunci cînd mă hotărăsc să fac destăinuiri. Noaptea care a urmat a fost una a minunii. La puţin timp după ce am fost lăsat să mă culc, brusc s-a făcut o linişte indescriptibilă, apoi am auzit glasul celui decedat care mă asigura că voi rezista în următoarele două zile, cît va dura calvarul, iar el nu se va descompune şi nu-l voi simţi rece, greu şi respingător. Apoi am adormit pînă dimineaţa, fără să fi visat ceva sau fără a-mi aminti ceva. În pofida căldurii de afară (era luna iulie) trupul prietenului meu nu a intrat în putrefacţie, sau poate eu nu am simţit nimic, dar n-am observat ca soldaţii ce mă păzeau să se arate deranjaţi de un eventual miros, ci doar de spectacolul lugubru la care erau constrînşi să asiste. După două zile, în care parcă am fost în afara timpului, am fost dezlegat de cadavru şi dus într-un lagăr de prizonieri. Cred că tocmai atunci urma să sosească un ofiţer de rang superior în acea unitate. Timp de o lună după această întîmplare, de cum mă culcam aveam, pentru scurt timp, senzaţia că am în braţe cadavrul prietenului meu, apoi adormeam şi nu visam. Simţămintele mele au reintrat apoi în firesc.** >> (Din relatarea lui T. P.)
<< Spune ceva şi te voi combate; spune contrariul şi te voi combate de asemenea.>> (Socrate)
● Înhumarea cadavrelor umane are ca scop: izolarea de colectivitate; credinţa într-o eventuală renaştere, asemenea vegetalelor; „ocrotirea” decedatului; igiena ambianţei colectivităţii; reper pentru rememorare.

Înhumarea se poate considera ca fiind „naturală”, motiv pentru care, însoţită de un ritual, se practică de sute de mii de ani, ca o simbolizare a speranţei într-o renaştere asemănătoare vegetalelor.

Înhumarea ilustrează, îndeosebi dacă este fastuoasă, şi necredinţa oamenilor în supravieţuirea într-o altă lume.

● Pînă recent, ritualurile funerare contribuiau la deprinderea minţii omului cu moartea. Astăzi, moartea, ritualurile funerare şi doliul tind să fie tot mai mult mascate. Deci, nu-i de mirare că acum oamenii sînt mult mai temători de moarte, comparativ cu strămoşii lor.

● Legislaţia europeană din ultimii 2500 de ani prevede: fiecare are dreptul de a dispune ce se întîmplă cu trupul său după moarte; cadavrul nu poate fi evaluat pecuniar; cadavrul omenesc trebuie respectat de către toţi semenii.

● Peste 50 % dintre persoanele cu pregătire elementară sau medie şi 80 % dintre cele cu pregătire superioară, ar prefera ca după moarte, trupul lor să fie depus pe un vîrf de munte şi ferit de prădători.

● << **A.M., în vîrstă de 81 de ani, locuia vizavi de cimitir şi nu avea o frică deosebită de moarte. Era credincioasă, dar nu bigotă. De mic copil îngrijea cu multă evlavie mormintele familiei. Într-o duminică, zi din săptămînă în care s-a şi născut, seara, la circa două ore după ce s-a culcat, a început să ţipe cu toată puterea, avînd o mimică a feţei ce exprima o bucurie imensă. Cei apropiaţi au încercat să o trezească, dar nu au reuşit. După circa două minute ea s-a trezit, arătîndu-se foarte mirată şi dezorientată de locul în care se găsea. Întrebată ce a visat, a afirmat că a fost acolo unde va fi săptămîna următoare, după ce va muri. Alte amănunte nu a putut să dea, arătîndu-se mirată şi iritată că nu putea să exprime nimic din cele trăite în somn. A fost atît de surescitată de întîmplare încît a reuşit să adoarmă doar spre dimineaţă. În zilele următoare s-a manifestat foarte veselă şi mirată de cum a putut să creadă că după moarte va fi în mormînt, şi cum de atîţia ani a îngrijit doar ţărîna din cimitir. În duminica următoare, după amiază, afirmă că se simte foarte bine şi că va muri curînd, iar în acest scop a cerut să fie ajutată să se spele şi să îmbrace haine de sărbătoare. Cu toate protestele familiei a împlinit aceste acţiuni, iar la apusul Soarelui, pe care l-a tot urmărit, s-a culcat, iar după circa 10 minute a oftat zgomotos şi a murit. Înainte de a muri le-a cerut celor din jur să nu piardă timpul cu îngrijirea mormîntului ei, că nu are importanţă**. >>
(Din relatarea prof. L. Ţ.)

O să mă gîndesc la asta mîine… (Scarlet O´ Harra)

● Incinerarea cadavrelor – practică ce succede înhumării, în istoria culturii – se practică: pentru ca sufletul să fie pe deplin separat de trup, cît mai curînd şi mai leger; ca un act purificator, derivat din divinizarea focului (sufletul fiind atunci omologat cu fumul care urcă de pe rugul funerar spre cer, urmînd să fuzioneze cu divinitatea); în credinţa într-un sfîrşit absolut şi definitiv; în scopul impresionării asistenţei, ştiut fiind că focul inspiră respect, reculegere, prevedere, iar miresmele ce însoţesc arderea cărnii sînt impresionante şi excepţional de intens memorizate; economie de spaţiu; cost redus.

● Incinerarea este nenaturală, deoarece nu serveşte în continuare biologicul.

● Moartea, asemenea altor situaţii limită, îl poate împinge pe om la conduite inferioare, de care nu se ştia şi nici nu se credea capabil.

● Unii au o minte analitică, iar alţii o minte mimetică. Primii suferă mult vizavi de moarte, iar ultimii doar ocazional.

● Este consolator să constaţi că şi celor din preajmă le este frică de moarte, dar aceasta nu în faza concretă, de iminenţă a propriei morţi, cînd te simţi întărit de curajul afişat de cei din preajmă.

● Tinerii au iluzia că moartea va fi acceptabilă cînd se vor sătura de viaţă, deci cînd vor fi bătrîni, respectiv peste foarte mult timp.

● Numeroşi oameni cu calităţi excepţionale, demne de invidiat, au murit stupid sau în chinuri groaznice, nejustificate. De ce ? Calităţile (ţin de aprecierea noastră !) nu sînt un merit !

● Decesul ultimului părinte este cea mai marcantă pentru descendenţi. Pierderea deplină a „securităţii" părinteşti este resimţită mai acut la nivel subconştient. La aceasta se adaugă şi faptul că, în cele mai multe cazuri, mama este aceea care moare în urma tatălui, iar securitatea (fie şi simbolic) oferită de ea ne afectează mai mult.
● Sînt mai împăcaţi cu moartea cei care au trăit mai mult singuri şi s-au obişnuit să se sprijine doar de ei.
● Omul „normal" se gîndeşte puţin la propria sa moarte, deoarece: nu i se pare util, nu poate schimba aparent nimic şi este deosebit de stresant.
● Unii întîmpină moartea cu un spirit apetisant de aventură.
● Despre moarte fiecare trebuie să-şi facă o părere proprie, care să-l satisfacă, deoarece fiecare este o individualitate, un unicat.
● De „marea singurătate" se pot „bucura" anticipat doar cei ce gîndesc şi văd mult dincolo de lucruri.
● Îi uităm uimitor de repede pe cei pe care i-am înmormîntat, datorită dinamismului vieţii, alungării deliberate a acestui gînd, depărtării de cimitir, fugii de stres, modelului cultural actual şi tipului restrîns de familie.
● << *...modernitatea capătă alura unei intoxicaţii.*>> (P. Valéry)
● Doar pentru liniştea noastră de moment să nu-i dăm morţii o importanţă deosebită.
● Atitudinea faţă de moarte a orbilor din naştere diferă puţin faţă de cea a văzătorilor, şi anume prin atitudinea lor mai „naturală", mai puţin angoasată (chiar dacă ei sînt mai sensibili la durere, mai revendicativi, mai circumspecţi), deoarece ei nu pot lua contact vizual cu fiinţa decedată şi actul înmormîntării.
● << **Datorită faptului că sînt orb, am suferit un accident care mi-a determinat o stare de moarte clinică. Simţămintele din acele momente, pe care le-am memorat, sînt următoarele. La început am avut senzaţia că mă desprind de mine, aşa cum se desprind hainele, apoi a urmat o senzaţie ca de plutire pe apă, asemănătoare cu cea resimţită cînd am învăţat să înot şi eram legat şi ghidat. Brusc am început să cad, iar la un moment dat am simţit pe faţă ceva ca un prosop cald şi umed. Un sunet foarte melodios, chiar dacă monocord, se apropia şi se îndepărta de mine, iar aceasta n-aş fi vrut să se termine niciodată. Nu eram deloc stînjenit de faptul că nu vedeam, nici în această stare, dar mă îngrijora faptul că la fiecare respiraţie-expiraţie parcă pierdeam ceva, iar aceasta mă epuiza. Apoi am început să simt un curent de aer pe lîngă mine, iar nu după mult timp acesta m-a făcut să mă opresc din cădere. Cînd intensitatea lui a ajuns să mă ridice, starea de disconfort devenise foarte mare şi nu înţelegeam de ce este aşa şi cu ce am greşit. „Prosopul" de pe faţă devenea tot mai rece, iar cînd am reuşit să mi-l înlătur, jenat fiind de răceala lui, am început să aud glasul celor ce mă înconjurau în spital.** >> (Din relatarea prof. I. L)
● Unii caută să lase cît mai multe urme ale trecerii lor prin lume, iar alţii, dimpotrivă, încearcă să şteargă cît mai multe posibil. Primii sînt personalităţi accentuate care caută să domine, să se impună, să „rămînă" oarecum aici şi în social. Cealaltă grupă are o atitudine opusă şi în plus sînt deosebit de modeşti, de interesaţi să nu lase mai nimic drag în urma lor, de dornici „de a se lua integral pe ei înşişi cu ei", de grijulii în a nu jena pe nimeni, ei trăind mai mult pentru şi în ei înşişi.
● Atitudinea faţă de moarte se reajustează îndeosebi după pierderea unei fiinţe dragi, după fiecare etapă importantă de elevare a conştiinţei, după „stăpînirea" animalului şi după conştientizarea faptului că Realitatea este relativă.
● Cum este mai bine: să fiu înhumat, să fiu incinerat sau să fiu abandonat în cîmp deschis ? Singurul răspuns corect ar fi: soarta trupului meu nu mă interesează.
● Dorinţa unora de a muri acolo unde s-au născut îşi are explicaţia în dorinţa, cel mai adesea inconştientă, de a fi în siguranţă („acasă", lîngă părinţi, într-un mediu perfect cunoscut).

● Majoritatea celor care ating vîrsta de 80 de ani consideră că au ajuns la capătul vieţii, se simt obosiţi de viaţă şi acceptă moartea, dar nu fără o minimă reţinere legată îndeosebi de teama suportării unor chinuri fizice deosebite.
● Conştientizarea stării de moarte iminentă epuizează rapid forţele fizice şi psihice, stresînd în cel mai înalt grad. Acesta este motivul pentru care se preferă tăinuirea ei de către familie şi medici.
● Unii doresc să moară în singurătate, deoarece astfel: menajează pe cei din jur; nu produc jenă prin comportamentul lor necontrolabil; respectă liniştea celorlalţi; nu vor fi „reţinuţi"; nu vor vedea durerea şi spaima celorlalţi; nu sînt sugestionaţi negativ şi nu se molipsesc de disperarea celor apropiaţi, deci evită mimetismul emotiv; nu-i sperie pe tineri; lasă o impresie mai plăcută despre ei; pot fi în dialog cu ei înşişi nestînjenit (celebrul: „acum, lăsaţi-mă singur…"); pot dispreţui lumea; aşa este natural; nu văd satisfacţia şi nerăbdarea unora din asistenţi; îşi satisfac masochismul din ei; nu au mîndria lezată.
● Luarea de adio relevă că muribundul nu are certitudinea reîntîlnirii cu cei prezenţi ? Dar cum ar reacţiona asistenţa la un „la revedere" spus de un muribund ?
● Există o relaţie între realitatea destinului şi enigma morţii ?
● Unii se bucură că au „dincolo" pe cineva drag, care să-i întîmpine…
● Mulţi doresc o moarte instantanee, neprevăzută; dar, dacă meditează mai profund, revin asupra acestei dorinţe.
● Detaşarea ostentativă a unora faţă de moarte este un truc prin care se autosusţin, ei fiind, de fapt, foarte sensibili la gîndul morţii. Aceştia fac parte din categoria celor ce reuşesc uşor să se autosugestioneze, să expulzeze din gîndurile lor adevărurile supărătoare.
● **Un bărbat în vîrstă de 66 de ani, exigent şi prevăzător, şi-a cumpărat un sicriu de lux; cînd a încercat să-l urce în podul casei, acesta a căzut peste el şi i-a cauzat moartea.** (Din cotidianul *România Liberă*)
● Cînd începi să dai păsărilor cerului de mîncare, cînd eviţi să calci pe insecte, cînd devii foarte respectuos, ai dobîndit o conştiinţă superioară şi implicit eşti speriat de moarte.
● Convingerile vizavi de moarte sînt foarte elastice; dar oricare dintre ele dacă este „întinsă" excesiv de mult, cedează şi se reîntoarce violent împotriva noastră, afectîndu-ne cu atît mai intens cu cît a fost mai tensionată.
● Majoritatea dintre noi avem mecanisme de apărare psihologică eficace faţă de moarte; dacă o convingere se prăbuşeşte, imediat apare o alta.
● „Trăind" doar în prezent e imposibil să te îngrijorezi de moarte (comportament specific animalelor).
● Prins în muncă, în creaţie, în griji, în social, omul uită de moartea sa sau tot amînă să se gîndească la ea.
● Curajul unora în faţa morţii se datorează nu cunoaşterii a ceva deosebit referitor la moarte, ci a unei convingeri ignorante.
● Opinii autoîncurajante vizavi de moarte: este o fatalitate, deci toţi vom muri; evitarea morţii nu poate fi decît efemeră; ceva trebuie să urmeze vieţii; nu este ceva dureros fizic; s-ar putea să fie ceva plăcut; dincolo sînt şi părinţii; oricum ar fi, fortuit voi face faţă.
● Cei care au teamă de moarte (ca un simţămînt zilnic) devin longevivi ! La aceasta contribuind îndeosebi măsurile profilactice adoptate cu stricteţe şi tonifierea reacţiei de apărare reflexă a organismului.
● Majoritatea bărbaţilor, cîndva între vîrsta de 33 şi 45 de ani, trec printr-o fază de conştientizare acută a morţii şi de presimţire a ei ca ceva iminent, oricînd posibil; femeile pot resimţi acest fenomen cîndva între vîrsta de 45 şi 50 de ani.
● De ce nu vorbim mai frecvent despre moarte ? Deoarece nu incită la solidaritate şi nu poate avea o finalitate.

● Mulţi îşi propun să reflecteze la moarte şi la relaţia proprie cu ea, dar apoi o amînă perpetuu sau divaghează imediat. Participarea la funeralii este prilejul cu care gîndul asupra morţii se poate susţine cel mai mult timp.
● Numeroşi subiecţi, pentru a menaja asistenţa şi pentru a nu fi compătimiţi sau necrezuţi, ascund simţămîntul lor de moarte iminentă.
● << **Medicul chirurg Şt. A. era supus, sub anestezie generală, unei operaţii de colecist. În timpul intervenţiei, undeva pe la mijlocul acesteia, pacientul a început să ne dea nouă, colegilor lui, indicaţii operatorii absolut exacte, oportune, de parcă s-ar fi privit pe sine. La nici unul dintre apelurile noastre nu a răspuns şi nu s-a adresat cuiva anume dintre noi. La sfîrşitul operaţiei a spus, pe un ton vesel: „vă mulţumesc dragi colegi, aţi făcut o treabă bună, dar în curînd voi muri". După trezirea din anestezie nu şi-a mai amintit nimic din cele întîmplate în timpul operaţiei. De comun acord, toţi cei care am participat la intervenţie am hotărît să păstrăm confidenţialitatea întîmplării. După cîteva luni de la operaţie, Şt. A. a murit în urma unui accident de automobil**.>> (Din relatarea medicului P. S.)

Poţi spune mai mult decît: ce stranie întîmplare !?
● Gîndind moartea o şi influenţăm ? Viaţa, sigur.
● Halucinaţia sau dorinţa îi face pe muribunzii vîrstnici să se comporte efectiv de parcă ar pleca într-o călătorie ?
● Moartea este aşa cum ne-o imaginăm.
● Numărul celor care, fără să se exteriorizeze, sînt continuu preocupaţi şi angoasaţi de moarte se apreciază a fi de circa 1/5 din populaţie. Cauze ale acestei tăinuiri: teama de a fi consideraţi fricoşi, bolnavi, lipsiţi de perspectivă (psihovulnerabili), aducători de rele, bolnavi sau fragili psihic, inacceptabili pentru poziţii sociale de răspundere.
● Datorită homeostaziei neuropsihice, individul care se simte ameninţat cu moartea se sustrage din cînd în cînd concluziilor negative inacceptabile, acceptînd soluţii care îl scot, cel puţin temporar, din disconfortul excesului de luciditate. Diferenţele între indivizi sînt foarte mari şi sub acest aspect.
● Ultimele cuvinte ale muribundului sînt analizate amănunţit de cei prezenţi, în speranţa prinderii unui ceva de „dincolo".
● Cum s-ar schimba comportamentul oamenilor dacă, spre exemplu, în fiecare zi de luni ar vedea lîngă ei cadavrul unui om ?
● Firile curioase se tem mai puţin de moarte.
● Cei care pot exprima imediat şi sincer opinia lor despre moarte sînt în proporţie de sub 10 % din populaţie.
● Mulţi dintre cei scoşi din comă sau moarte clinică nu-şi amintesc nimic din această perioadă, ceea ce-i nedumireşte (şi chiar sperie, gîndindu-se la moarte). Nu puţini sînt cei ce-şi amintesc că ceva a fost, dar au uitat (este exact fenomenul de la trezirea din somn cînd ştim că am visat, dar am uitat amănuntele).
● Omul se prezintă şi se comportă de parcă a fost adus pe Terra. Nesemnificativ ?
● Numeroşi sînt cei care trăiesc doar pentru a beneficia de opinia favorabilă faţă de ei a celor din jur. Unii chiar şi mor în această conduită.
● De ce sînt puţini cei pe care gîndul morţii îi face mai buni, mai umani ? Animalul din om se impune în majoritatea situaţiilor…
● Lupta cu moartea este individuală, nu colectivă.
● Cine poate să înţeleagă, cine poate să admită, că a muri înseamnă să nu mai fii ?
● Pentru unii, dobîndirea unor convingeri vizavi de moarte are efectul lanternei în noapte: cu cît vezi mai bine aproape, cu atît vezi mai puţin bine în depărtare.
● Sînt numeroşi cei ce privesc moartea prin prisma părerii celorlalţi (în general, în absenţa unor date certe, opinia celor din jur precumpăneşte).

● Ritmul copleşitor de viaţă alungă gîndul morţii, dar îl şi dramatizează cînd survine. Cu cît durata de pensionar este mai lungă, acceptarea morţii este mai amplă.
● Cum se explică grija multora pentru viitorul lor mormînt ? Neîncrederea în nemurire; nevoia de „contact" cu moartea, încă în viaţă fiind; speranţa de a mai rămîne aici, cît de cît; facilitarea contactului cu familia şi astfel, evitarea singurătăţii (!); iluzia-speranţă că astfel familia nu-l va uita şi chiar îl va regreta.
● Unii muribunzi nu se recunosc în oglindă, chiar dacă îi recunosc pe cei din jur. Aceasta, deoarece persoana lor, pentru ei, a murit.
● Femeile sînt mai „solide" sufleteşte şi mult mai rezistente fizic decît bărbaţii, iar în relaţia cu moartea sînt mai optimiste (sau fataliste ?). La aceasta contribuie îndeosebi mai ferma lor credinţă religioasă.
● Diferenţa între impresia vizavi de un mort culcat şi unul aflat pe verticală este imensă; cînd este culcat îl percepem ca fiind inferior, „învins", iar cînd este în picioare, deci asemenea nouă, îl percepem ca fiind agresiv, impunător şi înspăimîntător. Iisus culcat şi-ar fi pierdut din măreţie, ar fi fost la „pămînt" !
● Eşti împăcat cu moartea cînd te identifici doar cu sufletul tău.
● Se pare că persoanele în vîrstă de peste 70 de ani se îngrijorează mai mult de viitorul lor aici, atît cît mai este, şi mai puţin de moarte !
● *„Sper ca în ultima clipă să nu-mi fie frică, Doamne !"* De ce nu ? Aşa mor oamenii sau animalele ? Şi Iisus s-a cutremurat în faţa morţii !
● Moartea în doi pare mai uşoară, diminuînd sentimentul de inferioritate, de singurătate, şi accentuîndu-l pe cel de solidaritate.
● „Mor fără suferinţă şi fără să tremur, căci văd chipul surîzător al mamei."(x)
● Nu sesizăm destinul, deoarece el este peste tot.
● Unii se simt bine şi sînt mîndri cînd le moare cineva din familie, avînd şansa de a fi compătimiţi, de a fi în centrul atenţiei, ajutaţi, scutiţi, invidiaţi chiar…!
● Unii trăiesc vegetal sau animal, fără întrebări, fără căutări, fără nelinişti metafizice, fără spaimă. Sînt ei oare fericiţi ? Nu, deoarece astfel nu o pot cunoaşte.
● Posedăm numeroase convingeri pe care nu le putem susţine argumentativ, iar dintre acestea se distinge cea privitoare la moarte.
● În comparaţie cu cei din trecut, cîţi dintre contemporani au văzut cum se moare ? Consecinţa pentru propria persoană ? Enormă ! Se pierde împrejurarea în care gîndul asupra morţii poate fi susţinut cel mai mult timp, mai realist şi mai benefic.
● Nu mă agresa cu moartea ta; fiecare pentru sine ! Corect ? Uneori, da !
● Nimeni nu are dreptul să judece comportamentul unui muribund. Prin nimic nu ştie cum se va comporta el însuşi în confruntarea finală cu moartea !
● Ştiind că voi muri, cum să-mi trăiesc viaţa ? Iubeşte; iubeşte-te; cizelează-ţi spiritul; lasă în urma ta, în afară de gunoi şi o văgăună, şi ceva de valoare: un copil, o casă, o carte, o invenţie.
● Uimitor cît de mulţi sînt cei care s-au crezut împăcaţi cu moarte, iar în ceasul morţii au constatat că nu sînt, dar şi cîţi speriaţi de moarte, odată sosită, o acceptă cu uimitoare seninătate, fatalitate, linişte şi resemnare.
● Cumplit chin poate fi speranţa de a te mai putea salva de la moarte !
● În preajma morţii, panorama „întunericului" relaxează graniţele credibilităţii. Binecuvîntată fie credinţa !
● Tăcînd despre moarte, tindem să şi uităm de ea.
● << *Trebuie să ne gîndim şi la „omul care uită unde duce drumul".* >>(Heraclit)
● „Culmea" motivaţiei de a te lupta să mai trăieşti: să afli ce-i moartea !
● Cînd te detaşezi de preocupările cotidiene şi de ambianţă, „simţi" infinitul, absurdul, iluzoriul, efemerul, moartea.

● << *Nu te risipi. Toate fărîmele unui diamant, adunate, nu mai au valoarea pietrei întregi.*>> (C. Serghi)
● Muribundului trebuie să-i vorbim, dar nu interogativ şi fără să ne exprimăm disperarea, frica sau regretul. Orice ne fixează atenţia împotriva voinţei sau a acceptului nostru are drept rezultat iritarea şi suferinţa.
● Unii muribunzi îi alungă pe cei din preajmă, deoarece se simt umiliţi fiind priviţi de „sus" de către cei „sănătoşi", şi iritaţi de discuţiile în şoaptă şi de schimburile de priviri cu subînţeles.
● Elemente de conduită eficace vizavi de moartea proprie:
- prima necesitate în lupta cu moartea este să o accepţi;
- dacă vrei să „supravieţuieşti" trebuie să te adaptezi, inclusiv morţii !
- evită extremele – nu teamă, dar nici indiferenţă faţă de moarte;
- notaţii periodice într-un jurnal, referitor şi la moarte (acest demers obligă la clarificări, la formulări de răspunsuri, la autoconvingere, la analiză existenţială, la realism);
- rugăciune faţă de acea entitate ce domină Universul;
- permanentă proiectare angajantă în viitor (creaţia este divină);
- imaginarea ridicării moralului unui muribund;
- imaginarea conduitei în eventualitatea că moartea ar surveni într-o săptămînă;
- iubire faţă de oameni, plante, animale, natură, cunoaştere;
- în limita posibilului şi a rezonabilului, asigurarea unei „retrageri" onorabile, cu minim de probleme pentru familie;
- să vezi în moarte şi un ceva bun pentru tine (iar prin aceasta chiar să-ţi stîrneşti curiozitatea pentru ce va mai fi cu tine).

● Ce vreau să-mi aducă Moartea ? Viaţă !
● Singurătatea şi teama de moarte se resimt cel mai acut între orele $20^{\underline{00}}$ şi $24^{\underline{30}}$.
● Dacă toţi am muri concomitent, teama de moarte s-ar diminua semnificativ.
● Cît poţi rezista să ţii pe oglinda din baie, fotografia unui craniu în mărime naturală ?
● Adesea am întîlnit, pe o stradă din preajma casei mele, o femeie năruită sub povara anilor şi a necazurilor, avînd întotdeauna privirea aţintită în pămînt. Într-o zi constat cu uimire că se uită la mine şi îmi zîmbeşte, de o manieră ce sugera un mesaj. După cîţiva paşi întorc capul şi constat, cu şi mai multă uimire, că şi ea s-a întors şi mă privea, tot zîmbind. Cu totul efortul depus n-am reuşit pe moment să înţeleg acest comportament. A doua zi, spre seară, trecînd prin faţa casei acestei femei, observ un anunţ mortuar: femeia murise în seara zilei precedente.

Cum să-mi explic întîmplarea ? Dacă am putea fi mai atenţi, cîte astfel de „întîmplări"am întîlni ?
<< *Cel ce trebuie să înţeleagă, va înţelege…*>> (L. Tolstoi)
● Iminenţa morţii este perfect intuită de cei lucizi (îndeosebi de cei accidentaţi – aceştia lasă cele mai coerente şi impresionante mesaje).
● Din momentul în care am „acceptat" moartea, ea survine mai grabnic şi se desfăşoară mai liniştit.
● Mai acceptabilă şi mai uşoară este moartea în mijlocul vegetaţiei, sub cerul senin al nopţii sau zilei, decît într-un salon de spital, cu alţi suferinzi alături, cu un personal medical inafectiv, indiferent, grăbit şi dornic să te „împacheteze" cît mai curînd. Cît de cumplit poate fi să auzi un cadru medical întrebînd dacă acela/aceea s-a „terminat" sau nu, ori de-a dreptul să primeşti îndemnuri de a te termina mai repede ! Incredibil, dar aceasta se întîmplă peste tot în lume !
● << C.I., în vîrstă de 12 ani, le-a spus într-o dimineaţă celor din jur că se simte foarte „uşoară". Nu i s-a acordat atenţie, dar ea continua şi în zilele următoare să se plîngă că devine tot mai uşoară. Cînd am consultat-o am constatat că nu părea bolnavă, era

normal conformată pentru vîrsta ei, dar cînd am cîntărit-o am observat că este nefiresc de uşoară, comparativ cu masivitatea trupului. Intrigat peste măsură am făcut, acasă la părinţii ei, o determinare a volumului trupului prin dislocuire de apă şi am constatat că este mai mare cu peste o treime decît greutatea corespondentă a trupului. Am examinat-o din nou, amănunţit, şi nu am descoperit nimic anormal. A doua zi, după ce fetiţa a leşinat de două ori, am trimis-o la cel mai apropiat spital unde, după cîteva zile, a decedat în urma unei „anomalii cerebrale" (?!). Am consultat fişa necroscopică, dar în ea nu am găsit nimic concludent, iar medicul de salon nu a luat în seamă afirmaţiile fetei.

A fost cel mai enigmatic caz din toată cariera mea de medic şi continuă să mă preocupe de atunci. >> (Din relatarea medicului D. M.)

● Elemente de conduită optimă în preajma morţii:

- renunţare la luptă, la rezistenţă, lăsînd natura să se desfăşoare firesc (cramponarea disperată de viaţă amplifică disconfortul);
- aşteptarea clipei supreme şi a ceea ce aduce ea, cu curiozitate şi convingerea că va fi o surpriză agreabilă;
- desprindere de anturaj cît mai curînd şi concentrarea în sine;
- acceptarea realităţii că ceea ce a fost, aşa trebuia să fie;
- renunţare la tot ce crezi că deţii;
- renunţare la a gîndi ceva legat de trup, de mormînt, de sicriu şi funeralii;
- să nu privim înapoi, ci să ne îndreptăm hotărît spre lumina ce o vom vedea;
- renunţare la încercarea surprinderii momentului survenirii morţii;
- imaginarea rudelor şi a prietenilor decedaţi, plus dorinţa ca ei să vină în întîmpinare.

● *Frica*, trauma cea mai intens resimţită, exprimă stimulul instinctiv extrem de păstrare intactă a fiinţei. Cel mai adesea, frica vizează moartea.

Această emoţie, ce aparţine sferei cunoscutului, produce o intensă tulburare neurovegetativă şi vasomotorie, ceea ce poate determina moartea subită.

● *Teama* (de moarte) reprezintă spiritul de previziune, de organizare raţională şi voluntară. Din acest motiv ea este acută la persoanele cu inteligenţă şi imaginaţie superioară.

● Teama de moarte poate fi secretă, discretă sau afişată.

● Teama de moarte are perioade de înjumătăţire, aşa cum are, spre exemplu, uraniul. Din nefericire, această perioadă este foarte lungă.

● Frica este a trupului, a conştienţei, a „animalului", iar teama este specifică omului, respectiv reacţiei conştiinţei la ceea ce prevede că urmează sau ar putea urma şi îi este total defavorabil.

● << *De ce îmi e aşa de teamă – mamă – să părăsesc iar lumina ?* >> (L. Blaga)

● Dacă de ceea ce îţi este frică adesea poţi fugi, de ceea ce îţi este teamă, cel mai adesea, nu.

● << *Toată durerea constă în faptul că proştii sînt siguri de ei, în vreme ce înţelepţii au mereu anumite îndoieli.*>> (B. Russell)

● Frica şi teama de moarte nu sînt dependente de robusteţea constituţiei trupeşti.

● Amplitudinea temerii de moarte diferă de la un individ la altul, în funcţie de o serie de factori: vîrstă, cultură, stare de sănătate fizică şi psihică, amplitudinea psihotraumelor suferite, particularităţi înnăscute sau dobîndite ale temperamentului şi personalităţii, particularităţile afectivităţii, factorii socioculturali ş.a.

● << *Filosoful din mine crede în nemurire, şi totuşi ca om sînt laş şi mă înspăimînt.*>> (Ch. Renouvier)

● Convingerile religioase suspendă teama de moarte în proporţie de aproximativ 80 % la cei cu instruire elementară şi în proporţie de circa 50 % la cei cu instruire superioară. Din prima categorie circa 1/3 îşi pierd siguranţa religioasă în preajma morţii, iar dintre cei din ultima categorie circa ½ devin sceptici sau mimează această siguranţă.

● *Angoasa* legată de moarte este o emoţie ce rezultă din aşteptarea nesigură şi temătoare a dispariţiei prin deces, după ce moartea a fost conştientizată în cel mai înalt grad.
Această emoţie funestă se activează imediat ce subiectul o gîndeşte, şi se suspendă cînd este eludată.

Angoasa induce numeroase tulburări, dintre care se evidenţiază îndeosebi hiperfuncţia tiroidiană (ceea ce se traduce prin îmbătrînire accelerată), hipofuncţia glandelor suprarenale (ceea ce determină o fragilizare a sistemului imunitar) şi hipofuncţia gonadelor (ceea ce se exprimă îndeosebi prin diminuarea vitalităţii şi a plăcerii de viaţă).

În *disperare*, forma acută a angoasei, subiectul simte dureros că nu poate lupta cu moartea (iminentă sau nu).

Gîndurile şi simţămintele celui disperat sînt contradictorii.

În această categorie se înscrie şi uimitoarea *moarte psihogenă* (Woodoo) din unele triburi cu tabu-uri culturale specifice.

● Ce poate face disperarea în faţa morţii ? Doar să o precipite !

● A*nxietatea* tanatică exprimă teama obsedantă de moarte, în condiţiile în care subiectul nu se află ameninţat cu moartea într-un viitor previzibil. Subiectul anxios are un simţământ de teamă insuportabil, ce poate cere o rezolvare într-un fel oarecare (instantaneu sau „lent").
Subiecţii cu anxietate tanatică sînt în general intelectuali, persoane singure, iar această suferinţă îi însingurează şi mai mult.

● *Spaima* (sursa majoră de filosofi şi filosofii…) exprimă amalgamul de frică şi teamă.
Spaima de moarte se poate datora şi unor suferinţe cum ar fi angina pectorală, scăderea bruscă a tensiunii arteriale, criza de astm sau hipofuncţia glandelor suprarenale.
Ea este resimţită nedefinit, ceva ca o risipire în infinit, ca o suspendare deasupra unui hău şi iminenta cădere, sau ca o nimicire deplină a fiinţei, a individualităţii. În trăirea acestui simţământ, absenţa oricărei speranţe este de o extremă copleşire şi disperare, motiv pentru care poate fi resimţit doar pentru scurtă durată, dar repetat. Urmarea unui episod de spaimă este o furtună vegetativă (tahicardie, transpiraţie, vasoconstricţie, horipilaţie etc.), ce perturbă echilibrul stării de sănătate.

● Amplitudinea şi maniera de manifestare a temerii şi fricii de moarte are şi caracteristici ereditare.

● << **Medicul C-tin. C., un vînător pasionat, se bucura de o stare bună de sănătate fizică şi psihică (minus, poate, atitudinea sa sfidătoare vizavi de moarte). Aparent nemotivat, a început să viseze în fiecare noapte că se află la vînătoare şi împuşcă un urs, iar acesta se ridică în două picioare, parcă rîzînd, şi-l priveşte de o manieră înfricoşătoare, ceea ce-l făcea să se trezească. L-am sfătuit să se ducă la o partidă de vînătoare, cît mai curînd posibil. A participat la o asemenea partidă, dar nu a reuşit să împuşte ceva pînă la amiază. În timpul prînzului, pe un fond de mare enervare, a suferit un infarct miocardic letal**.>> (Din relatarea medicului Gh. B)

● Surse ale temerii de moarte: părerea că morţii nu-i urmează ceva; certitudinea necesităţii de a muri; teama de necunoscut; necunoaşterea comportamentului adecvat acestui proces al devenirii; brutalitatea survenirii decesului unor apropiaţi; autosugestiile negative; starea de dificultate a familiei; neterminarea operei; elevarea culturală superioară; asocierea conjuncturală a frigului, singurătăţii, nemişcării şi întunericului (imprecizie de mişcare, localizare, apărare); inducţia mimetică negativă; teama de libertate absolută (!); regretul despărţirii de averea materială; teama de judecata divină; contactul cu boala, cu suferinţa fizică sau spitalul; teama că există ceva după moarte (!).

● Diminuă teama de moarte: ocuparea deplină a timpului (muncă, creaţie, instruire); alungarea oricărui gînd privitor la moarte, cu argumentul că nu-şi are rostul sau că nu există nici o dovadă absolut certă care să arate că vieţii nu-i urmează ceva acceptabil; credinţa religioasă; preocuparea de filozofie, astronomie, fizică nucleară, cerebrologie, religie;

consolidarea robusteţei organismului (mişcarea intensă determină detensionarea psihică); evitarea singurătăţii şi a surselor ce-ar putea aminti de moarte; contactul frecvent cu cimitirul (un fel de acomodare…), pentru firile care nu cred într-o continuare a existenţei şi care se cred a fi doar ţărînă; autoconvingerea că moartea este asemănătoare somnului, că în fiecare seară cînd te culci suferi un proces asemănător (şi nu eşti angoasat de eventualitatea de a nu te mai trezi); resemnarea; trăirea preponderent în prezent; pasiunea intensă pentru ceva plăcut; sporadic, consolarea imaginară a unui muribund (este un exerciţiu cu efecte pozitive excepţionale); autoconvingerea că direcţia salvării este în sine, că moartea vizează doar relaţia cu exteriorul.

● << *Pe oameni îi tulbură nu lucrurile în sine, ci părerile pe care şi le fac cu privire la lucruri.*>> (Epictet)

● Dacă ne este frică şi teamă de moarte, înseamnă că trebuie să ne fie frică şi teamă !

● Ce înseamnă să-ţi fie teamă de moarte ? Să plîngi ? Să te vaieţi ? În faţa Nimicului, totul e îngăduit şi neimportant.

● Teama de moarte este, de fapt, teama de pierderea individualităţii.

● Dacă am şti ce înseamnă viaţa, am avea o altă atitudinea faţă de moarte.

● << *Nimic nu poate fi dorit dacă n-a fost cunoscut mai înainte.*>> (prov. latin)

● Cine înfrînge teama de moarte, marchează „golul de onoare”!

● Dacă după moarte ne-am reataşa la Unitate, precum stropii de ploaie la ocean, ne-am mai teme de moarte ?

● Vieţuiesc pentru prima dată cei care au o mai mare teamă de moarte ?

● Se tem de moarte mai mult: cei care s-au bucurat de viaţă, cei care au trăit cu un ţel măreţ nicicînd atins, cei foarte inteligenţi, artiştii, cei cu păcate foarte grele, cei cu conştiinţa trează, sadicii, cei obişnuiţi să stea mult de vorbă cu ei înşişi, bolnavii, cei cu responsabilităţi parentale, indivizii cu o imaginaţie bogată, bărbaţii (ei sînt mai raţionali, mai imaginativi şi nu sînt dispuşi să cedeze, să fie înfrînţi), cei ce se proiectează continuu în viitor, „realiştii”, cei cu un orizont cultural larg, vîrstnicii cu trăsături nevrotice, „gînditorii” (neastîmpărul gîndirii imaginează de toate…), cei care au fost o dată sau de mai multe ori în preajma morţii, locuitorii urbani, „civilizaţii”, psihastenicii (sînt hiperreactivi şi au o imaginaţie bogată).

● Cei care înfruntă făţiş moartea sînt adesea oameni mărginiţi, cu o conştiinţă anemică, impulsivi şi nemeditativi.

● Persoanele în vîrstă de peste 65 de ani îşi diminuă continuu teama de moarte. O explicaţie plauzibilă a acestei atitudini, îndeosebi în mediul rural, ar fi desensibilizarea consecutivă gîndului tot mai adesea la moarte, creşterea timpului alocat meditaţiei, participării frecvente la înmormîntări, contactului mai frecvent şi prelungit cu natura vegetală şi animală, faptul că tot mai numeroase persoane de vîrstă apropiată au murit.

● << **Avocatul A.D., la împlinirea vîrstei de 59 de ani, şi-a cumpărat un sicriu şi a dormit în el în următorii şapte ani. Prin testament şi viu grai a cerut să fie înmormîntat fără sicriu (!), iar sicriul-pat să fie ars în curtea casei. Pînă în ultimul moment de viaţă a refuzat orice explicaţie referitoare la aceste preferinţe. A fost ateu şi nu avea o teamă anormală faţă de moarte**.>> (Din relatarea av. M. D.)

Culcîndu-te repetat într-un sicriu nu-ţi vindeci frica de moarte, ci, cel mult, de sicriu.

● Ce ascunde inconştientul nostru referitor la moarte ? Dacă ţinem la viaţă nemotivat, înseamnă că inconştientul ştie că ea este de preferat morţii ?

● Preocuparea de mormînt şi plîngerea morţilor (dacă este sinceră...), relevă că, de fapt, nu se crede în dăinuirea sufletului după moarte.

● Bolnavii care au aflat că au de trăit mai puţin de un an, tind să îşi piardă dramatic plăcerea de viaţă.

● Dacă reuşim sau eşuăm în încercarea de a uita de moarte, depinde aproape întotdeauna de factori care scapă controlului nostru.

● Inhibarea temerii de moarte este firească şi strict necesară pentru a putea munci, făuri şi atinge idealuri, dar şi pentru a avea un comportament social agreabil.
● Cadavrele inspiră teamă şi repulsie, deoarece: astfel se evită o eventuală molipsire de boala care a cauzat decesul şi de factorii periculoşi dezvoltaţi de descompunerea cadavrului; trezeşte şi menţine mult timp teama de propria moarte; ar putea genera vise cu coşmaruri terifiante; sînt reci, rigide, nepăsătoare, palid-sumbre; am pierdut obişnuinţa de a intra în contact fizic cu cadavre de animale şi de oameni; se evită „contaminarea" cu eşecul acestora.
● Se poate spune că murim continuu, deoarece orice clipă este moartea celei dinaintea ei (şi renaştem în fiecare clipă, mai puţin în „ultima").
● << *Sentimentele ajută pe cei care nu pot gîndi.*>> (I. Kant)
● Cine se teme de veşnicie ? Cei ce „ştiu" şi cu cît ştiu mai mult.
● De frica de moarte nu te poţi vindeca, dar te poţi obişnui cu ea.
● Imaginaţia susţine doar disperarea şi teama, nu şi frica de moarte.
● L. M., în vîrstă de 74 de ani, afirma că poate indica dacă într-o încăpere a murit cîndva un om, indiferent cînd s-a întîmplat aceasta. Identific şi o aduc în opt astfel de incinte, plus în altele patru cu istoric necunoscut. Subiectul a identificat exact şapte astfel de încăperi (între care un atelier şi o pivniţă), iar la una a indicat corect că în ea au decedat două persoane. În încăperea neidentificată a murit o femeie în vîrstă de 90 de ani, cu doar două luni în urmă. Chestionînd subiectul aflu următoarele: mama ei a murit pe cînd ea avea 10 luni (o ţinea în braţe în acel moment); cu cît persoana decedată a avut o vîrstă mai mică, identificarea este mai facilă; dacă încăperea este din lemn sau conţine multă mobilă, poate da şi alte amănunte (sex, vîrstă etc.); ca să poată afla istoricul încăperii îşi inhibă respiraţia, îşi imaginează că îi este frig şi îşi retractă limba cît poate mai mult; are o teamă imensă de moarte (nu s-a căsătorit de teamă că ar putea să moară la naşterea copiilor); cînd se apropie de un spital are o stare cumplită de disconfort (nu a intrat niciodată într-un spital).
● Teama de moarte este teama de Dumnezeu ? (<<*...nu poate vedea omul faţa Mea şi să trăiască.*>> Ieş. 33, 20)
● Cineva din noi ştie ce înseamnă moartea, şi se teme…
● Îmbătrînirea este procesul uzurii început din primul moment de viaţă (doar individuală ?), unul din factorii ce apropie individul de moarte şi o secvenţă din metamorfoza formelor.
● În Univers toate par a îmbătrîni: particulele subatomice, atomii, moleculele, celulele, organele, organismele, indivizii, speciile, viul şi implicit Universul.
● Semne de îmbătrînire ce nu par a fi în legătură cu uzura organismului: riduri ale tegumentului în zone în care acesta nu a suportat plieri repetate (deosebit de impresionante sînt cele ce apar, după vîrsta de 65 de ani, la ceafa unor bărbaţi); la bărbaţi, creşterea părului în fosele nazale şi în pavilionul urechii; hipertrofia inimii şi a prostatei; creşterea pavilioanelor urechii.
● Îmbătrînirea este programată genetic. Dovezi în acest sens: celulele au o medie de viaţă caracteristică; sindroamele care duc la îmbătrînire prematură (progeria, sind. *Werner*, sind. *Down*, sind. *Cockayne*); fiecare specie are o longevitate ce o caracterizează; activitatea unor organe este delimitată în timp (spre exemplu, gonadele); gemenii monozigoţi au deseori aceeaşi durată de viaţă, ceea ce nu se observă la dizigoţi; în aceleaşi condiţii de viaţă şi de mediu, îmbătrînirea se desfăşoară cu viteze diferite de la un individ la altul; marea similitudine a bolilor celor în vîrstă de peste 40 de ani (iar din miile de afecţiuni cunoscute la om, doar şapte cauzează moartea a peste 85 % din totalul indivizilor), deci un program al sensibilităţii la maladii !; semnele exterioare ale îmbătrînirii tind să se diminue semnificativ după vîrsta de 70 de ani, la majoritatea persoanelor; longevitatea maximală nu s-a schimbat de la sfîrşitul preistoriei.

Tot datorită „programului”(?): la vîrsta de 83 de ani, data morţii sale, un bărbat nu avea nici un fir de păr alb şi nici început de chelie; o femeie prezenta cicluri menstruale regulate şi la vîrrsta de 65 de ani; la vîrsta de 77 de ani, un bărbat avea dantura în stare impecabilă; la vîrsta de 80 de ani, un bărbat era la fel de potent ca un tînăr la 20 de ani; la 68 de ani, un fost ofiţer putea să alerge 100 de metri în 11,3 secunde; un bărbat a devenit inginer la vîrsta de 69 de ani (a murit cu puţin timp înainte de a-şi lua doctoratul !).

● Celula şi moartea:

- celulele cultivate prezintă un număr limitat de cicluri celulare, după care îşi încetează diviziunea (celulele din trup au un program flexibil de diviziune, iar celula izolată moare în scurt timp);
- o celulă tinde să îmbătrînească doar cînd este talonată de alte celule;
- îmbătrînirea celulară nu este identică cu îmbătrînirea organismului (!);
- fiecare celulă dispune de un program genetic şi metabolic (se desfăşoară cu consum de energie) prin care îşi poate provoca moartea;
- celula se poate sinucide din motive personale („oboseală”, stres excesiv, singurătate, „conştientizarea” stării de ineficienţă sau inutilitate, boală etc) sau exterioare (noxe, la „presiunea” celulelor înconjurătoare – şi în beneficiul acestora –, semnale negative din mediu sau organism, etc);
- după „judecata” problemei, procesul de sinucidere durează circa 15 minute;
- unele celule (moarte) sînt mîncate de celulele necrofage, iar altele de pornirea canibală a celulelor vecine;
- unele celule pot fi „salvate” sau chiar împiedicate să se sinucidă, de către celulele vecine (dacă acestea au un interes !);
- consecinţele sinuciderii celulei (apoptoza) par a fi doar în beneficiul organismului;
- în ţesut, celulele sînt în competiţie cu vecinele lor pentru a beneficia de acţiunea unor factori de supravieţuire, limitaţi cantitativ;
- unele celule se sacrifică pentru binele organismului.

● În cazul omului, îmbătrînirea este şi o modalitate de acceptare a morţii.

● << *Omeneşte vorbind, moartea are şi o parte frumoasă; pune capăt bătrîneţii.*>> (J. de La Bruiyere)

● Înainte de a muri prin autoliză (activarea enzimelor lizozomale), celula, ţesutul sau organul trec printr-o fază de îmbătrînire accelerată.

● Cînd începe îmbătrînirea este o chestionare mai ales filosofică. Ea ar putea „începe” în momentul apariţiei viului, al formării gameţilor, al fecundării, al naşterii sau al încheierii pubertăţii.

● Dacă nu am îmbătrîni, am crede despre moarte că este doar o „trecere”.

● Sînt unele elemente organice care se uzează într-adevăr, în sensul mecanic al cuvîntului: articulaţiile şi dinţii – dar la şobolani dinţii cresc continuu în tot timpul vieţii ! Dacă ar fi vrut, natura ne-ar fi putut dota cu un program de refacere ce ne-ar fi permis să trăim mult mai mult.

● Longevitatea este înscrisă în patrimoniul genetic al individului, dar nu în termeni absoluţi, iar ea vizează atît durata de viaţă a individului în cauză cît şi durata maximă de viaţă în cadrul speciei.

● Criteriile după care a fost „distribuită” longevitatea este un mare mister.

● „Viteza” vieţii este uluitoare, după cum poate observa oricine cînd are guturai !

● Marii longevivi sînt excepţiile menite susţinerii optimismului, a speranţei de viaţă lungă pentru restul indivizilor ?

● De ce nu trăim mai mult sau mai puţin ? Sub ce constrîngeri s-a fixat această durată la valoarea actuală ? Nu ştim.

● Cu cît trăim mai mult, cu atît acumulăm mai multă moarte ?

● În organismul uman, longevitatea cea mai mare o au neuronii; majoritatea lor trăiesc cît trăieşte individul.
● Dacă atingem vîrsta la care copiii noştri devin autonomi, pentru natură am trăit suficient; restul de ani îi putem considera o gratificaţie !
● << *Este o vreme tristă în viaţa noastră cînd cunoaştem mai mulţi morţi decît vii.*>> (I. Ducici)
● Oricare dintre celulele noastre este în vîrstă terestră de aproximativ 3,5 miliarde de ani, descinzînd printr-un şir neîntrerupt de diviziuni binare (circa 2 x 10^6 ori) din „prima" celulă pînă la noi. Deci, cînd mor, celulele actuale ale trupului nostru mor efectiv pentru prima şi ultima dată !
● Durata maximă de viaţă atinsă de unele vieţuitoare: protozoarele – 29 de zile; şoarecele – 2 ani; şobolanul – 4 ani; canarul, vulpea, bibanul – 10 ani; pisica, iepurele – 12 ani; oaia, găina, arahnidele, cîinele – 20 de ani; leul – 25 de ani; porcul – 27 de ani; calul, vaca – 30 de ani; ursul brun – 36 de ani; broasca, crocodilul, crapul, cucul – 40 de ani; crustaceele, gorila, cimpanzeul, urangutanul, porumbelul, papagalul, rinocerul – 50 de ani; moluştele – 54 de ani; insectele între 30 de zile (drosophila melanogaster) şi 60 de ani (termitele); elefantul indian, barza – 70 de ani; balena, gîsca, nisetrul – 80 de ani; bufniţa, papagalul, corbul – 100 de ani; vulturul – 118 de ani; omul – 120 de ani; broasca ţestoasă – 150 de ani; reptilele (testudo sumeiri) –152 de ani; ştiuca – 300 de ani.
● Numeroşi longevivi prezintă semne de îmbătrînire precoce !
● Fiecare vîrstă are o speranţă de viaţă, statistic calculabilă, care scade fără a deveni niciodată nulă.
● Progresiv cu îmbătrînirea, unii copaci par a deveni mai viguroşi şi rezistenţi.
● Creierul nu îmbătrîneşte – el intră în suferinţă datorită asistenţei deficitare oferite de organismul uzat.
● Adesea, nevroticii autentici se bucură de longevitate în pofida temerii de moarte care îi urmăreşte pe tot parcursul vieţii.
● Numeroşi longevivii prezintă afecţiuni grave ale unor organe, care pe alţii i-ar fi ucis.
● Se bucură de longevitate mult peste medie: preoţii (din mediul rural), matematicienii (care nu consumă alcool), astronomii (dar numai cei de pînă în zilele noastre), filosofii, capetele încoronate, psihologii.
● Factori care cresc longevitatea individului: moştenirea genetică în acest sens (ea se reflectă asupra predispoziţiei pentru unele boli, pasiuni, slăbiciuni, preferinţe alimentare etc.); o subnutriţie moderată; o frecvenţă respiratorie scăzută şi vieţuirea în preajma unor munţi; ritmul uniform de viaţă.
● Factori care scad longevitatea individului: supraalimentaţia; fumatul; efortul fizic excesiv sau sedentarismul; surmenajul intelectual; bolile cronice metabolice; infecţiile cu viruşi lenţi (spre exemplu, herpes) sau paraziţi (spre exemplu, giardia); iradierea excesivă; temperatura scăzută a mediului ambiant.
● << *Există o singură cale pentru a-ţi păstra vreme îndelungată sănătatea: să mănînci ce nu ai poftă, să bei doar ce nu-ţi place şi să te îndeletniceşti cu treburi de care ai prefera să fii scutit.*>> (M. Twain)
● Adam a trăit 920 de ani. Cîţi ani a trăit Eva ? A murit ea ? Nu ştim !
● „Pentru anii tăi poţi fi invidiat de cei mai tineri; ei n-au garanţia că îi vor atinge !"(x)
● Într-o zi observ, la piaţa de legume, o femeie deosebit de bătrînă, neverosimil de „uscată", cu un trup absolut drept şi avînd o privire ce nu se mai oprea la cele ce o înconjurau. Avea spre vînzare cîteva grămezi de urzici şi mai multe flori de cîmp. Mă străduiesc şi reuşesc într-un tîrziu să o fac să mi-se destăinue. Aflu că are 94 de ani, este absolut singură şi şi-a înmormîntat toată familia. Nu a fost niciodată bolnavă în ultimii aproape 80 de ani şi a ajuns foarte săracă – dormea împreună cu două capre pentru a se

încălzi. Consideră că viaţa ei se află sub o constrîngere de care se face vinovată, motiv pentru care a trebuit ca ea să-şi îngroape toată familia şi va trebui să trăiască, chinuit, pînă la o sută de ani. Toate acestea dintr-o întîmplare stranie. Pe cînd avea 16 ani a fost foarte grav bolnavă cu plămînii. Cînd a fost pe punctul să moară a văzut în faţa ei un disc negru, în diametru cam cît cuprinzi cu braţele întinse, iar în jurul lui era ceva ca un abur. Din el a auzit o voce ce nu era de bărbat sau de femeie şi care (adresîndu-i-se cu apelativul Sofia, nu Marta cum era corect – la aceasta nu a obiectat) a întrebat-o dacă vrea să mai trăiască sau nu. Ea a spus „da", iar Vocea a avertizat-o că în acest caz viaţa ei va fi o lungă suferinţă, pînă va împlini o sută de ani. A fost de acord, numai să mai trăiască. Apoi discul acela a dispărut, iar ea s-a însănătoşit foarte repede.

Am cumpărat toate florile ce le avea şi n-am să uit niciodată, acestea nu sau ofilit; s-au uscat doar, după mult timp.

● Nimeni nu ştie anticipat cît poate trăi, cît poate suferi şi nici de ce aceasta.

● << *...iar cel care va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui.*>> (Mat. 10, 22)

● Dacă vrei să ştii la ce vîrstă vei muri, adună vîrstele părinţilor şi bunicilor, la data morţii lor, şi împarte suma la şase. Este vîrsta la care vei muri de „moarte bună". (Dintr-un vechi calendar)

● Cînd spun că am ***x*** ani, mă refer la anii pe care nu-i mai am sau la anii pe care efectiv îi „am" (trăit) ? Delicată şi tragică ambiguitate !

● Pentru fiinţa integral şi definitiv muritoare, longevitatea vieţuirii este neimportantă şi chiar absurdă. Probabil !

● Cumplit este momentul în care treci de la numărarea anilor vieţii pe care îi ai, la cei pe care i-ai mai putea avea !

● << *A îmbătrîni este singurul mijloc de a trăi mai mult.*>> (Voltaire)

● Sinuciderea nu vizează fiinţa, ci persoana.

● Omul este singura fiinţă care se poate sinucide şi ca specie.

● La mai puţin de 50 secunde o fiinţă umană se sinucide undeva pe planetă !

● Dintre sinucigaşii salvaţi, circa 70 % regretă aceasta şi declară că se simt extrem de frustraţi.

● Bărbaţii se sinucid mai frecvent decît femeile, deoarece în interiorul lor ei se lasă în voia sentimentelor (nu acceptă înfrîngerea, suferinţa, umilirea).

● << *Sinuciderea în cazul pierderii ideii nemuririi este o necesitate inevitabilă pentru fiecare om care a ridicat puţin capul peste nivelul de animal... Ideea nemuririi este însăşi viaţa, viaţa în plenitudinea ei, formula finală şi principalul izvor al adevărului şi al conştiinţei propice umanităţii.*>> (F. M. Dostoievski)

● << **Soţia şi unicul meu copil au murit după ce s-au intoxicat cu ciuperci necomestibile. Am intrat într-o depresiune psihică cumplită, ceea ce a dus la izolarea mea la serviciu şi implicit la o altă sursă de depresiune. Cu fiecare zi ce trecea mă simţeam tot mai inutil, mai fără rost pe acest pămînt. Astfel, aproape pe nesimţite, mi-a apărut şi s-a cimentat gîndul sinuciderii. La ziua mea onomastică, starea depresivă a atins paroxismul; am luat imediat hotărîrea, foarte ferm, de a mă sinucide prin spînzurare. După ce am lăsat o notă explicativă, am luat cele necesare şi m-am dus în grădina casei. Cu un calm şi o hotărîre ce mă făceau să fiu mîndru de acţiunea mea, am pus scaunul sub un nuc şi am încercat să leg funia. M-am dezechilibrat, reflex am ţipat, apoi am căzut şi m-am lovit violent cu capul de o piatră, ceea ce a făcut să-mi pier cunoştinţa. Ţipătul meu a fost auzit de un vecin, aflat întîmplător în gradină, şi a intervenit salvator. M-am trezit la spital, aveam capul bandajat, iar pereţii salonului îmi păreau orbitor de albi. Am aflat că aveam o gaură în cap, dar creierul nu-mi era afectat.**

După această întîmplare m-am reechilibrat psihic spontan, incredibil de repede şi am găsit o sumedenie de motive de a mai trăi.>> (Din mărturisirea judecătorului dr. P. F.)

● << *Prefer să trec drept nebun, dacă nebunia mea îmi place sau dacă nu-mi dau seama de ea, decît să sufăr din pricina înţelepciunii.*>> (Horaţiu)
● Unii înaintează spre moarte, în timp ce alţii se retrag spre moarte !
● Cine se sinucide ar putea pierde şansa de a muri ?
● Este oare posibil să nu mai doreşti ceva aici ? Nu, deoarece şi a dori să nu mai doreşti este tot o dorinţă. Exprimă aceasta destinul implacabil ?
● Cînd te iubeşti doar pe tine, moartea nu te mai sperie; te poţi chiar sinucide !
● << *Dacă există suficient de mult timp, se poate întîmpla orice.*>> (Democrit)
● Pentru nemurire luptă în primul rînd viul, apoi celula, specia şi individul.
● << *Cel mai bun mijloc de a scăpa de un duşman este de a ţi-l face prieten.*>> (Henri IV) Dar în cazul morţii ?
● Dacă nemurirea ar fi necesară, ar fi şi posibilă. Ca dovadă, unele vieţuitoare au capacitatea de a-şi regenera părţi din trup, de a se metamorfoza, de a se replica.
● << *Este minunat să contempli orice lucru, este însă îngrozitor să fii acel lucru*.>> (Buddha)
● „Sîntem la fel de necesari şi pereni, ca şi D-zeu."(x)
● Cine reuşeşte să-şi imagineze dăinuirea eternă constată că are reflex o spaimă, cel puţin la fel de acută, ca şi aceea de a-şi pierde viaţa, chiar dacă în nici una din situaţii nu ştie de ce aceasta.
● Printr-un „accident", ar putea apare un individ nemuritor biologic. Poate el a şi apărut, dar a murit într-un accident de circulaţie sau muncă, ori a fost asasinat…
● << *Deşi nu totul este permis, totul este posibil.*>> (R. Bacon)
● Este imposibil să fii absolut convins de nemurire sau de dispariţie integrală.
● Nemurirea nu e uşor de imaginat, nici chiar ca speranţă transcedentală.
● << *Oh ! Inima mea scumpă, nu aspira la viaţa nemuritoare, ci epuizează cîmpul posibilului.*>> (P. Valéry)
● Eternitatea ca un sfîrşit ?!
● În timp ce aşteptam sosirea unui tren, două ţigănci îmi propun ca, în schimbul a 10 lei, să-mi arate „ocheanul fermecat". Accept doar ca să scap de insistenţele lor. Îmi prezintă un tub metalic, lung de circa 30 cm, cu numeroase arabescuri pe el. Ţinîndu-l în poziţie orizontală, privesc printr-unul din capete şi constat că este gol, iar privind prin celălalt capăt el se prezintă obturat, undeva pe la mijlocul său. Le întreb dacă pot vîrî în el o mică monedă; acceptă, bineînţeles după taxare. Constat că moneda penetrează tubul indiferent de capătul prin care este introdusă (concomitent am privit prin tub). În schimbul a 25 de lei îmi spun că pot vedea în tub pe cine vreau eu, chiar dacă persoana respectivă a murit. Accept şi cer să văd chipul bunicii dinspre tată (a decedat înainte de a mă naşte eu şi nu s-a păstrat vreo fotografie de la ea). Într-adevăr, văd chipul unei femei şi reţin cît mai multe amănunte, în cele circa 20 de secunde cît a persistat imaginea. Pentru alţi 25 de lei le cer să mă văd pe mine, decedat. Spre uimirea mea ţigăncile se sperie îngrozitor, îmi smulg din mînă obiectul şi dispar într-un lan de porumb din apropiere. Confruntînd semnalmentele acelei femeii (coafură, cerceii, lănţişorul de la gît şi o diademă din păr), cu amintirile tatălui meu, ele au coincis perfect.
● Nemurire ? În Universul cunoscut sînt 10^{11} galaxii, 10^{19} stele, materie cu o densitate de pînă la 500 000 tone/mm^3, temperaturi de – 272° C, presiuni de pînă la 8 x 10^9 atm. O asemenea lume n-a putut să prevadă nemurirea ? Rămîne de aflat motivaţia unui atare demers…
● Bacteriile nu cunosc moartea de bătrîneţe. Deci, „iniţial" moartea (neaccidentală) nu exista !?
● << *Nu moare şi nu moare în noi, cu adevărat, decît ceea ce nu este sacru.*>> (E. Ionescu)

● Dacă voi mai fi după moarte, obligatoriu trebuie să-mi amintesc de această viaţă; altfel nu mai sînt, după cum nu am fost înainte de viaţă. Dar nu pot exclude ca trecutul meu să se ascundă în inconştientul meu, în felul meu de a fi, şi tot astfel, existenţa de acum să se „ascundă" în inconştientul stării viitoare ! Dar de ce aceasta ?
● Pentru a fi nemuritor este strict necesar să-ţi dai seama că eşti nemuritor ? Paradoxal, nu ! Spre exemplu, nu ştiu nimic de existenţa „anterioară" (o realitate, cel puţin sub aspect biologic, de necontestt), dar exist (şi încă într-un anume mod…) ! În timp fiind nu-mi pot aminti sau prevedea stările atemporale, dar aceasta nu înseamnă că ele nu mă afectează, că nu mă fac să fiu cel ce sînt.
● A fi *nemuritor* înseamnă doar să nu-ţi pierzi individualitatea, unicitatea ?
● O idee labirint: „Tu nu poţi să-ţi dai seama că exişti sau ce înseamnă să exişti, nici că eşti nemuritor sau ce înseamnă să fii nemuritor. (x)
● Aspiraţia nemuririi se fundează şi pe tendinţa viului de a se conserva.
● << *Nu este suficient să fii om pentru a deveni o măsură a infinitului, ci trebuie să fii un om care să aspire către infinit.*>> (Sergiu Al-George)
● În absenţa timpului, nemurirea, fiinţarea şi eul devin inconsistente. Aici se ascunde „marele mister" ?
● << *Dacă nu se înţelege eternitatea ca o durată infinită, ci ca atemporalitate, atunci trăieşte veşnic acela care trăieşte în prezent.*>> (L. Wittgenstein)
● Spaima de dăinuire infinită se află în conexiune cu imposibilitatea sau inutilitatea conştientizării destinului.
● << *Dacă materia e nemuritoare iar sufletul e o proprietate inerentă materiei, atunci fireşte e şi el nemuritor.*>> (Thales)
● O speranţă pentru nemurire: în acest Univers nu poţi fi sigur de nimic (deci, nici de aceasta…) !
● << *Ne naştem fără să vrem şi murim fiindcă trebuie. Între aceste imperative n-ar fi fost loc şi pentru o iniţiativă personală ?*>> (H. de Balzac)
● Nimeni nu poate fi absolut sigur că va muri ! Nimic nu interzice ca el să fie prima (?) excepţie. Să fie aceasta doar o neînsemnată speranţă sau un motiv suplimentar de teamă ?
● Dacă nu putem stabili valoarea de adevăr, nici măcar a acestei lumi, să nu ne mirăm că pentru orice chestionare referitor la moarte nu putem găsi decît un răspuns relativ.
● Problema stringentă nu este de a afla cum se poate ajunge la nemurire, ci de a şti dacă aceasta este posibil şi benefic !
● Ce a avut Universul de cîştigat sau de pierdut prin existenţa mea ? Ce are el de pierdut sau de cîştigat prin moartea mea ?
● Absolutul extremelor este iluzoriu. Nu există naştere absolută (început absolut), nu există moarte absolută (sfîrşit absolut).
● *Orice este posibil cîndva ! Totul nu este încă decît posibil !* Dar aceasta pretinde timp, iar noi sîntem (?) limitaţi în timp.
● Efemer sau etern nu pot fi decît pentru un observator exterior mie; deci fiinţez în „exterior", iar în „interior" doar SÎNT ?
● Sîntem nemuritori <u>prin</u> actul creaţiei şi Creator.
● Nemurire înseamnă conştienţă şi conştiinţă absolută ?
● „Există" nemurire dacă crezi în ea; altfel, nu.
● Nemurirea nu poate fi decît în tine însuţi sau numai „aici" (!).
● Pentru început, viaţă eternă înseamnă spiritualitate.
● Fiinţa umană are simţămîntul că prin conştiinţa sa transcende limitele fiinţei sale.
● Infinitatea fiinţării stă în unicitatea noastră ?
● Ar fi firesc să dispară integral un „ceva" care a văzut galaxiile de la „marginea" Universului, sau care a gîndit geneza Universului ?

● Totul în Univers „moare” de la un moment la altul. De fapt, vorbim de nemurire în sensul fiinţării (incomensurabile) într-un anume fel.
● Am preexistat în toate desfăşurările care mi-au premers fiinţarea umană.
● << *Dacă eu nu sînt veşnic, Dumnezeu nu e Dumnezeu, dacă nu există nemurire, nu există nici Dumnezeu.*>> (L. Feuerbach)
● Cînd am accepta moartea *deplină* ?
● Ce caracteristici ar trebui să deţină „viaţa” de după viaţă, pentru a o refuza ? Cu cît gîndeşti mai profund, cu atît acest răspuns se îndepărtează, ca de altfel orice răspuns.
● << *După ce descoperim că viaţa nu are un înţeles, nu ne rămîne altceva de făcut decît să-i dăm un înţeles.*>> (L. Blaga)
● Partenogeneza (dezvoltarea individului dintr-un ovul sau oosferă nefecundată) şi clonarea (transferarea nucleului unei celule somatice, a individului reproductibil într-un ovul denucleat) nu sînt decît iluzii de nemurire; dacă memoria şi sufletul nu se transferă, „renaşterea” este iluzorie.
● Motive pentru nemurire: plăcerile trupeşti (98%), plăcerile spirituale (1%), cunoaşterea, curiozitatea, elevarea, creaţia (1 %). Faţă de o asemenea ierarhizare a motivaţiei, mai că-ţi vine să crezi că vom avea parte de o dispariţie deplină !
● << *Dacă vieţuiţi după trup, veţi muri, iar dacă ucideţi cu Duhul faptele trupului, veţi fi vii.*>> *(*Rom. 8, 13)
● Ne-murirea *aici* este de neconceput; deci se impune o schimbare.
● Jonglerie cu filosofia şi logica: ultimul om este nemuritor (nu-i cine să-i constate moartea…) !
● << *Soluţia enigmei vieţii în spaţiu şi timp se află în afară de spaţiu şi timp.*>> (L. Wittgenstein)
● Universul nu permite dăinuirea eternă a nimic din tot ce există aşa cum există.
● << *Deoarece atît timp cît nu vei fi pe măsura acestei glăsuiri, n-o vei înţelege. Căci este un adevăr ce nu poate fi gîndit.*>> (M. Eckhart)
● Majoritatea oamenilor nu doresc, de fapt, eternitatea vieţii de aici, ci dăinuirea fiinţei lor conştiente într-un mod oarecare.
● << *Rîvnesc la nemurire milioane din cei care nu ştiu ce să facă cu ei înşişi într-o după-amiază ploioasă de duminică.*>> (S. Ertz)
● „Nimic nu e sigur, orice e posibil.”(x)
● Opinia unui biofizician, după o degustare de vinuri: s-ar putea să fi primit de la părinţi un set de atomi sau chiar de molecule ancestrale, care tezaurizează însuşirile specifice omului (şi îndeosebi conştiinţa), ale individului în cauză, şi cronometrează timpul viului.
● Aşa cum celulele trupului se divid de un număr limitat de ori, tot astfel ar fi posibil ca şi celula germinală primordială să fie divizibilă de un număr limitat de ori. În acest sens, dezintegrările radioactive sînt un fenomen tulburător. După cum nu ştim unde şi cum se înscrie numărul de scindări radioactive, frecvenţa lor, calendarul lor, tot astfel în ceea ce priveşte celula primordială (asemănător se explică dispariţia unor familii şi nume ?). Sau poate sufletul este divizibil de un anume număr de ori ?
● << *Veşnic era, ceea ce era, şi veşnic va fi. Căci, de s-ar fi născut, ar trebui ca înainte de a se fi născut să nu fi fost nimic; dacă, însă n-ar fi fost nimic, în nici un chip nu s-ar fi putut naşte din nimic.*>> (Melissos)
● Aşa după cum *sînt* (sau pot fi) fără să am un punct de început, cînd nu voi mai fi nu voi avea un punct de sfîrşit.
● Aş dori să trăiesc pînă la aflarea adevărului fundamental despre acest Univers. Ar echivala aceasta cu nemurirea ? (cîtă cunoaştere, atîta nemurire ?).
● „Neîmplinirea de aici sugerează realitatea lumii de dincolo.”(x)
● Nemurirea în parametri tereştri nu este de dorit.

● „Necunoscutul” este absolut nemuritor !
● << *Şi dacă trăim, şi dacă murim, ai Domnului sîntem.* (Romani 14, 8) *...D-zeu nu este D-zeu al morţilor, ci al viilor, căci toţi trăiesc în El.*>> (Luca 20, 38) Deci ?
● Ceva din mine refuză să creadă că morţii nu-i urmează ceva. Deci o parte din mine se sustrage controlului meu (cine sînt *eu* în acest caz ?), iar aceasta este exact partea nemuritoare (parte care nu se identifică cu mine…!).
● Orice este posibil pe baza unei condiţii. Care să fie condiţia necesară nemuririi ?
● Nemurirea nu se cere; nemurirea intră în categoria cadourilor !
● Pentru proşti şi deştepţi, chiar şi nemurirea este posibilă.
● De ce se impune un efort pentru nemurire ? Ca să nu păţim ca eroul lui F. Kafka din romanul *În faţa legii*, rămas să moară în faţa unei porţi, care i-a rămas aparent închisă pentru că, nici măcar nu a încercat să o deschidă, pentru a afla doar cînd era prea tîrziu că, de fapt, acea poartă fusese descuiată numai pentru el.
● Nemurirea ar putea fi posibilă, dar nu şi necesară.
● Cînd cerem nemurirea, cerem stagnarea ! Cine şi-o doreşte ?
● Ceea ce are continuitate nu se poate reînnoi, de fapt, niciodată.
● Nimic (*ul*) nu apare, nimic (*ul*) nu dispare, nici conţinut, nici formă (condensare la un moment dat). Toate se transformă.
● Dacă există *viaţă* după moarte, înseamnă că nu s-a murit !
● După 10^{33} ani, nucleele tuturor atomilor vor dispare, transformîndu-se în pozitroni, fotoni şi neutrini. Deci, *aici* nu se poate supravieţui !
● Cîtă cunoaştere atîta fiinţare, atîta relevare, atîta speranţă, atîta supravieţuire.
● Conştiinţa este cheia care ar putea deschide poarta nemuririi ?
● Universul are legi inclusiv privitoare la moarte; dar legea are sens ca lege doar acolo unde abaterea e cu putinţă ! Deci ?
● A refuza să admiţi posibilitatea supravieţuirii poate fi o atitudine masochistă faţă de sine, şi sadică faţă de anturaj.
● Ne dorim viitorul, dar moartea este viitorul ! Atunci de ce o refuzăm ?
● << *N-ai fost ieri şi nu vei fi mîine, dar eşti ieri şi azi şi mîine; mai exact încă, de fapt, Tu nu eşti nici ieri, nici azi, nici mîine pentru că simplu eşti în afara oricărui timp. Ieri şi azi şi mîine nu sînt decît în timp; dar Tu, pentru că nimic nu este fără Tine, nu eşti într-un loc, nici într-un timp, ci toate lucrurile sînt în Tine; nimic nu Te conţine, ci Tu le conţii pe toate.*>> (Anselm de Canterbury)
● Dăinuirea infinită, nesfîrşită (relativ la ?), oricum ar fi ea, cu sau fără efort, sperie conştiinţa superioară în cel mai înalt grad posibil. Dar dacă nu este în timp, nu mai putem emite nici o opinie ! Aceasta dovedeşte că sîntem într-un program cu toate simţurile, simţămintele şi gîndurile ?
● Încercînd separarea polilor unui magnet obţinem multiplicarea lui (cîmpul este „nemuritor”!). Dar în cazul separării vieţii de moarte ?
● Există viaţă după moarte ? O întrebare cu toţi termenii imprecişi !
● Creatorul este neputincios dacă nu există nemurire !?
● Dacă există nemurire pentru ceva din mine, aceasta nu poate viza decît ceva care nu are nimic cu specificul vieţii terestre. Aceasta înseamnă că „dincolo” mă pot dispensa („conştient” ?) de tot ceea ce am trăit aici.
● << *Omul îl învie pe Dumnezeu, dar Dumnezeu nu-l învie pe om*.>> (Paracelsus)
● Nu cunoaştem încă toate formele şi posibilităţile de manifestare ale materiei şi nici ale sufletului.
● Dacă fiecare dintre noi este unic şi de neînlocuit, nu putem nega dăinuirea eternă în Univers.
● „Omul poate mai mult decît aspiră şi realizează mai puţin decît poate.” (x)

● Nemurirea ar fi o evoluţie sau o involuţie ?
● Dacă ceva există sau nu (spre exemplu, nemurire), depinde şi de poziţia (postura) în care se află observatorul.
● Unii îşi doresc nemurirea, dar nu vor ca ea să se împlinească de teama că le-ar putea fi defavorabilă !
● Cînd îi vorbeşti umbrei tale iar ea îţi răspunde, te poţi considera nemuritor.
● Nemurirea pretinde individualitatea, dar cum ea trebuie să fie în continuă metamorfozare, noţiunea de nemurire devine ambiguă.
● Nu credinţă în ne-murire, ci credinţă în ceva după moarte; moartea fiind doar un episod de trecere spre altceva decît viaţă. Deci, a vorbi de *ne-murire* este o eroare.
● Opinii: << *Ai să rămîi ceea ce eşti.*>> (*Faust* – W. Goethe); << *Omul este ceva ce trebuie depăşit.*>> (Fr. Nietzsche)
● Sîntem nemuritori *întru* Adam şi Eva ?
● << *Moartea de o va avea omul în minte, nemurire este; iar neavînd-o în minte, moarte este !* >> (Sf. Antonie cel Mare)
● Potrivit *metempsihozei* sau *reîncarnării*, sufletul se transferă în alt trup după moartea trupului purtător la un moment dat, cu scopul continuării purificării şi desăvîrşirii sale. Acest transfer este în manieră meritorie, putînd fi la un om, la un animal sau la o plantă.
Uneori, prin termenul metempsihoză se denumeşte pretinsa abilitate a sufletului de a se deplasa atît în perioada cînd anima trupul, cît şi după moartea acestuia.

Avînd în vedere că numărul oamenilor de pînă acum este de ordinul zecilor de miliarde, s-a avansat ipoteza că doar un anume număr de suflete se reîncarnează. Pentru aceasta ar pleda faptul că apar oameni tot mai superior dotaţi.

Unii „experţi" în metempsihoză afirmă că, la un moment dat în „evoluţie", sufletul s-ar conştientiza de toate „viеţile" avute, de toate întrupările avute.

Deoarece reîncarnările nu menţin în continuitate memoria aceleiaşi fiinţe, deci neştiindu-se identică cu cele anterioare, se poate considera că nemurirea prin reincarnare este inutilă sau irelevantă.

Potrivit *metensomatozei*, sufletul, după ce a traversat elementele fundamentale ale materiei, trece în etapa imediat următoare, ce a biologicului, în diverse variante, după care urmează să treacă prin diverse trupuri spre a se apropia de perfecţiune şi de a se „elibera" definitiv de materie şi „aici".
● Argumente pentru continuarea existenţei:
- existenţa în sine;
- faptul de *a fi* (eu, tu, noi);
- „realitatea" Universului;
- „iluziile" nu pot fi decît relative, iar Totul nu poate fi o iluzie (ar însemna ca şi aceasta să fie o iluzie ş.a.m.d.);
- ceea ce mi se întîmplă, de fapt, se întîmplă Universului (nu sînt, nu pot fi separat de Univers şi istoria lui, iar această istorie nu pare a se şterge din moment ce devenirea este continuă);
- fiind unic sînt infinit în mine;
- dispariţia absolută e imposibilă logic, deoarece pretinde un domeniu al nimicului, iar cauzalitatea susţine un lanţ al fenomenelor;
- dezagregarea trupului este firească, dar nu şi a sufletului – acesta nefiind un ceva compus din elemente;
- dăinuirea poate fi şi în manieră exotică;
- sîntem importanţi nu doar pentru noi înşine;
- complexitatea şi grandoarea Universului sînt copleşitoare şi sugerează că nimic nu este (nu poate fi !) lăsat la voia întîmplării;

- probabilitatea ca viaţa să fi apărut din întîmplare este neglijabilă;
- în mine nu pot muri, ci doar în relaţia cu exteriorul;
- unicitatea viului de tip terestru, în zona de Univers accesibilă, sugerează că sîntem o fiinţare excepţională;
- sîntem şi altceva decît conştientizăm, iar acest altceva *nu vieţuieşte* şi implicit nu se naşte şi nu moare (avem şi folosim şi ceea ce nu ştim că avem şi folosim, atît la nivel trupesc cît şi psihic);
- existăm doar aparent fără rost, motivaţie şi dorinţă;
- doar noi rîdem şi plîngem !
- dacă nu ar mai fi nimic după moarte, am avea instinctiv altă conduită, îndeosebi asupra vieţii;
- este mult prea potentă şi extraordinară Natura pentru a nu fi pregătit o urmare unui creaţii de o asemenea complexitate şi măreţie cum este Omul. Este ceea ce sesizăm fiecare şi cu deosebire hipersensibilii, iluminaţii şi misticii (şi aceasta în condiţiile în care observăm că natura nu are milă de sine !);
- sîntem pentru noi obiect, deci altceva decît sine;
- unificarea sau separarea absolută a contrariilor este imposibilă;
- este imposibil minţii umane să conceapă că morţii nu îi urmează ceva, fie şi numai din imposibilitatea definirii exacte a „nimicului" sau a neantului (iar dacă nimicul sau neantul sînt doar necunoscutul…);
- premoniţia sugerează o realitate subtilă şi „stabilită";
- animalele mor cu seninătate;
- viul este cuprins într-un secret general (origine, sens, evoluţie etc.);
- creierul uman ascunde secrete tulburătoare;
- Universul şi viul sînt aşa şi nu altfel (şi nu nemotivat);
- programarea duratei de viaţă este evidentă;
- anihilarea absolută de „aici" nu înseamnă „de pretutindeni" (idem pentru maniera de manifestare);
- noţiunile de *voinţă* şi *liber-arbitru* sînt inconsistente.
- Creatorul este şi nemurirea noastră;
- Universul nu este alcătuit din fragmente distincte, fundamentale – deci nu-i *cine* să moară !
- fundamental, Universul este asimetric; deci, viaţa şi moartea nu sînt absolut simetrice (un indiciu că există o portiţă de scăpare !);
- ne este imposibil de a găsi un argument imbatabil pentru a justifica moartea deplină;
- varianta de nemurire aleasă de Univers s-ar putea să fie (şi chiar este) total de neimaginat;
- nu venim din nimic;
- tot ce ne înconjoară se prezintă a fi veşnic, chiar dacă tot altfel;
- observînd cît de „inteligent" este Universul (inclusiv prin noi…), pare exclus ca existenţa noastră să fie o întîmplare fără urmări, ceva necauzal, nemotivat şi inutil. Deci, avem o raţiune de a fi. Cum raţiunea de a fi în viaţă este foarte nebuloasă, probabil că „important" este ceea ce va urma ei;
- dacă sîntem aşa şi nu altfel înseamnă că există o cauză, iar aceasta vizează şi situaţia post-mortem;
- Universul are legi fundamentale (viteza luminii, temperatura negativă etc.);
- existăm etern în Fiinţă;
- fără „instinctul" eternităţii, conştiinţa nu s-ar mai putea exercita;
- faptul că avem, că putem avea năzuinţa supravieţuirii;
- ce nu poate fi fragmentat pare a fi etern (eul conştient, sufletul, Dumnezeu, adevărul);

- << *Lumea este un întreg din care nimic nu dispare şi la care nimic nu se adaugă.*>> (Empedocle)
- este tot aşa de inconceptibil de a ieşi din existenţă, precum de a intra în existenţă.

Totuşi, nu e deloc sigur că aceste argumente sînt adevărate sau nu în orice moment al istoriei. Cu puţină imaginaţie se poate fabrica un contraexemplu pentru fiecare dintre aceste argumente, iar unele pot deschide perspective ciudate şi chiar neliniştitoare.

De fapt, fiecare dintre aceste argumente, luată separat, nu-i decît o simplă posibilitate. Dar gîndite împreună, compun o certitudine „acceptabilă".

De ce argumentele favorabile nemuririi par a se automultiplica (prin „inventivitate spirituală şireată") ?

● << *Ceea ce este cel mai evident este cel mai greu de descoperit.*>> (E. A. Poe)

● Absenţa sau relativitatea dovezilor nemuririi nu reprezintă dovada inexistenţei sale; după cum nici faptul că nemurirea este aproape unanim dorită şi acceptată.

● Însuşirea materiei de a se manifesta atît sub formă de cîmp, propagat prin unde, cît şi de corpuscul, localizat, sugerează că este mai complexă şi subtilă decît putem sesiza sau deduce.

● A muri integral înseamnă să-ţi fie anulată originea şi istoria; dificil de crezut că aşa ceva ar fi posibil şi necesar.

● Ansamblurile de particule care sînt separate în prezent păstrează memoria corelării lor din trecut, cu condiţia să nu fi interacţionat cu alte particule, căci după orice interacţie memoria stării anterioare se pierde. De ce nu ştim ce a fost înainte de viaţă…

● Dacă Universul este infinit, dar fără limite şi suficient sieşi, cum ar fi altfel omul, parte componentă a acestuia ?

● Gîndirea tinde să anuleze neantul – cum să gîndesc ce nu este ? –, nu să-l obiectiveze; şi totuşi, ea l-a „inventat".

● << *Lasă neantul în pace, dacă nu vrei să-ţi arate prăpăstiile lui.*>> (C. Noica)

● Intelectul „jonglează" cu neantul în funcţie de ceea ce vrea să susţină.

● Neantul este alcătuit din cele ce nu mai sînt ?

● Dacă Dumnezeu a creat Universul din nimic, nimicul este ceva !

● Dacă starea post mortem *este* neant, înseamnă că ea există, dar n-o putem analiza.

● Dacă spunem că nu putem cunoaşte neantul, înseamnă a afirma implicit că există un neant !

● Moartea şi infinitul stîrnesc simţăminte asemănătoare.

● << *Fiecare observator, pe măsură ce timpul său se scurge, descoperă felii de spaţiu-timp, care lui îi apar ca aspecte succesive ale lumii materiale, deşi în realitate mulţimea evenimentelor care constituie spaţiul-timp există înainte ca el să le cunoască.*>> (L. de Broglie)

● Dacă Dumnezeu este infinit şi noi sîntem infiniţi. Sau, mai probabil, infinitul este o eroare conceptuală.

● << *Eliminarea completă a infinitului din matematică n-a reuşit. Şi aceasta pentru un motiv principal… şi anume pentru că infinitul are o funcţie esenţială în procesul de constituire a oricărei noţiuni… şi trecerea de la un plan al gîndirii la altul.*>> (O. Onicescu)

● Nici o limitare veşnică nu poate fi conceptibilă în existenţă.

● << *Nimic nu există în infinit care să nu fi trecut, înainte prin finit.*>> (Gr. Moisil)

● În absenţa simţurilor, da, te afli în neant.

● Nimic în Universul nostru, niciodată, nu pleacă de la zero şi nu atinge *infinitul*. Deci prezentul este limita ?

● << *A fi infinit e o privaţiune nu o perfecţiune.*>> (Aristotel)

● De ce ideea de infinit (cu referire la viaţă, moarte, spaţiu, timp) este tulburătoare ? Ce se ascunde în spatele acestui simţământ ? De ce şi de cînd îl avem ?

● << *Există în om o fragilitate afectivă care se exprimă în „tristeţea în faţa infinitului".*>> (P. Ricoeur)

● Finitul este existenţă închisă în ea însăşi (deci, nemurire ?).
● Dacă în „nimic” se poate forma/naşte *ceva,* şi din *ceva* se poate ajunge în *nimic* !
● Sînteţi de invidiat voi cei care vedeţi nimicul *existînd* dincolo de finit !
● Am „inventat” infinitul pentru nemurirea noastră ?
● Foarte probabil ca domeniul morţii să fie lipsit de (acest tip de) spaţiu şi (acest tip de) timp.
● Eternitatea caracterizează trecutul, iar infinitul caracterizează viitorul.
● Viitorul nu există: el nu este *în* timp !
● << *E-atît de tîrziu / Că am putea spune că-i devreme.*>> (*Romeo şi Julieta* – W. Shakespeare)
● Dacă „dincolo” timpul este absent, noţiunile de finit /infinit, fiinţare, comunicare şi interacţiune sînt inaplicabile. Ce ne mai rămîne ?
● Trecutul ne tezaurizează fără încetare, prezentul ne omoară fără încetare, iar viitorul ne generează fără încetare.
● Cine neagă realitatea timpului, neagă realitatea morţii !
● Sfîrşitul nu poate fi prezent.
● Viaţa dacă este veşnică, nu e viaţă !
● Dacă nu există un timp al Universului, *cînd* şi *cît* exist eu ?
● << *Nu există ireversibilitate în legile fundamentale ale fizicii. Trebuie să accepţi ideea că timpul subiectiv, cu accentul său pe prezent, nu are semnificaţie obiectivă.*>> (A. Einstein)
● Primesc un timp pentru viaţă sau consum timp cît trăiesc ?
● Doar timpul a fost, este şi rămîne (acelaşi).
● Există o relaţie între durata anterioară vieţii, durata vieţii şi durata post-mortem ?
● <<*... te rog; opreşte, Doamne, ceasornicul cu care ne măsori destrămarea.*>> (L. Blaga)
● Viaţa mijloceşte evadarea din timp ?
● Să înveţi bucuria trăirii clipei, dar nu în spaima morţii iminente.
● Speranţa este fiica viitorului.
● Eul este domeniul de spaţiu şi timp pe care-l ocup ?
● Eu sînt aşa cum sînt, deoarece am <u>acest</u> spaţiu şi timp ?
● Viitorul nu te înlătură, viitorul te continuă.
● Sînt etern în trecut şi prezent; în viitor, doar îmi doresc.
● Nu ne putem imagina ce ar însemna să „ieşim” din timp sau spaţiu.
● Nu avem o existenţă instantanee, deoarece ar însemna să fie atemporală şi implicit n-ar mai fi o existenţă.
● Prezentul este moarte trăită.
● Dacă n-ar exista destinul, am putea influenţa trecutul şi viitorul.
● Timpul este o frînă, iar moartea este un succes al ei ? Timpul pare a fi o divinitate de primă mărime…!
● Dincolo de moarte, trecutul şi viitorul meu se unifică altfel decît aici (prin prezent şi respectiv prin viaţă).
● Dacă ai „simţul timpului” te stăpîneşte teama de moarte, indiferent de vîrsta pe care o ai.
● „Descoperirea” timpului şi relevarea conştiinţei par a fi legate, iar din aceasta descinde teama de moarte.
● Fără timp, absolut totul devine imposibil şi inconceptibil. Cine este timpul, pe cine serveşte el şi ce vrea acesta ?
● Dacă spaţiu-timpul este cuantificat, dansul probabilităţilor, în care se află prinsă fiinţa mea, devine ameţitor şi dătător de speranţă.
● De ce nu avem o percepţie sensibilă şi pentru intervale de timp foarte mici ? Am dobîndi informaţii „periculoase” sau am putea comunica excesiv ori cu cine nu trebuie ?
● Dacă viitorul poate să determine aspectul prezentului, după cum sugerează Mecanica cuantică, înseamnă că sîntem „cultura” morţii ?

● După un anume efort de înţelegere a morţii, ieşirea din timp ne apare ca necesară; dar cum ne este imposibil să ne imaginăm *a fi* în afara timpului, înţelegerea se blochează.
● Senzaţia fiziologică de timp şi fiinţare este generată de continua desfăşurare a proceselor metabolice, iar cea psihologică de continua succesiune a clipelor, a noului memorat.
● Este înspăimîntător gîndul dăinuirii veşnice, indiferent de condiţii ! Ne pedepseşte timpul ?
● Nu accedem la nimic definitiv sau absolut.
● Există o relaţie între numărul oamenilor care mor şi situaţia de „dincolo" ? Aşa s-ar părea din moment ce doar multiplicarea noastră pare importantă.
● Dacă ne-am desprinde (debarasa) de trecut, am putea „trece" peste moarte ?
● Dacă moartea ne scoate din timp, răul ei este aparent ?
● În extaz, timpul şi existîndul i-au aspecte paradoxale; deci ne putem aştepta ca şi moartea să fie „paradoxală".
● Pentru om o clipă durează 1/8 dintr-o secundă. Tot astfel se prezintă şi conştienţa ? Nu ştim ce facem, ce ni-se face (!) sau ce-am putea face în intervalul de sub 1/8 secunde.
● << *Există ceva esenţial despre Acum care se află în afara domeniului ştiinţei.*>> (A. Einstein)
● Ce poţi înţelege din formularea: „înainte de început şi după sfîrşit" ?
● << **Discutam amical cu pacientele din salon. La afirmaţia mea că nimeni nu ştie cînd va muri, o femeie grav bolnavă îmi replică, cu timiditate, că ea va şti: aceasta va surveni la 2-3 zile după ce părul ei va deveni la fel de sensibil ca pielea, şi o va durea. Am încercat să-i arăt că părul este un ţesut insensibil, chiar mort şi de durut o poate durea, cel mult, rădăcina părului. Cît priveşte autosugestia în acest caz, ea poate induce, da, moartea. Pacienta a rămas fermă în părerea ei, afirmînd: „doar aşa s-a întîmplat cu bunica şi mama mea". Zîmbind, i-am cerut să mă anunţe dacă va începe să o doară părul, dar să nu se mai gîndească la moarte. După cîteva zile, spre stupoarea mea, părul scapular al pacientei a dobîndit o sensibilitate uluitoare ! Luînd toate măsurile de precauţie, am constatat că femeia reacţionează ori de cîte ori îi atingeam părul, îl îndoiam (cu mai mult de 10 fire) sau îl strîngeam în mînă. Părul devenise foarte unsuros, iar trefilat între unghii nu mai spirala şi părea nefiresc de rigid. După patru zile de la declanşarea straniului fenomen, bolnava a încetat din viaţa**.>> (Din însemnările medicului P. T.)
<< *Dacă vrei să fii ştiinţific, trebuie să închizi ochii în faţa multor lucruri – şi să spui apoi ca copiii, că nu există.*>> (L. Blaga)
● Timpul şi spaţiul sînt „părinţii" noştri ?
● << *Prima oră a vieţii este o oră mai puţin din viaţă*.>> (Seneca)
● Înaintăm în viitor sau el vine spre noi ?
● „Dincolo" de spaţiu şi timp (deci în moarte), nu înseamnă nespaţiu şi netimp.
● Nu mă sperie viitorul, ci pierderea prezentului !
● Dacă „timpul este distanţa dintre om şi Dumnezeu", moartea reprezintă anularea timpului şi unirea dintre om şi Creator (=moarte deplină ?).
● Conform lui E. Schrödinger, nu putem vorbi de anterioritatea sau posterioritatea unui eveniment în raport cu un altul decît dacă cele două evenimente sînt corelate cauzal. Deci, între viaţă şi moarte există o legătură fermă, necesară, ordonată. Dacă viaţa şi moartea nu exercită vreo influenţă una asupra celeilalte, ele trebuie considerate simultane, întrucît nu sînt ordonate în timp !
● Dacă sîntem *creaţi*, sîntem limitaţi în timp.
● Eternitate înseamnă trecut fără viitor, durată („conservare"de stare) nesfîrşită, nu ieşire din timp.
● În absenţa contrariilor, plăcerea (de a fi) este de neconceput. Deci, „dincolo" ar fi de dorit să mai fie…!

● Omul pare a fi temporalitate, într-o proporţie înspăimîntător de mare.
● Nu ne putem desprinde de trecutul nostru, nu ne putem desprinde de „noi”, deci ducem cu noi ceva din specificul fiecărei trăiri ?
● Murim în trecut, vieţuim în prezent şi supravieţuim în viitor ?
● Dorind nemurirea, ne-am putea noi dori, de fapt, o moarte continuă ?
● Dezintegrările radioactive sînt o expresie a omniprezenţei morţii în Univers şi a nesfîrşitului ei proces ?
● Prin moarte, spaţiul propriu se converteşte integral în timp (ceea ce semnifică dăinuire nelimitată) ?
● Nu putem vorbi de *înainte* şi *după* viaţă, deoarece ar însemna să localizăm aceste stări în spaţiu şi timp.
● Timpul este în mod originar faptul de a fi, sau este una din modalităţile de a fi.
● Prin trecut şi viitor aparţinem Universului, iar prin prezent ne aparţinem nouă înşine.
● << *Nimeni nu poate pierde, nici trecutul nici viitorul.*>> (M. A. Anonimus)
● Ce durată minimă/maximă poate avea o unitate vie ?
● Pentru cei de dinaintea mea eu mor în viitor, pentru cei prezenţi eu mor acum, iar pentru cei din viitor eu mor în trecut. Cînd am murit eu ?
● << *Distincţia între trecut, prezent şi viitor nu este decît o iluzie, chiar dacă este permanentă.*>> (A. Einstein)
● Îmi este indiferent dacă şi cum am existat înainte de această viaţă, dar nu şi după. Ce a fost (vedem că) nu mai poate influenţa prezentul, pe cînd ceea ce va fi, posibil şi probabil, să ne influenţeze prezentul.
● În ecuaţia morţii, factorul timp este central.
● Prin desprinderea de trup, „pierdem” spaţiul şi timpul.
● Nu poate fi exclusă pe deplin existenţa unor caracteristici suplimentare a timpului, şi implicit a vieţii şi morţii.
● << *Pierzi în viaţă ani şi la moarte cerşeşti o clipă.*>> (N. Iorga)
● Cine poate contesta că prezentul este altceva decît gînd şi senzaţie ?
● << *Totul este doar părere, că fiecare, cu adevărat, trăieşte numai prezentul şi că numai pe acesta îl pierde.*>> (M. A. Anonimus)
● Mecanica cuantică ne sugerează că momentul morţii ar putea fi infinit.
● Aşa cum Universul *este* fără a fi în timp, de ce n-am fi şi noi tot astfel după moarte ?
● Moartea este posibilă în orice clipă următoare (niciodată în clipa aceasta…); murim în viitor, nu în prezent.
● Ce se întîmplă după moarte, la data împlinirii unei durate egale cu cea a vieţii avute de acel individ ? Este momentul morţii depline, a „egalizării” şi a posibilităţii de „renaştere” ? Curios, în nici-o religie nu se fac comemorări la această dată.
● << *De greul negrei vecinicii / Părinte mă dezleagă.*>> (M. Eminescu)
● Veşnicie *în* timp sau *cu* timp ?
● Toţi sîntem conştienţi că fiecare clipă ne apropie de moarte şi totuşi rămînem nepăsători. Nici nu se poate altfel !
● << *...m-a precedat cu puţin în părăsirea acestei lumi stranii. Nu este important. Pentru noi care sîntem fizicieni convinşi, distincţia dintre trecut, prezent şi viitor este numai o iluzie, oricît ar fi ea de persistentă.*>> (A. Einstein)
● Conştienţă înseamnă prezent, iar conştiinţă înseamnă viitor conştientizat.
● Dacă viitorul generează trecutul, îşi află viaţa mea cauza în moartea mea ?
● Eternitate înseamnă deplasare cu viteza luminii; deci, viaţa este o „frînă” a mişcării prin spaţiu şi timp ?
● << **Profesorul pensionar S. M. era un hipersensibil (urmarea unui traumatism din timpul războiului), prezentînd momente vizionare incontrolabile, vizavi de ceea ce urma**

să se întîmple în cel mult următoarele 24 de ore. Veridicitatea acestor premoniţii spontane era binecunoscută celor apropiaţi. Intr-o seară i-a spus soţiei sale că în curînd se va face un „gol", iar acvariul se va sparge ! După circa o oră, în timp ce priveau la tv., brusc şi total nemotivat, un perete al acvariului s-a spart, iar în clipele următoare profesorul a suferit un accident vascular cerebral, letal.>> (Din relatarea prof. M. M.)

● Timpul este o dimensiune a eului, sau eul este o dimensiune a timpului ?

● Nu pot fi conştient de mine însumi decît în timp, prin timp, ca timp.

● Şi moartea ne este dată *în* timp ?

● Eternitatea de stare este exclusă, nu de fiinţare (fiinţarea este un proces, nu o stare).

● Eternitatea şi efemerul par a fi feţele aceleiaşi „monede".

● << **Am „profitat" de internarea în spital a unei ţigănci ce pretindea că poate ghicii dacă cineva urma să moară în următoarele 12 luni, şi am dus-o la secţia de urgenţe şi la cea de reanimare, cerîndu-i să-mi dovedească abilităţile sale. Mi-am notat prognosticurile şi am urmărit subiecţii în timp. Cu o singură excepţie (un ţigan !) toate previziunile sale s-au confirmat. Am reţinut şi o remarcă uimitoare: a te privi într-o oglindă este o slăbire de minte, o cauză de îmbolnăvire la cap şi o diminuare asupra puterii de influenţare a celor din preajmă. Dacă ea se privea în oglindă mai mult de un minut, avea dureri de cap şi mai multe zile nu mai putea face previziuni.** >> (Din însemnările medicului P. I.)

● Trecutul şi viitorul sînt inevitabile.

● Unde sînt şi cînd sînt ? Nu există loc şi nici timp absolut precizabil.

● Nefiind în timp, nu este de ordinul viitorului ce urmează morţii.

● De ce luăm hotărîrea să ne ridicăm de la masă în momentul „x", nu în altul ? Nu sîntem stăpînii noştri ! Creierul prezintă o activitate (anumiţi neuroni intră în activitate) cu o treime de secundă înainte ca persoana să „decidă" conştient să facă ceva.

● Există zone ale creierului care dau senzaţia de timp şi respectiv de alterare a „percepţiei" lui. Cert, aceasta se implică şi în atitudinea faţă de moarte.

● Este sigur că timpul şi trecerea lui sînt o iluzie (fenomen prezent doar în bios !), dar trecerea mea prin lume, sigur, nu !

● *A fi*, *a fiinţa*, şi *a exista* nu pot să se refere decît la ceva *în* timp. Pentru netimp nu avem nici un reper. Deci, despre starea post mortem nu putem afirma ceva.

● Dacă Dumnezeu este creator, El este în timp şi implicit moartea este în timp.

● Moartea vizează clipa următoare, dar eu nu pot fi decît în cea prezentă.

● Orice este creat în/de timp, este distrus de/în timp.

● Dacă nu există un moment prezent universal, rezultă că am existat, exist şi voi exista.

● Dacă exist doar în prezent, în termeni absoluţi nu am fost şi nu voi fi.

● << *Noi nu avem, nici timp, nici loc.*>> (M. Eminescu)

● Forme ale viului actual pot rezista la –180° C, + 250° C, presiuni de 265 atm., vid atmosferic şi doze imense de radiaţii; să nu ai dubii cu privire la originea viului, la scopul său, la destin şi la moarte ?

● << **Ing. E. B., în vîrstă de 65 de ani, în urma unor disfuncţii organice intră în comă, apoi în moarte clinică. Printr-un efort extrem s-a reuşit recuperarea ei. După externarea din spital, pe parcursul a circa 45 de zile, mîinile ei sau tumefiat şi s-au acoperit cu un strat cornos, uimitor. Apoi acest strat s-a desprins spontan, iar mîinile au ajuns să arate aşa cum le avea pe la vîrsta de 25 de ani. Aceasta a durat pînă la decesul subiectului, adică circa trei ani. De remarcat şi faptul că grafia scrisului devenise foarte asemănătoare cu cea avută în anii studenţiei.**

Necropsia a dat la iveală şi un alt fapt tulburător. Aparatul genital era asemănător cu cel al unei femei în vîrstă de 35- 40 de ani. În rest, trupul prezenta semne de îmbătrînire specifice vîrstei.

Am cunoscut acest subiectul încă din copilărie, iar după ce am devenit medic m-am ocupat de sănătatea ei şi a familiei. Nici la E. B. şi nici la familia ei nu am depistat elemente anormale.>> (Din destăinuirea medicului L. R.)

<< *Nimeni nu a stabilit pînă acum de ce este în stare corpul omenesc.*>> (B. Spinoza)

● De ce putem trăi fără să ştim de ce şi pentru ce ?

● Nu există substanţă vie, ci numai structuri şi sisteme vii; nimic nu pare viu în alcătuirea celulară.

● Sînt viaţă sau sînt *în* viaţă ?

● De ce există viul ? De ce viul este o raritate, iar ambientul îi este ostil ? De ce viul îşi este sieşi potrivnic ?

● Universul s-a „fragmentat" pentru a vieţui sau pentru a supravieţui ?

● Cînd numărul oamenilor morţi l-a depăşit pe cel al viilor ? Ce a semnificat momentul dezechilibrului ?

● Viaţă înseamnă *a fi* aici, astfel, acum.

● Înainte de apariţia morţii, viul trebuie să fi avut un mecanism de hrănire şi de reproducere extraordinar de complex.

● Unicitatea viului, cel puţin în orizontul nostru de cunoaştere, exprimă subtilităţile extinse ale vieţii şi morţii.

● Valoarea inimaginabil de mică a probabilităţii de sinteză spontană a vieţii, plus imensa sumă de coincidenţe favorabile, „constrîng" la a considera apariţia şi evoluţia viului ca fiind misterioasă (invocarea unui Creator pare a aduce mai multe complicaţii decît clarificări). Vizavi de această situaţie nu poţi să nu remarci o simetrie cu problematica postexistenţei fiinţei.

● Acum 3,5 miliarde de ani – Terra s-a format acum circa 4,8 miliarde de ani – existau pe Terra microorganisme evoluate. Ce factori au determinat o atît de rapidă apariţie a viului ? Viul terestru este unul de tip inferior sau doar specific ? De ce nu putem fixa parametrii ideali de viaţă ? De ce toată importanţa unităţii vii pare a se rezuma la perpetuare ?

● Posibil să deţinem şi informaţii din starea anterioară vieţii actuale (iar acestea ne particularizează în unele din caracteristici), dar nu le putem conştientiza.

● Treptele de existenţă ale lumii: informaţie; substanţă, materie, mineral (există); celulă (există, fiinţează şi se multimplică); vegetal (există, fiinţează, se multiplică şi uneori „gîndeşte"); animal (există, fiinţează, conştientizează, se multiplică şi adesea gîndeşte); (om există, fiinţează, conştientizează, se multiplică, gîndeşte şi are conştiinţa conştienţei şi gîndirii sale).

● Evoluţia viului pare a fi mai mult un mod de supravieţuire. Se înscrie şi apariţia morţii în acest demers ?

● „Viaţa e o călătorie prea sofisticată spre a *nu* duce undeva !"(x)

● Viul actual împiedică apariţia altor forme ale viului ? Viul se luptă cu viul ?

● Existenţa mea, devenirea mea, moartea mea, se confundă cu existenţa, cu devenirea şi moartea Universului. Tulburătoare sînt consecinţele acestei idei, dacă este îndelung „frămîntată" !

● După studiul Teoriei relativităţii eşti constrîns să te întrebi dacă viaţa ta nu ar fi deja realizată undeva şi pentru „cineva" !

● Viul (formele sale) pare a se prezenta asemenea unui vas spart în numeroase fragmente, nici una asemenea cu alta ca formă, dar care alăturate corect se îmbină perfect. Toate formele („fragmentele") viului care ar fi putut exista („aici"), au existat şi în pare mai subzistă.

● Viaţă dinaintea acestei vieţi ? Viaţă după aceasta ? Nu; viaţa este doar aceasta. „Înainte" a fost altceva decît viaţă, iar „după" va fi altceva decît viaţă.

● Privind în jur am putea crede că multe vieţi sînt fără sens sau că unele secvenţe de viu sînt inutile. Totuşi, analizînd amănunţit şi în timp extins nu poţi să nu constaţi că toate îşi au „rostul" lor în acel spaţiu şi timp.
● Dacă nu găsim nici o raţiune pentru viaţă, de ce am găsi una pentru după viaţă ? Sau tocmai de aceea ?
● Viaţa nu poate fi pierdută sau cîştigată. Cine ar pierde-o ? Cine ar cîştiga-o ? Cine ar rămîne fără viaţă ?
● Viaţa şi moartea sînt asemănătoare benzii lui Möebius. Pornind de la un punct oarecare de pe bandă vom parcurge în continuare ambele suprafeţe ale benzii, întorcîndu-ne în punctul de plecare (aceasta, deoarece banda chiar fiind unilaterală, fiecărui punct îi corespunde totuşi două suprafeţe faţă şi dos).
● Nu trăieşti pentru că vrei să trăieşti, după cum lemnul nu arde fiindcă vrea să ardă.
● Dacă mi-am dorit viaţa, înseamnă sau că înainte nu era prea bine, sau că doar astfel pot ajunge la moarte, adică la „bine".
● << *Numai morţii cunosc preţul vieţii.*>> (prov. musulman)
● De ce, nimic din ceea ce ne înconjoară nu tinde spre starea de viu ?
● S-a spus că viaţa omului ar fi absurdă dacă după moarte nu ar mai fi ceva. De ce asta ? Ce înseamnă absurd la scara Universului ? De ce n-ar face şi absurditatea parte din Univers ?
● Nemurirea ar fi o ipostază de egoism ?
● Dacă viul are un asemenea grad uluitor de complexitate, să nu fi operat o aceeaşi proprietate şi asupra stingerii sale ?
● << *Viaţa ca atare nu există. Nimeni n-a văzut-o niciodată.*>> (A. -Györgyi)
● << **Tatăl meu, preotul miliar A. V., a observat pe trupul unui militar, ucis cu cîteva ore în urmă, o pată luminoasă variabilă în diametru (10 – 15 mm) şi avînd o strălucire invers proporţională cu această variaţie. Punînd mîna pe locul luminos a constatat cu stupefacţie că era, de fapt, o rază luminoasă ce venea de undeva dinspre nord, iar aceasta în pofida faptului că cerul era acoperit cu nori. După ridicarea cadavrului, pata luminoasă a rămas imobilă pe sol şi a suferit o diminuare a strălucirii pe parcursul următoarelor circa două ore, pînă la completa stingere**. >> (Din relatarea ing. D. V.)
Prudenţa ştiinţifică ne obligă să nu acordăm credit necondiţionat tuturor lucrurilor ieşite din comun. Uşor de spus…!
„Cunoşti tu Punctul ? Atunci e bine. / De nu-l cunoşti, e totul în zadar !"(x)
● << *Unul priveşte, altul preţuieşte, al treilea dispreţuieşte, şi ce-i cu asta !* >> (H. von Keyserling)
● Aspecte misterioase ale fiziologiei, care sugerează că moartea ar putea fi de o complexitate extremă:

- telepatia, premoniţia, heautoscopia (a te vedea de sus sau din faţă), telestezia (vederea prin corpuri opace), telekinezia, hipnoza, sugestibilitatea, percepţia extrasenzorială ş.a.
- memoria (localizarea ei, amplitudinea etc.);
- sutele de miliarde de molecule dintr-o celulă cooperează în mod desăvîrşit, după un principiu indecelabil;
- în pofida complexităţii extreme a fiecărei celule (şi sînt multe miliarde, avînd fiecare mii de reacţii chimice pe secundă), ele sînt perfect coordonate şi conlucrează de o manieră necunoscută;
- ţesutul cerebral este cel mai puţin rezistent în faţa morţii – tocmai el, cel mai important organ ! (creierul reprezintă aprox. 2 % din greutatea trupului, consumă 22 % din volumul de oxigen al întregului organism şi utilizează pînă la 100 ml de sînge pe minut, deci mai puţin decît ficatul, organul metabolic !);
- nici un organ nu doare în el însuşi (chiar şi creierul este insensibil la durere !);

- unele reacţii psihice sînt total inexplicabile (spre exemplu, piloţii solitari de cursă lungă şi de mare altitudine au adesea senzaţia separării de Terra, simţăminte de groază sau beatitudine, halucinaţii auditive şi vizuale de mare amplitudine şi bogăţie, senzaţia desprinderii simţurilor de trup, acestea părînd a acţiona din exteriorul trupului);
- sinestezia (perceperea simultană pe o cale senzorială diferită a unui stimul receptat la nivelul unui analizator – spre exemplu, audiţie colorată). Dacă ea apare cel mai adesea în urma ingerării unui substanţe chimice (mescalina, l.s.d., cocaina etc.), cu o anume substanţă am putea percepe ceva din zona morţii ? Au existat cîndva plante al căror consum să fi putut determina activări aparte ale funcţiilor cerebrale la om ?
- moartea poate fi „reţinută" motivat, uneori ore şi chiar zile (şi nu este singurul exemplu, că şi de noi „depinde" moartea);
- întreg viul pare a intercomunica;
- unele performanţe ale fakirilor (privarea de oxigen – îngroparea pentru opt zile în pămînt, la adîncimea de 1,5 m ! –, modificări de ritm cardiac etc.);
- anestezia generală (poate fi indusă de un număr mare de substanţe complet diferite, între care şi inertul xenon !);
- grefa de creier nu este respinsă de sistemul imunitar, cum se întîmplă în cazul celorlalte tipuri de grefe;
- necesitatea somnului şi a visului (inclusiv la animale);
- influenţarea organelor propriului trup prin „imaginarea" lor vizuală şi printr-un „dialog" cu ele.

● << **În timpul războiului am întîlnit un soldat cu trăsături mongoloide, care putea sesiza lumina cu zona mamelonară stîngă şi în plus putea identifica coloritul obiectelor ce-i atingeau această zonă. De cîte ori avea ocazia îşi expunea pieptul dezgolit la lumina zorilor. Avea o frică imensă faţă de Lună şi de cadavrele femeilor. Nivelul său de inteligenţă era coborît, cînta mai tot timpul iar prin aceasta era deosebit de simpatizat de camarazii săi. Într-o dimineaţă începu să se vaiete că lumina Soarelui ce-i atinsese pieptul era „lumină de Lună", şi că va muri curînd. A doua zi a prezentat simptome de toxiinfecţie alimentară şi a murit în noaptea următoare. M-a frapat în mod deosebit tegumentul ca opărit al zonei mamelonare stîngi. Condiţiile de pe front şi faptul că eram cu frontul în mişcare m-au împiedicat să mă ocup mai susţinut de acest caz, printre cele mai enigmatice cu care m-am întîlnit în cariera mea.** >> (Din relatarea medicului G. I.)

● Enigmele creierului şi moartea:
- Creierul ne face conştienţi, dar el este inconştient; ne face sensibili, dar el este insensibil.
- Creierul unei pisici a putut fi reînviat după ce a fost congelat la –20° C, timp de 203 zile.
- Atitudinea faţă de moarte este în funcţie (şi) de starea cerebrală. Spre exemplu, lobectomia frontală bilaterală induce o indiferenţă totală faţă de moarte.
- În cazul unor anume drogări, subiectul se simte „exterior" lui, ca în faţa unei sosii a sa. De ce este posibil aceasta ?
- Nu putem exclude ca în trecutul îndepărtat să fi existat plante sau/şi animale al căror consum (eventual într-o combinaţie întîmplătoare) să fi determinat o anume modificare şi evoluţie a cerebralului omului şi poate chiar trezirea conştiinţei sale. Aceasta, îndeosebi avînd în vedere specificul de hrănire al fiecărei specii.
- Unele dintre simţămintele celor aflaţi în moarte clinică sînt foarte asemănătoare cu cele resimţite după consumul anumitor droguri. Avem trasat în creier un anume răspuns/simţămînt pentru toate stările posibile ?
- Cîteva miimi de gram de acid dietilamid lisergic induc drogatului senzaţia de „identificare" cu Universul şi nepăsare faţă de moarte.

- Administrarea cîtorva miligrame de N,N-dimeiltriptamină pot induce subiectului simţămîntul că el este „totul”, se află în afara lumii, iar lumea este în faţa sa ceva mic şi neînsemnat sau, dimpotrivă, se simte punctiform, iar Universul este copleşitor.
- Consumul a doar cîteva miligrame de 2,4-metilendioxiamfetamină proiectează individul undeva în trecutul său, unde retrăieşte secvenţe pe care le credea uitate.
- Diverşi alcaloizi pot induce senzaţia de zbor/plutire (subiectul avînd iluzia că sub el aleargă imagini).
- Unele leziuni ale lobului parietal determină „uitarea” de sine sau indiferenţă, subiectul luînd atitudinea de „străin de sine”.
- Cele două emisfere cerebrale dau două interpretări emoţionale diferite ale morţii, în funcţie de dominanta de la un moment dat.
- Creierul posedă peste o sută de miliarde de neuroni, efectuează multe miliarde de operaţii pe secundă, dar nu are capacitatea de a reţine mai mult de şapte elemente în memoria imediată.
- Omul poate fi complet conştient doar asupra unui singur obiect interior sau exterior.
- Nu toate componentele psihicului se dezvoltă.
- Lobul prefrontal pare a fi cel mai în legătură cu atitudinea faţă de moarte, stimularea lui putînd induce frică de moarte, dorinţă, indiferenţă sau curiozitate faţă de moarte.
- Nici o celulă nu doarme şi totuşi noi dormim, iar multe celule sînt mai active în timpul somnului.
- Tot ce putem simţi este prevăzut în codul genetic (sîntem mai limitaţi decît ne închipuim !).
- În unele boli, subiectul nu are conştienţa infirmităţii sale senzitive (vedere, auz, miros etc.), cu toate că anterior le avea normale. Nici chiar amintirile sub acest aspect nu trezesc contrariere. Deci, ceea ce simţim şi considerăm parte din eu, sau dimensiunea prezentului, poate fi şi iluzoriu sau nesemnificativ.
- Agnoziile; senzaţiile de înstrăinare de sine sau lume; senzaţiile de cunoscut a orice; senzaţia de deja văzut, gustat, trăit; sonorizarea gîndirii (auzirea propriilor gînduri sau iluzia că cineva controlează şi dirijează gîndirea, ideile şi simţămintele).
- Senzaţiile de absorbţie cu mare viteză înăuntrul unui tunel, de ieşire din trup, de revedere panoramică a vieţii sau de zbor.
- În condiţii extreme, creierul relevă potenţialităţi uluitoare. De ce nu sînt ele active permanent ?
- Se află psihicul nostru în conexiune cu un „ceva” deosebit ? Purtăm cu noi memoria ? Nu putem exclude ca ea să fie înscrisă pe o anume coordonată a Universului. O asemenea eventualitate ar explica o sumedenie de mistere, inclusiv asupra morţii, timpului şi destinului.
- Creierul pare pregătit şi pentru sarcini viitoare, inedite, probabil şi privitor la moarte.
- Nici o funcţie psihică nu are o localizare cerebrală punctiformă.
- Nu ştim ce se întîmplă în creier în timp ce o acţiune voită este iniţiată, pregătită şi dusă la îndeplinire.
- Tehnicile psihiatrice sînt de o eficacitate submediocră.

● << *Orice fenomen psihic depinde potrivit unor legi determinate de un fenomen fizic corespunzător.*>>(M. Planck)

● << **Chirurgului Gh. M. i se întîmpla să facă involuntar „excursii” în trecut, apoi imediat în viitorul următoarelor cîteva zile. Aceste reamintiri şi premoniţii se refereau exclusiv la intervenţii chirurgicale. Unele dintre acestea erau banale, altele de mare complexitate, dar întotdeauna cele ce au dus şi respectiv duceau la decesul pacientului. Toate cele prevăzute erau, cu altă ocazie, reamintite spontan. Încercarea de a plasa pacienţii cu prognostic infaust colegilor nu ducea la salvarea acestora. Fenomenul avea**

loc în momentele de oboseală (adesea post operatoriu), durau 1-2 minute şi erau urmate de o acută necesitate de mişcare. Debutul acestui fenomen a survenit la primul pacient decedat pe masa de operaţie şi a persistat pînă la încetarea activităţii profesionale. >> (Din relatarea medicului I. I.)

● Doar structura creierului nostru ne lasă să percepem Universul ca fiind tridimensional, iar moartea ca fiind ceva de neînţeles.

● Natura şi funcţia afectivităţii nu pot primi o explicaţie credibilă. Dar, cu certitudine, ea se află în relaţie cu conştientizarea moarţii.

● Reacţia la aflarea „condamnării" la moarte iminentă: lamentări persistente, îndeosebi la firile extrovertite; refuz de acceptare a sentinţei; furie, în accese de scurtă durată; tîrguială disperată cu divinitatea, cu medicii, cu factorii presupuşi a putea oferi o salvare; imaginarea unor scenarii de salvare sau amînare miraculoasă; apatie depresivă; acceptare obosită în asociere, uneori, cu umilinţă şi jenă faţă de anturaj.

● << *Sfinţii şi unii creştini îmbunătăţiţi primesc de la Dumnezeu anunţul datei exacte a morţii lor cu cîteva zile înainte de sfîrşitul lor şi, înaintea acestui sfîrşit, în preajma lor văd îngerii.*>> (D. Staniloae)

● << **M. C. s-a născut cu dificultate dintr-o sarcină gemelară, în care sora ei a murit. A prezentat un coeficient de inteligenţă peste medie şi un excepţional talent la desen artistic. După vîrsta de 12 ani a manifestat accese de „vinovăţie" pentru existenţa ei în detrimentul surorii, de a cărei existenţă a aflat de la bunica ei. Imprevizibil, uneori repetat într-o aceeaşi zi, avea o dorinţă irepresibilă de a desena scene stranii, pentru care nu putea da explicaţii. Părinţii ei (el medic, ea juristă) sesizează o legătură între desenele fetei şi unele evenimente în care era implicată ea sau familia în următoarele zile. Printre desenele cu un conţinut premonitoriu excepţional sau remarcat cele în care o femeie se „volatilizează" – după cîteva zile de la desenare, bunica fetei moare într-un incendiu – şi căderea unui avion, fapt ce s-a petrecut apoi în apropierea lor, pe cînd se aflau cu maşina pe o şosea. La vîrsta de 27 de ani, după naşterea perfect normală a primului copil, o fetiţă, şi-a pierdut integral talentul la desen, impulsul de a desena şi nu mai suporta să-şi amintească de sora ei.** >> (Din relatarea medicului Gh. A.)

● În *sindromul Cotard*, bolnavul: consideră că nu are suflet, că nu va muri niciodată, că nu poate muri (doar focul l-ar putea, eventual, omorî); prezintă o uimitoare analgezie, ceea ce îi permite să se mutileze pentru a-şi dovedi „imortalitatea"; se roagă să fie ajutat să moară; crede că nu mai are sentimente; uneori se simte a avea un trup gigantic; crede că nemurirea este o pedeapsă; se crede infinit în spaţiu şi timp.

● În *apeirofobie* există o teamă excesivă şi nejustificată de infinit (în sensul perspectivei spaţiale, dar nu în exclusivitate).

● << **M. B., bolnav mintal, spitalizat de mai mulţi ani, a trezit la un moment dat atenţia personalului medical datorită viziunilor sale premonitorii. El anunţa cine şi cînd va veni, cum va fi îmbrăcat etc. Toate încercările de a obţine previziuni la cerere au eşuat. După cîteva săptămîni, în care această abilitate s-a intensificat, şi-a anunţat medicul de salon că va muri curînd, lovit de un meteorit ! Au urmat două zile în care părea să-şi fi revenit oarecum la normalitate, apoi în timpul unei furtuni îi cade în cap o ţiglă şi decedează imediat**.>> (Din relatarea medicului T. T.)

● Gîndul la moarte atinge „graniţa" Universului ?

● Memoria, gîndirea, înţelegerea – poţi să ştii, dar să nu înţelegi ! –, imaginaţia şi intuiţia, este dificil de crezut să nu fie în legătură cu misterul morţii.

● Nu înţelege moartea doar cel care o gîndeşte !

● Gîndirea se desfăşoară „fără noi" (doar se receptează rezultatul ei).

● << *Omul care gîndeşte are parte de incertitudine.*>> (E. Fromm)

● R. D. leşina dacă se privea pe sine în oglindă, motiv pentru care nici nu se putea bărbieri. Această stranie sensibilitate a urmat morţii mamei sale, pe cînd el avea 14 ani. Afirmă că putea dialoga telepatic aproape perfect cu mama sa. Cînd îl cunosc eu are circa 60 de ani şi pretinde că poate media comunicarea cu cei decedaţi în ultimele 41 de zile. Îl solicit să-mi medieze legătura cu o persoană din familie, decedată recent (de fapt, au trecut mulţi ani de atunci). Îi spun întrebarea la care doresc răspuns, apoi îmi cere să închid ochii şi să nu mă gîndesc la nimic. După 2 - 3 minute simt o nevoie imperioasă să formulez pentru mine un răspuns oarecare, fantezist, neavînd vreun indiciu pentru formularea unuia corect. Spre dezamăgirea, dar şi admiraţia mea, R. D. îmi reproduce, reformulate, propriile răspunsuri imaginate.

Deduc, o dată în plus, că comunicarea cu cei decedaţi nu este posibilă, în schimb abilităţile minţii omeneşti sînt imense şi aproape necunoscute.

● „Avem" un răspuns la întrebări înainte de a le formula în cuvinte. Ce denotă aceasta ? Doar întrebările sînt importante ? Doar ele sînt ale „noastre"? Deci, trebuie să „aşteptăm" pentru a afla ce-i moartea ?

● << *Nu creierul meu gîndeşte, ci Eu, căci creierul meu este obiectul gîndirii mele şi al cunoaşterii mele.*>> (M. –P. Haroche)

● Gîndirea nu greşeşte; ea rezolvă conform informaţiilor deţinute. Ce informaţii deţinem referitor la moarte ?

● Ce se întîmplă în momentul premergător luării unei decizii ? Cine ia decizia, de ce o ia, de ce într-un moment nu în altul ?

● „Ca să fii mai presus de gîndire îţi trebuie altceva decît gîndire."(x)

● De ce nu putem gîndi la mai multe lucruri deodată ? Exprimă această limitare unicitatea noastră absolută ?

● << *Paradoxul suprem al gîndirii, de a dori să descopere ceva ce ea însăşi nu poate gîndi.*>> (S. Kierkegaard)

● << *Misterul Universului: cum produce creierul gîndirea ?*>> (Cl. Bernard)

● Construim sau relevăm prin gîndire ?

● << *Cîteodată gîndesc, cîteodată sînt.*>> (P. Valéry)

● Încercăm gîndind să aflăm ce-i moartea, dar nu ştim ce înseamnă a gîndi (ce reprezintă gîndirea dacă ea nu se poate gîndi pe sine ?) !

● << *A fi şi a gîndi este acelaşi lucru.*>> (Ed. Zeller)

● Motivul real al gîndurilor noastre rămîne necunoscut. Apoi, de ce nu putem să nu (ne !) gîndim la ceva ?

● << *A gîndi înseamnă a înceta să venerezi.*>> (E. Cioran)

● << Medicul internist D. T. avea un simţ premonitoriu excepţional, vizavi de persoanele din preajma sa care urmau să moară din cauza unor boli în următoarele şase luni. Cele mai precise previziuni erau cele făcute primăvara şi toamna, precum şi cele făcute pe timp meteorologic agitat. Circa 70 % dintre pacienţi nu-l considerau un medic tocmai bun, dar restul de 30 % îl considerau excepţional de bun şi chiar îl venerau. În cazul celor din urmă, de cum au intrat prima dată în cabinetul său i-a ghicit în toate slăbiciunile lor.>> (Din informarea medicului I. M. -N.)

● Cei cu imaginaţie bogată tind să „descopere" moartea mai devreme.

● *Extazul* este o stare psihologică şi fiziologică manifestată prin imobilitate, depersonalizare, scăderea tuturor funcţiilor de relaţie, separare intelectuală de lumea sensibilă (de cunoaşterea ei prin simţuri şi raţiune) şi detaşare voluntară de ea („ieşirea din sine").

● În extaz (uneori şi în beatitudine) nu te mai foloseşti de memorie, de trup (sensibilitate) sau de relaţia cu mediul. Deci, se poate trăi şi aşa, şi încă foarte plăcut ! Ar putea fi extazul – pe care mulţi îl interpretează ca pe o separare temporară a trupului de suflet – o sugestie pentru ceea ce ar urma vieţii terestre ?

● Datorită imposibilităţii aprecierii duratelor şi bogăţiei de stimuli resimţiţi, unele persoane drogate afirmă că în cursul unei experienţe psihedelice trăiesc ani, decenii sau o viaţă (!).
● În anumite leziuni cerebrale, bolnavul asistă la desfăşurarea unei realităţi înconjurătoare credibile, dar iluzorii, fapt de care este conştient ! Semnificaţia ?
● Stimularea repetată (electric) a anumitor zone din formaţiunile corticale determină senzaţii plăcute (diminuarea tensiunii, uimire, senzaţia de linişte şi relaxare, bucurie, extaz) sau neplăcute (durere generalizată, teamă, frică, teroare). Chiar toate simţămintele noastre să fie preformate ?
● Drogatul cu acid dietilamid lisergic are impresia că pluteşte, cu capul desprins de trupul rămas undeva jos.
● De ce drogurile nu produc aceleaşi tip de halucinaţii ? Spre exemplu, inhalarea protoxidului de azot provoacă stări mistice, psilocibina lasă impresia unor deplasări instantanee, iar bioxidul de carbon dă halucinaţii de parcurgere a unui tunel întunecat sau de a fi înconjurat de lumină.
● Visez că mă aflu la înmormîntarea unei cunoştinţe, dar căreia i-am uitat numele. Pentru a-l afla intru într-o cameră alăturată, iar aici sînt imediat acoperit de numeroase benzi adezive şi violent foşnitoare. Mă lupt cu disperare şi reuşesc să mă desprind de ele, apoi încep să plutesc pe un şuvoi de fum verde, dens, cu miros de opiu (parfum). Senzaţia este euforică şi mă întreb cum să o intensific şi să o reţin, dar imediat mă aud strigat cu autoritate de cel decedat şi mă trezesc. Constat cu uimire că starea inedită de euforie nu a încetat. După circa zece minute senzaţia se suspendă, dar nu mai pot adormi din cauza efortului de a-mi aminti chipul şi numele celui visat a fi decedat.
Pe tot parcursul zilei ce a urmat am avut senzaţia că sînt privit cu insistenţă de cineva aflat în apropiere.
<< *Va înţelege mereu acela care trebuie să înţeleagă…*>> (L. Tolstoi)
● În condiţii de privare senzorială amplă şi îndelungată, indivizii îşi pierd capacitatea de a se concentra, intră în confuzie, au halucinaţii (mai ales optice), senzaţia de dedublare (ca şi cum un altul, la fel cu el, ar sta lîngă el, alteori cele două trupuri ocupă acelaşi spaţiu) şi alte simţăminte bizare (a fi cu capul detaşat de trunchi etc.). Deci, sînt absolut importante aferenţelor senzoriale în determinarea stării de conştienţă !
● Mă culc şi într-un tîrziu adorm. Visez imediat că amalgamînd numărul exact al atomilor diferitelor elemente chimice din alcătuirea unei celule, aceştia s-au organizat spontan sub forma unei celule vii. Imediat o voce tunătoare îmi spune: „Misterul vieţii l-ai dezlegat, dar al morţii nu vei reuşi !”.
Nu conţinutul mesajului, ci fermitatea vocii m-au făcut să mă trezesc. Vise…
<< *Nu asculta ce-ţi spun, încearcă să pricepi ce am vrut să spun.*>> (R. Feynman)
● De ce nu ne visăm morţi ? Deoarece visăm doar ceea ce am văzut, auzit, dorit, simţit, făcut şi ceea ce ne putem imagina.
● În 70 de ani de viaţă am fost „morţi” circa 22 de ani, adică perioada de somn (ei îi corespund 5 ani de viaţă aparentă, adică de visare).
● EEG arată că nu se moare pe fond de visare !
● *Somnul cataleptic* se prezintă ca o inhibiţie motorie completă ce poate lăsa impresia de moarte aparentă, cu atît mai mult cu cît această stare are o durată îndelungată, iar respiraţia subiectului este imperceptibilă.
● Visul se desfăşoară doar în prezent (asemenea morţii ?).
● De ce este posibil ca unele substanţe chimice să poată induce vise cu tematica morţii ?
● << Medicul D-tru. G. avea în cursul somnului acelaşi vis, repetat de mai multe ori; dacă se trezea pentru mai mult de 30 de minute, tematica visului se schimba. Uimitor este că se trezea după fiecare episod de visare, dar nu din cauza tensiunii induse de vis.

Unele vise erau anoste, altele interesante, dar nu a reuşit niciodată să le înţeleagă eventualul mesaj.

Un acelaşi fenomen a prezentat şi bunica dinspre mamă a lui D-tru. G., şi tot ca bunica lui, cu circa 10 zile înainte de a muri nu mai visa, dar se trezea la momentele cronologice care ar fi corespuns visului, avînd senzaţia că se află într-o ceaţă foarte densă, „lăptoasă" şi luminoasă. >> (Din comunicarea medicului O. T.)

● De ce tematica morţii este foarte rară în vise ? În vis e stîrnit doar interesul gîndirii imaginative, nu interesul gîndirii intelectuale.

● Noaptea, în timpul somnului, celulele macrofage depistează şi digeră neuronii care au murit peste zi, zeci sau sute de mii. Se implică acest proces în fenomenul de visare ? Dar în preajma morţii ?

● << **Z. L. în vîrstă de 46 de ani, casnică, domiciliată în mediu rural, a fost internată într-un salon fără alţi pacienţi. Dimineaţa, după ce am discutat despre boala ei şi analizele ce trebuiesc făcute, bolnava mi-a cerut să-i dau ceva să doarmă „greu", deoarece în noaptea precedentă s-a tot visat cu o femeie „neagră", care ţipa îngrozitor şi dorea să o alunge. Cînd eram pe punctul să-i reprim descrierea visului, mi-a spuns un amănunt care m-a uimit: „negresa" avea un singur picior. Imediat mi-am amintit că, în urmă cu cîteva zile, în patul în care se afla Z. L., a murit o ţigancă foarte bătrînă care avea un picior amputat şi poseda un glas „trompetă". Am chestionat bolnava mai amănunţit despre visele ei din ultima noapte (uimitor de bine memorate) şi am remarcat că în proporţie de circa 75 % datele oferite se legau de istoria recentă a acelui pat. Am încercat să aflu dacă mai posedă şi alte asemenea însuşiri particulare, dar se pare că nu deţinea. I-am cerut să se mute într-un pat pe care îl ştiam cu o istorie recentă mai liniştită. În noaptea următoare Z. L. nu a mai visat nimic neobişnuit.**

Pornind de la această întîmplare tulburătoare, mi-am făcut un obicei de a-i întreba pe pacienţi ce au visat în ultima noapte. În afară de numeroase aspecte care erau în corelare cu starea lor de sănătate, nu am mai întîlnit nici un caz asemănător cu al bolnavei Z. L.>> (Din relatarea medicului S. H.)

● Memoria şi moartea:

- Memoria este limita de schimbare a fiinţei conştiente, dincolo de care nu se mai recunoaşte.
- Prin blocarea memoriei, timpul şi persoana se suspendă.
- „A fi" fără memoria trecutului echivalează cu a nu mai fi un eu conştient şi acelaşi.
- Creierul pare doar a mijloci memorarea (de unde gîndul că am putea-o lua cu noi în moarte…). În acest sens pledează şi faptul că memoria în sine nu se alterează, ci mecanismele (zonele corticale) care o deservesc în relaţia cu conştienţa şi conştiinţa.
- Memoria pare a fi în slujba trupului, nu a sufletului.
- Faptul că memoria şi imaginaţia par a fi invers proporţionale, semnifică ceva vizavi de moarte ?
- Toate informaţiile receptate, conştient şi inconştient, par a fi memorate corelat şi în ordinea survenirii lor.
- Memoria susţine localizarea în spaţiu şi timp, raportarea şi interrelaţionarea.
- Se poate supravieţui în memorie ? La ce bun ?
- Şocarea conştienţei poate induce o viziune panoramică retrospectivă a vieţii trăite (de ce aceasta şi de ce este ea posibilă ?).
- „Dincolo", la ce mi-ar mai fi utile amintirile de aici ? Dar, cum pot fi fără să-mi ştiu episodul premergător vieţii, sau nu conştient, ele m-ar face să fiu aşa cum voi fi, nu alt fel, şi fără să-mi dau necesar seama.
- Memoria susţine coeziunea în timp a persoanei (este aceeaşi de la un moment la altul, în pofida schimbărilor continui).

- În eidetism, memorarea atinge cote de fidelitate şi rapiditate uluitoare. Ce semnifică aceasta vizavi de destin şi moarte ?
- Ar putea fi limita de memorare un factor de limitare a vieţii ? Pare absurd, dar presupunerea nu poate fi respinsă integral.
- În absenţa memoriei nu am avea teamă, frică, plăcere, fericire, apetenţă (?).

● D. L., din momentul aflării morţii fiului său şi pînă la înhumarea acestuia, a dobîndit o memorie vizuală şi auditivă extremă. Astfel, el putea să-şi amintească tot ce a văzut şi auzit în acele zile, inclusiv cele neconştientizate atunci. Secvenţe lungi din trăirile acelor zile îi apăreau involuntar în minte, ori de cîte ori vedea o întindere de apă sau ploua abundent. În astfel de împrejurări avea şi un acut simţământ de moarte iminentă. Uimitor este şi faptul că a murit prin înec, cînd s-a rupt podul de pontoane de pe rîul M., pe care se afla.

A fost prima traversare cu pasul a unui pod, după înmormîntarea fiului…

● Cînd ajungi să „înţelegi" că, de fapt, nu există memorie, uitare, voinţă, liber arbitru şi moarte, ai dobîndit prima „viteză cosmică"…

● Memoria şi imaginaţia ne pun în relaţie cu timpul, cu moartea şi teama.

● Uitarea nu semnifică ştergerea informaţiei din memorie, ci doar dificultatea aportării ei. În această însuşire se înscrie şi „uitarea" că moartea este aproape, chiar foarte aproape !

● Memoria este adevăratul nostru mormînt !

● Consecinţele posibile ale meditării persistente asupra morţii în general şi a celei proprii în special:

- scăderea tensiunii arteriale (ceea ce poate induce angoasă şi vertij);
- diminuarea secreţiei hormonilor sexuali;
- diminuarea vitalităţii (oboseală de un tip aparte);
- modificări psihice şi comportamentale, cu un specific individual;
- tulburări digestive;
- misticism;
- schimbarea filosofiei de viaţă (excepţional, o consolidare a echilibrului);
- diminuarea plăcerii de viaţă;
- sinucidere (pentru detensionare sau datorită curiozităţii ajunsă de nestăpînit – moartea devenind în acest caz ca o vrajă, o pasiune acaparantă a gîndului);
- melancolie (datorată lucidităţii şi neputinţei);
- accentuarea lucidităţii (ceea ce echivalează, mai totdeauna, cu un plus de amărăciune);
- însingurare (de fapt, accentuarea ei);
- îmbătrînire prematură (urmarea unor dereglări hormonale, ceea ce induce accentuarea nesiguranţei şi descumpănirii, resimţite ca nefericire);
- (ca un ideal) învăţarea vieţuirii satisfăcătoare în condiţii de incertitudine;
- marcarea trăirilor următoare (toate gîndurile, toate ideile lasă urme de neşters, o albie în care cele următoare vor tinde să se aşeze);
- tristeţe tot mai accentuată, urmarea tendinţei de a vedea totul prin prisma morţii (proprii) şi implicit a efemerului;
- intrarea sub „stăpînirea"morţii şi mai accentuat;
- căutarea valorilor superioare ale vieţii;
- accentuarea maturităţii şi a omeniei;
- uneori, o frenezie de viaţă care precipită moartea;
- nevroză, la adulţi şi tineri;
- stimularea la un efort superior, în vederea finalizării a ceea ce se consideră a fi strict de datoria şi responsabilitatea proprie;
- diminuarea plăcerii de a avea şi de a agonisi.

● Animalele şi plantele nu meditează asupra morţii, deoarece nu au conştiinţă; mai mult chiar, un asemenea demers le este inutil.
● Oricît de profund am gîndi moartea, aceasta nu aduce nici un beneficiu imediat.
● Trăirea anticipată a stării psihice premergătoare morţii (deci, a spaimei celei mai acute) nu mai poate fi uitată, ea marcînd existenţa zilnică a individului.
● Spaima de moarte ne apropie de Univers ca întreg, de origine şi Dumnezeu.
● Majoritatea persoanelor descoperă că angoasa morţii nu poate fi îndepărtată decît prin activitate, prin muncă frenetică.
● Spaima de moarte este un plus de pedeapsă divină ?
● Cine se gîndeşte puţin la moarte, dar adesea, tinde să se bucure mai din plin de viaţă.
● Nu se mai poate trăi absolut lejer cînd ai conştientizat pe deplin, sincer şi „organic", realitatea propriei morţi.
● „Să trăieşti fiecare oră, ca şi cum ar fi ultima." Fiecare ? Nici chiar una singură nu-i posibil !
● Să recunoaştem şi să mărturisim frica de moarte, să acceptăm realitatea aşa cum este ea.
● Natura a pus o limită suportabilităţii ideii de moarte şi a capacităţii de a o imagina plenar.
● Vizavi de moarte, pesimismul este firesc; nu poţi fi optimist în condiţii de incertitudine.
● Cu moartea nu te poţi „împăca" pe deplin pînă nu ajungi în situaţia de aţi fi „necesară", dar este relativ uşor să te izolezi de ea sau să o neglijezi.
● << **P. P., suferind mintal, la orice întrebare care i se adresa răspundea invariabil: „eu sînt mort". Cînd se culca şi cînd se trezea lua atitudinea posturală a unui mort. După doi ani de la internare un bolnav mintal îi aplică mai multe lovituri letale, cu o şurubelniţă furată. Motivul: „să nu trebuiască să se mai prefacă a fi mort…".**

Partea extraordinară a fost că în pofida rănilor multiple, a unui volum normal de sînge şi a unei tensiuni arteriale de asemenea normale, P.P. nu a prezentat hemoragie la vreuna din plăgi, iar necropsia efectuată nu a semnalat nici o anomalie în acest sens.>> (Din relatarea medicului M. L.)

Ce concluzie îţi este permis să tragi dintr-un asemenea fenomen ?
<< *Dacă alţii n-ar fi nebuni, ar fi trebuit să fim noi.*>> (W. Blake)
● Comparativ cu extrovertiţii, introvertiţii sînt mai preocupaţi de moarte.
● „Nimeni nu-i destul de tînăr, ca să nu poată muri şi nici atît de bătrîn să nu poată să mai trăiască o zi" (din înţelepciunea populară).
● Refuz să mă gîndesc la moarte, deoarece nu vreau să mă bucur de viaţă cu disperarea/plăcerea „ultimei mese".
● Uită ce poate fi mai rău, dar acceptă răul.
● Caracterul infinit al morţii este în opoziţie cu posibilităţile finite (aici şi acum) ale minţii noastre.
● Cu cît este mai joasă cota pe care o atingem coborînd în interiorul nostru, cu atît mai puternică va fi presiunea care va încerca să ne retrimită la suprafaţă.
● Sînt numeroşi cei care privesc moartea, dar nu o văd, cei care o gîndesc, dar nu o înţeleg, cei care o înţeleg, dar refuză să o accepte.
● Ca să-ţi cunoşti viitorul ar trebui să te desprinzi de trecut, dar procedînd astfel te lipseşti de instrumentul înţelegerii.
● Starea afectivă asociată gîndului la moartea proprie este singura care nu se supune in termeni absoluţi blazării, uneori chiar dimpotrivă.
● „Moartea nu este prea grea cînd n-o cunoşti de aproape…, dar cînd o cunoşti… o ! atunci ! – e cumplită."(x)
● Preocuparea susţinută de moarte pare a fi şi o „pedeapsă", deoarece nu-i suficientă voinţa sau curiozitatea intelectuală pentru aceasta.
● Nu poţi gîndi moartea fără să cuprinzi în acest gînd tot Universul.

● << *Capul gol nu se îneacă în marea gîndurilor.*>> (L. Siljanovski)
● Gîndind moartea, fiecare gînd nou îl suprimă pe cel anterior într-o înlănţuire imposibil de rupt. Urmarea ? Nu poţi „clădi" înţelegerea.
● << *Cel ce caută adevărul trebuie să se îndoiască de orice.*>> (Descartes)
● După ce ani de zile meditezi asupra morţii şi asupra Universului, „sfîrşeşti" prin a te simţi paralel cu lumea aceasta.
● << *Omul nu poate găsi ceea ce caută. S-a învăţat să se mulţumească cu ce poate găsi.*>> (Gr. C. Moisil)
● Nu putem gîndi moartea, deoarece nu putem înţelege factorul timp ?
● << *Toată măreţia noastră stă în cugetare...*>> (B. Pascal)
● Punctul de plecare în studiul morţii este conştiinţa; punctul de sosire este, după un ocol, conştiinţa.
● << *Să nu rîzi, să nu plîngi, să nu urăşti, ci să înţelegi.*>> (B. Spinoza)
● Potrivit lui I. Kant, cunoaştem conform felului minţii noastre de a fi, deci nu obiectul real, lucrul în sine. Aceasta presupune că dincolo de înţelegere mai există ceva, iar accesul ne este fundamental interzis.
● << *Cei ce nu văd micimea lucrurilor mari nu-şi pot da seama de măreţia lucrurilor mici.*>> (proverb japonez)
● În studiul morţii, nici o întrebare nu poate fi ultima.
● << *De îndată ce te apropii de adevăr, adevărul se înalţă; numai admirîndu-l, îl poţi înţelege.*>> (M. Maeterlinck)
● Studiind moartea ajungi să crezi mai mult, nu să cunoşti mai mult.
● În studiul morţii, o greşeală are efectul celei din rezolvarea unei probleme de matematică.
● Nu este bine să ne punem întrebări despre moarte doar din simplă curiozitate – unele chestionări pot fi mai periculoase ca eventualele răspunsuri.
● << *Pentru a întreba mă aflu aici, nu pentru a răspunde.*>> (H. Ibsen)
● În studiul morţii trebuie să depui un efort continuu de a nu deveni captivul fanteziei.
● O problemă bine formulată este pe jumătate rezolvată. Dar cum în cazul morţii aceasta-i prima „problemă"…
● << *Nimeni n-a înfrînt obsesia morţii prin luciditate şi cunoaştere.*>> (E. Cioran)
● „Cu cît cercetezi mai mult moartea, cu atît ea îţi arată ce nu eşti şi ce nu este."(x)
● << *Cuget unde nu sînt, deci sînt acolo unde nu gîndesc*.>> (J. Lacan)
● După cum ne putem apropia la milionimi de grad de zero absolut, dar fără a putea atinge limita celei mai scăzute temperaturi, la fel se întîmplă în toate domeniile cunoaşterii, inclusiv în studiul morţii.
● După ce studiezi moartea mai mulţi zeci de ani, poţi avea surpriza să descoperi că de fapt moartea te studiază pe tine !
● Chestionările care ating limitele, atrag răspunsuri care dizolvă chestionarea.
● Este posibil să faci progrese în înţelegerea morţii dacă perseverezi şi dacă ignori scepticii, dar te expui riscului de a fi socotit nebun, ori chiar de a înnebuni.
● Obscuritatea morţii este menită a anihila doar curiozitatea de proastă calitate ?
● Încercînd o cunoaştere cît mai exactă şi mai profundă a morţii, în loc să înlăturăm misterele ei le potenţăm şi chiar le extindem.
● Moartea se cere studiată doar din poziţia îngenuncheat. Aroganţii sînt deliciul morţii !
● Cine nu suferă nu poate înţelege moartea.
● << *Fericirea se cumpără cu suferinţă*.>> (F. M. Dostoievski)
● Studiul morţii predispune la melancolie, iar melancolia predispune la clarviziune. Dureros, dar acesta este drumul adevărului.
● Natura *are* graniţe: temperatura de zero absolut, viteza luminii, moartea etc. Dar graniţele despart ceva, deci există un „dincolo"!

● Este extrem de dificil să te poţi obiectiva suficient pentru a putea examina critic propriile convingeri vizavi de moarte.
● Mulţi dintre cei care au studiat moartea lasă să se înţeleagă că nu pot spune tot ce au aflat. Bine fac ? Da, deoarece unele informaţii sînt imposibil de înţeles într-o expunere succintă şi fără un anume bagaj de cunoştinţe prealabile ale auditoriului, iar înţelegerea lor trunchiată poate fi nocivă.
● << *Marea iluminare interioară e necomunicabilă... tăcerea e centrul lumii.*>> (V. Pîrvan)
● Tăcerea morţilor să fie o sugestie să tăcem şi noi ?
● „Bariera de tăcere este o protecţie în favoarea unei ordini a lucrurilor.”(x)
● Nu înţelegem moartea, deoarece nu putem mixa antagonismele (plus cu minus, finitul cu infinitul, viaţa cu moartea, a fi cu a nu fi).
● << *Ceea ce rămîne întotdeauna de neînţeles în natură este posibilitatea de a o înţelege.*>> (A. Einstein)
● Gîndind profund, moartea se arată a fi „nenaturală” !
● Moartea nu poate fi gîndită/apreciată la fel dimineaţa sau seara, la lumină sau la întuneric, la căldură sau la frig, în avion sau în căruţă, în picioare sau culcat, singur sau în grup, în pădure sau la malul mării, pe apă sau pe uscat, cu sau fără durere de dinţi ş.a.m.d.
● Cine caută certitudinea nemuririi, pierde speranţa ei.
● << *Cine nu cutează să se ridice deasupra realităţii, acela nu va cuceri niciodată adevărul.*>> (Fr. Schiller)
● Cercetarea morţii ne apropie sau ne îndepărtează de Dumnezeu ? Alternativ…
● Setea de cunoaştere este un impuls legat de nemurire ?
● << *Ştiinţa mă absoarbe, mă devorează; este tot ceea ce cer, numai de m-ar face să uit de existenţa mea.*>> (Cl. Bernard)
● Dacă nu putem avea nici o certitudine (nu doar privitor la moarte), de ce să nu punem la îndoială şi această afirmaţie ?
● << *Numai cel care ridică întrebări cunoaşte durerile incertitudinii.*>> (N. Blumberg)
● Punctul culminant nu permite staţionarea !
● Înţelegi moartea în măsura în care te înţelegi.
● Despre moarte nu poţi spune cu certitudine nici ce este, nici ce nu este şi nici ce ar putea fi.
● Importanţa poziţiei de start în studiul morţii: din centru poţi atinge marginea, dar pornind din margine este mai puţin probabil de a atinge centrul.
● „Voi merge înainte pînă ce voi cunoaşte ceva sigur, ori, dacă nimic altceva, măcar aceasta cu siguranţă, că nimic nu e sigur.”(x)
● Cu cît studiem mai mult moartea şi viaţa, cu atît ne adîncim mai mult în hăţişul conexiunilor, iar ele se arată a fi mai extinse, mai subtile şi într-o armonie mai amplă.
● Receptăm doar ceea ce este în armonie cu noi ?
● Thanatologii, asemenea filosofilor şi teologilor, nu se pot împiedica a avea un anume ataşament emoţional faţă de teoriile şi ideile lor.
● Moartea nu este incognoscibilă; atît doar că incognoscibilul este contradictoriu…
● << *Căutăm adevărul, dar nu găsim decît incertitudine.*>> (B. Pascal)
● Orice gînd (la moarte) lasă urme şi astfel se formează specificul atitudinii (faţă de moarte).
● Ce penibil este să constaţi balansul între cunoaşterea „supremă” şi eroarea primitivă la acelaşi individ (îndeosebi vizavi de moarte) !
● Cel care are infinită răbdare să aştepte, primeşte cunoaşterea şi înţelegerea morţii. Din nefericire aceasta survine „prea tîrziu”.
● Gîndind la moarte nu poţi eluda chestionările conexe: De ce există ceva ? De ce există Universul ? De ce nu devenire şi împlinire instantanee ? Ce este timpul ? De ce eu şi nu altcineva (ce deosebire ar fi între aceştia „doi” ?) ?
● << *...dar, / eu cu lumina mea sporesc a lumii taină.*>> (L. Blaga)

● Tentativa de cunoaştere a esenţialului duce ori la dizolvarea acestuia (a aprinde lumînarea pentru a studia întunericul …), ori la dizolvarea întreprinzătorului.
● Nu putem cunoaşte moartea, deoarece nu avem simţuri adecvate, nici pentru tot ceea ce este, nici pentru ceea ce nu este.
● Cunoaşterea noastră este relativă. A şti înseamnă a pune în legătură, a compara, a raporta. Nimic din toate acestea nu acceptă moartea.
● Studiul morţii pretinde întreprinzătorului: să n-o ucidă …!; o înzestrare intelectuală aparte; un sistem nervos echilibrat; o viziune cu un orizont foarte larg; muncă multă; foarte mult curaj; imaginaţie; elasticitate conceptuală; capacitatea detaşării de sine; multă prudenţă (pentru că te afectează, te modifică, îţi tulbură liniştea sufletească, echilibrul interior); predispoziţie pentru un asemenea travaliu; anumite experienţe de viaţă; rezistenţă la descumpănire şi eşecuri repetate; acceptarea himerelor (punctul, reperul fix, sensul, esenţa, raţiunea); să fii curajos, fricos fiind…; a accepta că, uneori, logica raţiunii este înşelătoare; calm; să dialogheze, în primul rînd, cu moartea din el; să se desprindă de limbaj; curiozitate debordantă (altfel spus, îndoială incorigibilă faţă de aparenţe).
● << *Meditaţie = starea mentalului în care nu există gînduri care provin de la simţuri.*>> (M. Eliade)
● Majoritatea celor care discută pasionat despre moarte o fac îndeosebi pentru a-şi apăra crezul inductor de confort, pentru a şi-l consolida şi chiar pentru a-l impune celor din jur, în scopul creării unui ambient rezonant favorabil.
● Sînt culmi ce pot fi atinse doar urcînd în genunchi.
● Vizavi de moarte, logica nu pare a fi punctul final de oprire pentru gîndire.
● << *Este întotdeauna uşor să fii logic. Este însă aproape imposibil să fii logic pînă la capăt.*>> (A. Camus)
● Nu putem cunoaşte decît finitul, deci numai viaţa.
● << *Cel care nu a încercat tortura necunoscutului, nu cunoaşte nici bucuria descoperirii, fără îndoială cea mai puternică bucurie pe care o poate simţi omul.*>> (Cl. Bernard)
● Punînd morţii întrebări te dispui la nivelul cel mai inconfortabil al realităţii, iar concomitent îţi activezi conştiinţa la cel mai inalt nivel.
● << *Că unde este multă înţelepciune este şi multă amărăciune şi cel ce îşi înmulţeşte ştiinţa îşi sporeşte suferinţa.*>> (Eccl. 1, 18.)
● Istorioara arabă relatată de K. Marx fiicei sale, Laura Lafargue:
<< Pe un rîu în furtună un vîslaş ţine pregătită o bărcuţă. Un filosof se urcă în ea pentru a ajunge pe celălalt mal. Are loc următorul dialog:
Filosoful: – Vîslaşule, cunoşti Istoria ?
Vîslaşul: – Nu !
Filosoful: – Atunci ai pierdut jumătate din viaţă ! Şi, din nou,
Filosoful: – Ai studiat matematicile ?
Vîslaşul: – Nu !
Filosoful: – Atunci ai pierdut mai mult de jumătate din viaţă.
De abia rosti filosoful aceste cuvinte, că vîntul răsturnă barca şi amîndoi, filosoful şi vîslaşul, fură zvîrliţi în apă, şi strigă atunci
Vîslaşul: – Ştii să înoţi ?
Filosoful: – Nu !
Vîslaşul: – Atunci viaţa ta e în întregime pierdută. >>
● Oricărei afirmaţii despre moarte i se poate găsi o afirmaţie opozantă, deopotrivă de convingătoare.
● << *Ne aflăm pe calea adevărului atunci cînd resimţim conflictele din ce în ce mai adînc.*>> (A. Schweitzer)

● Dionisie Aeropagitul spunea (despre D-zeu) că Negaţia e tot aşa de adevărată, ca şi Afirmaţia (idem pentru ceva după moarte – întîmplător ?).
● Cine pune întrebări intră în templul lui D-zeu, iar cine încearcă răspunsuri intră în templul Diavolului ?
● << *Odată ce începe să fiarbă, spiritul rămîne astfel mereu, şi oricine a gîndit va gîndi toată viaţa. Aici e cea mai mare nenorocire a stării reflexive: cu cît îi simţi mai mult relele, cu atît le sporeşti, şi toate strădaniile noastre de a ieşi din ea nu fac decît să ne împotmolească şi mai adînc.*>> (J. J. Rousseau)
● Există limite pentru precizie şi certitudine, iar o parte a acestei graniţe este însuşi gînditorul. Prin moarte „trecem dincolo" de noi sau ne limităm la noi ?
● „Cauţi şi cauţi, dar nu poţi găsi. Atunci renunţi şi răspunsul vine de la sine."(x)
● << *Eu nu caut, eu găsesc.*>> (P. Picasso)
● Cunoaşterea noastră asupra morţii va fi posibilă cînd vom putea gîndi făcînd abstracţie de cauzalitate ?
● Cunoaşterea morţii pretinde: uimire şi spaimă => curiozitate (tensiune întrebătoare) => desprindere de sine => aflare (conexiune la fondul de informaţii şi elaborări) => reîntoarcerea la sine şi conştientizare (punere în relaţie).
● Cunoaşterea morţii pretinde să ai rezerve faţă de toate ideile.
● Cunoaşterea morţii pretinde aflarea nu doar a necunoscutului, ci şi a neînchipuitului. Dar, din nefericire, aceasta se obţine doar pe calea „iluminării", a darului divin.
● A şti ce gîndeşti, gîndind la moarte, este o performanţă !
● Uimire înseamnă (şi) oprire. Trebuie să te „opreşti" pentru a te întreba şi pentru a căuta sau aştepta un răspuns, dar astfel pierzi „ceva" din viaţa ta.
● Doar o glumă: „Adevărul despre moarte e o minciună nedescoperită" ?
● << *În bezna în care orbecăim cu toţii, savantul se izbeşte cu capul de toţi pereţii, pe cînd ignorantul stă liniştit în mijlocul camerei.* >>(A France)
● Concentrarea meditativă asupra morţii nu are asemănare, iar oboseala indusă de gîndul insistent la moarte este cumplită.
● Să nu-ţi doreşti să cunoşti moartea, deoarece cînd o cunoşti eşti (ca şi) mort.
● Cu gîndul la G. Orwell: Pînă la urmă noi vom face imposibilă moartea prin gîndire, căci nu vor mai fi cuvinte pentru a o exprima.
● Trebuie să iubeşti moartea pentru a o înţelege ?
● Eşti „căutat" de moarte în măsura în care o cauţi ?
● Cine „înţelege"moartea, împleteşte şi mai strîns fericirea cu suferinţa.
● În studiul morţii, „liceul" este reprezentat de polarizeze atenţia pe originea fiinţei.
● De la un anume nivel, luciditatea te demolează !
● Trebuie să <u>ne</u> întrebăm pentru a afla ce-i moartea. Dar, de fapt, cine întreabă şi cine răspunde ?
● Cunoaşterea şi necunoaşterea (cunoscută) sînt în echilibru.
● Uimitor: mai mult „caută" cei care „ştiu", decît cei care nu ştiu !
● Debutul în gîndirea morţii este asemenea impactului cu un zid; nu poate să nu fie fără urmări „sensibile".
● Sîntem mai „periculoşi" prin întrebările pe care le formulăm, decît prin răspunsurile sugerate ? Răspunsurile sînt opriri, pe cînd întrebările sînt penetrante, scormonitoare şi se automultiplică.
● Cu cît te cauţi mai mult, te găseşti mai „puţin".
● Limita ta *aici* este limita gîndurilor tale.
● Aici şi acum, înţelegerea noastră se limitează la senzaţii (?).
● Cînd reflectezi asupra morţii, fii ca o oglindă: nu apuca nimic, nu refuza nimic, primeşte dar nu păstra.

● Prins în activitate de la trezire la adormire, în absenţa unui răgaz de reflectare liberă, gîndul la moarte nu se activează.
● Şi în thanatologie, gîndul dus pînă la „capăt" sfîrşeşte în contradicţie, în himeră, în nicăieri, niciunde şi nicicînd.
● Teme de meditaţie: Cum m-aş comporta dacă peste două zile ar urma să mor ? Dar dacă peste două zile lumea ar pieri ?
● Doar gîndul la moarte te pune în centrul Universului.
● << *Nimic nu purifică precum cunoaşterea.*>> (Bhagavad-Gita)
● Cunoaşterea morţii ne este inaccesibilă, deoarece: gîndirea morţii nu poate atinge „finalul"(conform teoremei incompletitudinii lui K. Gödel); nu există vreun criteriu (stabil în spaţiu şi timp) pentru a conchide că s-a ajuns la adevăr; Teoria relativităţii şi Mecanica cuantică demonstrează imposibilitatea ca natura să poată fi descrisă exact de cineva din interior, parte a ei; nu există vreun motiv evident pentru care noi să fim capabili să înţelegem moartea; putem face afirmaţii pentru domenii de spaţiu şi timp limitat, în condiţii impuse, iar moartea pare a se sustrage spaţiului şi timpului; realitatea sensibilă ne încercuieşte din toate părţile, iar cunoaşterea morţii ne impune a evada din realitatea sensibilă; ar putea avea consecinţe dezastruoase pentru specie.
● Există în viaţă ceva ce merită efortul: cunoaşterea (a ce ?).
● Odată pornit în studiul morţii, descoperi în scurt timp că ai intrat într-un vîrtej căruia nu i te mai poţi sustrage.
● Pentru unii, studiul morţii este asemenea unui labirint din care nu mai ieşi, dacă ieşi, cu mintea întreagă.
● Ceea ce acum e fals (referitor la moarte), cîndva a putut fi adevărat sau cîndva ar putea fi adevărat.
● Cei ce-şi trimit gîndul foarte departe se recrutează îndeosebi din rîndul „nefericiţilor".
● Încercînd să cunoşti moartea, ţi-o apropii !
● Cunoaşterea tinde să extindă spaţiul, să comprime timpul şi să dea viaţă morţii şi moarte vieţii.
● Minţile superioare se simt deopotrivă speriate, fascinate şi atrase de moarte.
● Adesea, ca să înţelegi trebuie să taci.
● << *Toată măreţia noastră stă în cugetare.*>> (B. Pascal)
● Puţini sînt cei curioşi să vadă cît pot chinui !
● << *Raiul răsplăteşte intenţiile şi iadul pedepseşte rezultatele.*>> (I. Rodeanu)
● Ce semnifică simţământul a nu puţine persoane de a fi „posedate", obligate de ceva exterior/interior să facă ceea ce fac sau să trăiască anume evenimente ? Cei cu o existenţă mai puţin banală au mai pregnant acest simţământ.
● << *Nu se ştie cine dă şi cine primeşte.*>> (L. Bloy)
● Majoritatea credem cu obstinaţie în spontaneitatea şi paternitatea actelor noastre, dar experimentele psihologiei şi ale hipnozei ne arată cît sîntem de departe de absoluta autonomie.
● << **Un prosector, cu peste 30 de ani de activitate, putea prevedea cu mare exactitate dacă la intrarea în serviciu v-a găsi femei aduse pentru necropsie. Previziunile cu privire la bărbaţi erau mediocre, iar cele referitoare la tineri sub 16 ani erau nule.** >> (Din relatarea medicului L. M.)
● De ce nu am ajuns la viaţă mai devreme sau mai tîrziu ? Am apărut necesar odată cu acest timp pe care-l definesc şi mă defineşte, astfel că am fost şi voi rămîne în timpul meu şi în secvenţa de istorie a Universului la care am participat, cu spaţiul şi timpul meu. Dacă apăream mai „devreme", mai „tîrziu" sau altundeva, eram altfel de cum sînt, deci eram „altul"(nu altcineva !).

● Ce reprezintă conştiinţa dacă există destin ? Se sustrage ea destinului ? După modul în care ne comportăm, s-ar părea că conştiinţa nu este prea implicată în viaţa noastră…
● Ceva fiind liber: trebuie să se sustragă legiferării, ceea ce nu observăm a fi posibil; la ce s-ar raporta ?; ar însemna să aibă posibilităţi nelimitate, ceea ce l-ar reţine să mai facă ceva, să mai tindă la ceva.
● Orice pare a fi în opoziţie simetrică cu ceva, pentru a fi. Şi Dumnezeu a făcut lumea în contra a ceva, dacă a făcut-o şi dacă a făcut-o aşa şi nu altfel. Ce ascunde moartea în acest sens ?
● Potrivit Teoriei relativităţii restrînse nu există o deosebire clară între trecut şi viitor (astfel că existenţa este „determinată").
● Dacă Dumnezeu ştie mai dinainte faptele oamenilor şi ceea ce-i aşteaptă, rezultă că ei nu au libertate şi nici voinţă. Dar dacă mai sînt şi alte „divinităţii"…
● Primul contact cu moartea: pe cînd avea 13 ani a sesizat că bunicul său, lîngă care se culcase, este deranjant de rece….

Al doilea contact cu moartea: prietenul său suferă un infarct (era şi epileptic) şi îi moare în braţe.

Al treilea contact cu moartea: în ultimul an de liceu se ataşează sufleteşte de o colegă, o evreică deosebit de inteligentă. Într-o zi, aceasta îi destăinuie tragedia din familia şi sufletul ei, apoi îl sărută şi îi spune „adio". La scurt timp după ce a intrat în casă, s-a spînzurat.

Al patrulea contact cu moartea: într-una din zilele bacalaureatului, pe cînd se afla în drum spre liceu, la un metru depărtare de el o autobetonieră acroşează un biciclist şi trece cu roţile din spate peste acesta.

După această suită de întîmplări, se putea ca viaţa acestei persoane să nu fie în continuare (accentuat)„legată" de moarte ?

Întimplător această persoană s-a născut exact la nouă luni după decesul bunicii sale, un personaj deosebit ?
● << *Omul poate face ceea ce vrea, dar nu poate să vrea ceea ce vrea*.>> (A. Schopenhauer)
● În toată istoria dezvoltării embrionului, ţesuturile se comportă ca şi cum ar cunoaşte viitorul, sau ceva exterior, invizibil, le-ar dirija.
● Omniinteracţiunea şi ireversibilitatea denotă şi ele realitatea destinului şi a morţii în Univers.
● Orice se produce are o cauză, implicit trebuie să se producă, deci se află sub destin, fatalitate sau transformare ordonată. Dar cum la un efect participă întreg Universul, ideea de cauzalitate (absolută) este eronată, implicit şi cea de destin.
● << **Într-o zi, între medicul internist E. O. şi medicul legist B.K. s-a încins o ceartă deosebit de aprigă în cursul căreia, repetat, medicul E. O. „îl asigura" pe adversar că pe el nu va avea ocazia să-l „ciopîrţească". Exact în prima zi de concediu a medicului B. K., medicul E. O. moarte subit şi astfel previziunea acestuia s-a împlinit.**
A fost o simplă coincidenţă ? Poate.>> (Din relatarea medicului N. B.).
● Acceptarea sau neacceptarea realităţii destinului ţine de destin. Dar dacă destinul este peste tot, nu mai există destin ! Deci, destinul este o iluzie ! Dar dacă şi această impresie de iluzie ţine de destin…Dar tu, Moarte ?
● Dacă un copil moare, cauza ar putea fi evitarea unor evenimente viitoare inadecvate devenirii Universului. De ce a mai venit el pe lume în acest caz ? Pentru că existenţa lui, fie şi de o zi, a marcat lumea într-un anume fel. Instanţe cvasi supreme (cvasi, deoarece se află în luptă cu ceva) stabilesc şi întrevăd evenimentele viitoare şi chiar le refac continuu. Pură speculaţie ? Foarte probabil.
● Destin poate avea doar individualitatea; dar cum în Univers toate se află într-o înlănţuire necesară…

● În condiţiile realităţii destinului, ce vrea sufletul ? Sufletul nu are dorinţe, el constată sau, mai probabil, susţine destinul. Şi tot el face ca moartea şi uitarea să fie surori.
● << *Evenimentele sînt conectate prin intermediul legilor în aşa fel încît pot fi făcute predicţii şi retrodicţii asupra situaţiilor necunoscute.*>> (M. Born)
● Nici în activitatea psihică nu există ceva arbitrar, întîmplător şi nedeterminat. Deci, gîndul la moarte şi „rezolvarea" lui sînt sub destin !
● Cu cît eşti mai inteligent îţi restrîngi „libertatea" şi îţi relevi destinul.
● Destin înseamnă determinarea prezentului de către viitor ?
● Maiorul _ _ avea o stare fizică ce trebuia, normal, să-i fi indus moartea în urmă cu mai multe săptămîni. Într-o zi, pe la orele amiezii, cere să i se aducă hainele. Toţi am înţeles că simţise sosirea momentului „plecării" şi dorea să moară în ţinută militară. Spre uimirea noastră acesta reuşeşte să se ridice din pat, se îmbracă singur, asemenea unui robot, refuză orice ajutor, nu ne priveşte în ochi, răspunde monosilabic sau tace. Apoi, cu un pas ca de păpuşă mecanică, se îndreaptă spre uşă fără să se prăbuşească, aşa cum ne-am fi aşteptat noi. Reuşeşte să coboare scările spitalului militar, în intenţia de a pleca acasă – locuia foarte aproape de Spitalul militar –, şi să iasă din acesta. Nu a observat sau, mai exact, nu a luat în seamă faptul că era urmat la un pas de o „armată" de uluiţi ce-l urmau, ca hipnotizaţi. Ajunşi la colţul clădirii spitalului şi al străzii ne-am oprit, lăsînd să treacă un şir de autovehicule. La un moment dat printre noi şi pe lîngă el a trecut o fetiţă, cu intenţia vădită de a traversa strada printre maşini. Maiorul _ _ a făcut un singur pas, a prins cu mîna fetiţa şi o readus-o pe trotuar în secunda în care o maşina ar fi lovit-o, apoi s-a prăbuşit – mort. L-am readus în spital, iar după cîteva ore a fost autopsiat. Starea de descompunere a organelor abdominale era aceea a unui cadavru, după circa 10 zile !

Colonelul dr. Gh. U. ne spune că aşa ceva nu a văzut niciodată (a fost atît de şocat încît a doua zi şi-a luat concediul…), iar asemenea cazuri, ce pot răsturna Everestul ştiinţei noastre, merită să fie studiate; dar pentru aceasta îţi trebuie un sistem nervos extrem de puternic (indicaţia mă viza …).

<< *Trebuie, în viaţă, să fi văzut o dată, să fi simţit o dată ceva atît de incomparabil de mare, încît tot restul, pe lîngă aceasta, pare a fi un neant, ceva ce nu uiţi niciodată, chiar dacă uiţi toate celelalte.*>> (S. A. Kierkegaard)
● Dacă destinul este o realitate, coexistăm cu cei dinaintea noastră şi cu cei de după noi – deci cu fiinţa noastră extinsă.
● De ce mai avem năzuinţe dacă există destin ? Apa nu doreşte să-şi facă albie, ea doar curge conform cadrului constrîngător. Urmarea existenţei ei în timp este formarea de albii. La fel, năzuinţele par să „urmeze" vieţii. Şi apoi, de ce vreau ce vreau ? Ce se realizează altceva decît ceea ce se poate sau trebuie (conform „albiei") ?
● Deasupra destinului stă doar conştiinţa constatantă ?
● Uimitor cît de mult pot sta unii sub semnul destinului evidenţiat !
● Destinul („sensul") a fost stabilit demult, foarte demult. Poate, odată cu naşterea timpului.
● „Dacă un agregat este pus să producă o atingere tactilă unui om, după pornirea sa, înainte de atingere cu circa 0,5 sec., în creier apare un semnal prevestitor (premonitor). Dacă atingerea este aleatorie, stimulul cerebral <<ştie>> cu 0,5 sec. înainte dacă da sau nu. Se pare că acest straniu fenomen apare şi înainte de momentul absolut al morţii."(x)
● Orice situaţie actuală e determinată de situaţiile precedente şi determină la rîndul ei, situaţii succesive. O fi Moartea de acord cu aceasta ?
● Moartea certifică destinul vieţii.
● << *Nimic din cîte se întîmplă în lume nu e fără ştiinţa şi voia Lui.*>> (Rom., 9, 19)
● << **Din motive necunoscute, între mine şi bunicul meu (un personaj bizar ce devenise deosebit de ursuz şi antipatizat de cei din preajmă) s-a stabilit o legătură afectivă**

extrem de puternică. Pe cînd aveam 12 ani, bunicul meu, grav bolnav, a cerut să fiu dus lîngă el. Mi-a luat mîna într-a sa, apoi ne-a spus toate marile evenimente ce vor marca viaţa mea. După care, aproape imediat, a murit.

Pînă acum, la 63 de ani, absolut toate previziunile bunicului meu s-au adeverit. Între acestea menţionez rezultatele şcolare, profesia, eşuarea primei căsnicii – soţia mea de atunci nu suporta să vadă poza bunicului meu, găsindu-l extrem de antipatic, iar aceasta fără să ştie de previziunile ce o vizau şi pe ea –, episoadele de dificultate în starea mea de sănătate, momentul emigrării, copiii (doi băieţi).

Adesea am încercat să mă surprind dacă nu cumva mijlocesc eu, în mod inconştient, împlinirea acestor previziuni; mi-a fost imposibil să pun în evidenţă mai mult de 3 – 4 cazuri în care aş fi putut fi „victima" autosugestiei.

După moartea bunicului meu, port permanent la mine o fotografie cu el. Amuzant este, legat de aceasta, că la singurul examen pe care l-am ratat pînă acum, am uitat acasă fotografia bunicului…

Un alt fapt pe care cu greu mi-l explic este că ori de cîte ori îmi amintesc de bunicul meu, sau dau cu ochii de fotografia lui, devin foarte serios, sigur pe mine şi dornic de muncă.>> (Din relatarea prof. univ. dr. H. W.)

● De ce Creatorul nu ne-a dat o sarcină precisă, conştientizată ? De ce nu ne-a oferit o vieţuire mai sigură ?

● „Faceţi şi ştiţi ce faceţi, dar nu ştiţi de ce ştiţi că ştiţi ce faceţi."(x)

● Dacă există Dumnezeu (aşa cum îl concepem), există şi destin (vezi, spre exemplu, „împlinirile biblice").

● << *...căci Dumnezeu este Acela care lucrează în voi şi vă dă, după plăcerea Lui, şi voinţa şi înfăptuirea.*>> (Epistola către Filp.2, 12-13)

● Ca să scurtez drumul mă hotărăsc să trec peste un şanţ şi mai multe ţevi de canalizare. Cînd trec peste ele aud muzică funebră şi remarc, parcă cu bucurie, „bine că nu-i pentru mine". În secunda următoare alunec între ţevi şi mă rănesc, dar nu prea grav. Îmi admir rănile, îmi aranjez ţinuta cît de cît, pomenesc toate cele cuvenite într-o atare împrejurare şi mă uit la ceas să aflu care este cel „rău" pentru mine: $14^{\underline{20}}$. Peste cîteva ore, întorcîndu-mă acasă, sesizez în cameră ceva în neregulă: ceasul cu cuarţ aflat pe masă, cu toate că avea o baterie nouă, se oprise – coincidenţă desigur –, exact la ora $14^{\underline{20}}$. Ciudat, secundarul nu „bătea" pe loc cum obişnuia cînd bateria era epuizată. Să nu uit a doua zi să cumpăr o altă baterie, hotărăsc să o scot pe cea din ceas şi să o iau cu mine. Am întins mîna spre ceas, iar cînd mai aveam 10 – 15 cm pînă să-l ating, acesta a pornit.

După ce mi-am revenit din emoţie am fixat ora exactă, iar ceasul a continuat să funcţioneze fără oprire mai multe luni.

<< *Cîteodată oamenii se împiedică de adevăr, dar se ridică şi merg mai departe.*>> (W. Churchill)

● Moartea induce sensul existenţei ?

● „Sensul" este dat de ceea ce pesistă de-a lungul vieţii, adică de eu şi de moarte.

● Moartea vrea „cunoaştere", iar viaţa i-o mijloceşte ?

● De ce nu înţelegem scopul Universului, al vieţii, al morţii, al nouă înşine ? Deoarece nu putem să ne desprindem de noi, de limbaj, de felul impus de a gîndi şi înţelege.

● << *Nu se întîmplă nimic, totul s-a întîmplat.*>> (W. Faulkner)

● Dacă există legi în Univers – şi există ! – denotă că *ceva* ar putea perturba devenirea. Legile apără destinul sau se confundă cu acesta.

● Cei care studiază necunoscutul au mai acut simţămîntul destinului.

● Cauzalitatea şi destinul sînt omniprezente. Dar şi Creatorul nostru se supune destinului dacă a făcut ce a făcut, aşa şi nu altfel ! Iar dacă Creatorul se supune destinului: a) Realitatea este mult mai profundă şi mai stranie decît ne putem imagina; b) mai există „ceva" sau „cineva".
● Şi timpul se supune destinului, deoarece este „creat"şi are însuşirile acestea nu altele.
● Destinul urmăreşte să nu devin nemuritor ?
● De ce are destinul aceste caracteristici, nu altele ? Deoarece destinul este o iluzie (asemenea curcubeului).
● Creatorul a prevăzut raţiunea lucrurilor înainte de a le crea, iar la aceasta se pare că a fost constrîns…! Ce mai poţi crede despre moarte în acest caz ?
● << **Fraţii gemeni _ şi _ au fost separaţi la vîrsta de doi ani, sub constrîngerea dificultăţilor materiale acute ale familiei. Unul dintre cei doi a fost crescut de fratele tatălui lor, domiciliat la circa 300 km depărtare. Se revedeau la intervale de circa un an, se înţelegeau foarte bine, dar nu erau foarte ataşaţi unul de altul. Au dat dovadă de egală sîrguinţă la şcoală, ceea ce i-a făcut să ajungă amîndoi studenţi la Politehnică şi astfel s-au reunit. Au devenit foarte apropiaţi, dar nu exagerat. În anul doi de facultate unul dintre ei moare prin electrocutare, în urma unui accident la uzina în care făcea practică. Fratele lui a trecut relativ uşor peste tragicul eveniment. După cîteva luni începe să-şi viseze fratele, noapte de noapte, acesta cerîndu-i să vină la el pe „cîmp"(!?). Exasperat de aceste vise-coşmar, vine la mine la cabinet. Îl găsesc perfect echilibrat, logic, realist. După terapia instituită îmi spune că visele cu fratele său au încetat şi că se simte bine. Plecat acasă în vacanţă, este din nou terorizat de acele vise. Din proprie iniţiativă se adresează preotului din sat, solicitîndu-i ajutorul. Acesta a încercat să-l ajute conform specificului bisericii, dar rezultatele au fost inconsistente. Preotul, intelectual cu orizont larg, avertizează familia tînărului că trebuie supravegheat, îndeosebi cînd pleacă de acasă. Dificultăţile supravegherii au făcut să fie de două ori „pierdut" şi apoi găsit pe cîmp, unde umbla dezorientat, ca în transă, neştiind ce caută sau încotro se îndreaptă. Din nefericire după a treia evadare este găsit mort, întins pe spate în cîmp. Cauza morţii comunicate familiei a fost de „infarct".**

Nu enigmatica întîmplare şi nici misterioasa cauză a morţii nu m-au făcut să uit acest caz, ci impresionanta formulă de rugăciune cu care, seară de seară, îşi implora fratele să-l lase să se odihnească, să-l lase în viaţă, deoarece el iubeşte viaţa mai mult ca orice.

A fost acesta doar un caz mai aparte ? Dificil de ştiut.>> (Din informarea medicului M. B.)
● << *Cînd te gîndeşti că va trebui să murim, că ne este imposibil să nu ne fi născut*.>> (J. Renard)
● Nemurire pentru un robot ? Sîntem noi altceva ?
● Argumente pentru Omul-robot:
- ce nu ar fi expresia unui program din ceea ce face omul ?
- voinţa şi liber-arbitrul nu pot fi demonstrate;
- nu facem totdeauna ceea ce ne apare mai util în acel moment;
- nu ştim cum funcţionează gîndirea şi implicit nu o controlăm;
- nu ştim tot ce ştim şi putem;
- constatăm că orice funcţie mintală poate fi concurată – şi cîndva, dacă nu acum, înlocuită – prin acţiunea calculatorului;
- Omul se prezintă tot mai mult a fi un program ultrasofisticat, pus să ruleze pe hardul numit trup, iar pseudoautonomia sa este ea însăşi programată;
- omul nu se poate înţelege pe el însuşi, după cum nici robotul;
- dacă computerul ar avea istoria, toate informaţiile, programele şi organele de sensibilitate ale omului, ar fi om !

- evidenţa ne arată determinismul absolut la scara noastră (peste tot avem interacţiune, nimic nu porneşte de la zero, elementele chimice sînt limitate şi stabile în proprietăţi, „începutul" a orice este predeterminat în caracteristici; peste tot întîlnim aceleaşi legi fundamentale ş.a.m.d.);
- abilitatea de învăţare la om (cînd, cum, cît) este precizată în codul genetic (şi diferă între indivizi !);
- nu ştim cum am putea depista dacă cineva are sau nu conştiinţă, dacă este „om" sau „maşină"(dacă are sau nu suflet);
- nu primim efectiv plăcere sau neplăcere (reacţionăm doar la stimuli, ele, plăcerea sau neplăcerea, sînt în noi);
- capacitatea de fericire şi nefericire, plăcere şi neplăcere, diferă între indivizi, fiecare avînd un specific al său. Astfel, fiecare reacţionează la stimulii din ambient potrivit capacităţii sale preformate. Din acest motiv se poate considera că de-a lungul ultimilor 50 000 de ani, individul uman a beneficiat aproximativ de aceeaşi cantitate de fericire şi nefericire, plăcere şi neplăcere. A diferit doar sursa acestor simţăminte. Că este aşa putem observa din faptul că unele persoane se bucură de fapte care pe alţii îi lasă indiferenţi, sau se necăjesc de fapte peste care alţii trec cu nepăsare;
- conştienţa este în mod evident un program (vezi comportamentul celorlalte forme ale viului);
- toate simţămintele noastre sînt preformate;
- unii bolnavi psihici nu pot executa voluntar o acţiune, dar o pot efectua involuntar;
- psihicul pare a fi o sumă de părţi şi de structuri de tipul maşinist cibernetic;
- auzim, vedem, simţim mult mai mult decît conştientizăm;
- robotul nu înţelege, dar face; iar noi, din cele ce facem, cîte înţelegem şi ştim precis de ce le facem ? Motivaţia acţiunilor umane este obscură şi umilitoare.

● Un robot:
- nu poate să scrie sau să traducă poezii ? Dar acestea nu se fac în conformitate cu anume informaţii, trăiri, configuraţii cerebrale, memorie, istorie proprie ?
- nu poate avea afectivitate ? Dar nu depinde ea de fiziologia trupului şi de informaţiile program ale creierului ?
- nu are capacitatea de a trăi plăcerea şi neplăcerea sau mila ? Diversitatea, dependenţa de subiect şi însuşirile acestuia denotă că şi acestea sînt programe;
- nu poate fi artist ? Dar simţul artistic nu depinde de un ansamblu de caracteristici fiziologice ? De ce nu avem toţi talent la pictură sau la muzică ?
- nu poate avea imaginaţie ? La ce i-ar folosi unei rîme imaginaţia de tip uman ? La fondul de informaţii pe care este programată să-l recepţioneze, poate avea şi ea o imaginaţie adecvată;
- nu poate avea mustrări de conştiinţă ? Nu-i poate fi frică şi nu poate avea emoţii ? Dar nu sînt ele biochimie (chiar şi iubirea !) ? Dar noi de ce avem ? De ce nu în mod egal ? De ce pot fi ele mimate ?

● Nu avem *liber arbitru*, deoarece: nici Creatorul nu a fost „liber" cînd ne-a creat (dacă ne-a creat, dacă ne-a creat aşa nu alt fel); ar însemna să avem posibilitatea comiterii unor acte imprevizibile, noi, nedeterminate cauzal; ar trebui să nu depindem de nimic la un moment dat (altfel spus, să nu interacţionăm); nu controlăm gîndirea, timpul sau însuşirile noastre; ar însemna să nu existe peste tot interacţiune legiferată, ordine, înlănţuire, desfăşurare, continuitate; el nu poate să fie legiferat (aceasta l-ar anula); ar însemna să ne sustragem succesiunii temporale, omniprezente înUnivers.

Toate sînt într-un cadru determinat, constrîngător (chiar şi imginaţia).

● *<< Ne credem liberi pentru că nu cunoaştem motivele care ne determină să acţionăm. Conştiinţa libertăţii este inconştienţa necesităţii.>>* (B. Spinoza)

● Cum poţi avea liber arbitru dacă startul pretinde un cadru definitoriu, dacă trecutul nu mai poate fi modificat, viitorul nu poate fi influenţat (nu există încă), iar prezentul este inconsistent ?
● Există dovezi sigure, îndeosebi prin studiul gemenilor univitelini, că atitudinea faţă de moarte şi chiar maniera de a muri sînt în proporţie covîrşitoare moştenite genetic (deci, expresia unui program).
● Dacă nu am liber arbitru – şi se pare că nu am –, gîndul meu asupra morţii nu-mi aparţine. Al cui este el în fapt ?
● Am libertatea de a crede în nemurire ? Nu, şi ea este determinată !
● De cum avem în gînd moartea, nimic nu mai este cum pare, iar cu excepţia vieţii, nimic nu mai valorează ceva.
● Avem libertatea pe care o are fulgerul, fulgul de nea, picătura de ploaie sau călătorul aflat într-un avion ce zboară.
● << *...Dumnezeu este Cel Care lucrează în voi şi ca să voiţi, şi ca să săvîrşiţi, după a Lui bunăvoinţă.*>> (Fil. 2, 13)
● Dacă am avea liber arbitru, probabil am fi şi nemuritori (unii).
● Imposibil să izolezi fie şi un singur fapt nemotivat ! Nimeni nu a putut da un exemplu de act eminamente liber voit ! Moartea se simte măgulită…
● Actul de Voinţă este doar expresia originalităţii subiectului, în spaţiu şi timp, şi a faptului că nimic nu se poate repeta absolut identic.
● Nici un gînd nu se poate supune liber arbitrului. Parcă gîndurile ne stăpînesc…(dar, concret, pe cine stăpînesc ele ?)
● Liber arbitru ? Sîntem captivi în noi înşine, noi în lume, lumea în Univers, iar Universul în Dumnezeu.
● Libertatea limitată nu mai este libertate, iar dacă ar exista voinţă şi liber arbitru, haosul ne-ar împiedica să vieţuim.
● Moartea nu ne este dată ca o pedeapsă; ar însemna să avem liber arbitru.
● Personificată, nici moartea nu pare a avea liber arbitru…
● Ce neînsemnat eveniment este moartea mea în desfăşurarea lumii – şi totuşi necesară !
● De ce, nici o religie sau filozofie nu ne spune de ce existăm ?
● De ce este posibil ca viaţa să ne apară în anumite momente în întregime goală, nimic nepărînd să mai aibă importanţă ?
● Cu cît încerci să explici mai amănunţit, cu atît constaţi că îndepărtezi adevărul şi claritatea.
● << *Toţi sîntem egali în faţa morţii.*>> (G. de Maupassant) Dar de ce murim în „dezordine”?
● Derutant: << *Atunci şarpele a zis către femeie: „Nu, nu veţi muri”!* >> (Fac. 2, 4); << ... *fiţi dar înţelepţi ca şerpii...*>> (Mat. 10, 16) ?!
● Cînd începe şi cînd se sfîrşeşte moartea ?
● Nimeni nu poate muri în locul altcuiva, chiar în sacrificiu; doar îi poate amîna moartea.
● << **În timpul Primului război mondial, aud de existenţa unui soldat cu un comportament ciudat. Îl examinez şi constat următoarele: nu-şi cunoaşte părinţii naturali; a fost crescut de un pădurar; este analfabet; nu dialoghează cu sine (de unde şi atitudinea lui oarecum prostească); are o gîndire logică şi răspunde corect la întrebări în limita nivelului său cultural; răspunde la chestionare imediat, parcă fără a se gîndi, iar dacă nu ştie mărturiseşte aceasta imediat; are o imaginaţie mediocră; este foarte curajos; se comportă ca un camarad loial şi de nădejde; orice flacără nu prea mare (chibrit, brichetă, lumînare, ţigară aprinsă) se stinge dacă este apropiată la mai puţin de circa 30 cm de trupul său, sau la 40 cm de capul său; pînă la o depărtare de circa un metru, flacăra primeşte o nuanţă verde, uimitoare; nu poate fuma şi nici aprinde un foc; nu prezintă un miros particular. Înainte să-l pot examina mai amănunţit este ucis în**

cursul unei lupte. Pînă la înhumarea sa nici o flacără nu a putut fi apropiată de el fără a se stinge. Camarazilor le-a spus, că de va fi ucis, să-i aprindă la căpătîi crenguţa (răşinoasă, de un alb cenuşiu) ce o purta cu sfinţenie la sine şi despre care nu a vrut să mărturisească nimic. Spre mirarea noastră crenguţa a ars asemenea unei lumînări, fără să se stingă, indiferent cît de mult am apropiat-o de cadavru. O parte din cei prezenţi, printre care mă aflam şi eu, au simţit un miros respingător în preajma decedatului, iar restul, dimpotrivă, o mireasmă plăcută. >> (Din însemnările medicului militar S. E.)

● << *Nu există raţionamente fără replică.*>> (H. Poincaré)

● Se află „imperfecţiunea" noastră în relaţie cu devenirea Universului ?

● Este mai uşor să mori sau să accezi la viaţă ?

● << *Sînt clipe cînd omul se teme mai mult de viaţă decît de moarte. E simţămîntul cel mai groaznic ce-l poate avea cineva. E culmea disperării de unde nu poţi ajunge decît în mormînt sau în afară de lege. Dar aceasta înseamnă că e nevoie de mai mult curaj pentru viaţă decît pentru moarte.*>> (I. Ducici)

● De ce putem intui neantul, infinitul şi zeroul, dar nu starea post mortem ?

● Descifrarea misterului morţii ar echivala cu o condamnare la existenţă veşnică ?

● A fi fără vîrstă şi simţuri ar echivala cu a fi o conştiinţă pură, un suflet pur sau ce altceva ?

● Incredibil de multe „adevăruri" sînt de fapt iluzii ce subzistă prin utilitatea lor conjuncturală.

● << *Prea multe lucruri am văzut pentru ca să fiu înţelept şi prea puţine am avut pentru ca să fiu fericit.*>> (P. O. Naso)

● Dacă Dumnezeu ne pedepseşte (ne omoară), denotă că noi sîntem absolut altceva decît este El. Ce sîntem noi ?

● Cum poţi să nu fii extrem de descumpănit şi pesimist văzînd că tot ce ştii, simţi, crezi, gîndeşti la un moment dat, se destramă cîndva în momentele următoare ?

● << *Există o singură linie dreaptă, însă o mulţime de linii îndoite.*>> (Lichtenberg)

● Prin unicitatea noastră părem a fi ceva important în zona de Univers accesibilă, chiar dacă sîntem extrem de vulnerabili; sau tocmai de aceea ?

● Nimic nu poate fi dovedit a fi întîmplător, nemotivat sau necauzal (ceea ce nu denotă că n-ar exista şi aşa ceva în Univers !).

● << *Nu putem gîndi ceea ce nu putem gîndi, deci nu putem nici să spunem ceea ce nu putem gîndi.*>> (L. Wittgenstein)

● Nimic nu poate fi dovedit a fi întîmplător, nemotivat sau necauzal (ceea ce nu denotă că n-ar exista şi aşa ceva în Univers !).

● << *...să n-ajungi niciodată ca, retrăind ce ţi se dă azi, să-ţi vină-n minte teribila-ntrebare: La ce bun ?* >> (P. Valéry)

● Pe la ora trei dimineaţa observ că un soldat nu doarme, avînd ochii aproape deschişi. Îl întreb de ce nu doarme, dar nu-mi răspunde. Sînt informat că „aşa doarme el". Dimineaţa îl chestionez şi aflu următoarele: este ţigan, are 23 de ani şi este tatăl a doi copii; dormitul cu ochii deschişi este o caracteristică pe linie paternă; nu ştie ce înseamnă a visa; cînd strănută vede pentru 2 – 3 secunde o perdea roşie în faţa sa; străbunii săi de sex masculin au murit prin înec, într-un fel de sinucidere impulsivă, irepresivă, vîrîndu-şi capul în apă (chiar şi într-o găleată cu apă !); nu-i este frică de moarte, dar are frică de apă; consideră că în moarte este locul nostru, respectiv că noi sîntem materiale de construcţie ale Domnului, iar în timpul vieţii sîntem pregătiţi („precum cărămizile") pentru diverse destinaţii finale şi din acest motiv sîntem diferiţi între noi şi trăim diferit; alcoolul îi induce o acută senzaţie de frig; acasă mînca o dată pe zi sau o dată la două zile, dar atunci nu mai rămînea nimic pe masă…; potrivit obiceiului, cînd i s-a născut primul băiat, tatăl său i-a transmis „mesajul străbunilor" (refuză să destăinue ceva despre el); pisicile nu suportă să fie apropiate la mai puţin de 2

metri de el; în întuneric „vede”, dar pentru aceasta trebuie să-şi mişte cît mai lent capul; la întrebarea dacă poate „răpi” păsări, rîde…

Ce exprimă aceste însuşiri ?

● Grandoarea şi structura (micro/macro) Universului pledează cu prisosinţă pentru un ceva post-mortem.

● Eu sînt cel ce sînt, fiind acum şi aici. În alt spaţiu şi timp nu puteam fi (acest) eu, deoarece eu sînt rezultatul istoriei de pînă la mine şi a ambientului în care mă manifest.

● Suprema reuşită: să asişti la finalitatea acestei lumi.

● K. Gödel afirmă că fiecare sistem logic trebuie să conţină o premisă pe care nu o poate defini fără a se autocontrazice, iar A. Einstein afirmă că spaţiul şi timpul sînt echivalente fizic. Şi atunci, nu dăm dovadă de naivitate încercînd să înţelegem moartea ?

● << *În biserica ortodoxă din Costeşti credincioşii au ars în urma unui incendiu… a fi omorît în timpul rugăciunii, numai pentru că ai îngenuncheat să ceri izbăvire şi milă, e o împrejurare, nu se cunoaşte mai atroce.*>> (*„Aşa vrea Dumnezeu.”* T. Arghezi)

● „La extremităţi” (micro şi macro) Universul se arată a fi extrem de neliniştit, nedeterminat şi nebulos, precum fiinţa noastră.

● Cîte flori mor fără a fi mîngîiate de privirea unui suflet sau de atingerea unei insecte ?

● << *Ce vreme frumoasă ! Cînd te gîndeşti că unii au murit azi !* >> (P. Valéry)

● Nici un adevăr despre moarte nu poate sau nu trebuie să fie absolut.

● De ce ne-a dat El viaţă ? Înainte *eram*, dar fără viaţă ?

● La ce mai foloseşte vîrstnicului înţelepciunea ? Să moară liniştit.

● Acum, fizica ne spune că peste o limită precizia este superfluă. Filosofii afirmă aceasta de peste 2 000 de ani !

● Brahiopodul *lingula* este identic cu strămoşul său de acum 400 de milioane de ani, iar scoicile vechi de 200 milioane de ani nu diferă de scoicile zilelor noastre. Ce semnifică aceasta pentru „evoluţia” şi filosofia vieţii şi morţii ?

● De ce găsim incertitudine în toate domeniile, iar aceasta cu atît mai accentuat cu cît aprofundezi problema mai mult ? (divinitatea ar răspunde: „Să nu te poţi înălţa pînă la mine !”).

● Şarpele biblic afirma că condiţia fericirii e cunoaşterea, iar Rousseau afirma că ignoranţa (în ambele variante, depinde a ce anume…!).

● Chiar dacă îţi accentuează singurătatea, muzica te sprijină în orice împrejurare.

● << *Nu e nimeni veşnic, ci / Doar ne-muritor.*>> (M. Eminescu)

● Un scenariu ce a „răsărit” în mintea multora: O celulă ce conţine toate potenţialităţile viului ajunge pe Terra. Aici se dezvoltă exploziv, cucerind aproape tot mediul terestru. Că ar fi fost aşa ar dovedi-o enorma diversitate a viului de la „început” şi potrivirea între ele a tuturor formelor viului. Dacă oamenii par a avea „ceva” în plus, este pentru că sînt secvenţa din întreg care era mai în „centru” şi care implicit armonizează cel mai amplu cu restul existîndului.

● << *Viaţa şi oamenii par a fi picat ca din greşeală într-un univers care, în mod absolut evident, nu era făcut pentru noi… Universul este indiferent sau chiar ostil oricărui fel de viaţă.*>> (J. H. Jeans)

● Dacă am fi (doar) o creaţie divină, n-am avea însuşiri animale.

● << *Dacă nu există nemurire, totul e permis.*>> (F. M. Dostoievski)

● << **M. S., împreună cu fiica ei în vîrstă de 15 ani, suferă un grav accident de circulaţie. Ambele, aflate în comă, sînt duse la spital. De cum ajung aici M. S. intră în moarte clinică, perioadă în care fiica ei, aflată la circa şase metri depărtare, într-o altă încăpere, decedează. M. S. este resuscitată, iar după ce îşi recapătă cunoştinţa cere să-i fie arătată fiica ei care, afirmă ea, tocmai a murit. Uimit, am întrebat-o ce o determină să creadă că fiica ei a murit. Ne spune că în momentele precedente a fost lîngă fiica ei,**

iar aceasta a început să se „micşoreze", să se „concentreze" pînă a devenit un punct şi a dispărut, ceea ce nu poate semnifica decît moartea ei. Încercăm să o inducem în eroare, dar rămîne la convingerea ei şi ne cere insistent să-i arătăm fiica, pentru ultima dată, ea neputînd participa la înmormîntarea ei. Fiind extrem de impresionat de întîmplare, mi-am asumat riscul medical şi i-am împlinit această dorinţă, apoi am încercat să aflu şi alte amănunte despre insolita trăire. Tot ce mi-a reţinut atenţia din puţinul pe care şi-l reamintea, sau îl putea exprima, era că în acele momente se simţea extrem de iritată nu de moartea în derulare a fiicei sale, ci de faptul că nu putea vorbi şi nici auzi, respectiv că nu putea să intre în dialog cu fiica ei.

M. S. a supravieţuit accidentului şi a dobîndit o stranie indiferenţă faţă de moarte, simţămînt pe care nu şi-l putea explica.>> (Din informarea medicului L. T.)

● << *Omul este mult mai mult şi mult mai puţin decît ştie că este.*>> (M. Scheler)

● Orice poate fi subiect de îndoială în lumea noastră. Să ne bucurăm ?

● << *Cei pe care îi plîngem nu sînt absenţi, ci invizibili.*>> (V. Hugo)

● Puţine persoane nu-şi revizuiesc atitudinea faţă de moarte şi nu-şi diminuă sensibil temerile, după ce privesc cerul printr-un telescop performant.

● De ce putem desfăşura vizavi de moarte raţionamente logice, perfect valabile, dar care pornesc din premise total false ? „Conţinutul" morţii nu se supune destinului ?

● << *Moartea e pretutindeni: pe temeiul unui mare dar al dumnezeirii, oricine poate să ia viaţa unui om, dar nimeni nu-i poate lua moartea; ne sînt deschise mii de căi ce ne duc la ea*.>> (Seneca)

● La ce-i foloseşte Universului toate aceste gînduri ale mele ? Ale mele ? Dar sînt eu altceva decît Universul ? Şi dacă sînt, ce sînt ?

● Suspect: omul, dacă vrea, poate găsi argumente (vremelnice !) pentru orice !

● Părerea unui sociolog: pentru binele social, majoritatea populaţiei *trebuie* asigurată că dincolo de existenţa actuală mai există ceva.

● „Crede şi nu cerceta"; procedînd astfel, nu atentez la statutul meu de om ?

● << *La temelia convingerilor bine întemeiate se găsesc convingeri neîntemeiate.*>> (L. Wittgenstein)

● Informaţiile tind să fie cu atît mai „adevărate" cu cît sînt mai mult crezute, şi de mai multe persoane din preajmă.

● „Dă-mi, Doamne, în ce să cred !"(x)

● Pentru majoritatea oamenilor, realitatea unui „dincolo" nu poate fi fără o divinitate care s-o administreze.

● A te ruga divinităţii este şi un act de mîndrie ! Înseamnă să te crezi atît de important încît ea să-ţi acorde atenţie.

● Este infinit mai uşor să demolezi credinţa cuiva, decît să o edifici.

● << *Credinţa începe exact acolo unde sfîrşeşte raţiunea.*>> (Ch. Werner)

● Cîţi i-au mulţumit lui Dumnezeu pentru moarte ?

● Cînd intri în biserică se cuvine să-i mulţumeşti lui Dumnezeu pentru că ţi-a dat abilitatea de a crede în El, iar cînd ieşi din biserică să-L rogi să-ţi susţină această credinţă.

● Simţul sacrului şi al nemuririi pare a fi instinctiv. Sînt voci care afirmă că în creierul uman ar exista o formaţiune neurofiziologică specializată în formarea şi păstrarea credinţelor !

● << *Fiecare ascultă numai ce înţelege.*>> (J. W. Goethe)

● Creatorul nostru să nu fie şi distrugătorul nostru ? Periculoasă chestionare !

● << **În timp ce luam cina m-am simţit cuprins de o spaimă imensă, total nemotivată. Bănuind că este un simptom de infarct iminent am încercat să mă ridic de la masă, dar fără reuşită. Imediat în faţa ochilor mi-a apărut incinta bisericii în care oficiam, iar în ea un om striga cu disperare. De cum a dispărut imaginea fantomatică m-am simţit din nou bine, dar stăpînit de un impuls irezistibil de a merge la biserică. În mare grabă am**

ajuns la biserică, tocmai cînd doi oameni se îndepărtau fugind. Am intrat în biserică, iar aici am găsit un copil mort. Am alertat autorităţile şi după cercetări s-a stabilit că nefericitul copil fusese pus să fure din biserică, dar a căzut de la înălţimea ferestrei, prin care reuşise să se strecoare, şi s-a lovit la cap.

A fost singura minune din viaţa mea de pînă acum, dar ea v-a marcat tot restul zilelor mele, împreună cu tulburătoarea întrebarea: de ce a trebuit să moară acel copil ? >> (Din mărturisirea preotului ort. D. J.)

● << *Cel ce caută se îndoieşte.*>>(Novalis)

● Majoritatea credinţelor au la temelie necesitatea, presupunerea şi convenabilul.

● Opinia realiştilor: nimic nu e sigur, totul e posibil.

● Opinia unui optimist: înainte de viaţa asta ne-a fost mai rău, acum ne este mai bine, iar după moarte ne va fi şi mai bine.

● << *Cel care ştie că El e de neînţeles, înţelege; / Cel care şi-l închipuie, nu-l înţelege. / El e necunoscut pentru cei ştiutori, / Ştiut pentru neştiutori.*>> (Kena Upanishad)

● „A şti ce este moartea înseamnă a nu mai crede";(x) dar cum de ştiut nu ştie nimeni, toţi sîntem „credincioşi"!

● Dacă Dumnezeu poate orice, de ce a făcut lumea aşa şi nu altfel ? De ce cu moarte ? Dumnezeu nu a făcut lumea, ea este Dumnezeu şi toate caracteristicile acesteia sînt nu cu voia Lui, ci este felul Lui de a fi (dar, iar, de ce aşa şi nu altfel ?).

● << *Religia trece, dar Dumnezeu rămîne.*>> (V. Hugo)

● Despre moarte, Dumnezeu şi Univers, nu putem afirma nimic cert; deci, nici această afirmaţie nu este certă ! La dialectică, Diavolul…

● Nădejdea creştină nu este în nemurirea sufletului (ea nici nu se pune la îndoială), ci în învierea trupului. Sincer, cine şi-ar dori aceasta ?

● Cu cît căutăm să înţelegem mai mult moartea şi pe Dumnezeu, cu atît ne afundăm mai mult în mlaştina contradicţiilor, a incertitudinilor şi inconsistenţelor.

● Şi credinţa şi necredinţa în nemurire sînt utile; altfel, Universul nu le-ar fi generat.

● << *Gîndirea logică pură nu ne poate oferi nici un fel de cunoaştere despre lumea empirică; orice cunoaştere a realităţii porneşte de la experienţă şi se sfîrşeşte tot în aceasta. Afirmaţiile la care se ajunge prin mijloace pur logice sînt în întregime goale de conţinut în ceea ce priveşte realitatea.*>> (A. Einstein)

● Dacă Dumnezeu este totalitatea superioară deasupra spaţiului, timpului, vieţii şi morţii, ea nu trebuie să fi *apărut*, să fi fost *creată*, să fie *undeva*, să fie *cîndva*, să fie *ceva* şi chiar să *fie* ! Aceste însuşiri trebuie să ne dea speranţă !

● << *Credinţa întărită cu dovezi nu mai este credinţă.*>> (Clement din Alexandria)

● Dacă Dumnezeu ne-a făcut aşa, înseamnă că aşa se putea ! Deci, noi sîntem rezultatul condiţiilor constrîngătoare de fiinţare. Dacă acestea erau altele, noi eram altfel; sau nu mai eram noi ? Cît priveşte condiţionările post mortem…

● Ultimele cuvinte ale unui muribund: „Adio, Dumnezeule ! Adio, speranţă !"

● << *Domnul a dat şi Domnul a luat, binecuvîntat fie Numele Domnului.*>> (Iov, 1, 21) Dar, cui a dat ? Cui a luat ?

● Cu „*voia lui Dumnezeu în toate*", sîntem Dumnezeu !

● Chiar admiţînd existenţa divinităţii şi a domeniului de „dincolo", viaţa tot nu primeşte sens !

● De ce Mîntuitorul a fost bărbat ? Sugerează aceasta că vizavi de moarte, bărbatul şi femeia nu sînt egali ?

● Limbajul (îndeosebi cel interior) permite să se treacă de la conştienţă (prezent) la conştiinţă (timp trecut şi viitor, implicit şi moarte). Omul se aude şi se simte obligat să-şi răspundă.

● A defini înseamnă a pune limite, înseamnă a mărgini; moartea nu se poate defini, deoarece este infinitul.

● << *Dragul meu, tu vorbeşti prea bine în seara asta. Se vede că eşti la capătul puterilor.*>> (P. Valéry)
● Din amuzantele ambiguităţi ale limbajului: eu *m-am* născut sau am fost născut ? Sau poate chiar…?
● << *Limitele limbajului meu semnifică limitele propriei mele lumi.*>> (L. Wittgenstein)
● Dialogul interior se poate asemui cu jocul de tenis la perete, iar moartea ar semnifica dispariţia peretelui.
● Pleonasme curioase: unul singur, organism viu, imaginaţie creatoare, a deveni altul, eu exist.
● Se pare că în studiul morţii se impune modul de exprimare utilizat în domeniul microfizicii, unde „ceva" nu mai apare cauzat de „altceva", totul fiind „în funcţie de".
● În codul genetic al animalelor şi insectelor se află înscris un program privind comportamentul vizavi de moartea lor, conform specificului speciei din care fac parte.
● Animalele care nu ucid pentru a se hrăni par a fi şi în epoca noastră de aproximativ 50 % din total.
● << **În comuna în care eram cantonaţi, cîinele groparului avea abilitatea de a depista cine va muri în cel mult o lună. Dus la patul unui bolnav sau accidentat, dacă devenea trist şi scheuna era semn de moarte sigură, iar dacă se manifesta cu bucurie sau era liniştit, era semn favorabil. Uimit de însuşirile acestui cîine, un medic militar german aflat în zonă l-a luat cu el.** >> (Din relatarea lui T. P.)
● Animalele luptă cu toată energia să-şi apere viaţa, dar cînd consideră că nu mai au sorţi de izbîndă, cedează pentru a nu-şi prelungi chinul.
● << **Am decis să sacrific o capră bătrînă, deoarece dădea lapte puţin şi nu făta decît un ied, iar acesta sau era ţap sau nu era sănătos, ceea ce a făcut să îi sacrific de fiecare dată. Hotărît fiind să o sacrific şi pe ea şi ultimul ei ied, nu ştiu din ce motive ne-am îndreptat pentru început spre ied. A urmat cea mai teribilă agitaţie pe care am văzut-o la o capră, ea încercînd cu o furie imensă să ne împiedice (acest comportament nu l-a manifestat niciodată pînă atunci). În momentul în care iedul a murit, s-a liniştit instantaneu şi nu s-a mai mişcat din loc pînă a fost şi ea sacrificată.**

Această întîmplare a fost una din cele care m-au tulburat cel mai mult, şi cea care m-a făcut să particip doar constrîns la sacrificări de animale.>> (Din relatarea ing. agronom C-tin P.)
● Faptul că unele animale şi plante mimează moartea denotă că au conştienţa morţii, dar numai sub aspectul utilităţii. Dar cum au ajuns la acest comportament este un mare mister.
● << **Războiul şi anii de practică medicală la ţară mi-au relevat faptul că prezenţa calului lîngă un muribund îi induce acestuia o uimitoare liniştire, iar calul are un comportament aparte, ciudat. Ceva asemănător se petrece şi în cazul în care muribundul a avut un cîine de talie mare, iar acesta şi-a iubit stăpînul.**>> (Din informarea medicului E. O.)
● La numeroase plante, animale şi insecte, programarea genetică a momentului morţii este deosebit de evidentă.
● De ce s-a speciat Viul ? Fiecare specie reprezintă „ceva" sau pe „cineva"? Este acest „cineva" fragmentat în indivizii speciei ? De ce fiecărei specii îi corespunde o specie ce-i cade victimă cu predilecţie şi o alta la care cade victimă cu predilecţie (de ce, în acest ciclu, doar omul pare a fi o excepţie ?) ? De ce nu a fost suficient ca doar cadavrele să fie o sursă de hrană ? Circuitul vieţii şi morţii este absolut închis ? De ce doar conştiinţa a condus la actul asasinatului ?
● Majoritatea animalelor rămîn indiferente faţă de cadavrele semenilor, adesea şi faţă de cele ale propriilor descendenţi.

● Cadavrele vegetale sînt mai „estetice” şi mai tolerate, deoarece: nu emană mirosuri neplăcute; starea de nemişcare o aveau şi înainte; prin descompunere nu relevă interiorul lor; descompunerea se rezumă îndeosebi la uscare şi pulberizare.
● Faptul că animalele şi plantele nu se sinucid (sau nu de o manieră evidentă), denotă că nu au conştiinţa morţii.
● La plante este aproape imposibil de fixat momentul morţii.
● Într-o zi, conform obiceiului de mult statornicit, bătrînul meu canar mă vizitează în bibliotecă. Se arată a fi foarte obosit şi trist. După cîteva triluri, ca un scîncet, se pune în faţa stiloului meu şi îşi aţinteşte spre mine unicul ochi cu care mai vedea. Îi întind palma, se urcă, îşi zburleşte penele apoi, fără să-şi mai pună capul sub aripioară, adoarme. După vreo zece minute, nevoit să-l las din mînă, constat că murise.

Cum să-mi explic acest comportament ?

● Plantele mor: de boală, în proporţie de aprox. 25 %; în accidente (incendii, furtuni, inundaţii, erupţii vulcanice, strivire), circa 10 %; de bătrîneţe, aprox. 19 %; mîncate de vii, circa 15 %; prin îngheţ, circa 30 %; ca hrană pentru descendenţi, sub 1 %.
● Mamiferele mor: de boală, în proporţie de circa 10 %; în accidente, aprox. 9 %; de bătrîneţe, circa 5 %; mîncate de vii, circa 75 %; ca hrană pentru progenituri, circa 1 %.
● Insectele mor: de boală, în proporţie de aprox. 5 %; în accidente, circa 35 %; de bătrîneţe, aprox. 1 %; mîncate de vii, circa 57 %; ca hrană pentru descendenţi, aprox. 2 %.
● Păsările mor: de boală, în proporţie de aprox. 15 %; de bătrîneţe, circa 15 %; în accidente, aprox. 20 %; mîncate de vii, circa 50 %.
● Reptilele mor: de boală, circa 5 %; de bătrîneţe, aprox. 30 %; în accidente, circa 20 %; mîncate de vii, aprox. 45 %.
● Peştii mor: de boală, în proporţie de circa 5 %; de bătrîneţe, aprox. 0.5 %; în accidente, circa 4,5 %; mîncaţi de vii, aprox. 90 %.
● Organismele mici fiind decimate de mediu şi prădători cu uşurinţă, au o durată de viaţă mai scurtă. Din acest motiv organismele mici supravieţuiesc (atît cît este necesar !), în principal, prin numărul mare de indivizi.
● În stare de viaţă latentă (criptobioză), unele nematode au fost reanimate după 35 de ani. În această stare ele au fost deshidratate, asemenea unor seminţe vegetale (acestea se pot trezi la viaţă şi după patru mii de ani !).
● Şi plantele (unele) ucid pentru a trăi: fie pentru hrană, fie pentru apărare.
● << Cînd căţeaua din gospodăria noastră a fătat pentru prima dată, nedorind alţi cîini, soţia mea i-a înlăturat imediat. Relaţiile dintre soţie şi căţea au fost reci şi pînă la această întîmplare, dar după aceasta căţeaua a ajuns sau să nu o ia în seamă (de o manieră „obraznică”) sau să o ocolească. După un timp, căţeaua aduce pe lume trei căţei. Am hotărît să îi sacrific eu, soţiei fiindu-i frică să se mai apropie de căţea. Privindu-i, unul dintre ei mi-a plăcut cum arata şi m-am hotărît să i-l las, pe ceilalţi doi urmînd să îi iau şi să îi înlătur. Dar de cum am întins mîna, căţeaua a devenit agresivă. Mi-am zis că o voi păcăli eu peste cîteva ore. Cînd am revenit, minune şocantă, cei doi „condamnaţi” au dispărut. Singura explicaţie pe care am găsit-o a fost că a preferat să îi mănînce, decît să se despartă de ei. Dar cum a aflat nu atît intenţia mea, cît mai ales selecţia pe care am făcut-o ? N-am să ştiu niciodată. După circa două luni observ căţeaua cum se îndreaptă spre o magazie, avînd mîncare în gură. Am înţeles imediat: i-a ascuns pe cei doi. Am ieşit imediat din casă şi m-am dus la magazie, hotărît să îi accept pe toţi. Cînd să intru în magazie dau peste cei doi care mă aşteptau în prag, iar căţeaua a început să-mi lingă mîinile.

Aceasta a fost prima dintr-o serie lungă de întîmplări, incredibile pentru cine doar le-ar auzi, prin care această căţea mi-a demonstrat că îmi putea citi gîndurile, şi nu neapărat vizavi de ea. Şi despărţirea noastră a fost uimitoare. După şase ani a devenit

brusc extrem de afectuoasă cu soţia mea, de care se despărţea cu mare dificultate. Apoi, puţin timp după această modificare de comportament, soţia mea a decedat subit. Din aceea zi, căţeaua a dispărut fără urmă.

Acesta a fost nu cel mai inteligent animal cu care m-am întîlnit, ci cel mai enigmatic. >> (Din relatarea ing. agronom C-tin P.)

<< *E de mirare ? Totul e de mirare*.>> (Ioan Scărarul)

● Cifre pentru meditaţie:

BIOMASA	Biomasa actuală	Biomasa în istorie	Unităţi vii actuale	Unităţi vii în istorie
Umană (la o medie de 65 kg/ individ)	39 x 10^7 tone stoc (pt. 6 x 10^9 indivizi) 2,4 x 10^5 tone masă proprie refăcută anual	52 x 10^9 tone pentru 8 x 10^{10} indivizi	6 miliarde de indivizi	80 miliarde (Galaxia noastră este alcătuită din circa 200 de miliarde de stele)
Vegetală uscat + acvatic	16 x 10^{13} tone stoc 4 x 10^{11} tone, regenerată anual	9 x 10^{19} tone în 5 x 10^8 ani	8 x 10^{17}	9 x 10^{29}
Vietăţi acvatice	425 x 10^9 tone stoc 125 x 10^9 tone recic.	3 x 10^{19} tone în 55 x 10^7 ani	5 x 10^{15}	7 x 10^{25}
Animale de uscat	275 x 10^9 tone stoc 75 x 10^9 tone recic.	2 x 10^{18} tone în 45 x 10^7 ani	45 x 10^{16}	4 x 10^{23}
Insecte	25 x 10^9 tone stoc 10^{11} tone, refăcută anual	6 x 10^{19} tone în 4 x 10^8 ani	75 x 10^{16}	8 x 10^{27}
Microorganisme în sol şi mediu acvatic	25 x 10^9 tone stoc 25 x 10^{11} tone regenerată anual	2 x 10^{20} tone în 2,4 x 10^9 ani	10^{29}	10^{40}
TOTAL	16,7 x 10^{12} tone stoc (masa atm. terestre, aprox. 10^{15} tone) 32 x 10^{12} tone regenerată anual	3,82 x 10^{22} tone (dacă nu s-ar fi reciclat)	10^{29}	1,1 x 10^{40}

● *Celule biologice* : circa 10^{47} în ultimii trei miliarde de ani.

● Viaţa unui individ este susţinută pe parcursul a 80 de ani de circa 8 x 10^{18} celule.

● 6 miliarde de oameni semnifică: 6 400 000 tone masă cerebrală (ceea ce echivalează cu un cub avînd latura de 186 m); 1200 km^2, dacă dispunem cinci persoane pe m^2 (ceea ce echivalează cu un pătrat avînd latura de circa 35 km); 390 000 000 m^3 masă umană – pentru 65 kg/individ (ceea ce corespunde unui cub cu latura de circa 730 m); 9 900 000 km în prelungirea trupurilor (1,65 m/individ); 4 200 000 km avînd trupurile alăturate (0,7 m); 8 400 000 km dacă s-ar ţine de mînă, avînd braţele întinse lateral (circa 1,4 m).

● 80 de miliarde de oameni semnifică:112 x 10^6 tone masă cerebrală (ceea ce corespunde unui cub cu latura de circa 480 m); 16 000 km^2, dacă dispunem cinci persoane pe km^2 (ceea ce corespunde unui patrat cu latura de 127 km); 5 200 000 000 m^3 (adică un cub cu latura de circa 1,7 km); 132 000 000 km în prelungirea trupurilor; 56 000 000 km avînd trupurile alăturate; 112 000 000 km ţinîndu-se de mînă şi avînd braţele întinse lateral.

Pentru comparaţie: Terra – Lună = 384 400 km; Terra – Venus = 37 000 000 km; Terra – Marte = 54 000 000 km; Terra – Soare = 147 000 000 km.

● Masa biologică actuală: 16 700 km^3 (ceea ce corespunde unui cub cu latura de circa 25,5 km)

● Masa biologică din istorie, dacă excludem refacerea celulară pe durata de viaţă a fiecărei unităţi vii: 382 x 10^9 km^3 (ceea ce corespunde unui cub cu latura de 7300 km).
● Au existat circa două miliarde de specii, iar actualmente există mai puţin de 15 % dintre acestea.
● Cîte fiinţe ucide voit un om în timpul vieţii, dar nu pentru a se hrăni ? Între 20 000 şi 5 000 000 de insecte, animale şi plante mici (în funcţie de zona de locuit). Microorganismele ucise sînt de ordinul multor miliarde.
● Cîte fiinţe ucide în mod involuntar un om în timpul vieţii ? Prin călcarea pe sol, pregătirea hranei etc., între 5 x 10^9 şi 10^{13} fiinţe.
● Cîte fiinţe pluricelulare mor pentru a hrăni un om ? Animale: între 20 000 şi 50 000, iar vegetale (incluzînd aici şi seminţele) între 10^9 şi 8 x 10^9.
Cîte fiinţe au murit pentru a susţine acest lanţ trofic este imposibil de stabilit.
● Din cei circa 80 de miliarde de oameni, circa 20 de miliarde nu au avut urmaşi. Dintre aceştia, circa 15 miliarde au fost bărbaţi.
● Dintre cei 80 de miliarde de oameni (care au trăit mai mult de 14 ani – numărul celor morţi înainte de această vîrstă se estimează la peste 35 x 10^9), mai au descendenţi mai puţin de un miliard (vezi în acest sens şi continua reducere numerică a unor nume de familie – un fenomen extrem de tulburător, prin implicaţiile lui filosofice !).
● Cei aproximativ 37 de miliarde de bărbaţi care au vieţuit, au generat aproximativ 37 x 10^{21} spermatozoizi.
● Cele aproximativ 43 de miliarde de femei care au vieţuit, au generat aproximativ 12 x 10^{12} ovule.
● Actualmente mor circa 4 oameni în fiecare secundă şi se nasc aproximativ 6 oameni.
● Pe cei aproximativ 45 cm^2 pe care stă un om, au murit în cursul istoriei planetei peste 10^{19} fiinţe uni- şi pluricelulare.
● Se află cel mai aproape de moarte: insectele, peştii şi păsările.
● Întrebări misterioase: Cînd a murit primul om ? Cîţi oameni existau la acea dată ? Cînd numărul morţilor l-a depăşit pe cel al viilor ?
● Elementele care mă alcătuiesc trupeşte, şi cele care au alcătuit hrana mea, au făcut parte din alcătuirea a cel puţin 10^{18} organisme vii.
● Actualmente pe Terra există circa 10^{27} bacterii, iar la un interval mediu de o oră ele mor şi se regenerează.
● Cîte fiinţe umane au condus în mod direct la fiinţarea mea ? Dacă am considera că acestea nu s-ar fi înrudit, am avea: 2 părinţi, 4 bunici, 8 străbunici, 16 stră-străbunici, 32 stră-stră-străbunici ş.a.m.d., pentru ultimii 500 de ani aceştia fiind în număr de 67 108 862 ! În realitate, numărul acestora este mult mai mic şi diferă enorm de la o persoană la alta, în funcţie de zona în care s-a născut. Indivizii cu maximum de străbuni neînrudiţi între ei sînt cei ce s-au născut în zona unor porturi şi a porţilor de intrare/ieşire din ţară. Astfel am avea, cu largă aproximaţie:

În ultimii	**În mediu rural**	**În zone intens populate**
100 de ani	45 – 62 străbuni	60 – 62 străbuni
200 de ani	1 000	1200 – 1500
300 de ani	12 000 – 15 000	15 000 – 30 000
400 de ani	25 000 – 40 000	30 000 – 100 000
500 de ani	45 000 – 50 000	55 000 – 120 000
30 000 de ani	450 000	

● Cîte organisme vor mai deservi atomii şi moleculele din alcătuirea trupului meu ? Pe durata lor de existenţă şi a Terrei, mai multe miliarde de miliarde de fiinţe uni şi pluricelulare.

● Imposibil de estimat cîte organisme vii au alcătuit, succesiv, atomii din organismul meu. În ce măsură aceştia contribuie, prin istoria lor, la felul meu de a fi, ţine de pura speculaţie.
● *Îngerii* se imaginează a fi: aspectul de vehicul al conştiinţei; fiinţe spirituale pure care nu s-au întrupat niciodată; agenţii de legătură între divinitate şi noi; „dirijorii" fiinţei om, fără a avea abilitatea de a o obliga la o acţiune sau alta, aceasta, deoarece ei sînt în „luptă concurenţială" cu demonii, aflaţi în slujba Diavolului; partea neîncarnată a nouă înşine; „matricea" care ne-a format; fiinţe ce (re)trăiesc prin mijlocirea omului; aspectul pozitiv al fiinţării în luptă cu aspectul negativ al fiinţării, reprezentat de demoni.

Se crede că îngerii ar fi în număr mare şi nu toţi ar avea în supraveghere cîte o fiinţă umană. După moarte, îngerul ar conduce sufletul şi l-ar prezenta în faţa autorităţii supreme.
● **<< În perioada cumpliţilor ani ´50 am fost constrîns să fac un bordei pe ¾ în pămînt. În timpul săpării am descoperit două schelete alăturate, unul fiind de copil. Am reînhumat osemintele, aproape de vechiul lor loc de odihnă. În zilele ce au urmat nu sa întîmplat nimic deosebit, cu o singură excepţie: de cum intram în bordei, atitudinea faţă de moarte se schimba radical. Simţeam cum „fuzionez" cu pămîntul, cu natura, iar teama de moarte îmi părea aproape absurdă. Curios poate, simţămîntul meu era împărtăşit şi de un alt deţinut cînd venea la mine în bordei, noi avînd ca trăsătură comună sensibilitatea pentru muzică şi pregătirea universitară în această direcţie. După cîteva săptămîni, într-o noapte cu o ploaie torenţială, am auzit în somn un glas de femeie care, pe un ton matern, îmi cerea să ies şi să fug. Am crezut că a fost ceva din vis, dar imediat somaţia s-a repetat mai autoritar. Uluit şi ştiind că între noi nu se aflau femei, iar lagărul era strict păzit, am ieşit afară. M-au surprins liniştea, atmosfera stranie, un zgomot ca de şarpe aflat în apropiere şi o stare de nelinişte ce creştea brutal în mine. M-am repezit la bordeiul prietenului meu, muzicianul, află la circa 50 de metri depărtare, pe o mică movilă. M-am mirat găsindu-l în faţa bordeiului şi foarte agitat. De cum am ajuns, zgomotul acela de şarpe s-a înteţit fulgerător, apoi un val de apă de circa un metru înălţime s-a năpustit asupra noastră. Au murit înecaţi şase deţinuţi, ei nereuşind să iasă din bordeiele inundate în cîteva secunde. Valul ucigaş a trecut în cel mult cinci minute, apoi s-a aşternut o linişte stranie. Imediat am auzit în apropiere, şi eu şi prietenul meu, un glas de femeie care a spus: „Putem să plecăm, Ioană". Emoţia ce ne-a cuprins pe amîndoi a fost copleşitoare, de nedescris şi n-am mai resimţit ceva similar niciodată de atunci.**

Nici înainte de această întîmplare şi nici după ea, recunosc, nu am avut o credinţă religioasă remarcabilă, dar am dobîndit un fel de preţuire aparte pentru cimitire, ceea ce, nu de puţine ori, mi-a atras ironiile cunoscuţilor. Aceasta şi deoarece, din multiple motive, nu am făcut publică trăirea mea din acei ani de lagăr.>> (Din relatarea prof. univ. dr. W. T.)
<< *Chiar dacă nu este posibil să se aducă o dovadă valabilă a continuării vieţii sufletului după moarte, tot există evenimente care dau de gîndit.*>> (C. G. Jung)
● *Fantomele*, *strigoii* şi *vampirii* sînt spiritele unor decedaţi recent şi care din diverse motive (toate legate de viaţa trecută) induc victimelor derută şi suferinţă trupească sau/şi psihică.
● Prin ce ne-ar putea „dezamăgi" moartea ?
● Nimeni nu poate muri faţă de el însuşi.
● Sîntem noi zona de interferenţă a două (?) interese divergente ?
● Este o eroare de logică a spune: „mai bine nu m-aş fi născut". Aceasta ar presupune cu necesitate că existam şi înainte, şi încă bine.
● „Natura răspunde inteligent la întrebările inteligent puse" – dar cine le pune dacă nu natura ? Sîntem noi „nenaturali" ?
● M. Heidegger spunea că întrebarea este „sfinţenia" gîndirii şi primul înţeles; să fie valabil şi în problema morţii ?

● Sens ? Nici un sens ! Sensul se constituie pe parcurs, pentru fiecare moment.
● Sensul este căutarea.
● Moartea nu vine din afară, moartea este aici, cu noi, în noi, de unde şi incapacitatea de a lupta cu ea …ori cu noi !
● Nici absurdul existenţei de aici nu justifică realitatea existenţei unui „dincolo".
● Eu nu mă aflu *în* Univers, eu *sînt* Univers !
● Moartea este necesară pentru a susţine (energetic) şi pentru a face loc noilor generaţii ale viului. Cînd şi cum a ajuns natura la această opţiune ? Cum a fost iniţial ?
● Cine m-a vrut, şi de ce ? Cine nu m-a vrut, şi de ce? Cine nu mă va mai vrea, şi de ce ?
● Epitaf: „Aici zace cel care a fost trupul meu; nu-i aduceţi ofrande. Eu sînt în altă parte. Aveţi un gînd bun pentru mine, şi atît. Mulţumesc !"
● Omul are minunata abilitate de a se acomoda la orice, deci şi la moarte.
● Datorită trupului avem un „exterior", iar datorită sufletului avem un „interior".
● Dacă moartea urmează vieţii, nu-i firesc să crezi că ea este „beneficiara" ?
● Adevăruri „negre": nimic nu poate fi eludat, toate sînt legate de toate, totul trebuie să ducă undeva, nimic nu se capătă pe degeaba, natura se pricepe mai bine.
● Individualitate *absolută* înseamnă a nu fi cuprins în ceva şi a nu interacţiona, nici un moment. Este ceea ce urmează vieţii ?
● În privinţa morţii e imposibil să fii logic pînă la capăt, deoarece „capătul" nu există.
● Conform raţiunii suficiente, nimic nu există fără un temei (nici chiar nimicul…).
● Cumplit este momentul cînd descoperi că nu-i filosofic şi nici util să urăşti moartea ! Cit despre iubirea pentru ea…
● Ce bine ar fi să pot spune: iată-mă mort !
● Consolare: după cum nu poţi trăi de două ori, nici nu poţi muri de două ori !
● Sîntem deosebiţi, deoarece avem un trecut deosebit şi tot astfel vom fi după moarte.
● Prin moarte, devenind „punctiformi", expunem „agresiunilor" o suprafaţă minimă şi astfel starea ar putea fi „conservativă" sau eternă.
● Eternitatea post-mortem sună a ameninţare !
● Să fie originea mea un motiv de îngrijorare mai important decît moartea mea ? Pare absurd, dar „ceea ce a fost, a fost" s-ar putea să fie un adevăr relativ ! Ceea ce a fost, încă mai este ! Ce bine…
● Faptul că am ajuns la viaţă denotă că am avut abilitatea sau norocul de a reuşi să „înlătur" miliarde de alţi concurenţi, de indivizi potenţiali. Se referă aceasta doar la particularităţile de trup ? Cei învinşi sînt alături de mine şi mă sprijină, sau mă contrează ?
● Cei vii sînt influenţaţi de cei morţi ? Cei morţi beneficiază de cei vii ? Imaginaţia caută cu febrilitate un răspuns…
● Uimitor cît de acută ne este nevoia de securitate; chiar şi moartea dorim să se petreacă în condiţii de „ocrotire" (asistenţă, acoperiş etc.)
● Viaţa şi moartea nu pot coexista în acest Univers (după cum, nici materia cu antimateria).
● Cînd accepţi nebunia, devii nebun; cînd accepţi moartea, devii mort ?
● Speranţa este un analgezic secretat de conştiinţă.
● Cînd descoperi „dimensiunea" şi conţinutul Universului, viaţa şi moarte par deopotrivă un nimic şi un ceva extraordinar.
● Care să fi fost „dreptul" primului om decedat şi care ar fi „obligaţia" ultimului om decedat ?
● Cu cît munceşti mai mult, cu atît moartea pare mai îndepărtată.
● Îmi voi pierde viaţa, dar cum nu-i pierdere fără cîştig…
● Ne este imposibil să decelăm în Univers ceva absolut util sau inutil.
● De ce nu avem o moarte mai nobilă, mai aparte decît restul animalelor ? Poate, deoarece moare doar animalul-om.

● Sînt o parte din istoria Universului. Cine ar putea-o şterge ?
● Moartea este o „datorie" ? Vieţuim în urma unui „împrumut" de energie (viaţă), asemenea particulelor virtuale care apar din vidul cuantic ?
● Subiect de coşmar sau de roman: învierea tuturor oamenilor care au trăit pe Terra, eventual şi a tuturor animalelor şi plantelor.
● Dacă „dincolo" *totul* este altfel, atunci nici eu nu mai pot fi *acest* eu.
● Seminţele vegetale sînt vii sau nu ? Dacă da, ce este viu în ele ? Mor seminţele cînd încolţesc ?
● Cine poate dovedi că nu moartea „controlează" viaţa ?
● Viaţa este im transfer sau o interacţiune ?
● Viul este o fiinţă, iar indivizii sînt celulele ei ? Biologii nu infirmă, dar nici nu confirmă.
● *Ne* întrebăm ce-i moartea, nu *o* întrebăm; aici greşim ?
● Unii „hiperlucizi" se arată a fi mai îngrijoraţi de trecutul lor, decît de viitorul lor !
● Neantul pe care conştiinţa îl simte, cînd se adînceşte în sine, să fie o privire în ţinutul de „dincolo" ?
● A fi indivizibil semnifică un *interior* nelimitat ?
● Disperarea de a vedea cum toate ideile, atent analizate, se dovedesc iluzorii, sfîrşind în nimic, în contradicţie şi incertitudine. Realitatea se „încălzeşte" şi se „evaporă" de cum o atingem…
● De luat aminte: uneori, D-zeu te pedepseşte îndeplinindu-ţi rugămintea ! Dacă aşa stau lucrurile, eu nu-i mai cer nemurirea…
● Sufletul fără trup nu-i suflet (noaptea, oglinda nu-i oglindă); dar ce-i ?
● Frigul ne aminteşte de moarte, deoarece el ne constrînge la închidere în sine.
● Nimic prea mult; nici viaţă, dar nici moarte !
● Cu *o* viaţă nu vieţuieşti integral, iar cu *o* moarte nu mori de tot ?
● Mulţi chemaţi la viaţă, puţini aleşi (spermatozoizi, ovule, indivizi, specii). Eroare ! Toţi au vieţuit un anume timp şi au jucat un anume rol !
● Victoria mea asupra morţii este multiplă, dar victoria morţii asupra mea este unică şi definitivă ! Sigur ?
● Consolarea unui muribund: în cel mult 100 de ani, toţi contemporanii mei vor fi ca mine.
● Dacă punctul nu există în Univers, nici moartea nu există !
● K.Gödel ne spune că nu tot ceea ce este adevărat este şi demonstrabil, iar un sistem logic nu este suficient pentru propria sa descriere ! Parcă am fi într-un sens giratoriu… fără ieşire !
● A fi etern înseamnă a fi fără sens ?
● Pentru viaţă, pentru a fi, sau pentru a *mai fi,* luptă spermatozoidul şi ovulul ?
● Cu gîndul la I. Kant: „ceva" (viaţa) nu se poate mărgini cu „nimic" (moartea).
● Nu moartea generează schimbarea, indivizii, religiile, formele etc.; ea doar le facilitează.
● În afară de unii dintre semenii mei, de moartea mea mai „beneficiază" cineva ?
● Nu putem vorbi despre imposibilitatea nemuririi, dacă existent este numai posibilul.
● << *Lucrul în sine nu poate fi cunoscut.*>> (I. Kant) Fragilă aserţiune…
● D-zeu a făcut animalele <u>domestice</u> *înainte* de a fi făcut omul. (Fac. I. 25) Tot astfel, să fi făcut Dumnezeu mai întîi moartea (şi tărîmul de „dincolo") şi apoi viaţa ?
● Este absolut extraordinar simţămîntul de încurajare şi de acceptare a situaţiei, chiar şi vizavi de moarte, cînd cineva este solidar cu tine.
● Cu gîndul la moarte: *O experienţă reuşită nu trebuie niciodată repetată.* („legile lui Murphy")
● << *Umbra e superioară ca putere luminii.*>> (L. da Vinci)
● Viaţa fără schimbare nu-i viaţă, iar moartea cu schimbare nu-i moarte ?

● Viaţa şi moartea sînt contrarii ? Dacă da, iar a treia stare nu există, moartea noastră este deplină. Iar dacă morţii îi succede ceva, viaţa este în opoziţie cu acest „ceva" sau în complementaritate ?
● Cine poate „trăi" împăcat cu moartea ? O asemenea stare cere moartea, o facilitează.
● Minţile lucide îşi dau seama că ceea ce ştim este proporţional simetric cu ceea ce ştim că nu ştim.
● În moarte, ochii mi se vor închide pentru a *vedea* (nevăzutul), urechile mi se vor înfunda pentru a *auzi* (neaudibilul), mintea îmi va îngheţa pentru a *înţelege* (neînţelesul).
● Moartea ameninţă viaţa sau viaţa ameninţă moartea ?
● Numărul celor care există datorită credinţei religioase, tinde să-l egalizeze pe a-l celor care au murit datorită ei !
● „Şi a zis Dumnezeu: << *Să facem om după chipul şi după asemănarea noastră* >>… Deci nu era singur ? Cu cine era ? Cu Diavolul ? Sau de ce am fi numai noi şi Dumnezeu ? A fixat în aceeaşi manieră şi epilogul fiinţării ?
● Ceva particular ducem „dincolo", din moment ce sîntem atît de diverşi.
● Britanicii spun despre decedaţi că s-au contopit cu majoritatea. Eu aş prefera doar să mă reunesc cu ei…
● Ceea ce se urmează vieţii trebuie să fie în raport cu ea.
● Ce am de căştigat sau de pierdut trăind, dacă nimic nu urmează morţii ?
● Aceasta este singura „lume", dar nu tot ceea ce există. Deci, s-ar putea ca eu să nu fiu doar acesta, să nu exist exclusiv aici şi acum.
● Viaţa este un unidirecţional, iar moartea este un multidirecţional ?
● De ce nu comunică morţii cu noi: o fac, dar subtil; nu au voie; nu are rost; nu pot; ne menajează; nu meritäm.
● Dacă efectul nu poate fi separat de cauză, nici moartea nu poate fi separată de viaţă.
● Am fost aduşi la fiinţare sau am fost creaţi pentru fiinţare ?
● „Dacă sînt un nimic, cum ar putea el să moară ? Dacă sînt ceva, ce sînt ?"(x)
● A-ţi imagina ce va fi după viaţă înseamnă a gîndi un foc care emană frig şi întuneric…
● După cum aici nu sîntem (nu putem fi) egali, asemenea, în acelaşi loc, în aceleaşi moment, la aceleaşi evenimente, nu vom fi nici dincolo ?
● Cum pot fi eu ţărînă dacă mănînc doar substanţe biologice ? Dar ce înseamnă *ţărînă* ? Nu rocă, nu nisip, nu steril, ci patul biologic constituit din multitudinea de fiinţe care trăiesc şi au trăit şi murit de-a lungul miliardelor de ani. Deci, „ţărînă eşti şi în ţărînă te vei întoarce" semnifică faptul că din (ceea ce a fost şi este) viu te naşti şi trăieşti, şi în viu te vei reîntoarce (poate, nu doar ca hrană...). De fapt, fiind alcătuiţi din 80 % apă mai corect ar fi să se spună că „apă eşti şi în apă te vei întoarce"…
● Să fim încredinţaţi că viaţa şi moartea sînt un dar a lui D-zeu. Dar cui dă şi de ce dă Dumnezeu daruri ?
● Lumea de „dincolo" nu preexistă, ea *devine* cu fiecare dintre noi.
● Aşa după cum legile fizicii trebuie să fie diferite pentru materie şi antimaterie, tot astfel legile vieţii trebuie să difere de legile morţii.
● << *Faţa Mea însă nu vei putea s-o vezi, că nu poate vedea omul faţa Mea şi să trăiască.*>> (Ieşirea 33, 20) Deci: a-L vedea pe D-zeu nu-i ceva de dorit; moartea nu-i ceva de dorit; prin moarte vedem pe D-zeu şi dispărem, murim pe deplin.
● << *Iar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mănînci, căci, în ziua în care vei mînca din el, vei muri negreşit.*>> (Facerea 2, 17) Deci: moartea nu poate fi evitată; moartea este definitivă; moartea survine curînd; moartea nu-i ceva pozitiv, nu aduce ceva bun şi nici „revenirea" la D-zeu; aflarea binelui nu-i ceva de dorit (de ce ?).
● << *Trebuie să-L sesizezi pe Dumnezeu, pentru a şti ce este*.>> (M. Scheler)

● Cea mai rafinată fericire este cea a cunoaşterii, dar ea se plăteşte scump: devii altul, devenind mai „mult".
● Vîrful nu-l vom atinge niciodată, deoarece însăşi acţiunea noastră îl înalţă continuu; în plus, vîrful/punctul absolut nu există în Univers.
● Cine nu are copii, moare cu sufletul „întreg" ?
● << *Existenţa dă proprietăţi, neexistenţa dă folos.*>> (L. Blaga)
● Potrivit geneticii, cu primul om au apărut *toţi* oamenii. Deci, mor pe deplin cînd au murit toţi oamenii ?
● Cu cît eşti mai mult cu/în tine, cu atît timpul se estompează mai mult. În moarte vom fi integral în noi, deci în afara timpului ?
● Ce grad de înrudire este între *moarte*, *istorie* şi *stare* ?
● Să fie total lipsit de semnificaţie faptul că „trăim" mai mult (cu gîndul) în viitor ?
● Unde se află acum antiparticulele corespondente trupului meu ? Constituie ele „dublura" sau acel „dincolo ?" Dar cum eu nu mă identific cu trupul, de ce m-ar preocupa ?
● Misterul vieţii şi morţii este intim legat de timp şi de devenirea în opoziţie cu un ceva misterios.
● Cum ar putea fi moartea altfel de cum este ? Mai selectivă între merituoşi şi nemerituoşi, mai morală, mai indulgentă, mai „omenească", mai…
● Deoarece nu ştiu tot ce ştiu, realitatea şi înţelegerea s-ar putea să fie în mine !
● Cînd a murit prima *fiinţă* ?
● Cînd a murit primul *om* ?
● A şti că mori este o informaţie menită salvării ?
● „Aici" sînt mai mult ceea ce nu sînt. Un motiv de bucurie ?
● Cum este de preferat: un strop de moarte în viaţă sau un strop de viaţă în moarte ?
● Dacă istoria nu poate fi ştearsă, înseamnă că nu pot muri pe deplin.
● Ce a pricinuit moartea lui Adam ? Dar a Evei ?
● Dacă în Univers nimic nu este continuu, putem muri şi renaşte de nenumărate ori sau doar o dată. Dar timpul fizic neexistînd, însăşi continuitatea şi discontinuitatea sînt incerte. Iar dacă totul se rezumă la informaţii se cîştigă ceva claritate, dar nu înţelegerea deplină.
● În ultimii 50 000 de ani, mai multe miliarde de oameni au murit prin „bunăvoinţa" semenilor !
● Existăm în beneficiul inexistenţei ?
● Ce motive avem să ne încredinţăm morţii ?
● Cine are curajul să-şi imagineze cum va arăta trupul său după cîteva luni de la deces ?
● Dacă moartea ne înspăimîntă, nu înseamnă că ea nu ne vrea binele !
● Moartea nu te primeşte pînă nu încetezi să plîngi ! Cerebrologii au dezlegat acest mister, nu şi filosofii !
● De ce nicăieri nu observăm trecerea de la nefiinţă, la fiinţă ?
● Trupul ne ia, pentru servirea sa, cea mai mare parte din viaţă, ne dă cele mai multe necazuri, este singura sursă de plăcere şi se opune (?) fericirii (aceasta se obţine prin „izolarea" lui).
● Luciditatea la moarte poate fi deopotrivă un beneficiu sau un blestem.
● Deranjează nu faptul de a fi muritor, ci probabilitatea ca acesteia să nu-i mai urmeze ceva.
● De ce unii se apropie de moarte şi trec în ea în cîteva ore sau secunde, iar alţii sînt „jucaţi" fără milă, zeci de ani ?
● Totul în Univers pare a fi, a se menţine şi a evolua, în opoziţie cu altceva. Moartea face parte (doar) din acest Univers ?
● Nu avem dovezi că nu am cerut, că nu am luptat pentru a avea viaţă. Probabil din acest motiv inconştient o dorim în continuare. Sau poate înainte de viaţă am ştiu ce urmează ei, şi ne-am opus de-a parveni la viaţă !

● „Promisiunea de viaţă veşnică este un deliciu, asemenea prăjiturii văzute, dar încă negustate.”(x)
● Orice fiinţă raţională „acceptă” moartea terestră, dar nu pe cea absolută.
● Dacă nu ştiu, mi se poate întîmpla orice, pot fi orice, pot face orice. Dar în ceea ce nu mă ştiu, nu mai sînt *eu* !
● „Profită” cineva de existenţa noastră ? Se luptă acest cineva cu altcineva prin noi, cu noi, pentru noi sau pentru sine ?
● Dacă după viaţă *sînt* mort, sînt în timp, deci mai sînt. Dacă ies din timp nu mai *sînt,* nici chiar mort.
● Caracteristicile morţii „ideale”: să fie fără chin fizic şi afectiv, să survină la epuizarea fiinţei fizice şi a celei spirituale (asemenea epuizării lumînării), să lase un minim de deranj în urmă, să nu umilească.
● Datorită endorfinelor endogene: subiecţii puternic traumatizaţi pot să nu simtă durerea (aceasta, probabil doar pentru ca eventuala reacţie comportamentală de salvare să nu fie afectată excesiv); subiectul traumatizat peste o anumită limită poate să fie indiferent la situaţie, abandonîndu-se (este conduita unor accidentaţi şi a animalelor mîncate de vii), astfel că frica şi anxietatea se estompează.
● Motivul pentru care exist se intrică cu motivul pentru care există Universul, iar motivul pentru care dispar sau nu prin moarte este şi motivul pentru care Universul dispare sau nu.
● Unii se opresc neputincioşi în faţa obstacolului, alţii îl înlătură, alţii îl ocolesc, iar alţii îl escaladează. De ce atîtea variante ?
● *A fi, a nu fi, a nu mai fi, a nu putea fi* şi *a deveni* sînt singurele variante posibile ?
● Cum s-ar aplica în cazul morţii *Principiul strategic* („cea mai bună apărare e atacul şi inamicul trebuie atacat pe teritoriul lui”) şi *Principiul tactic* („victoria e întotdeauna a celui care poate rezista măcar un sfert de oră mai mult decît adversarul şi ca atare păstrează o rezervă pentru surpriza continuării luptei”) ?
● ***S***ave ***O***ur ***S***ouls ! (*Salvaţi sufletele noastre !).* Sufletele ? Ele sînt pe cale să se înece sau trupurile ?
● Grădina vieţii e imensă şi complicată; poate încă mai imensă şi mai complicată să fie grădina morţii !
● În viaţă fiind uzăm de imaginaţie pentru a accede la realitate, iar în preajma morţii pentru a fugi de realitate.
● Deoarece nimic nu are finalitate evidentă în Univers (nici chiar el însuşi), nimic nu poate fi explicat în termeni absoluţi.
● „Frumuseţea” morţii constă în misterul ei ?
● Nu poţi fi înţelept şi să ai linişte sufletească ! Cei ce o afişează ori nu sînt „înţelepţi”, ori o mimează.
● Ce pot pierde murind ? Nimic, deoarece nu-i pentru cine. Dar, de fapt, ce posed ? Doar viaţa ! Dar eu sînt viaţa !
● Şi în cazul morţii, fiecare adevăr îşi are necesar neadevărul său.
● Cunoaştere (inclusiv a morţii) înseamnă *a fi acasă*.
● Indiferent de ordinea cifrelor sau a literelor pe o hîrtie, scrumul acesteia nu diferă. Cumplită-i realitatea !
● Unii cred că înţelepciunea şi prostia sînt egale în faţa morţii ! Fiecare se consolează în felul său…
● În teatrul vieţii sîntem spectatori şi actori, dar regizori în nici un caz !
● Moartea îţi anulează viaţa, dar nu şi trecutul.
● Chiar dacă am avea dovezi că morţii nu-i urmează ceva, tot n-am şti de ce trăim, cum să trăim, cînd şi cum să murim.

● Să fie o relaţie între faptul că nu ştim nimic din ceea ce urmează vieţii, şi faptul că nu ştim ce cuprinde în totalitate subconştientul nostru ?
● Obsesia filosofică a unui muribund: cercul (şi prin asemănare, moartea) este plin sau este gol ? Dacă este plin nu mai este cerc, dacă este gol nu poate exista.
● Relaţia de incertitudine nu a diminuat cunoaşterea, ci a sporit-o ! Bucuria thanatologilor…
● Ne apărăm de moarte, iar ea este în noi !
● M-am născut în trup şi mor ieşind din trup.
● Mă îngrijorez la gîndul că moartea m-ar putea dezamăgi…
● „Un rău nu vine niciodată singur"; aşa că vino moarte, dar vino singură !
● „Mult zgomot pentru nimic" şi în cazul morţii ?
● De ce mă aflu aici şi acum ? Dar unde este acest *aici* şi cînd acest *acum* ?
● Un electron poate pleca dintr-o stare şi să ajungă în alta fără a trece prin stările intermediare. Desigur, aceasta este posibil deoarece „particula" este doar o abstracţiune a unei totalităţi mult mai cuprinzătoare a structurii. Exact ca în cazul omului !
● Ce se întîmplă sau ce se poate întîmpla în momentul zero dintre viaţă şi moarte ? Orice ! Dar cum el nu există…
● O propoziţie cu toţi termenii imprecişi: „*De ce există ceva mai degrabă decît nimic ?"*
● De ce Universul „ţine" unele fiinţe în viaţă, în pofida faptului că acestea nu mai au nici un folos evident ? Nu au „loc" încă „dincolo"? Sau sînt îndelung „disputate" ? Mai probabil ca noi să vedem şi să înţelegem rostul fiecăruia doar în proporţie infimă.
● Ce l-a determinat pe Creator să ne creeze ? Nu găsim nici o raţiune pentru aceasta; dar găsim pentru a nu ne distruge ! Da, tocmai faptul că ne-a creat (aşa şi nu altfel)!
● De ce am fost creaţi, nu relevaţi ? De ce am fost astfel creaţi ? A fost singura modalitate posibilă ? Deci, Creatorul nu a avut libertate deplină ? Aceasta înseamnă că nu sîntem expres efectul dorinţei lui ! De ce am crede, în aceste circumstanţe, că Creatorul a reuşit să ne asigure o dăinuire *eternă* (eternitate creată de cine, de ce, împotriva a ce şi în raportare la ce ?) ?
● De cîte ori murim ? Celular, trupeşte, cu specia, cu planeta, cu sistemul solar, cu galaxia, cu Universul. Deci, tot timpul sau niciodată !
● Dileme vizavi de *dispariţia pentru totdeauna*: Cine constată acest „pentru totdeauna" ? Ce înseamnă *a dispare* ? Dar *totdeauna* ?
● După cum sfera este definită de *marginile* ei, la fel şi fiinţarea ?
● Ce este viu ? Atomul, molecula, celula, organismul, întregul Univers ? Dacă Universul, nimic nu e mort sau totul e mort.
● Cine a fost primul în Rai ? Dar în Iad ? Care să fi fost drepturile primului venit ? Au constituit primii decedaţi Raiul şi Iadul ?
● Tăcerea morţilor pare a fi o rugăciune.
● Acum, doar aici; apoi, oriunde şi oricînd.
● Sînt morţii ameninţaţi cu viaţa ?
● Mă închin originii mele, cauzei mele.
● De ce: „Fie-i ţărîna uşoară"? Aceasta presupune că „supravieţuirea" ar fi în ţărînă şi încă una de ordin sensibil !
● „Odihnească-se în pace" sufletul sau trupul ? Pot ele obosi cu adevărat ? Luată ad literam, cumplită urare; ea ar sugera o dăinuire sensibilă în pămînt.
● Lumea n-a început cu mine, continuă cu mine şi nu se sfîrşeşte cu mine.
● Copacule, te-ai născut doar pentru ca prin trupul tău să-mi fii ultimul adăpost ?
● Care este minimul la care ne putem aştepta pentru după moarte ?
● Elemente de autoconsolare: toţi cei pînă la mine au murit; „dincolo" se află şi unii dintre cei dragi mie; uni au murit cu mult mai tineri ca mine; şi cele mai mari personalităţi ale omenirii

au murit, unele chiar foarte chinuit; dacă nu există scăpare…; amînarea ar putea fi nefavorabilă !

● Cîţi am fi dacă nu era medicina ? Cîţi am fi murit şi cîţi nu ne-am fi născut ? Să-şi aibă „răul" din lumea noastră cauza şi în medicină ?

● Nimeni nu poate demonstra că în absenţa mea Universul ar fi urmat acelaşi curs.

● La nivel celular murim continuu. În 70 de ani de viaţă am generat şi schimbat între 300 şi 450 kg materie biologică umană proprie !

● Dacă sînt unic, dacă sînt de neînlocuit (tulburătoare realitate !), înseamnă că reprezint ceva şi pentru întreg.

● Într-o lume a absolutului, am mai putea *fi* ?

● Înţeleg şi admit că trebuie să mor, dar nu înţeleg de ce a trebuit să apar (aceasta echivalînd cu trezirea conştiinţei) !

● În viaţă este greu de intrat (?), iar din moarte este dificil de scăpat ?

● Devii, pentru a dăinui !

● Cel ce se „opune" Universului este autorul şi „beneficiarul" morţii mele ?

● Moartea mea atrage moartea a enorm de multe fiinţe. Aceasta, deoarece în mine şi prin mine vieţuiesc mai mulţi microbi şi viruşi decît numărul celulelor care mă alcătuiesc !

● „Servim" originea sau sfîrşitul nostru ?

● Nu poţi „înţelege" moartea fără să accepţi să te schimbi.

● Pentru că există ceea ce există, trebuie să „existe" şi ceea ce nu există. Dar cum „trebuie" şi „există" sînt termeni diafani…

● Conform Principiului de incertitudine (printre altele), este posibil ca la un moment dat moartea să fie eludată într-un fel oarecare.

● În absenţa simţurilor nu mai putem avea plăcere, ci doar fericire. Decît nimic…

● În absenţa unui adversar exterior, devii propriul tău adversar. Este moartea un adversar ?

● Viul ne scoate în afara noastră (prin trup), iar moartea ne împinge în interiorul nostru.

● N. I. Lobatchevski ne-a învăţat să raţionăm chiar dacă intrăm în contradicţie cu „bunul simţ": „Printr-un punct se pot duce mai multe paralele la o dreaptă dată"; „Este imposibil să se construiască o figură asemănătoare cu o figură dată, dar de dimensiuni diferite."

● Cînd natura uneşte două elemente relativ opuse apare un compus nou, care nu poate fi definit numai în funcţie de caracteristicile constituenţilor săi. Pentru reunirea acestor elemente s-a aportat un *ceva*, iar acest ceva îi va fi luat la separaţie. Sînt eu partea sau mai multul întregului ?

● Tot ceea ce ne caracterizează se află sub constrîngerile formatoare, trecute şi prezente, ale acestui Univers ?

● Dacă sîntem diferiţi, rezultă că am fost şi vom fi diferiţi ?

● Morţii *sînt* cu (sau prin) noi.

● Cei care m-au precedat în linie directă au determinat caracterul şi destinul meu.

● Dacă ne-am vedea toţi străbunii, cît de mîndri am fi de unii şi cît de stînjeniţi am fi de alţii !

● E. Schrödinger şi-a exprimat credinţa că este imposibil să decidem pe baza observaţiei dacă lumea este în fond determinată sau nedeterminată. Un motiv de speranţă ?

● Sîntem toţi în primă şi ultimă fiinţare ?

● În timp ce aşteptam, la un colţ de stradă, trecerea unui convoi funerar, observ lîngă mine o femeie mult înaintată în vîrstă, îmbrăcată sărăcăcios, privind ca hipnotizată – „viitorul". După trecerea convoiului funerar, femeia, parcă „trezită", devine uimitor de agitată, apoi se repede spre o tarabă cu legume şi fructe, aflată în imediata apropiere, şi îşi cumpără o banană. O mănîncă pe dată, manifestînd o furie deoptrivă comică şi tragică, cum nu mi-a mai fost dat să observ. Apoi pleacă, dar după nici 10 metri revine, mai cumpără o banană, o decojeşte tacticos, apoi începe să o mănînce cu o lentoare infinită şi un vizibil efort de savurare maximă.

Din „lecţiile" morţii…

● Mulţi sînt cei plînşi doar de ei înşişi !

● Cine este singur, „simte" că moartea nu-l lasă să fie *absolut* singur („cineva" se ocupă de tine tot timpul…).

● Unii descoperă viaţa odată cu descoperirea morţii.

● Prin muzică funebră se urmăreşte inducerea şi accentuarea stării depresive, în scopul diminuării mîndriei, aroganţei, nepăsării faţă de religie şi a indiferenţei faţă de moarte.

● Nu mă uita pînă sînt în viaţă; apoi, nu mă mai interesează !

● A te întreba ce a fost înainte de viaţă şi ce va fi după viaţă este sinonim cu a întreba ce a fost înainte de Univers şi ce va fi după el (şi într-un caz şi în celălalt, pentru cine constatarea/răspunsul ?).

● Ce va fi după moarte se leagă de însăşi raţiunea noastră de a fi sau de a fi fost.

● De ce este omenirea la fel de nesigură ca plutirea unei coji de nucă pe ocean ? Pentru că nu este singura, nu este „divină", nu este cea mai „mare" creaţie sau nu este deosebit de importantă ?

● Crezul unui mistic: omul se va înmulţi pînă la epuizarea tuturor „celulelor" lui Adam şi a Evei, care trec astfel prin purgatoriul numit viaţă.

● Spunem că spaţiul şi timpul sînt limitele noastre. Dar în absenţa limitelor am mai fi ?

● << **Alex. A. a prezentat la naştere o paralizie funcţională a ochiului stîng. A urmat cursurile Politehnicii, în pofida dorinţei mamei sale de a studia medicina. La insistenţele mamei a urmat şi facultatea de medicină, iar la absolvire a plecat într-o excursie în munţi. Aici a fost lovit accidental în cap de o piatră desprinsă din munte, iar în urma loviturii, spontan, ochiul stîng şi-a recăpătat pe deplin funcţionalitatea. Extrem de fericit a coborît la cabană şi a telefonat acasă. Înainte să poată da vestea minunată a aflat că mama lui a murit în urma unui infarct, ce a survenit exact la ora în care el îşi recăpăta vederea...**

Şi mama lui Alex. A. a trecut prin ceva asemănător cu tatăl ei, dar amănuntele nu le-am putut afla. >> (Din relatarea medicului M. H.)

● Cine poate uita zgomotul bulgărilor de pămînt căzînd pe sicriu ?

● „Totul începe în clipa în care se unesc două celule germinale pentru a forma un nou univers." Nu, cu mult înainte, poate chiar niciodată…

● Accept moartea doar din curiozitate.

● Simţămintele şi gîndurile celui obligat să sape şi apoi, cu propriile sale mîini, să-şi îngroape părintele, copilul sau soţul/soţia, nu doar să asiste, sînt paroxistice.

● „Supremul înţeles: nu este nimic de înţeles."(x) Nici chiar acesta ?

● Sîntem alcătuiţi din acelaşi fel de atomi, din acelaşi fel de molecule, din acelaşi fel de substanţe; dar din alţi atomi, din alte molecule şi din alte volume substanţiale.

● Într-un Univers care există, inexistenţa nu are loc… *în* el ! Deci, prin moarte ieşim din Univers !

● De-aş trece cu bine de momentul morţii…!

● Un egoist: – De ce nu renaştem aici, refăcuţi, împrospătaţi şi tot noi ?

● << **Pilotul unui avion de tip Mig – 15, aflat într-un zbor de rutină, brusc a avut o acută senzaţie că nu este singur în carlinga avionului, cu toate că acesta era de simplă comandă. Deoarece senzaţia s-a transformat în angoasă şi chiar într-o durere confuză, generalizată, revine la bază imediat. La examinarea medicului, imediat după zbor, nu s-a constatat nimic anormal în starea de sănătate a pilotului. După cîteva ore am aflat că exact în momentul în care pilotul avea acele simţăminte stranii, mama acestuia murea în urma prăbuşirii peste ea a unei stive de lemne.**>> (Din relatarea cpt. Gh. Z.)

Unii cred că în zgomotul civilizaţiei noastre tehnicizate nu putem asculta şoapte…

● Prin viaţă am pierdut restul potenţialităţilor ? Viaţa a fost o opţiune între altele ? Deci, ne-am „limitat ”?
● „Ceva” *este* concomitent cu ceea ce, simetric, nu este. Urmează ca prin moarte situaţia să se inverseze sau să fuzioneze ?
● M-am „trezit” (eu pe mine ?), sau am fost trezit, şi nu ştiu cine sînt, unde mă găsesc şi cînd sînt. Ei şi ?
● Dacă un corpuscul poate să treacă de la o poziţie la o altă poziţie, fără a trece prin poziţiile intermediare, de ce n-am trece şi noi dintr-o existenţă în alta pe „nesimţite” (trupul, sursa noastră de simţire, este lăsat aici…) ?
● Teama de moarte ne este indusă de cei decedaţi ?
● În moarte nu am putea găsi decît fericire (ea fiind o activitate sufletească) şi nicidecum plăcere (ea derivînd din activitatea trupului înzestrat cu simţuri).
● A căuta nemurirea înseamnă să cauţi: începutul începutului, sfîrşitul sfîrşitului, timpul timpului, spaţiul spaţiului, persistenţa suferinţei, raţiunea raţiunii, scopul scopului, logica logicului.
● Au murit zeci de miliarde de oameni, iar tu te îngrijorezi de moartea ta ! – Da, deoarece eu nu sînt ei… sau poate greşesc ?
● Pentru bărbaţi, singurătatea, adevărul şi moartea sînt mai dureroase după miezul nopţii.
● << *...şi moartea e vie.*>> (M. Sorescu)
● *Cîtă luciditate atîta dramă;* pînă la un nivel, dincolo de care începe indiferenţa sau chiar extazul !
● Pe cine nu sperie un „la revedere” spus de un muribund ? Pe muribundul de alături !
● Omul şi lumea au un scop către care tind, altfel n-ar întîmpina opoziţie. Deci, putem spera într-un „dincolo”.
● Cîţi dintre noi ştim pentru ce trăim sau pentru ce mai trăim ? De ce nu se reflectă aceasta în atitudinea faţă de moarte ?
● Cunoaşterea morţii nu este posibilă, deoarece „oglinda nu se poate vedea în oglindă”.
● Mulţi sînt cei pe care viaţa nu-i mai interesează, dar frica de moarte, de necunoscut, îi mai reţine aici.
● Care ar fi simţămintele şi gîndurile ultimului om pe Terra ?
● Viaţa îţi oferă şi ceva plăcut; pe cînd moartea, doar probabil…
● Opinia Omului: onoarea de a face parte din acest Univers, atît de măreţ şi complex, mi-e de ajuns.
● Va veni şi momentul cînd data morţii individului va cădea în sarcina societăţii ?
● Încearcă nu să te împotriveşti, ci să te adaptezi morţii.
● „Nimic nu este, totul devine, totul continuă.”(x)
● Cînd închizi ochii simţi cum te prăbuşeşti în tine, cum te izolezi în tine. Amăgitoarele simţuri…
● Argumentul unui asasin: moartă te voi iubi numai eu şi vei rămîne pentru totdeauna tînără şi frumoasă !
● Dacă Eva nu păcătuia, mai existam eu ? Se cuvine să-i mulţumesc că exist prin păcatul ei ?
● Unii se bucură cînd află de decesul cuiva, gîndind că astfel i s-a mai întîrziat lui plecarea !
● Nu toate moleculele unui lac îmbăiază un înotător, dar toate participă; altfel nu ar fi lacul (acela). Nu toţi antecedenţii mei m-au amprentat în mod direct, dar toţi au contribuit ca eu să fiu acum, astfel şi în acest ambient.
● Extremele sînt indefinibile şi imprecizabile: mic (cel mai mic), mare (cel mai mare) ceva – nimic, viaţă – moarte, a fi – a nu fi etc.
● Bine, admit că nu reprezint ceva pentru Univers; dar atomii, stelele, galaxiile, ce reprezintă ? Pentru cine şi pentru ce sînt ? Ce vor fi ele ?
● Eu sînt o amintire şi pentru mine !

● Nimeni nu poate spune: am murit prea devreme sau prea tîrziu. Sigur ?
● Acum, creaţia este în egală măsură şi distrugere; dar cum a fost la „început" ?
● Omenirea poate fi asemuită cu un gigantic sistem organic: unii sînt creierul, alţii mîinile, alţii stomacul, alţii genitorii ş.a.m.d.
● Ar putea exista ceva superior viului ? Dar vieţii ?
● Şi ceea ce nu este are o cauză.
● Adesea uităm că doar pentru noi „există" *adevărat*, *fals* şi *probabil* !
● Faptul că părem a fi singuri în Univers vrea să sugereze că „ceilalţi" sînt (deja),,dincolo "?
● Moartea poate fi mimată, viaţa – nu. De preferat invers ? Cînd ?
● Întrebare naivă (?): de unde voi şti că sînt mort ?
● Primitivii sînt „primitivi" şi dincolo ?
● Prin nimic nu sîntem din întîmplare acum şi aici. Cine poate contesta ? Iar dacă este aşa, avem un „trecut" şi un „viitor".
● Şi în cazul morţii, cînd nu mai poţi să te aperi, ultima soluţie rămîne atacul !
● Universul acesta nu pare a fi sediul tuturor posibilităţilor; altfel nu am avea legi şi constrîngeri ale devenirii.
● Paradoxul semnalat de G. Papini: generaţia nouă este mai în vîrstă biologic decît cea „vîrstnică".
● Ce înseamnă în cazul morţii: „te faci frate şi cu dracul pînă treci puntea"?
● << *Dacă eu n-aş fi fost, Dumnezeu n-ar fi fost nici El. Nu este necesar să înţelegeţi aceste lucruri.*>>(M. Eckhart)
● Tulburătorul K. Gödel a admis că există minte separată de materie !
● În tine te naşti, în tine trăieşti, în tine mori, în tine renaşti.
● Din credinţa populară: *„sănătate să ne dee Domnul să ne mai vedem aici ori dincolo…"*
● << *La ce-i foloseşte omului să cucerească Universul, dacă îşi pierde sufletul ?*>> (M. Eckhart) Să-şi piardă sufletul ? Cine şi cu ce rămîne ?
● Avem cu toţii o origine comună şi vom „sfîrşi" în acelaşi mod ?
● Poate nu e suficient să mori, ca să nu mai fii !
● B. Spinoza şi A. Einstein au interpretat viaţa şi moartea ca două aspecte ale aceluiaşi lucru (ceva asemănător cu situaţia în care privind o sferă din interior ea ne apare concavă şi infinită, iar privită din afară ne apare convexă şi infinită).
● Trebuie să moară toţi oamenii pentru ca să mori pe deplin ?
● Moartea nu poate fi înţeleasă, deoarece: înţelegerea nu poate fi înţeleasă, măsura nu poate fi măsurată, iar limita nu poate fi limitată.
● Dacă noi sîntem limitaţi şi cunoaşterea noastră este limitată. Strînsă limitare dacă despre moarte nu cunoaştem nimic !
● << *Noaptea şi moartea sînt amîndouă tăcute*.>> (A. Neher) Pentru cine nu ştie să asculte !
● Este imposibil să exprimăm realitatea de „dincolo". Din momentul în care am exprima-o, ea n-ar mai fi de dincolo !
● „Sînt pentru că am fost şi voi fi pentru că sînt. Sînt ceea ce am fost şi voi fi ceea ce sînt."(x) Parcă cineva zîmbeşte compătimitor…
● Întrebarea „cap-compas": *de ce există ceea ce există* ?
● „Totul este trecător." Chiar şi moartea ?
● Decît nimic, mai bine mai puţin decît viaţă ?
● „Chiar dacă dincolo este grozav de bine, nici aici nu-i chiar rău, s-o recunoaştem."(x) Pentru unii…
● Întregul se schimbă (!), partea rămîne. Supravieţuim sau nu ?
● << *O idee este şi o închisoare.*>> (R. W. Emerson) Deci, raiul…
● De-am putea spune şi despre moarte: *Duşmanul cunoscut este pe jumătate învins.*
● << *Cine tace, e socotit că consimte.*>> (Papa Bonifaciu) De ce tac morţii ?

● Adam şi Eva se află în rai sau în iad ?
● << *Omul este ceva ce trebuie depăşit.*>> (Fr. Nietzsche) Prin moarte ?
● Sînt mormîntul multor miliarde de vietăţi !
● << *Nimic prea mult.*>> (Democrit) Este valabil şi în cazul morţii ?
● << *Nu mă voi mai întîlni niciodată cu mine.*>>(E. Cioran)
● De ce nu fiinţăm instantaneu ? Dar pentru cine vieţuirea are durată sau este instantanee ?
● << *Am pierdut născîndu-ne tot atît cît vom pierde murind. Totul.* >> (E. Cioran)
● Că nimeni nu poate trăi sau muri în locul nostru este un adevăr relativ.
● În faţa morţii, o minte lucidă nu poate fi decît pesimistă.
● Închizînd ochii ne simţim izolaţi în universul *nostru*. Dar, ce dezamăgitor, în absenţa aferentaţiilor senzoriale acest univers devine haotic, irelevant sau vid.
● „Dincolo" ar putea oferi mai multe variante de a fi ?
● Spaţiul, timpul şi viaţa par a se „micşora" atunci cînd poţi observa punctul de sosire.
● Este dificil să-ţi stăpîneşti imaginaţia cînd afli că în Mecanica cuantică un obiect poate exista simultan în două stări sau locuri pînă ce este perturbat în vreun fel, după care decade din această „superpoziţie" la o singură stare.
● Dacă *găurile negre,* relevate de astrofizică, sînt o realitate, rezultă că *în* Universul acesta se poate „exista" şi fără spaţiu şi timp sau în stări paradoxale !
● De ce ţinem la noi, de ce ţinem la fiinţare şi la a mai fi conştient ? Răspunsul pretinde să ştim: cine şi la ce ţine, de fapt; dacă fiinţarea conştientă poate avea şi alte maniere de exercitare (unele favorabile, altele nu); ce rol are cauzalitatea în această dorinţă; ce valoare are individualitatea şi pentru cine.
● Unele persoane se sinucid înainte de execuţia capitală, înainte de a fi răpuşi de o boală incurabilă, înainte de scufundarea vaporului sau în alte situaţii constrîngătoare la moarte iminentă. Aceasta, deoarece procedînd astfel sistează stresul extrem de intens al aşteptării, „controlează" momentul morţii şi, eventual, reduc din chinul presupus al morţii.
● Spunem că nemurirea este imposibilă, că existenţa nu poate să provină din nimic, că nu poate să provină nici dintr-o altă existenţă (deoarece aceasta, la rîndul ei, ar trebui să provină din altceva) ş.a.m.d. Dar cine sîntem noi să decretăm că este „imposibil", că „nu există" sau că „nu se poate" cutare sau cutare fapt în Univers ? Dacă nu observăm ceva în preajma noastră, denotă că aceasta este situaţia la scara întregului Univers ?
● Uimitor cît de asemănător este jocul de şah cu viaţa noastră (îşi are el modelul în chiar viaţa noastră ?). Părem prinşi într-o dispută în care noi nu avem nici un cuvînt: unii dintre noi părăsesc viaţa (suprafaţa de „joc") mai repede, alţii mai tîrziu, fără voia lor şi chiar indiferent de valoarea lor la un moment dat; unii sînt mai mobili decît alţii; unii sînt mai nobili decît alţii; unii fac doar un pas, iar alţii salturi extreme; unii sînt mai apăraţi decît alţii; unii sînt „şefi", alţii neînsemnaţi (chiar din „start"). Cît priveşte finalul…
● Sîntem necesari, altfel n-am fi. Dar aceasta nu pare valabil pentru aici; sau noi sîntem concomitent şi în altă parte ?
● Deoarece am fost, şi am fost aşa cum am fost, niciodată nu vom mai fi (tot aşa).
● Pentru a mai fi, la ce am fi dispuşi să renunţăm ?
● Ce există, are proprietăţi (existenţa nu este o proprietate); ce proprietăţi ar putea avea inexistenţa (moartea) ?
● „Primii"oameni ar fi putut să transmită tuturor descendenţilor şi un ceva material, iar aceştia, la rîndul lor, să-l transmită (în cuantum tot mai mic) în continuare ? Da, iar aceasta ne poate oferi surprize dintre cele mai mari.
● Moartea este un indiciu că aici numărul „locurilor" este limitat ?
● Murim, deoarece omenirea este evanescentă (prin chiar explozia demografică !) ?
● Thanatos şi Eros:
    - Eros se află în „serviciul" lui Thanatos;

- frustrarea sexuală: reduce pînă la limită prudenţa vizavi de moarte; măreşte disponibilitatea pentru rezolvarea unor probleme prin ucidere, (mai rar) suicid sau riscarea vieţii; aprinde imaginaţia inclusiv vizavi de moarte;
- regularitatea raporturilor sexuale temperează imaginaţia şi induc o distanţare prudentă faţă de moarte;
- în extaz orgasmic, acceptarea morţii este excepţional de mare;
- numeroase plante şi animale nu supravieţuiesc actului fecundării, iar această moarte pare, în multe cazuri, iraţională (spre exemplu, trîntorul moare după actul fecundării, iar palmierul imediat după eliberarea fructelor);
- ambele tind să suprime individul;
- teama de moarte, odată instalată, inhibă impulsul sexual;
- aparatul genital pare a fi o parte importantă din programul limitativ al vieţuirii;
- prin moartea lor, numeroase insecte asigură o primă hrană descendenţilor;
- în iubirea pasiune, disponibilitatea dizolvării sau „îngheţării" în moarte creşte semnificativ;
- a fi sexuat înseamnă un anume fel de a muri.

● Cei care încep să studieze moartea au imediat simţămîntul că intră în ceaţă şi în mlaştină. Este un simţămînt extrem de stresant, un examen pe care puţini îl pot trece.
● De ce aici (numai ?) se creează, sau se poate crea, ceea ce este necesar (?) „dincolo" ?
● << *Nu ne dăm seama cît de profund necunoscuţi şi străini ne sîntem nouă înşine.*>> (Fr. Nietzsche)
● Fericiţi sînt cei ce pot spune: Nu am timp să mă stresez cu gîndul morţii !
● Dacă chimic îmi poate fi indusă indiferenţa faţă de moartea proprie, denotă că aceasta este un element de program. Sufletul nu-şi pune problema morţii !
● Dacă sînt nemuritor, problema originii mele devine acută şi chiar dramatică.
● Dintre toate artele, muzica (clasică) îţi trezeşte cel mai adesea gîndul la moarte.
● Plăcerile trupeşti par a ascunde moartea…
● Cînd a greşit moartea ?
● Ar putea fi viaţa şi moartea un proces de separare a „ceva", din materie sau din timp ?
● Viaţa este agonisire sau risipire ?
● Ne-murirea nu poate fi decît în neant !
● Am fost pregătiţi pentru viaţă, iar acum ne pregătim pentru moarte ?
● Poţi vorbi cu tine – cel mort ?
● Cine ştie, de fapt, ce înseamnă să existi în infinitate ?
● La ce-ar folosi aici plăcerea şi fericirea, durerea şi suferinţa, în cazul că moartea este integrală ? Dar dacă ceva subzistă vieţii ?
● Cum am putut apare Eu din Nimic, nu altcineva ? Sau am preexistat undeva ? Cînd ? Cum ? De ce ? Cît ? „Imposibilitatea" unui început pare mai evidentă decît a unui sfîrşit !
● Dacă moartea trupului ar fi mai puţin penibilă, înjositoare, atitudinea faţă de moarte ar fi mai pozitivă ?
● Raţiunea Universului de a fi se cuprinde în ecuaţia morţii.
● Distrugerea deplină şi chiar ştergerea istoriei par posibile în cazul materiei (vezi *găurile negre* ale astrofizicii). Dar cum noi părem că sîntem mai mult decît materie, sîntem îndreptăţiţi să sperăm la un anume fel de dăinuire.
● Dacă sensul şi împlinirea sînt pentru dincolo, cine ar fi beneficiarul ? Dar pierzantul (din moment ce devenirea se află în opoziţie) ? Ce se cîştigă ? Ce se pierde ?
● Cele şapte cauze posibile ale morţii: accidentul, boala, uzura, îmbătrînirea, asasinatul, sinuciderea sau procreerea.
● Hiroşima a dovedit să poate exista moarte fără cadavre.
● Moartea a fost dobîndită prin „selecţie" naturală ?

● Nu am luptat să am acest destin, dar posibil să fi luptat să fiu.
● Limitele acestei lumi (inclusiv moartea) ar putea fi, de fapt, punctele ei vulnerabile ?
● Înaintînd în viaţă ţinem tot mai mult la ea, deoarece ne-am obişnuit cu ea şi deoarece, avem tot mai accentuat intuiţia morţii şi a ceea ce semnifică ea.
● Nu poţi ieşi din existenţă, nu poţi ieşi din tine.
● Prin moarte se destramă doar organizarea trupească a individului ? Nu putem fi siguri din moment ce, spre exemplu, unitatea sufletului nu este sigură ! E mult ? E puţin ?
● De ce nu putem avea concomitent două plăceri, două neplăceri sau o neplăcere şi o plăcere, ci doar succesiv ? În noi există un singur centru, un singur dirijor, un singur vieţuitor, un singur muritor, un singur nemuritor.
● Nimeni nu poate exclude a fi propria sa cauză.
● Odată cu viaţa se sfîrşeşte şi moartea ?
● Cei care nu au frică de moarte sînt periculoşi în primul rînd faţă de semenii lor.
● Prin iubire şi dragoste „ieşim" din noi, „colonizăm" fiinţe. Doar moartea acestora, dacă survine înainte să ne „retragem" investiţia afectivă, ne face să suferim cu adevărat pentru moartea altuia.
● Pe unii, moartea îi tracasează pînă cînd îi aduce în postura de a o dori ei înşişi şi chiar de a o cerşi !
● Faptul căi sîntem mult diferiţi între noi sugerează că avem fiecare un „trecut" şi un viitor aparte ?
● Pentru mulţi gînditori ai morţii, starea de anabioză a seminţei – stare ce poate fi de mai multe mii de ani ! – este un permanent „spine iritativ".
● Ce înseamnă să fii pregătit de moarte ? Să o accepţi pe deplin; să renunţi la tot ce există aici; să-ţi aranjezi „retragerea" astfel încît să nu laşi probleme în urma morţii tale; să-ţi direcţionezi gîndul doar în viitor, stîrnindu-ţi curiozitatea pentru ce va mai fi; să ajungi să fii absolut convins că morţii îi urmează ceva.
● Nu există materie vie, nu există materie nevie, nu există materie moartă; există materie prelucrată sau nu biologic.
● Ar putea exista o corelaţie între viaţă şi gravitaţie, respectiv între moarte şi antigravitaţie ?
● Viaţa pare a fi separată de moarte, precum lumina de întuneric.
● Să nu uităm că noi am „construit" (constituit) lumea de „dincolo" !
● Da, infinitul există; altfel n-am avea frică de moarte !
● În absenţa perceperii lumii fizice, a exteriorului, perceperea propriei fiinţe devine particulară, plictisitoare, dizolvantă a eului.
● Sîntem noi obiect de dispută între divinităţii concurente ? Aşa am putea conchide din observaţia că liber arbitrul şi voinţa sînt iluzorii (sînt numeroase acţiunile pe care le facem parcă împotriva voinţei noastre). În „final", moartea ar exprima doar sfîrşitul unei „partide" dintre jucători ?
● Cine poate estima cîtă suferinţă şi durere a existat, cîte lacrimi au curs şi cîte fiinţe au fost suprimate timpuriu, de cînd există viaţă pe Terra ? Să fie Universul chiar atît de nepăsător sau „răufăcător" ? Sau au acestea un anume rost ? Care ?
● „Cerul şi pămîntul vor primi cu bucurie sufletul şi trupul tău." – …Mulţumesc !
● Moartea, timpul şi destinul par a fi feţele aceleiaşi entităţi.
● Nu exist dincolo de mine; deci numai în mine aş putea muri.
● Nimeni nu poate pune în evidenţă cauza finală a morţii.
● Poate fi diminuată sau amplificată partea nemuritoare din noi ?
● Momentul înscrierii în infinit este imposibil de înţeles.
● Moartea pare suspect de simplă în comparaţie cu geneza şi complexitatea viului !
● Viul actual este mormîntul tuturor indivizilor şi formelor viului care au fost.
● Viaţa este şi autodistrugere, respectiv continuă murire şi refacere.

● Moare doar viul, iar viu este doar trupul.
● La temelia culturii noastre, moartea a avut o contribuţie majoră.
● Doar omul „măsoară" moartea.
● Ce îşi doreşte semenul nostru, producător de sicrie ?
● Dacă există murire, trebuie să existe şi nemurire ! Deci, problema este cine moare şi cine nu ?
● Dacă sîntem unicităţi, are cine să moară integral !
● Dacă ne putem sinucide, denotă că ne-am fi putut şi crea ?
● Pensionările la vîrste tot mai înaintate sînt şi ele o modalitate subtilă de temporizare a creşterii duratei de viaţă a populaţiei, ajunsă prea numeroasă, implicit a costurilor sociale de întreţinere a vîrstnicilor, dar şi un mod de a-i face să aibă mai puţin timp să se gîndească la moarte.
● Incredibil de multe persoane „beneficiază" de îndemnuri şi „ajutor", mai mult sau mai puţin mascat, de a-şi grăbi sfîrşitul pentru „confortul" celor din jur.
● << *Omul este suflet senzitiv.*>> (Siger)
● A gîndi moartea înseamnă a-l omorî pe cel care gîndeşte ?!
● Ceea ce *este*, este fiind nedesăvîrşit. Deci, (şi) moartea este o stare a imperfecţiunii ?
● Pentru Dumnezeu sau în raport cu El, noi nu putem fi eterni. Dar dacă putem fi altfel decît în timp, înţelegerea relaţiei cu Dumnezeu devine absolut de neînţeles, de neimaginat.
● Este valabil şi în cazul morţii: „unul pentru toţi şi toţi pentru unu"?
● Spitalul şi moartea:
- susţine sau amplifică speranţa de salvare şi implicit creşte teama de moarte şi suferinţa;
- amplifică numărul celor care trăiesc în dureri inutile şi nemeritate;
- prin ambianţa specifică, rupe de natură şi implicit de sursa cea mai eficace de liniştire;
- moartea în spital tinde să fie mai „lungă" şi mai chinuitoare;
- limitează intimitatea fizică şi sufletească;
- face dificil contactul afectiv cu familia;
- împiedică membrii familiei să ia contact cu moartea, în beneficiul lor;
- este adesea mai mult în sprijinul familiei decît al muribundului;
- personalul sanitar tinde să ignore dorinţele şi nevoile muribunzilor, iar aceasta în mod aproape involuntar;
- tehnicile medicale suportive pot să prelungească viaţa, îndeosebi cea vegetativă.

● Ce la determinat pe Dumnezeu să ne creeze ? Ce îl determină pe Dumnezeu să ne omoare ?
● Variante la geneză: am apărut voluntar, necesar, accidental, s-au nu am „apărut" (existînd indefinit).
● De ce vor unii să dispară integral şi definitiv: cred că în starea de moarte ar putea avea o sensibilitate dezagreabilă; le este teamă de infinit; cred că aceasta ar fi sursa unor noi sarcini, obositoare şi copleşitoare; sînt lipsiţi de sensibilitate pentru plăcere şi fericire; viaţa i-a dezamăgit şi obosit excesiv; au avut o viaţă excesiv de plină de plăceri (acestea induc o oboseală „cronică"), care le-a închis orizontul dorinţei pentru altceva; nu lasă în urma lor nimic de valoare.
● Moartea în zilele noastre: este „exclusă" din colectivitate; este neacceptată în condiţiile în care comercialul primează, adică valorizarea exclusiv a tinereţii, a prosperităţii, a banului, a distracţiilor, a puterii oarbe; este tot mai mult reprimată şi la nivelul individului (doliul este „jenant", un indiciu de „slăbiciune", de boală, de purtător de nenoroc); tinde să devină neimportantă, ca o consecinţă a suprapopulării şi aglomerării umane; îi afectează pe alţii, niciodată pe noi; este cel mult o ameninţare „teroristă"; este „exploatată" pecuniar în cele mai sofisticate, mai subtile şi mai incredibile moduri.
● Existăm în beneficiul celor din viitor ? Ei sînt mai „importanţi" ?

● Nu-i absolut imposibil sau absurd să rămînem „aici” şi să contribuim, şi după moarte, într-un anume fel, la împlinirea viului.
● „Dincolo”, reunirea ascendenţilor şi a descendenţilor cu mine nu este nici necesară, nici plauzibilă. Relaţia părinţi-copii este doar biologică, trupească, iar sufletul nu se transmite şi nu se generează astfel. Deci, reunirea noastră este doar la nivelul trupurilor…
● Dintre informaţiile pe care le deţinem conştient, care ne-ar fi utile sau strict necesare, „dincolo” ? Dar pentru ce ? doar pentru continuarea eului ? se rezumă eul la informaţiile din viaţă ?
● Dorinţa de a (mai) fi, de a accede la plăcere şi fericire, este menită doar ţinerii la distanţă a morţii ?
● Infinitului trecut nu i se poate adăuga sau lua nimic, după cum nici viitorului. Deci moartea există, este infinită şi nemodificabilă.
● Aş vrea să mă desprind de mine (adică de condiţia mea)…aş vrea să fiu ceea ce nu sînt… aş vrea să nu mai fiu şi să mă privesc cum sînt… aş vrea să fiu şi să mă privesc cum nu mai sînt.
● Viul se aseamănă cu o oglindă care în urma spargerii sale nu fragmentează imaginea, ci o multiplică.
● Dacă am putea defini ce este şi cum este acel „dincolo”, n-ar mai fi dincolo…
● Un călugăr, prieten cu Bachus: – Trecutul şi anteviaţa sînt (ale lui) Satana, viitorul şi postviaţa sînt (ale lui) D-zeu, iar prezentul şi viaţa sînt eu.
● Alegere dilematică: nemuritor aici şi acum, nemuritor nici unde şi nici cînd, nemuritor oriunde şi oricînd sau muritor oriunde şi oricînd ?
● *Carpe diem* (Bucură-te de ziua de azi). Dar, cum numai animalul nu se proiectează în timp, acest îndemn te coboară la condiţia de animal !
● Eşti ca şi mort cînd eşti doar cu tine; dar trebuie să-ţi dai seama de aceasta !
● Viaţa este moarte în acumulare ?
● Influenţez mersul Universului şi prin faptul de a nu mai fi !
● Iubire neţărmurită înseamnă iubire şi de moarte !
● *A exista* se referă doar la prezent ? Dacă nu, viitorul (moartea) influenţează prezentul (viaţa). Trăim dinspre „viitor” spre „trecut”? Sîntem mai mult în viitor decît în trecut ? Altfel spus, scopul determină acest mod de desfăşurare a existîndului ?

Dar, cum moartea nu este în timp, aceste chestionări şi raţionamente sînt inconsistente. Dar dacă viul se află într-o relaţie aparte cu timpul ? Timpul se află în relaţie cu el însuşi (şi) prin viul dotat cu conştiinţă ?
● Premoniţia: spaima de moarte o poate trezi sau acutiza; este o dovadă a relaţiei speciale a viului cu timpul (aici îşi găseşte locul şi abilitatea noastră de a „măsura” inconştient timpul şi de a fixa „trezirea” ?); evidenţiază destinul; sugerează realitatea şi a unui „dincolo” (de simţuri şi de viaţă); se evidenţiază începînd de la celulă (ceea ce le permite organizarea structurală şi funcţionarea armonică); ar putea fi şi o formă de comunicare (nu neapărat „împotriva” timpului sau a destinului, dar posibil şi astfel); survine mai frecvent vizavi de persoane, în stări de calm (meditaţie), abandon de sine, stări de încordare sau oboseală extremă (de ce aceasta ?); se poate exprima şi neconştientizat, neevidenţiat sau neacreditat; se află într-o relaţie ambiguă cu intuiţia.
● De ce avem plăcerea somnului, stare în care nu (?) sîntem conştienţi ?
● De ce trebuie (?) şi pot să existe conştiinţe în Univers ? Fac ele parte, în multiple forme de manifestare, din alcătuirea fundamentală a Universului ?
● Supravieţuiesc eu, terestrul, sau cel ce am fost înainte de viaţă (aspectul fundamental) ?
● Dacă moarte înseamnă să mă întorc la starea de dinainte de viaţă, ea continuă să mă înspăimînte !
● Ce este mai important: *cine* sînt eu, *ce* sînt eu, sau *mai sînt* eu ?

● Satisfacţia vieţii poate deriva din: relaţia cu semenii (aceste persoane mor cu privirea aţintită în urma lor, „mor în trecut”); cunoaştere (aceşti indivizi mor cu privirea aţintită spre viitor); cultivarea senzaţiilor (aceste persoane mor în prezent, angoasaţi mai mult de procesul senzitiv al morţii decît de ceea ce urmează ei); creaţie (aceşti indivizi mor privind aproape, dar cu gîndul la viitor).

● << **Soţia mea s-a înecat în Marea Neagră, datorită unor disfuncţii cardiace, în pofida ajutorului dat de fiul nostru, în vîrstă de 15 ani, care înota alături de ea. După circa un an, fiul îmi mărturiseşte că ori de cîte ori închide ochii el vede două linii paralele, albastre pe fond roşu, mereu aceleaşi. O examinare medicală foarte amănunţită nu a reuşit să releve nimic patologic referitor la aceasta. Cu trecerea anilor, linia superioară s-a subţiat tot mai mult şi s-a apropiat de cea inferioară, iar aceasta s-a îngroşat progresiv. La vîrsta de 35 de ani, fiul meu a dezvoltat o afecţiune hepatică, iar după 9 ani a decedat. Înainte de a muri mi-a spus că linia superioară a ajuns în contact cu cea inferioară.**

Era deosebit de talentat şi pasionat de pian, cu toate că a devenit inginer, iar cînd cînta şi închidea ochii vedea chipul mamei sale, suprapus peste cele două linii, cu o claritate proporţională cu concentrarea în actul interpretării partiturii.

O altă curiozitate a fost şi faptul că deşi îşi amintea surprinzător de bine visele, niciodată nu a visat-o pe mama sa.>> (Din relatarea prof. I. G.)

Dacă cel ce se îndoieşte ar îndrăzni să meargă pînă la capătul îndoielilor lui, ar fi silit să creadă.(x)

● Şi moartea „evoluează” ?

● Omul nu pare a fi o creaţie a divinităţii supreme, deoarece: nu are motiv de a fi (Atotputernicul nu are, nu poate avea, motiv de creaţie, nu are scopuri şi planuri); l-ar anula pe Creator în atributul suprem, dacă a trebuit să ne facă şi ne-a făcut aşa nu altfel (deci constrîns de ceva); omul nu s-ar naşte (aceasta presupune şi preexistenţă) şi nu ar muri (nu poate să nu *fie* !); raţiunea de a fi a individualităţilor este total iraţională.

● Sub ameninţarea morţii, orice clipă este o reuşită, un final şi un scop.

● Viaţa care nu se proiectează în viitor este doar o sursă de plăcere, nu de fericire.

● În cazul morţii, „cine pierde (ce), cîştigă”?

● Ne dorim dăinuirea eternă, dar nu ştim exact ce înseamnă aceasta !

● Ce semnifică faptul că există limite de minim şi maxim în ceea ce priveşte plăcerea, fericirea, conştienţa, conştiinţa, durerea ?

● De ce este posibil ca unele persoane să-şi dorească, sincer: să moară pe deplin, să fugă de ele însele, să uite de ele însele sau să se autodistrugă ? De ce nu-şi pot ele motiva aceste opţiuni ? Doar patologie mintală ?

● Curios: trupul pare a avea grijă de el, pe cînd sufletul…

● Plăcerile şi durerile uitate sînt plăceri şi dureri pierdute. La fel, viaţa „uitată” este o viaţă dispărută.

● Trecut şi viitor, viaţă şi nemurire, doar prin Fiinţa primordială. Prin ea sînt, am fost şi voi fi, mai mult decît mă ştiu acum şi aici.

● Ce înseamnă în confruntarea cu moartea: „victorie prin neprezentarea adversarului” ?

● << *Orice lucru tinde către contrariul său*.>> (Herodot)

● Am pornit dis-de-dimineaţă să ajung la un schit situat la mare depărtare, iar în amiaza zilei m-am oprit să mă odihnesc la umbra unui stejar şi a unui mesteacăn, parcă îmbrăţişaţi. Am închis ochii pentru cîteva clipe şi aproape imediat am auzit, dinspre copaci, şoptindu-se: „…cum rătăceşte sărmanul în căutarea a ceea ce este, de fapt, în el însuşi”… „cu cît află mai mult, cu cît aude şi vede mai mult, cu atît crede că înţelege mai mult”… „de ce nu îşi dă seama că lumina este dispersie, iar întunericul – concentrare ?”… „el doreşte să vadă în întuneric, privind spre lumină”… „se rătăceşte

dorind să făptuiască, şi fără ca cineva să-i fi cerut aceasta”… „de ce nu înţelege că doar întunericul stă pe loc, el fiind conţinătorul luminii şi vieţii ?”…

Ţipătul ca un rîs al unei păsări m-a făcut să mă trezesc şi să constat, cu groază, că Soarele era la asfinţit, iar eu mă aflam pe un deal situat la mijlocul drumului spre acel schit. Am pornit în mare grabă, iar în urma mea am auzit pe cineva şoptind: „sărmanul, nici acum, în finalul său, nu deosebeşte lumina de întuneric, începutul infinit de sfîrşitul finit”.

● << *Sper că nu m-am făcut clar…*>> (Fr. Bacon)